AD DIVVM PETRVM
Apoſtolorum Principem Triumphantem.

ATHEISMVS TRIVMPHATVS
Seu
REDVCTIO AD RELIGIONEM
PER SCIENTIARVM VERITATES.

F. THOMÆ CAMPANELLÆ STYLENSIS
ORDINIS PRAEDICATORVM.

CONTRA
ANTICHRISTIANISMVM ACHITOPHELLISTICVM.

ROMÆ, Apud Hæredem Bartholomæi Zannetti. M. DC. XXXI.

SVPERIORVM PERMISSV.

Approbatio Adm.R.P.F.Ioannis Thomæ de Alassio Ord.Præd. sacræ Theologiæ Magistri, Consultoris ac Qualificatoris supremæ universalis Inquisitionis Romanæ, necnon Socii Reuerendiss. P. Magistri F. Hippolyti Mariæ Lancii de Aquanigra eiusdem Inquisitionis Commissarii generalis.

EX commissione Reuerendiss. P.Fratris Nicolai Rodulfii Magistri Generalis totius nostri sacri Ordinis Prædicatorum, legi Opus Adm. R.P.Mag.F.Thomæ Campanellæ eiusdem Ordinis, Atheismus Triumphatus contra Antichristianismum Achitophellisticum meritò nuncupatum, quoniam in eo de Atheistis insipienter Deum negantibus, efficacissimis rationibus ex naturæ arcanis deprompris, gloriose triumphat, pseudopoliticos Macchiavellizantes sine vera status naturali, politica, aut Christiana ratione vivere, luce clarius demonstrat. Opus certe aureum, tanto dignum Autore, antiquorum Philosophorum stilum redolens, hisce temporibus vel maxime necessarium. Ideò dignum censeo, quod ad totius Reipublicæ Christianæ utilitatem in lucem prodeat. Romæ in Palatio S. Officii die Sanctissimi Corporis Christi 1630.

Ita est. Fr. Ioannes Thomas de Alassio, qui supra.

NOS *Fr. Vincentius Bartolus Sac. Theol. Mag. & Provincialis Trinacriæ Ord. Præd. Visa supradicta attestatione concedimus facultatem ex ordine, & commissione Reuerendiss. Patris Fratris Nicolai Rodulfi Generalis Magistri Ordinis Nostri, R.P.Mag. Fratri Thomæ Campanellæ imprimendi Librum intitulatum* ATHEISMUS TRIUMPHATUS *&c. servatis tamen servandis, & quantum in nobis est. In quorum fidem &c. Dat. in Conuentu S. Mariæ super Mineruam de Urbe die tertia Iunii 1630.*

F.Reginaldus Lucar.

Reuerendiss. P.Mag. Sac. Palatii Apo

Episc. Bellicastr. Vicesg.

s Riccardius Ordinis Prædicatorum

SANCTISS. AC VIGILANTISSIMO APOSTOLORVM PRINCIPI

DIVO PETRO,

CHRISTI TRIVMPHATORIS VICARIO PRIMO, ET SVCCESSORIBVS.

CCE, Felicissime Domine, Navi tuæ, retibus, cæterisque armamentis, quibus in pelago mortali homines expiscaris ad vitam, Hamum unum addo ego minimus inter servos tuos, juxta exiguitatem virium mearum, ex illo SCIS, illoque ex AMO, quibus responsum Verbo Dei, ad regimen orbis mittenti, confecisti *(Scis Domine, quia Amo Te)* credo, confectum. Obsecro, prudentissime Pater, dum tibi Christifero Reges prophetantes dicunt: *Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime*, contra hostes Fidei: & Coapostoli: *Si in tempore hoc restitues Regnum Israel*, desideranti Ecclesiæ ut fiat *voluntas Dei in Terra, sicut fit in Cælo*: & Rex Regum: *Mitte in dexteram Navigii Rete in capturam piscium*; liceat mihi inter languentes trigintaocto annorum rogitare: *Mitte me*, cùm per Angelicum Thomam *conturbata fuerit aqua*, in

Ioannis 21.
Psalm. 44.
Actorum 1.
Matth. 5.
Ioannis 21.
Ioannis 5.

 2 pro-

probaticam piſcinam ; unde tuo ductu , & ſanus mihi & pſeudopoliticis, valeam emergere plenis hamis : & exemptus malis ſerviam tibi ; nec videar immundus Mundo , cui dimittis ſeptuagies ſepties ; nec inutilis uſquequaque ad gloriam Redemptoris, cujus Regni claviger dum æternum canis Alleluia , noſtri cuſtodiam non dimittis.

Fr. Thomas Campanella tibi ſonans; Dominicanus tibi latrans : nil cudens noviter , niſi ut ſtatuat vetera: non de ſuis viribus , ſed de theſauris Sapientiæ incarnatæ , quorum es diſpenſator , præſumens ; proſtratus ad pedes tuos in timore & ſpe. D.

INDEX

INDEX CAPITVM
QVÆ IN HOC VOLVMINE
CONTINENTVR.

PROE-

PRAEFATIO.

ROPTER peccata Terræ, ait Salomon, multi Principes ejus: propter peccata Principum multæ sectæ ejus. *Prouerb. 28.* quarum impietas propter peccata Sophistarum. Condidit enim Deus genus humanum sub uno Parēte: unamque ei Religionem dedit, qua Deum cognoscerent, colerentque, omniaque bona ab ipso peterent; subque ejus prudentia, tanquam oves pascuæ eius, se se, Remque publicam gubernarent. Ratio autem ambitiosa Sophistarum sectas peperit. Ratio demum politica, (quam vocant, DE STATV vulgares, Apostolus vero prudentiam carnis, Deo inimicam) Animis potentum placere fecit sectarum multiplicitatem. Neque enim secta falsa ulla vigeret, nisi Principes vellent. Volunt autem qui nullam putant esse veram. Propterea tandem hoc putant, quoniam pluris faciunt partem, quam Totum: & pluris se ipsos, quàm Genus humanum; & tandem pluris quàm Deum. Aestimatio hæc vilissima, proles inopiæ & Amoris proprii, assectantis copiam, unde non est, non unde est; incepit in Diabolo, incedit per diabolicos filios, & in inferno consummabitur. Arctat enim in modicum omnia magna, quasi vermis in ventre hominis positus, putans nihil esse hominem, ad se comparatum, sed vas inanime, ad sui vitam Fato datum: nec extra ventrem extare Mundum, neque Deum: ac proinde licere sibi quidquid libet facere. Propter eaque pauci satagunt conversionem Hominum ad Deum, sed ad seipsos. Ninus Rex in patris Beli honorem, Idololatriam primus statuæ illius adhibuit, quò Regnum sibi pararet super Nationes, debitum soli Deo. Jeroboam, ut partum contra Roboam retineret in Samaria. Mahometes astu Sergii, ut Imperium ad se traheret. Principes Protestantes Luthero faverunt, ut bonis Ecclesiæ ditarentur. Batavi & Angli, ut zelo conscientiæ libertatem à subiectione arriperent. Neque enim in Boreali regione fides aliqua apud illos reperitur Principes, qui decreto communi statuerunt, ut populus eam teneat Religionem, quam Princeps: & cùm mutat, mutet. Et quidem sectas in multas secti continuò mutant, atque permutant. Ex illis etiam exiit liber *De tribus Impostoribus*, nihil in Religione ponens, nisi astutiam, & deceptionē. Qua propter Heresiarchas libenter audiunt, Tyrannū ipsis similem prædicantes Deum, qui alios Fato ad gehennā destinat, alios ad vitā, quam tamē omnibus promittit, ut maiorē partem decipiat: libertatemque arbitrii negantes pariter collaudāt pseudopolitici, Calvini soboles, & Mahometani ipsorū patres; à quibus parum distant Japonenses Proceres; quo super homines tamquā in bestias, libertatis expertes, imperium exercere possint. Sic hominū, pro Diis cultorū, multitudo inter gentes. Papam contradicentē vocant Antichristū, à quo electionis imperiique Jura habent: ac consequenter fatentur se sequaces Antichristi; ut hinc videas, eos nec D. Papæ Religionē, nec hæresiarcharū credere veram esse ullam: quod jam Politici, & Libertini palam profitentur. Omnis autem hæresis in Atheismum terminatur, sicut in epistola ad Ultramontanos Principes & Philosophos pro instauranda Religione ostendimus; & quotidiana ostendit experientia. Utinam non serperet interiùs huiusmodi pestis, quam Macchiavellus seminavit: docens Religionem esse artem politicam, ad populos in officio spe Paradisi, & timore Infernorum, retinendos. Quapropter ad expediendam Nationum conversionem, statui hoc in Opusculo ostendere Religionem in communi

esse

esse non secundum artem astutorum, aut ignorantium, sed secundum naturam, à Deo nobis inditam, Philosophis, & Nationibus probatam, Prophetis revelatam, & à Deo deinde supernaturaliter publicatam, illustratamque gratiis, miraculis veris, Prophetia, & Sanctitate. Ad id verò demonstrandum, oportuit incipere non à *Credo sanctam Ecclesiam*, sed à *Credo in Deum*. In quem si vere crederent, illicò Deum ex providentia paternali Scholam indubitata fide dignã pro filiis suis, ne circumferamur omni vento doctrinæ, in Terris servare intelligerent; & per suas quæsitam notas, in Romana Ecclesia ipsam invenirent. Idcirco necesse habui prius demonstrare, quòd Deus sit (potest enim ex creaturis cognoscibiliter videri, Sap. 13. & Rom. 2.) & quòd sit Unus, & quòd curam omnium rerum gerat, maximè autem hominum: quòd Homo sit animo immortalis, aliaque vita illi conveniat; (veluti Philosophi Platonici, Stoici, Pythagorici, Legislatores omnes, & inter nostros D. Thomas, & Augustinus, Clemens, & Lactantius, & Cyrillus, & Arnobius, & Justinus, & alii Patres disputando fecerunt, ex naturalibus, concessisque ab omnibus) & propterea Deum esse colendum non ficta, sed vera Religione. Item pseudopoliticos, aliter sentientes cum Epicuræis, & Peripateticis, convincere ita fortiter me puto, ut propriis etiam malis, ne dum ex naturæ decretis, intelligant, se se errare; & neminem hac opinione affectum, Principatum & vitam in se, vel in suis, statim non perditum ivisse. Et quoniam miraculis non moventur, & inspirationibus divinis resistunt, ad naturalia argumenta, quibus se credere profitentur, sicut Patres olim, & D. Thom. in tribus lib. cont. Gent. se fecisse testantur (nam in iv. ex autoritatibus sacræ Scripturæ procedit) me converto. Quapropter transfiguravi me in ipsorum personam, sed in puris naturalibus positam, ne firmitatem fidei, quam profiteor, putantes esse obstinationem, ipsi quoque in sua opinione obstinentur. Qui enim in aliqua secta, aut in Atheismo obstinatur, is meliora quærere fit ineptus. Idcirco nullum ab ipsis, vel aliunde excogitatum pro ipsorum opinione argumentum, quamvis irrisorium, omisi: ne me imperitum, aut similem ipsis dissimulatorem putarent. Idcirco id, quod fecit Ecclesiastes in persona impii non obstinati, ut impietatem tolleret, & S. Justinus, fidem verã quærens, veluti ipsemet testatur; sic faciant sectarij consulens, ego, & & illi nudi, spoliatique omni opinione assertiva, quæramus opto veritatem; cujus habitum induamur tandem, cùm similiter non obstinato quæritante Justino. Solis rationibus pugnandum erat: Sacri tamen censores zelotypi coegerunt me autoritates Patrum colligere, stylumque mutare ex philosophico in Theologicum. Sed res puto benè cessit, quoniam Patres convenire cum decretis naturæ simul ex hoc Politici agnoscent. Quapropter per Philosophiam humanam, & cælestem, conatus sum viam aperire: scio enim nullũ in hoc sæculo libri argumẽtum necessarium esse magis. Utinam si non præstitero quod cupio, alii vel ex hoc exciti edãt huic negotio aptum magis. Nec enim lucro ut plerique, nam semper vexatus: nec timore impulsus, cui nec animus nec effugium post ternas, & quaternas vexationes defuit: at solo veritatis amore urgente, certitudinem præsto omnibus, non indoctam, nec fictam de Religionis virtute, ac veracitate, partim experimento proprio agnitis, partim investigatis sagaciter in experimentis alienis, partim ea perceptis sagacitate, qua olfacere incipit homo ea, quæ hominem ad illam transhumanant celsitudinem, ad quam non potest syllogismus extendi. Misi hunc libellum amico, ut proficeret in Germania, anno Domini M. DC. VII. multosque libros meos, quibus ad suorum compositionem profecit. Sed dummodo annuncietur Deus undecunque, nobis placeat oportet. Fiat nunc publici juris, si fortè meliores fructus apud veritatis & non propriæ gloriæ cultores nanciscatur. Romæ ij. Iunij *1630*.

ATHEIS-

ATHEISMUS TRIUMPHATUS, vel RECOGNITIO RELIGIONIS UNIVERSALIS.

SECUNDUM COMMUNEM PHILOSOPHIAM EX NATURÆ ARCANIS.

MULTIPLICITAS CREDENTIUM, & contrarietas diversi generis, dubiam non orthodoxis reddentium Religionem. Unde ego Intellectus humanus excitatus sum ad quærendam veritatem ejus, quantum attingere potest communis Ratio.

CAP. I.

EGO Intellectus humanus omnes examinavi Religiones in rerum universitate, & proprias & rationales, & improprias & naturales apud homines, & belvas, & plantas, & apud Angelos, & stellas, & mundum, communi præeunte ratione, sensatisque experimentis; ut meipsum certum redderem, atque alios, de fidei veræ dogmatum credulitate; utque meum agnoscerem locum inter creaturas: in quibus divinus relucet cultus, aliis magis, aliis minus, aliis permanens in suo principio, aliis desciscens a principio.

Ut convincantur negantes Religionem, a testimonio omniũ creaturarum exordiendum fuit.

I. Inveni ut plurimum hominum multitudinem in toto mundo ea credere, quæ sibi à lege, sub qua nascuntur, proponi solent; aliudque ultra inquirere nihil; eò quòd contraria argumenta non considerant, atque inter nationes controversias; nec vident, quòd Philisophorum sectæ omnes fulcire profitentur opiniones quæque suam, rationibus & experimentis, & altera contra alteram obstinatur, ita quòd singulæ sibi videntur veritatem pro se habere. Nec vident, quòd lex omnis jactanter prædicat se habere, ad comprobationem dogmatum suorum, miracula, argumenta, prophetias, martyrium, concordantias veritatis; & quòd tot sunt accusantes, quot accusatæ: propterea nec cujus judicio standum est, examinant.

Primũs ordo credentium.

Catholici nuncupati ceteras gentes esse deceptas a falsis Prophetis, & à Principibus tyrannis, aut a fallacibus interpretibus legis, omnibus communis, firmiter docent. Sic etiam ipsæ gentes omnes de Catholicis loquuntur; & quælibet fides irridetur ab omnibus simul aliis. Qui hæc non considerat, credit quicquid sibi

proponitur in Religione & secta sua: ita si natus est in Mahometismo, sicut in Judaismo, sive in Gentilitate, sive alibi. Itaque sors felix est (idest Dei beneficium nobis occultum) hujusmodi hominum generi (nam omne vulgus tale est) natum esse sub lege vera: nam per se, tanquam arbitrii penè expertes, aliud inquirunt nihil; magnumque infortunium ex occulto Dei judicio est eidem, natum esse sub lege perversa, in qua obstinantur, nihil amplius indagando: nec mutant mutata rerum serie suarum.

Secundus odo.

II. Alii veritatem non quæritant, propterea quòd utile est illis credere nativæ Religioni, quoniam in ea est quis Princeps, vel Sacerdos, vel dives, aliasve voluptates, & emolumenta inde captat: quæ ita hominem obcæcant, quòd gratum habent errorem; eaque modò argumenta perquirunt, quæ possunt ostendere veram esse legem, ac fidem, in qua vivunt: alia verò contraria, nihil, aut parum examinant, sed extemplo reputant falsa esse. Profectò in his ratio est filia voluntatis, lucrum rationalitati præferentis contra jus, & fas naturæ. Voluntas enim, quasi fluvius ex principio, subsequitur ex Ratione in cælo & in terra. Unde fit, ut hujusmodi homines mutata fortuna & imperio, repente opinionem & fidem mutent; uti sæpe hodiernis temporibus apud Ultramontanos: quoniam corruente utilitate, quæ erat mater & fundamentum rationis fidei ipsorum, statim ratio illa vana apparet, ac similiter fides, quæ super illa sustentatur.

Tertius ordo.

III. Invéni gentem plurimam rationes contrarias fidei suæ non investigare, propter timorem ab his, qui gladio, & tribunalibus ipsam defendunt. Idcircò facilè inhærere argumentis faventibus, non autem contradicentibus: quoniam illa sunt sibi gaudio, & vacuitati malorum; hæc verò nocumento, vixque ad passionem.

Hæc sanè gens sæpè utiliter timens, amisso timore amittit legem & fidem: quoniam pater argumenti ejus decidit, & filius ergo evanuit. At in libertate deinde paulatim librat, & perpendit omnia, si pollet judicio. Major pars hac in classe versatur; sicuti in Germaniæ, & Galliæ, & Angliæ, & Belgij, & Poloniæ Nationibus plurimo compertum est experimento.

Quartus ordo.

IV. Alii autem nullam credunt esse Religionem secundùm naturam, sed secundùm artem tantùm regnandi, & convivendi; atque inventionem astutorum, & prudentum; ac verè Deum non esse, vel res humanas nil curare; vel mundi partem aliam casu, aliam verò ratione regi: & unumquemque debere seipsum exaltare quod potest per fas & nefas, sicuti & bestiis accidit: ut lupi dévorant oves, & aquilæ columbas innocentes. Atque Deum singulis permittere ut faciant quod possunt, aut volunt: post mortem verò, aliam non superesse vitam; vel si superest, omnibus æquè convenire: Quandoquidem hic Deus sinit omnes juxta proprium ingenium, & voluntatem operari. Qui etiam si concurrit (ut creditur) ad omnes entium operationes, non dari peccatum putant: quoniam & Deus peccaret, quia fieri permittit, & quia concurrit ad ejus efficientiam, tanquam causa præpotentior. Ergo animi esse imbecillitatem, putare quòd peccatum sit. Sed tantummodo leges statui propter conservationem communitatis, utque vulgus in obedientia retineatur. At quicunque potest quod placet operari, statim satisfacere sibi debere, & omnibus mundi perfrui voluptatibus, quoniam hæc est pars nostra.

Quorum est est quartus ordo.

Hanc sententiam tuentur Macchiavellistæ, & Libertini, & Calvinistæ ex parte, & plurimum serpit inter Principes, & Aulicos, & Gubernatores, & Judices iniquos: ut enim Chrysost. monet, ter repetendo, *Impossibile est*, *impossibile est*, *impossibile est*, eum qui malè vivit, non vacillare tandem in fide: ejus radix enim

super

super proprio fundatur amore, idcircò difficillimè eradicatur. Estque pestis totius sæculi, & omnibus, licèt non in toto nec in omnibus grassetur; & personarum humanarum in communi, & singulatim ex participio opinionis, vel malorum exinde in alios derivatorum.

Hi veritatem adipisci intellectu nunquam ferè possunt, nisi Dei brachio extento; quoniam existimant sese sapientissimos: Et aliud quærere, esse vanitatem pauperculæ gentis, quæ nesciat vivere: Aut astutorum, ut novam struant Religionem, quæ sit Dominatus, & Imperii concupiti fundamentum. Qui autem putat se ad sapientiam pervenisse, nil quæritat amplius. An & quomodo quartus ordo converti ad veram Religionem possit.

Hi religionem (sed palam tantùm) defendunt armis per fas & nefas: quoniam gloriosum æstimant propriam sustentare sectam: aut quia utile est ita facere. At deficiente utilitate, vel gloria, deficit ratio apparentis fidei ipsorum.

Ideoque ex ratione politica (quam dicunt de statu) suo arbitratu religionem interpretantur, & mutant: sic etiam leges omnes, & fœdera rumpunt per glossas fallaces, torquendo ea quocunque utile fuerit; nec ad fidem veramque religionem absque fictione convertuntur, nisi per miracula evidentissima (ipsi enim arbitrantur esse vel ignarorum illusionem, vel prudentum astutiam, quodcunque miraculum scriptum, &c. ac sæpè obstinatè interpretantur miracula esse a casu.) Aut si vident Angelos, vel Dæmones, & sæpè, unde certi redduntur vitæ, quæ remanet post mortem, solent ad piam religionem redire in veritate, sed raró nimis.

V. Extant verò & Philosophi nonnulli, qui legi naturæ, prout ab eis percipi potest, inhærent: & existimant, vel omnem legem esse veram in suo sensu, omnesque a Deo autorizari miraculis, Prophetis, & Martyribus ad beneficium diversarum gentium, quibus aliis aliæ conveniunt leges: & deceptionem permitti a Creatore, variis gubernante mundum ritibus, modisque, prout nationum mores varii requirunt. At naturæ legem omnibus communem esse, in qua est certitudo ipsis, & veritas indubitata. Circa supranaturalia verò aut nihil credunt, aut credunt omnia ex omnibus legibus; aut suspensi, retinent assensum. Atque si post mortem alia nos manet vita, Philosophis illam magis convenire, qui sese non obstinaverunt in sectibus humanis, & in credulitate Deorum, sed primæ tantùm Causæ servierunt pio affectu, honestis operibus, utiliter benefici erga genus humanum. Ordo quintus, Philosophorum est quorundam.

Hi nulli, præterquam sibi, nocent, quoniam indoles, virtusque, quam profiteri putant, non permittit; & quoniam non cupiunt honores, divitias, & victum plusquam natura præscribit, ac proinde occasionem malefaciendi non habent: sed vivunt contenti parvo, fruuntur contemplatione, & reputant se plusquam Reges, & Papas, & Monarchas; tanquam ipsi, & non isti, sint veri boni cognitores, ejusque fruitionis. Atqui hos ceteris aptiores ad præstandum supernaturalibus veritatibus fidem, minusque resistentes divinæ gratiæ, considero.

Hujusce generis vix quatuor suspicacitate in sæculo præsenti deprehendi, & in historiis omnibus vix legi vigintiquinque. Ego enim nunquam Philosophorum in numero eos conscripsi, qui studio literarum dant operam, vt possint doctrinam in scholis, & in tribunalibus pro gloriola, & pecuniola vendere. Nam re vera sophistici sunt omnes ejusmodi scioli, cupidi apparere sapientes, contentiosi, avaritia, & ambitione pleni, oppressique, ne veritatem intelligant. Quin nec qui philosophantur libellos scribendi gratia, ambitione spoliari queunt, nec ergo ignorantia prorsus. Socratem laudaui supra philosophos omnes, ejusque consimiles.

Inveni etiam agmina hominum fragilium, qui consuetudine ducti, & exemplo Sacerdotum ac Principum pravæ conscientiæ, quæcunque deteriora sciunt, ope- Ordo sextus, Fragilium.

rantur: & reputant se quidem sceleratos; & in fide permanent stupidi, & quasi asiderati; cogitant malum esse malum, & bonum bonum; sed ignavi esse abjectique animi, minus quàm cæteri scelestum esse, minusque sycophantam. A credulitate Creatoris, & legis nativæ non recedunt, sed magis consuetudini se conformant; sin verò credulitatem exuerunt, efficacibus rationibus pro ipsorum emolumento, & appetitu ducti sunt. Nihilominus proximis benefaciunt, malignique non sunt; propria, & aliena pandunt scelera; & cum abusione ludunt jocanturque. Hac in classe sunt Epicurei, Aretinistæ, Franchistæ, meretrices, & publicani. Qui etiam faciles, ac repentini interdum sunt, præeunte gratia, ad conversionem in melius, si optima exempla, aut efficaces rationes eis offerantur. Quin perpetuò videntur sceleribus notari minus quàm Pharisei, & Scribæ hypocritæ, & Sophistæ, adeò assueti obstinatè simulare sanctitatem, ac scientiam, quibus carent, quòd plerique inter eos credunt & se sanctos, ac sapientes propterea esse, quòd sophismata quatuor addidicere, & libellum unum ab eis laudatum, & quæstiunculas duas, & Deo persolvere inclinationes, & contorsiones corporis, & detectiones capitis, & susurros orationum, quas nec intelligunt nec attendunt, nec attendere satagunt. Hique putant servire se Deo, dum sibi seruiunt de Deo. Ast ipsorum proceres probè norunt, quòd utilem sibi faciunt Deum, dum utiles se ostendunt Deo.

Ad hoc capitulum, in quo sectarum, & credulitatum & Religionis varietatē recensui, ego, non ut ego, sed vt humanus intellectus (sicut Ecclesiastes, & S. Justinus fecere) unde suspicātur Macchiavellistæ Religionē esse astutiæ politicæ inventionem; non requiritur responsio, sed scrupuli isti eximūtur in cap. 3. 4. 5. 6. ubi Deum esse, & providentiam, & religionem unicam, & remunerationē, &c. probatum est.

Quapropter cùm viderem, quòd propria opinio, aut amicorum, aut antecessorum, aut communis sectæ, propter assuetudinem in aliqua credulitate, & pravam nativitatem, vel educationem, tantum malorum mundo afferret; ego hominum Intellectus, perspicaci intelligentia a Deo me donatum intelligens, ac memoria promptissima, & tenacissima, recognoscere decrevi ea quæ credunt homines, quibus donatus sum.

ARGUMENTA, QUIBUS SOLET MOVERI QVIS contra Religionem communem Nationibus in præsenti sæculo; & contra Legislatores mundi; ac mox contra catholicam Fidem. Et ego Intellectus ad examen veritatis excitus sum.

CAP. II.

S. Monotriadis effectus omnes ipsam repræsentant, & per ipsam sunt, & servantur participio Potentiæ, Sapientiæ, & Amoris.

EGO Intellectus contuens undique naturam rerum universam, vidi quòd in Metaphysica demonstratur, Ens Primum essentiari Potentia, Sapientia, & Amore; secunda vero entia horum participio, ac in tantum esse, existere, & vivere in suo quoque gradu, in quantum perseverant in eis Potestatis, Sapientiæ, & Amoris radii, ac participationes, cuique pro rata sua. Cùm autem non amplius Potestas, aut Sapientia, aut Amor conservans, adsunt a conservante Deo, amittere illud. Nullum enim absque tribus his primalitatibus servari potest. Idque operatio docet omnium, ad quam omnium Esse habet analogiam. Cùm enim aut non possumus, aut nescimus, aut nolumus operari, desinit operatio.

Vita hominum eisdem primalitatibus contestatur.

I. Idem agnovi in artibus vivendi, & unumquemque vivere, aut tanquam Potentem, aut tanquam Sapientem, aut tanquam Amantem, & Bonum; & hoc

plerumque.

plerumque. Nemo enim absque his tribus principijs servatur. Potentes sunt Principes, & Domini: Sapientes sunt Artifices, & Doctores, & Sacerdotes ex parte: Amantes sunt istorum amici, vel ipsius Dei, & servi eorum, quibus utiles sunt, amatores, sicut & gens imbellis, & iners apta pietati, & amabilitati humanæ. In qua serviendo aliis servatur & ipsa. Ita servantur mulieres, mancipia, & fideles servi. Item qui, ut Deo vacarent, victum mendicant. Ast illustres quidam sunt in tribus, vel in duabus prædictarum primalitatum, seu præminentiarum; & quidam in una. Item quò major est ipsorum amor erga Rempublicam, & Legem, & Creatorem; eò meliores sunt; ac sæpe ascendunt ad apicem Sacerdotii, & ad sublimia, juxta Dei judicium, à quo in quadam amoris scientia fiunt magistri. Alii in exemplum & juvamen aliorum nascuntur.

II. Vidi deinde in sæculo potentiam veram in aliquibus non reperiri, & in plerisque loco illius eminere Tyrannidem, ut Salomon inquit, quæ est potestas ficta; & nobilitatem sanguinis, quæ est secundùm opinionem, non secundùm veritatem. Arbores enim à fructibus, non à radicibus agnoscuntur. Deinde vidi plerumque in loco Sapientiæ, Sophisticam; Religionis verò Amorisque loco, sæpè Hypocrisim, & Impietatem; atque hujusmodi gentem cujuslibet nationis, sic sibi utiliter abuti Deo, & nomine Potentiæ repræsentantis Potentiam divinam, & nomine Sapientiæ, repræsentantis Sapientiam divinam, & nomine Bonitatis & Amoris, repræsentantis Amorem divinum: at non servire illis, neque Deo altissimo, sicuti prædicant, & profitentur, per optima argumenta perquisivi, ne decipiar.

Degeneratio à potentia est Tyrannis: à sapientia est sophistica: ab amore boni est hypocrisis. & in responsionibus patebit quod horum adulteratio arbitrij humani libertatem firmat: nec Dei providentiam tollit, ut in cap. 6. & 8. & 11. sed mirificat.

III. Deinde omnes professiones, & artes, & dogmata mortalium, contemplatione, & examine perlustrare conatus sum. Et cùm examinarem Aristotelis philosophiam, hodierno tempore apud multos regnantem, inveni eam non una ex parte sophisticam (sicut S. Augustinus, & Justinus, & Ambr. & alii admonuerunt) Potentiæ, Sapientiæ, & Bonitati divinæ adversantem. Et quòd res, quas ignorat, scire simulat, sicut cæli motus & motores, & Animam, & Deum, & Mundi æternitatem, & similia. Rerum verò, quas scit, notitiam exuit. Quippe qui non modò calorem Solis, sed & lucem abnegat. 2. Cæl. tex. 42. *Lumen* (ait) *& calor non est in Stellis, sed fit attritione aëris.* Ecquænam clarior veritas? exclamat S. Ambr. in Aristotelem, & quod majus studium impugnandæ veritatis? Ecquæ nam ignorantia affectata magis?) Transcribit, & furatur aliorum sententias & verba, venditando eas quasi proprias. Invidusque (ut S. Thom. ex Gellii, & Eustachii, & Simplicii, & S. August. testimonio in 4. *de reg. Princ.* 4. & alibi sæpè advertit, ne dum alii Patres) calumniosè aliorum dicta refert. Et ex diversorum autorum libris componit proprium, ut ante me multi animadverterunt: nec considerat inter illos repugnantias ingentes, qualis est inter Parmenidem, & Ocellum, dum ab illo principia duo, ab hoc verò elementa quatuor, quæ duo esse debebant, si in eis principia distributa manent (loquor de realibus existentibus, non de fictis postmodum à sequacibus.) Ex quo comperi, rarò inveniri scientiam aliquam, certam, juxta hominum verbositatem: qui defenderunt illam, seu falsam, seu veram. Et quòd multi præponunt eam Scriptoribus sanctis, & Bibliis, mille glossis phantasticis adductis in concordiam dissonantiæ: contra quos S. August. *lib.* 1. *in Gen. cap.* 18. *&* 19. & S. Thom. in *opusc.* 9. *& super Psal.* 49. declamant, tanquam contra furtum & adulterium spirituale patrantes. Et sectas fundari super credulitate præstigiosa, quam suo præceptori præstant; & super obstinatione in verbis argutis ad defensionem excogitatis; & tamen verba Dei fide tenenda, non credunt, frivolisque dogmatis hominum, & superstitionibus, nulla fultis sapientia, credunt.

Examen artium & professionũ ad quid.

Dejectio autoritatis Aristotelis, quatenus fundatur in eo Macchiavellismus, per manifestos errores, proponitur secũdùm Patres, & sacra Concilia. Similiter etiã Melchior Canus in 10. de locis Theolog. consulit Aristotelis autoritatem minui oportere; ne ejus errores, quos enumerat plures cõtra Catholicam fidẽ, ejus autoritas in animis firmet legentium. Narratq. ejus ex doctrina ortũ esse in Italia Macchiavellismum cõtra Dei providentiam, & cõtra animorũ immortalitatem, & religionis veracitatem. Addimus errores Aristotelis, laudatissimi in philosophia, ut innotescat, quantos

Paulò meliores invéni Platonicos minusque arrogantes, altioraque olfacientes. Stoicos verò, discretos magis, severos, & non improbos. Pythagoricos autem pietatem redolentes, Religionis veræ saltem cupidos, & naturam supervagantes. Telesianos sensatos valde, nimisque humiles; & hos omnes Deum Autorem, Doctorem, & Judicem quoquo pacto agnoscentes. Cynicos, inertes, & veridicos etiam adversum seipsos: Scepticos, nihil certos, nec an sint: Democraticos, & Epicureos, nil altum super materialia, temporalia, & localia sapientes, & animo concretos. Parmenidis scholam eminentem, & cælestem propemodum, quantum natura datur. Bracmanos verè superstitiosos. Sectas ab Augustino, & Clemente Alex. & Eusebio, & Justino, examinatas sapienter agnovi: & electionem veracioris esse paucorum; & neminem, à Deo non edoctum, erroris expertem; propterea que omnes revelatione indigere: ac neminem non appetere; licet multi desperent propter incredulitatem.

intulit errores in Theologicis suis: super quibus fundatur Macchiavellismus. Propterea imbecillitate humanæ sapientiæ mox aperimus, ut intelligāt dogmata Christiana in ipsorum dogmatis non fundari; ne ex falsitate philosophiæ quis suspicetur Theologiæ falsitatē. Ideo in cap. 10. n. 9. meliores philosophos, & Heroas Christianorum esse, quàm gentilium.

IV. Mox omnes scientias sigillatim perlustrare non destiti: invenique eas divinitate plenas in se, at malè tractatas propter avaritiam, & ambitionem, & acidiam in nobis: horumque vitiorum servas jam redditas miserabiliter. miserabilius autem ubi tyrannides in nationibus grassantur. Prava etiam consuetudo, (ut notavit cum Platone & Varrone in 7. & 8. de Civit. Dei Augustinus) perniciosior tyrannide optimos etiam opprimit, fallitque falsatque.

Quid in scientijs desideratur, ut agnoscas, rectè Cōcilium Later. sub Iulio II. optasse ipsarum reformationem, ut in cap. 10. à Christianis deberi, & passim fieri.

Cōfusio sęculi dicitur Nox apud S. August. serm. 29. de temp.

NVM. V.

Inveni me in præsenti sæculo tenebricoso, ubi omnes nullam fidem habentibus, lucernamque in caliginoso relictam non intuentibus ullam, videmur unicolores; omnes enim Nationes ita defendere profitentur propriam sectam, ac Christiani veram Religionem; sic & multos Principes, & sapientes. plerique enim illorum dominatum armis, istorum verò dogmata sua syllogismis, ad tuendam positionem potius, quàm ad veritatem concinnatis.

Prima dubitatio, & ejus causa.

Vidi etiam non rarò Religionis loco hypocrisim: & mundum plenum hæresibus, sectabus, & opinionibus, & legibus pugnantibus. Et dixi: Quis certum faceret hominem inter tot opinionum controversias, fucatarum eodem colore? sique ipse deprehendi tot manifestos errores in Philosophorum omnium scholis; Quis etiam, & quomodo discernet, quænam Theologorum schola inter tot discordantes in cunctis Nationibus expers erroris est? & quis fidejussionem, & certitudinem præstabit infidelibus, quod Christiana tantummodo vera sit; cæterarum verò orbis sectarum,

Melius est dubitare, quam in una obstinari secta, cupientibus veritatem.

APPOSITIO

Responsionum parvarum ad dubitationes hujus capituli, quæ sunt indices magnarum post doctrinam, ut moris est, in cæteris positarum capitulis, ex jussu Superiorum, ne Lector vacillet argumentorum ictibus, ac ut præsentaneum antidotum habeat.

RESPONSIO AD V. NUMERUM
Index magnarum.

Sectarum & Religionis varietas, non indicat nullas esse veras, ut patet ex cap. 9. 10. & 11. sed libertatem arbitrii, & animorum fluctuationem post peccatum Adæ, & post neglectam Dei doctrinam; esseque obfuscatum vitiositate lumen naturæ, & altiori ope indigere. Item aliquam Religionem & doctrinam esse veram. Nec enim plurium hominum malorum malitia indicat nullum esse bonum. Præterea ex hoc innotescit, dogmata vera, non in poëtica, aut humana scientia fundari, sed in revelatione divina, per decem notas agnita: sicuti probamus in *cap. 5. num. 4.* & ex *9. cap. usque ad 16.* Et qui has notas habet, fidejubet pro dogmatis Christianis. quas cum in Gentilismo, & Hebraismo, & Mahomettismo deesse palam sit, utique

rum, falsæ? Dum recentiores contra Patrum sententiam, quibus sophista, hostisque fidei Arist. habetur (ut Origenes, Ambrosius, Justinus, Chrysostomus, Gregorius Nyssenus, Basilius, Epiphanius, Eusebius, aliique concorde perhibent testimonium) propterea tanti faciunt ipsum Aristotelem, quòd subtilitatibus logicis propria mendacia magis condire, & dulcia facere novit, quàm alii veritatem rectè dicere: utque de ipso Picus ait, quasi sępia atramento ejecto, sese, dum insipiens deprehenditur, occultare. Si ergo Theologi neoterici cum veteribus pugnant, & aliis atque aliis cuncti sectabus pro Theologia communi inherent: ergo sunt utrique deceptionibus obnoxii.

NVM. VI.

Secunda dubitatio. Si affers miracula, sanguinem Martyrum, autoritatem Ecclesiæ 1600. annis confirmatam; statim illud offertur è contra, quòd natio omnis miracula pro se habere profitetur, martyrium, & autoritatem diuturnam. Religio Jouis, & Apollinis 2000. annis perduravit. Mahomettana 984. & adhuc crescit. Hebraica verò 3200. & pluribus; cui cæteræ innituntur, & contestantur ob mirabilia Moysis facinora; qui & alias prædixit, vel præfiguravit.

Tertia dubitatio. Quod si dicat Christianus, mendacia esse: dicent & ipsi de Christianis idem, cum Judæis. Nam & Gentiles Moysi miracula negarunt, & tribuerunt ea casui, ut legimus apud C. Tacitum, & Justinum Historicos, & alibi: vel astutiæ, & naturali magiæ, ut Plinius docet, & Avicennas. Hinc Boccacius in fabellis impiis probare contendit, non posse discerni, inter legem Christi, Moysis, & Mahomettis, quia eadem signa habent, uti tres annuli consimillimi. Item Masutius Salernitanus non minus impias contexuit fabellas: quarum primus autor Lucianus sophista.

Conclusio indocta, impiaque Boccacij.

que intelligendum est in his veritatem solidam minimè inveniri, à Deo propalatam; ut patet in *cap.* 14. & 15.

Præterea aliter judicandum esse in naturalibus, & moralibus, quibus servit syllogismus; aliter in divinis arcanis, quorum est testimonium, & fides, non levis: sed cum credibilitatis suæ evidentissimis notis.

Fidejubet etiam pro Christiana Religione omnis idiota zelo Dei percitus ac lumine: sicut Apostoli coram gentibus, & nostrates Sancti viri miraculis coruscantes, aliisq. charismatis.

Porrò possunt Patres & Scholastici in his quorum non est revelatio, errare: Sed non omnes; & in reddendo rationem dogmatum persuasionibus utentes physicis, non autem in doctrina revelatorum. Quòd Arist. sit solum testis contra suos in schola Christi, non autem doctor; similiter & alii Philosophi, in resp. ad ultim. patebit.

AD VI. NVM. RESP.

Dico responsum esse in *cap.* 9. & à *cap.* 10. *usque ad* 16. *inclusiuè per totum*. ubi differentiam demonstramus inter testimonia, & rationes, & miracula, & martyrium Christianæ Religionis, & sectarum, contra Boccacium, & librum de tribus Impostoribus, & Macchiavellistas: quibus aliæ leges non videntur à Christiana differre; sicuti pueris indoctisque videtur idem aurum, & aurichalcum: Sophus & sophista. Item unicolores videri vitio obtenebratis intellectibus, non autem illustratis virtute illa, quæ & in tenebris lucet. Ostendo etiam unam esse ab initio Mundi veram Religionem, minus magisvè pro temporibus explicitam. cæteras verò superstitiones, in quo diuinæ Rationi, quæ Christus, adversantur. Ad II.

Præterea ibidem falsitates sectarum, & quibus deprehenduntur argumentis, patefacimus. & jactata miracula sectarum esse, vel ex mendacio historicorum, vel ex fallacia dæmonum, vel ex divina dispensatione. Ad III.

Præterea & qui negant Mosis, & Christi miracula, in *cap.* 13. 14. & 16. convincuntur erroris; veluti Tacitus, & Trogus, & qui ea stellis, aut casui, aut temperamento adscribunt, ut Avicen. & Pomponat. & Lucianus, ibidem repelluntur. id quod etiam fecimus in *Metaphys. par.* 3. Item in 4. *de sensu rerum*, atque in *Theologicis dissertationibus*.

NUM. VII.

Sunt & peculiaria argumenta contra fidem Christianam. Et primo.

I. Christus promisit se citò venturum ad Judicium. *Ecce venio* (ait) citò. & alibi. *Non præteribit generatio hæc*, &c. *Sunt aliqui hic stantes, qui non gustabunt mortem donec videant regnum Dei*. & tamen transiere 1600. anni, nec dum comparet.

Apoc. 22. *Matt. 24.* *Marc. 9.*

AD VII. NUM. RESP.

Ad argumenta peculiaria, contra fidem Christianam pugnantia.

Ad I. Responsio habetur in fine *cap.* 8. & 17. quod ly *Citò* habet comparationem ad æternitatem: nam sæculum unum mille annorum, est tanquam dies una, teste David. sic etiam respondet S. Petrus *epist.* 2.

Quod autem in proximo sit adventus ejus, declaratur in *cap.* 8. *nu.* 19. & in fine Appendicis, & in *cap.* 10. *num.* 13. Quòd viventes multi viderint Jesum in majestate, innuimus in *cap.* 5. *num.* 7. similiter in *cap.* 14. viderunt enim Petrus, ac filii Zebedei in Thabor.

II. Credulitas Eucharistiæ videtur palam impossibilis; & multi experti sunt illudentes, præcipuè Calvinistæ: & quomodo in tot hostiis, simul corporaliter sit; seque cômedi faciat.

Ad II. Respondemus: hoc dogma possibile non esse secundùm naturam: esse verò secundùm naturę & supernaturalium Autorē: & quomodo qui nō Calvinisticè, sed Catholicè experiuntur, inchoativè beantur, ecstases & divina patiuntur: & quomodo manna absconditum nemo novit nisi qui accipit. Vide *cap.* 10. & 11. At veram esse fidem hanc ostendi *cap* 10. *§. de Cerimonialibus.* & *cap.* 11. *nu.* 4. & diligentius *cap* 12. *per totum*. & solvuntur omnia argumenta contrariorum. & cur adulteræ generationi non datur signum, &c.

III. Quòd mater ejus sit virgo etiam in partu, impossibile videtur Calvino, & multis: non autē tantopere ante, & post.

Ad III. Respondemus doctrinaliter in *cap.* 16. ex testimonio Matt. Luc. Isaiæ: quos nullo pacto reprobari posse ibidem ostendimus. Item ex aliis manifestis miraculis hujus occulti veritatem expressimus. ut patet *cap.* 11. & *in eodem cap. nu.* 3. & nasci de Virgine consequens rationabile esse ad Dei incarnationem infertur.

IV. Quod Deus sit maximè Unus, & tamen Trinus: & incarnetur, & non totus.

Ad IV. Nihil repugnare, Deum esse Trinum in personis, & Unum in essentia, declaravimus in *cap.* 4. ex Potentia, Sapientia, & Amore, primalitatibus essentiativis entium. Ostendimusque fortissimè, mysterium Trinitatis propter hoc esse evidenter credibile. Eisdem quasi fundamentis idem demonstrant Ambr. *in exam. cap. ult.* & Magister in 1 *dist.* 3. & Divus Thomas in *comment.* & Riccard. in *opusc.* ad D. Bern. Item testimonium habere persuasivum in Natura, ne dum in sacris Litteris revelativum, certumque. Et in *cap.* 11. probatur evidentia credibilitatis hujus Fidei. Item posse incarnari unam personarum, & de facto incarnatam esse, probatur evidentia credibilitatis. & persuasione credibilissimi mysterii in *cap.* 4. & 7. & *cap.* 11. *num.* 3. & 17. quoniam tota Trinitas concurrit activè ad Incarnationem, Verbum autem terminativè. Ostendimus etiam contra Peripateticos, quod ipsi quotidie incarnant intellectum agentem, simili modo ad unitatem personalem, argumento ad hominem; quod & D. Thomas, & Augustinus prius animadverterunt.

V. Quòd se vilitet etiam usque ad Incarnationem, ut salvet nos; & nihilominus adhuc plures damnantur, quàm salvantur.

Ad V. Respondemus in *cap.* 4. & 7. Item in 11. *num.* 5. & 7. nil dignius Deo, nihilque utilius hominibus, & juxta ipsorum desiderium; quàm quod Deus incarnetur, condescendens nobis non potentibus ad ipsum ascendere. Nec propterea inanis Incarnatio, quia plures damnantur: latet enim hic consilium Dei, ut probatur *cap.* 11. sufficit nobis scire, quod Deus nihil agit frustra, nec nostris delectatur malis. Præterea damnationem ex abusu liberi arbitrii, peccato primorum parentum

rentum deteriorati, non ex Dei prædestinatione ad malum: aut ex impotentia ad salvandum, cùm sit contra peccatores non minus fortis ad puniendum. *cap.* 17. Item non per vim, sed per justitiam faciendam fuisse redemptionem *cap.* 11. *num.* 8.

VI. Absurdum est prorsus, quod cùm mundus magnitudinem corporis humani (comparativè loquendo) Christianismus autē unum digitum referat: Deus tamen velit digitū solum unum ex tanto corpore cunctorum operum suorum salvare, reliquum verò perdere. Quin etiam minimam partem hujus digiti salvat, cùm paucissimi sint Christiani probi, salute digni.

Ad VI. Responsum est in *cap.* 8. *num.* 2. & 4. quod etiam si totus mundus nostræ telluris perderetur, esset quasi perditio nævi unius in corpore magno: talis enim tantaque est tellus ad cælorum, & stellarum, & mundi magnitudinem. Etenim omnis creatura liberabitur à servitute corruptionis, teste Paulo: & in cælestibus millia millium ministrant Deo, & decies millies centena millium assistunt, teste Daniele, & ratione.

Deinde ex eo, quod ex hominibus plures damnantur, quàm salvantur, nihil Dei potestatem minui, dicitur in *cap.* 17. Nam, & qui salvantur sunt Dei, ut Patris, & qui damnantur, vt Judicis. Diabolus autem ejus est carcerarius, & carnifex, non antagonista. Hominis quidem fuisse culpam, ut caderet, Dei vero remedium, ut eriperetur. Idem *cap.* 11. *n.* 29. ubi nec fuisse inutilem adventum ejus, nam verè liberavit homines de potestate Diaboli; sed pueros remedio non repugnantes, provectos verò voluntarios, non invitos: ne temeraret libertatem. Item dixi cum Esdra, plus valere montem unum aureum, quàm mille lapideos: saluandi autem sunt Mons aureus &c. Præterea nec salvandorum numerum esse ad damnandos, ut digitus ad corpus, probatur in *cap.* 10. & 11. & 17. hoc enim verum esset, si soli baptizati in aqua, salvarentur, quoniam salus cæpit sic ab adventu Christi. At verò in cunctis nationibus semper, & ubique, & omni ætati hominum dedit remedia Deus, ut dicit Bern. *epist.* 77. & allegat Ambr. August. & Cyprianum, idem sentientes. similiter D. Thomas in 4 *dist.* 4. *q.* 3. *ad* 1. & D. Greg. allegatus à Mag. in 4. *dist.* 1. *§. quæritur*; & cum eo Scholastici omnes. Et qui remedia non accipiunt, citra culpam, si possent vivere recta ratione, in puris naturalibus servando legem naturæ, viverent Christo summæ rationi, ut Autori naturæ, à quo sumus participio rationales; & non damnati essent ad pœnam sensus, [sicut modo infantes non baptizati; & olim non circumcisi, aut non Deo commendati illa commendatione, quæ erat baptismi loco inter Gentes, ut Circumcisio inter Judæos, secundùm D.Thom. & August. & Ambr. & Bernard. & fruentur bonis naturalibus, & Deo, ut fine naturali: ac solùm supernaturalibus, & beatifica visione carebunt; pro quo non dolebunt, quoniam se ad eam naturaliter non natos agnoscunt, ut nec coquus, quia non fit Rex: Vel quoniam *instaurati sunt in naturalibus ad perfectionem humanæ speciei per Christi humanationem*: *& ideo resurgent omnes in mensura ætatis plenitudinis Christi, & voluntate, & ratione divinæ voluntati non obviante*, ut docet S.Thom. 2. *sent dist.* 33. *q.* 2. *art.* 1. *&* 2. *in argumentis contra*. & in *corp. & in responsione ad* 5. & idem in *Quæst. disput. de pœn. peccat. orig. art.* 3. ubi non inordinatam esse illis rationem, & voluntatem contendit: & propterea non dolere: quia *licèt* (vt in *resp. ad* 5. *loco iam dicto in* 2. *sent.*) *sint separati à Deo quò ad conjunctionem per gloriam, non tamen sunt penitùs separati, imò sibi conjunguntur per participationem naturalium bonorum: & ita etiam de ipso gaudere poterunt, naturali cognitione, & dilectione*. Idem docent Scotus, Viguerius, Catherinus, D. Bonaventura, & alii, Nyssenus in *lib. de immaturè præreptis*, & Justinus *quæst. ad Orthodox.*] At quia non possunt ita rectè, ut naturæ jubet lex, vivere, ob culpam originalem, quæ vires animi infecit, & debilitavit: Deus remedia dedit misericors, quæ justus poterat negare. Ita quòd quibus circumcisio olim, & postea baptismus, datus non dum fuit citra ipsorum culpam, si ut tenentur conuertantur ad Deum, etiam supernaturalem gratiam acquirunt, ut docet S.Thomas in *eisdem locis*, & in *opusc.* 61. *cap.* 17. & 4. *dist.* 17. & 1. *dist.* 41. *q.* 3. *ad* 1. non quia se disponunt; hoc enim efficax non est; sed quia Deus bonus: unde plus habent in remedio divino, quàm perdiderunt in protoplasti casu. Præterea S. August. *lib. de ordine*, putat non esse modicum numerum salvandorum: quod alibi quasi negarat.

VII. Cur etiam super opera propria Deus majorem Diabolo, quàm sibi sinit potestatem? Numquid non potest? aut nescit? aut non vult? Ergo erit invalidus, flaccus, vel ignorans, vel piger, negligens, vel crudelis.

Vel existimandum est omnem Religionem esse à Deo, & bonam videri in oculis ejus; vel ipsum nostri curam non gerere; vel non existere, & res cunctas casu evenire. Aut putandum est fabulam esse, quæ de Diabolo dicuntur, qui Deo repugnet, & habeat regnum in terra majus quàm Deus, cùm tantis totque nationibus dicatur dominari. Etenim dedecet valdè, quod Deus factus sit homo, tot stratagematis, & astu seipsum tegendo, ut vinceret Diabolum: ac deinde mortuus sit ob hoc ipsum. Nihilominus autem plures homines, & Nationes remanent sub ditione, & devotione Diaboli. Quandoquidem inter Christianos, qui minima pars sunt mundi, paucissimi sunt Deo subditi: omnes verò cæteræ nationes, & Christiani scelesti pertinent ad Diaboli ditionem.

Ad VII. Respondemus in *cap.* 11. *nu.* 27. & in ejus appendice de causa mali, Diabolum non esse ex æquo Deo antagonistam, sed lictorem carnificem carcerarium; unde potius Dei potestas & justitia commendatur, quàm id quod argumentum quærit. Ergo nec gloriam Diaboli ex eo, quod punit, esse ullam, sed judicis. Mors autem Christi ars justitiæ fuit, non astus, ut infra *cap.* 11. Nec omnem gentium religionem placere Deo, *cap.* 10. *&* 11. Quòd autem reperiantur Diaboli verè, & non fabulosè, probavi in *cap.* 8. *num.* 11. & in *cap.* 11. *num.* 25. rationibus, & experimentis multis peritissimorum, non decipientium, nec deceptorum, contra experimenta Plinii fabulam intrudentia, & deceptionem imperitorum contra veritatem: & quod non rectè Cataini, & Manichei habent Diabolum pro Deo, probavi *cap.* 11. De providentiæ veracitate dictum est in *cap.* 6. 7. deque Religionis in 9. *&* 11. ut justitia locum haberet citra violentiam, Deus celavit artem diabolo, qua redemit; & quia non per vim, idcircò non omnes, vel non plures salvantur ad regnum, nisi qui sponte sua, vel parentum, incorporantur Christo per sacramenta supernaturaliter. Cæteri verò non damnantur ad ignem; nisi propter actualia crimina, & impœnitentiam.

VIII. Item cur neglexit providere, salutemque afferre tot Gentibus antequam nasceretur in 3000. & pluribus annis? & cur hodierno etiam tempore tot Tartari, Japonenses, Chinenses, Africani, & Populi Arctici, & Antarctici innumerabiles pereunt, sine Christo? Qua ratione ergo Deus est hominum pater bonus, & potest, & scit, & vult hominum salutem?

Ad VIII. Respondemus in *cap.* 12. & præcipuè in 11. *num.* 7. sicuti respondet apud S. Clem. D. Petrus ad Simonem magum, quòd mundus nunquam extitit absque sapientia Dei, quæ regit omnia (& hæc est Christus) nec absque auxilio supernaturali externo, vel interno. Idem docet S. Chrysost. super illud *psal.* 145. *Non fecit taliter omni nationi*, & D. Thom. 4. *dist.* 1. *q.* 1. quoniam sacramentum Fidei, & Pœnitentiæ, etiam quantum ad gratiam, præsto fuerunt ubique ex instinctu Dei, Rationisque divinæ creantis, & per gratiam liberantis. Incarnatam verò fuisse non ab initio, ut tolleret superbiendi causam; nec in fine, ut multi non perderentur; at quando illi congruum visum est: nec posse nos exactam consiliorum Dei reddere rationem. Sufficit autem, quòd nunquam ulli defuit remedium Christi, vel implicitè, vel explicitè.

Omnes diximus salvari in sanguine Christi, exceptis impœnitentibus adultis. Infantes enim sola pœna privatiua reprobantur, & plurimi per dicta remedia, etiam ab hac salvantur ad gloriam. Omnes enim antecedenter salvare vult Deus ut Pater, non omnes consequenter, & ut Judex; quemadmodum docet S. Thom. 1. *p. q.* 19. *art.* 6. Salutem autem prædestinatorum esse decretam per redemptionem, & non aliter, stante peccato primorum parentum: de qua historia diximus in *cap.* 11. *num.* 12. quòd nulla historia, nullaque ratio philosophica solvit quæstionem de causis calamitatum humanarum, nisi hæc de peccato originali. Reprobatio enim non est, à naturali fine, sed à supernaturali, qui non debetur ulli, ut

docet

docet S.Thom. 1. p. q. 23. haud tamen ad cruciatum, nisi in malitia decedentium. Bonitas autem Dei non excludit justitiam, sed crudelitatem.

IX. Si mortuus est solum pro electis, quare elegit tam paucissimos? Præterea si iidem erant electi & prædestinati, profectò damnari non poterant: ergo non salvavit eos denuò. Ad quid ergo incarnatus, & mortuus est, si non salvavit reprobos, neque electos hac ratione?

Ad IX. Respondemus: quod omnes salvat ad bona naturalia per se, non omnes ad supranaturalia; & quod supposito peccato, justitia exigit redemptionem omnium, non vanam, nisi vanis. Præterea prædestinatorum salus erat ex prædestinatione Christi. & ideò vere salvavit electos. Reprobos autem non damnavit ad ignem, nisi qui peccata actualia cum impœnitentia adjungunt.

X. Item: Si erat alterum Hemisphærium novi orbis, cur Moyses, loquens de Gentium multiplicatione, de illo nullam facit mentionem; nec Christus? Nec utrum à diluvio inundatus fuerit? nec scimus quà illuc gentes pertransierunt? ergo spontè nascuntur homines, sicut ranæ, ut dicebat Epicurus, Diodorus, & Avicennas. Item quam ipsorum curam gessit Deus unquam, si dereliquit eos in perpetuis erroribus? & cur eis tunc subvênit, quando erant facinorosiores, minusque meruere? An semper extitere deteriores?

Ad X. Respondemus in *cap.* 11. *n.* 17. non esse natos homines in altéro hemisphærio, ut culices, sed transire potuisse ex nostro per Arzaret ad Quivirà: & per Grutland ad Estotilant; & per navium procellosam asportationem; & esse de illis mentionem, quoniam Dedonim, Cethim, Elisa, & Tharsis in insulas perrexerunt: vt dicitur Gen. 10. & in novo Christus: *Alias* (Io. 10. ait) *oves habeo, quæ nō sunt ex hoc ovili, & illas oportet me adducere* &c. & hoc explicuit 4. *Esdr. c.* 7. & S. Brigida, & Seneca in *Medea* doctus à Sybillis, & Plato in *Athl.* Nec propter tarditatem, accusetur Deus, cū remedia nō defuerint Americanis ex providêtia Dei, & naturali instinctu ad cultum ejus per supernaturales motiones elevatū, ut dicitur 3. *cont Gent.* à D.Th. *c.* 119.

XI. Item quomodo Deus cuilibet permittit pessima ut libet operari; nec provídit contra pestes, fames, & bella, & hæreses, & schismata?

Ad XI. Respondemus in *cap.* 6. *num.* 6. & 7. & in *cap.* 11. *in Appendice de causa mali*, Deum permittere hominibus operari prout volunt, ne temeraret libertatem, & quoniam scit eorum malis in bonum uti. Nec blasphemias nostras physicè tangere Deum summum bonū nostrum, & aliorum entium: Sed idæam falsam, quam peccator sibi fingit de Deo: & ex hoc innotescere libertatem humanam contra Mahomettum, & Calvinum, & Japonis Bongos, adeò magnam, ut etiam Deo resistat, blasphemiasque intentet. Mira res! Deus autem non potest blasphemare seipsum: ergo non movet homines ad blasphemias, quas ipse vetat in omni lege.

Pestes, fames, & bella judiciis Dei servire mirificis, & esse sicut metaphoræ in poëmate, & semitoni in Musica, ut in *cap.* 5. & 6. & 8. & 11. & 17. Nec præter peccatum reperiri ens malum, nisi respectivè; & bene utentibus nobis, bona & mala in bonum cedere: malè utentibus etiam utraque in malum.

XII. Adde mala, quæ mundo à noxiis animalibus insunt, & ab inutilibus muscis, culicibus, serpentibus, spinis, &c. & à tēpestatibus, & inundationibus miseriarum, &c. Si Deus bonus est infinitè, & ubique est, unde tantum malorum accedit? & cur bonum à malo superatur?

Ad XII. Respondemus in *cap.* 5. 6. 8. & 17. non esse mala, quæ videntur nobis, nisi respectivè, vel ex nostro abusu: & multa obtigisse in pœnam, & mox in medicinā peccati originalis & actualis. Vide in *cap.* 11. *nu.* 12. & in *Metaph.* Item omnia mala post periodū hujus sęculi cessatura *cap.* 8. & 10. & *cap.* 5. & 6. *num.* 10. etiamque multa in mundi fine &c. & interim quæ videntur mala, esse utilia, & ad quid. Nec Dei bonitatem, ex hoc minui, sed ampliari, sicut in variis instrumentis, & actionibus, & materiebus, probitas & sapientia opificis.

XIII. Si

XIII. Si hoc accidit ex peccato, ut ajunt, originali: quid peccavimus nos, qui non consensimus? & qua culpa bestiæ agitantur malis?

Ad XIII. Respondemus in *cap.* 11. *nu.* 12. ex peccato Adę calamitates humanas venisse rationabiliori fide teneri, quam unde philosophi eas derivant, præsertim cum physicam, non metaphysicam redolent, vt dicitur *cap.* 8. Item omnes homines peccasse radicaliter; nec tamen pœna sensus, sed privatione supernaturalium bonorum hac culpa teneri: naturam enim instauratam à Christo &c. Animalia verò idem, quod nos, pati natura: vel quia omnis creatura subdita homini, eisdem sui domini subjacet passionibus, ex Apost. Rom. 8. *Omnis creatura ingemiscit &c. reuelationem filiorum Dei expectat. Vanitati enim subjecta est, non volens* &c. similiter *cap.* 6. *num.* 10. respondemus, bruta malis hominum, quorum sunt instrumenta & res, afficier,

XIV. Porrò si consimilia cupiunt, agunt, & patiuntur bestiæ nobiscum; ergo omnes ejusdem sumus naturæ: Et ut Salomon, ait: *Quis novit, si spiritus filiorum Adam ascendat sursum, & si spiritus jumentorum descendat?* Sic nascimur, vivimus, spiramus nos, uti & bestiæ. Nec sensus inest nobis, qui in illis non reperiatur; & prophetiam habent ventorum, & tempestatum, & pręliorum. Item & Religionem. Adorant namque Lunam Elephanti, ut Gentiles: baptizatur à coitu, ut Mahomettani. Herbæ multæ ad Solem convertuntur, & Religione quadam ipsum colunt. Et quid homo jumento amplius?

Ad XIV. Respondemus in *cap.* 6. & in 7. quòd bestiæ sunt similes homini in sensu, & morte, & passionibus tantùm; non in mente rationali immortali: quam soli homini infusam probavi ibi, & in toto ferè libro; & Religionem veram, propriamque non esse brutorum, & aliorum entium, nisi metaphoricè, & analogicè, ex instinctu, & sensus passione; similiter præsagium pluviarum &c. non autem veram prophetiam in secundis causis non præparatorum effectuum, sed soli præcognitorum Deo, qualis homini datur. Vide ibi, & in *cap.* 9.

XV. Vidęntur quoque homines casu regi. Nam *Vidi* (ut Eccl. ait) *neque velocium esse cursum, nec fortium bellum nec sapientum panem, nec doctorum divitias, nec artificum gratiam. sed tempus, casumque in omnibus.* Hæc & alia argumenta subtilius infrà discutientur.

Ad XV. Respondemus in *cap.* 5. non reperiri in mundo Casum, & Fortunā respectu Totius, & Dei; sed solum ad ordines entium. Idem respon. in *cap.* 8. & 11. & 17. Nec peccata hominum excludere Deum, aut providentiam, sed libertatem ostendere humanā, ac Dei potentiam, qua ex malis etiam facit bona. Et id in *cap* 5 6. 7. 11. & 17. pluries declaravimus. Et ad id, quod objiciebatur cur mala bonis potius quam malis eveniunt, in *cap* 8. & 11. & 17. Mala hujus mundi non tollere Religionem, sed confirmare dogma illud religionis, quòd videlicet nos haud quaquam sumus in loco proprio nostro, sed peregrinamur &c & aliam post hanc vitam nobis convenire, ut immensitas amoris, & intelligentiæ humanæ extra cælum porrecta, nos admonent. Item animas positas esse in agone, & certamine inter contraria entia, cælum & terram, ut dixi in *cap.* 8. *num.* 5. & *seq.* & in *cap.* 11. *num* 9 & *seq.* ubi per meritum acquirant æterna bona. Item dixi in *cap.* 6. *num.* 10. *usque in finem*, & in aliis jam citatis, mala hujus sæculi esse correctiones, & hortamenta malorum hominum, & minaces ostensiones justitiæ futuræ: & spectaculum spiritibus abstractis: Mala vero bonorum esse causam coronæ, sicut militibus prælium: certumque inditium melioris vitæ; ex hoc enim Platonici etiam concludunt, extare pœnas, & præmia post mortem, ut Antenagoras Philosophus in *cap.* 8. & 14. præsertim *num.* 10. hanc notam certam veritatis Christianæ Religionis, quoniam promittit ærumnas, & persecutiones in hac vita, & ita certos facit de altera, ut præsentem perdere, qui persuasi bene sunt, non dubitent. Item docui, quomodo hilariores sunt Christiani patientes mala sæculi, quàm alii fruentes bonis sæculi, *cap.* 8. suosque persecutores reddunt bonos, vel confundunt: & propter hoc non reperiri in Mundo verè beantia bona, quo summum bonum beans requireremus. Hoc autem excedit omnia mirabilia, ut dicitur

citur *cap.* 14. *&* 17. quod quibus tribulationes promissæ sunt, illi vicerint tribulatores; & firmi stabilesque fuerint magis, quàm aliarum Asseclæ sectarum non icti. Scandalizari autem in hoc solum Epicuræos, vitæ æternæ pro fabula spem habentes. Item *cap* 8. *&* 10. *num.* 1. 10. *&* 11. *&* 12. *&* 13. & *cap.* 11. *num.* 16. & in *cap.* 17. ad bonorum consolationem expectari aliquibus in terra felicitatis Regnum sub uno Pastore, quasi cælestis præludium gloriæ. Sed feliciores esse in spe, & conscientiæ securitate Christianos in bonis, & in malis eventibus, quàm Epicuræi in bonis solùm exultantes; in malis vero vilissimè plorantes: non enim spem præmiorum, & victoriæ habent, nec Dei spiritum roborantem.

XVI. Vidi præterea eos (inquit Politicus) qui defendunt Religionem martyrio, & miraculis primorum fundatorum, ineptos esse ad miracula facienda, multaque ficta inveniri. Nec promptos esse ad martyrium, sed inimicos Crucis; & terrena sibi cupere, sed laudare nobis cælestia. Idque in omni secta, nedum in Religione Christiana, ut Cardanus obstrepit. Zingaris honoratis Sacerdotes comparantur, invitantibus ad cæli suspectũ, dum marsupia evacuant. Sic Bongi, & Marabuti, & Bracmani, & cæteri, persimiles Diogenis inspuentis in ferculum, ut sodalibus stomachantibus solus voraret. Sic videntur Politico Clerici nationum, ut olim Catoni Flamines, & Diogeni Hierophantæ; qui prædicantes contra divitias, contra libidinem, contra honores, eadem interim sibi adsciscunt; in tempore autem tribulationis fugiendo, calamitates ovibus suis relinquunt; & tamen pro Sanctis haberi volunt. Unde suspicionem inducere conatur diabolus, quòd historiæ Sanctorum veterum falsæ saltem ex parte sint. Nam reverà qui certus est prorsus in fide, ac penitus, & per omnia fiduciam habet in Deo, magnifacere vitam, aut mundanas res alias, minimè potest. Si enim muliebris amor cogit omnia relinquere, & diù noctuq. amasiam quæritare, longè plus afficere debet divinus Amor summi boni, primæq. pulchritudinis. Gens ergo, quæ mundanis inhiat rebus, suspectam se facit, quòd nil credat iis, quæ prædicat, quodque nos decipiat in utilitatẽ suam: & quòd nos Religionem intrantes decepti existimus, deinde verò evadamus deceptores:

Ad XVI. Respond. in *cap.* 6 *&* 8. *&* 17. *cap.* ex criminibus nostris, potius declarari veritatẽ fidei Catholicæ; quam nec Tyranni, & Principes totius Mundi evertere potuerũt à principio, vel sophistæ postmodum, & sapientes sæculi, & hæresiarchæ; & nunc vel sui sequaces, & professores ejusdẽ fidei. Etenim hostes interni domesticiq. sunt omnium periculosissimi, quoniam cavere non possumus, sicut ab externis: & hæc est ultima probatio fidei Christianæ etiã Boccacio impio; nedum pio sancto Bernardo, qui super Cant. serm. 30. *Ecclesiam*, ait, *in bello à Tyrannis sub martyribus amaram pertulisse amaritudinem: in bello ab hæreticis sub Doctoribus amariorem; at nunc à falsis filijs sub pace amarissimam.* Et ne scãdalizetur Achitophel, diximus, hoc etiam prædictum fuisse à Christo, quod ante secundi adventus præludium refrigescet charitas, & deficiet multorũ fides: similiter ab Apost. 1. Timoth. 4. & 2. Tim. 3. *Erunt in novissimis diebus seipsos amãtes &c.* ubi ad unguẽ depingit Macchiavellisticè viventes; ex quo intelligimus, sæculi renovationem esse in janùis, sicut in diebus Noë, quãdo minus credebatur. Sicuti ergo ex vita Christiana mala arguunt Fidei falsitatẽ Macchiavellistæ: ego è contra ex eâdem mala arguo Fidei veritatem. Probavi etiam, in multis sanctitatem vigere, & miracula; & in Ecclesia durare charismata, licet in multis sopita: nec transivisse ad sectarios sicuti ex Iudæis ad Christianos. Itidem contra Iulianum, & Macchiavellum ostẽdi, scientias, novum Orbem, & artes novas, & mirificas, in Christianis gloriosiùs vigere, quàm in gentilibus: multaque alia addidi de manna abscõdito in nostra fide; quod nemo novit, nisi qui accipit; Macchiavellistæ autẽ ficti non accipiunt: proptereaq. negant &c. At aliarum sectarum Sacerdotes charismata nõ habent, sed illusiones, vt rectè Cato, & Diogenes murmurabant. Socrates tamen, & Plato, & Pythagoras, & Trismegistus, & alii Philosophi, quos Epicureis, & Aristotelicis, præposuit antiquitas, Sacerdotium, & Religionẽ esse in cunctis nationibus de jure natu-

res: ac remaneamus propter consuetudinem aliorum; & quia melius quid aggredi ignoramus; aut propter commoda nostra, ex Religione comparata. Unde Arist. sacerdotium militibus veteranis pro quiete dat, sub prætextu divini cultus, quem vanum putavit. Et quia in nocte sæculi sumus (ut August. ait) unicolores Mundo cuncti videmur.

naturæ, & divino instinctu, docuerunt, licet apud gentes labefactum: non autem de hominis venisse astutia; ut ociarentur, sicut Aristoteli placet, cum veteranis illud pro quiete à laboribus adjudicat. Vide *cap. 9. & seq.*

XVII. Item bona ac mala præsentis vitæ, sic piis, ut impiis eveniunt; nec potest impius agnosci. *Omnia* (inquit Ecclesiastes) *in futurum servantur incerta:* quin magis pii quam impii subjacent calumniis, & miseriis, ut Plato ait in Apol. & Salomon; *Sunt*, inquit, *justi, quibus mala proveniunt, tanquam opera egerint impiorum: & sunt impii, qui securi sunt, quasi justorum facta habeant. Sed & hoc vanissimum judico* Hinc fit (ut paulo ante dixerat) quòd corda filiorum hominum impleantur malitia; ita quod alii negant Deum, aut ejus providentiam: & quòd absurdum videtur quòd Deus optimus maximus relinquat amicos suos continuò affligi, inimicos verò lætari; quin in sanguine amicorum culpas inimicorum grassari, & lavari.

Ecclef. 9. 2.

Ecclef. 8. 12.

Ad XVII. Responsum est in eisdé capitulis *de causa mali*, & *de præmiis, & pœnis bonorum, & malorum*; & quod hujusmodi querimoniæ justæ probant futurum Judicium, etiam Senecæ, qui alias negarat.

XVIII. Præterea ajunt Politici, Vel Deus est, vel non est. Si non est, decipiamus mundum, regnemus. Si est, vel nos prædestinavit, vel reprobavit. Tunc ergo nec damnari possumus, nec salvari, nec altiorem gradum acquirere, nec minorem salutis, damnationisque: ergo quidquid libet faciamus. Quod enim semel decrevit Deus, non potest rescindere; sed, ut Senecas ait: *Semel jussit, semper paret.*

Seneca in lib. cur bonis mala &c. cap. 5.

Ad XVIII. Probatum est, Deum esse; ac neminem prædestinasse ad malum culpæ, nec ad pœnam sensus, volũtate antecedenti peccatorum prævisionem; & à naturalibus bonis neminé excludi, vel omnes exclusos reparari ex cõmercio cum Christo in naturalibus: non autẽ & ad supernaturalia traduci omnes, nisi ex commercio super naturali: nec ulli fieri ex hoc injuriam; & propterea Macchiavellistis esse bene vivendum; nam etiam si à gloria supernaturali ex peccato primorũ parentum exciderunt, non autem à donis naturalibus, nisi addant actuales culpas, & insuper impœnitentiam, ut docet S. Thom. *q. de pœna pec. orig.* & *2. sent. dist. 33. q. 3. art. 2.* Ad Senecam dicimus, quod Deus non paret neque quando fit quod jubet. Semper autem jubet, quoniam transcendit tẽpora actus jussionis ęternus, & ambit. Nec dicitur jussisse, aut jussurus esse, nisi respectu effectorum, non sui, cui unicus nutus præsens est, perpetuusque.

XIX. Præterea Aristoteles (ait Politicus) invictum contra Religionem facit argumentum. Quem enim Christicolæ non modò quasi optimum philosophorum, sed tanquam secretarium naturæ nullibi errantem, colunt; is mundum æternum docet: Deum non esse factorem Mundi, neque hominum, neque doctorem, qui communicet nobiscum, vel in somno, vel vigilia, (vt dicit in libro de somnis, & in Ethicis) nec beatorem ante, vel post mortem. Quippe qui

8. Phys. & 12. Metaph.

Ad XIX. Respond. quòd verum vero non contradicit. Propterea que philosophia quæ Theologiæ contrariatur, non est verè philosophia, sed sophystica. Talis verò est Aristotelica, in quibus cum vera fide pugnat. Demonstratur etiam in hoc libro, quod ex principiis naturalibus veris non eliciuntur conclusiones illę Aristotelicæ, tam falsæ, sed ex malo suo genio. Nam Plato, aliique Philosophi contrarias deduxerunt, longè validioribus rationibus: propterea que contra errores suos pugnamus in toto libro hoc, præsertim *cap. 3. 4. 5. 6. 9. 13. 14 15. & 16.* sicut & Patres olim pugnaverunt, atque Scholastici. Non ergo

qui ut docet in 8. *Ethic.* nobiſcum nec habere poteſt commercium. Et in 12. *Metaph.text.* 51. nec curat,nec intelligit inferiora. Item animas humanas eſſe corporum formas corruptibiles: unam verò uniuerſalem ſemper vivere, quia non eſt actus corporis, ut dicit in 2. *de Anima t.* 11. juxta expoſitionem Theophraſti, Alexandri, Themiſtii, Simplicii, Philoponi, Averrois, Avicennæ, & aliorum Græcorum, Arabum, & Latinorum: quos veroſimilius eſt (ajunt) intellexiſſe mentem Ariſtotelis, magis quàm Divus Thomas non Græcus, aliter exponens libros de Anima græcos; cui non Scotus modò, ſed Cajetanus etiam ſuus, contradicit. Præterea enim idem Ariſtoteles negat pœnas, & præmia poſt mortem in 1. *Ethic.cap.* 14. *&* 15. & in 12. *Metaph.* Fabulas utiles legiſlatorum eſſe putat, quæ dicuntur de ſuperis, & inferis; unde Averr. ſcripſit contra tres legiſlatores, Chriſtum, Moſen, & Mahom. deditque materiam Scriptori impio de tribus Impoſtoribus. Præterea Ariſtot. in 7. *&* 8. *Polit.* religionem eſſe inventionem politicam, non autem natura conſtare. Proptereaque ſacerdotium militibus dat veteranis, reverà ad quietem, ſub prætextu Divini cultus, quem vanum putat. Amplius negat extare Dæmones, & Angelos, niſi eos, qui affixi cælo movent orbes. Alioſque alii enumerant ejus contra Chriſtianam religionem, ſententias. Quapropter videri debet in his etiam, in quibus à Chriſtianis nō acceptatur, acceptandus, cùm tantoperè laudetur in cæteris dogmatis phyſicis, & moralibus, & metaphyſicis, ut qui errare non poſſit: & ſanctus Thomas ſuper Ariſtotelem fundet ſcientiam Theologicam; ita quòd ſi allegas Baſilium, Auguſtinum, & cæteros ſacros Doctores, negant illos: ſi verò Ariſtotelem; tacent & venerantur. Porrò murmur politicorum audivi in Italia, in Germania, in Gallia, quòd noſtra ex confeſſione, Ariſtotelem inthronizante, religio ergo verum eſt, quod Chriſtiani habent Ariſtotelem pro textu ſacro nullibi errante. Hoc enim imperiti dicunt tantum, & Athei, & Averroiſtæ: Ut olim hæretici Carpocratiani, & Theodoſiani, qui Ariſtotelem pro Deo coluerunt, teſte Baron. *tom.* 3. ſic etiam Lucretius habet Epicurum pro Deo. At non modo Platonici, Stoici, aliæque ſectæ confutant Ariſtotelis dogmata hæc, ſed omnes etiam Patres, ut in opuſc. de Philoſophia gentilium non retinenda demonſtravimus, non modo in Theologicis, ſed etiam in phyſicis, & moralibus; quemadmodum Ambr. Euſeb. Epiph. Auguſt. Hieron. Chryſoſt. Baſil. Gregorius Nyſſenus, Cyrill. Clemens Alexand. Juſt. Martyr in *lib. confutationum Ariſt.* Item Concil. Vien. & Later. & Synod. Pariſ. Scholaſtici tamen, etſi eadem dogmata Ariſtotelica damnent: attamen cùm ejus philoſophia utuntur, exploſa Patribus, haudquaquam & Patres damnant, quorum ſe diſcipulos profitentur. At quoniam poſt everſionem ſcholarum, & librorū combuſtionem per Barbaros, Gothos, Hunnos, Erulos, Vandalos, Saracenos, &c. Carolus Magnus ſcholas aperiens, aliorum Philoſophorū codices non invenit, niſi Ariſtotelicos: hos legendos dedit. Cujus ex doctrina cùm errores effunderētur, ſurrexerunt Dominicani & Franciſcani, & partem confutaverunt, partem ad bonum traxerunt ſenſum. Et uſi ſunt illo ad Theologiam enucleandam mundo Ariſtotelizanti, ſicut Patres aliis Philoſophis, quando eorum vigebat auctoritas. Præterea nec Theologi majores, Ariſtotelem magnifaciunt, ſed omnium utuntur philoſophia; quoniam omnis quatenus rationabilis eſt, à Chriſto Dei verbo, & Ratione eſt, vt inquit S. Auguſt. Non enim prædicamus Chriſtum, ut ſectariorum aliquem, ſed ut Sapientiam ſeu Rationem Dei univerſalem; à qua omnis creaturarum ſapientia derivatur, vt dicitur Eccls. 1. Platonici placent præ omnibus ſancto Auguſtino in 8. *de Civit. Dei.* Stoici, Chryſoſtomo. Pythagoras, & Socrates reputātur apud S. Thomam cunctis philoſophis meliores, ne dum ſupra Ariſtotelem, in 4. *de regim. princ.* 4. & in 3. *par.* At nemo ex Patribus, nec D. Thomas, prætulit Ariſtotelem Philoſophis cæteris. Melchior Canus in 9. *de locis*, Philoſophiam Theologo vtilem docens, ait: *Non more vulgi doctrinam Stoicam, aut Platonicam, aut Ariſtotelicam, philoſophiam appellamus, ſed ſtudium ſapientiæ.* Idem Clem. Alex. 1 *ſtromat.* 3. *&* 4. Lullus in *lib. de Lament. philoſophiæ*,

Religio vana ſit res. Quemadmodum enim Averroes, Alfarabius, Almubaſſar, & alii Mahometani Philoſophi, Mahometem negaverunt pro Ariſtotele, ita etiam multi Chriſtiani Chriſtum. Nam Pomponatius, Jandunus, Antonius Miran. Cremoninus, Zimar. & alii dicunt ſe aliter credere in Theologia, metu religionis, & aliter ſentiendum in Philoſophia. Et de Janduno, & de ſuis paribus dicit Niphus in com. lib. de Subſtan. orb. quòd plus credunt ſimplici verbo Averrois, quam divinis Scripturis. Et Melchior Canus zelo, & doctrina inſignis: *Habent* (inquit) *pro Chriſto Ariſtotelem; pro Petro Averroem; pro Paulo Aphrodiſienſem*. Unde gloriantur Politici ſe viciſſe, noſtrorum quoque teſtimonio.

phiæ, ait: *Non ego philoſophia cõtradico Theologiæ, ſed Ariſtoteles, & Averroës*. S. Aug. in 8. *de Civit. Dei c. 9.* cùm prætuliſſet Platonem omnibus philoſophis in Phyſ. Logic. & Ethic. tandem, quid à philoſopho requiritur, ut ſit vere Philoſophus, & Theologis acceptandus, inquit: *Quicumque igitur philoſophi de ſummo, & vero Deo iſta ſenſerunt, quòd & rerum creatarum ſit effector, & lumen cognoſcendarum, & bonum agendarum; quòd ab illo nobis ſit & principium naturæ, & veritas doctrinæ, & felicitas vitæ; ſive Platonici accommodatiùs nuncupentur, ſive quodlibet aliud ſectæ ſuæ nomen imponant, ſive tantummodo Jonici generis, qui in eis præcipui fuerunt, iſta ſenſerint, ſicut idem Plato, & qui eum benè intellexerunt: ſive etiam Italici propter Pythagoram, & Pythagoræos, & ſi qui fortè alii ejuſdem ſententiæ indices fuerunt; ſive aliarum quoque gentium, qui ſapientes vel philoſophi habiti ſunt, Athlantici, Lybici, Aegypty, Indi, Perſæ, Chaldæi, Scythæ, Galli, Hiſpani, aliique reperiuntur, qui hæc viderint, ac docuerint: eos omnes cæteris anteponimus, eoſque nobis propinquiores fatemur &c.* Ex quibus Auguſtini verbis agnoſcimus, *Ariſtotelem, Epicurum, Democritum, & alios, qui tria illa de Deo non novere, à philoſophia Chriſtiana arcendos*. Item de Primalitatibus Metaphyſicam amplectendam: quibus illa tria correſpondent. Mirum ergo quod quidam ſcioli faciunt S. Thomam peripateticum, tamquam Ariſtotelis ſequacem; propterea quod Mundo peripatetizanti Theologiam ex Peripato enucleandam putavit, cùm eſſet Ariſtotele ipſo ingenioſior & doctior. Errant autem qui aſſerunt, Theologiam in Ariſtot. fundari, quæ in divinarum revelationum notis inhæret, ut in 10. & 11. *cap.* patefecimus, & D. Thom. in 1. *cont. Gentes*.

XX. Addit Lucretius huic argumento, quòd *Relligio peperit ſcelerata atque impia facta*: Et ritè ab Epicuro exploſam eſſe.

Reſpondeo ad XX. Lucretii aſſertiones, & probationes in toto lib. reprobantur ſigillatim. Hic ſufficit ſcire, quòd ipſe non cognovit veram Religionem, ſed ſuperſtitiones tantùm: quæ impia pepererunt facta. Contra impietatem indoctam Averrois in toto libro etiam pariter concertamus.

Intellectus iis argumentis inhærere nõ debet, ſed ſemper inveſtigare. Quærite faciem ejus ſemper recto animo. Nam propè eſt Dominus omnibus invocantibus ſe in veritate.

Hæc aliaque argumenta movere poſſunt eum, qui veritatem amat, non ad deſperandum ſe, ſed pro ſe, & pro genere humano ad inveſtigandum ſemper; nec deſiſtendum in vita ſua, donec falſitatem ſectarum agnoſcat, & in veritate unica per Dei gratiam ſibi oblata & oſtenſa quietem inveniat; & ad ſperandum certò, quòd Deus non deerit quin auxilietur illi, & oſtendat ſuam illi veritatem; quoniam amoroſus eſt, beneficus, gratuſque his qui quærunt eum; non ſicut Herodes, ut occidat; ſed ſicut Magi, vt ſerviant, & adorent eum vero cultu, cùm agnoverint eum. Nec enim per patrem ſtat, quominus ſalvetur filius; ergo longè minus per Deum. Nec ergo unquam diffidere debet, quòd Deus non condeſcendat ſibi; eo quòd, ut Calviniſtæ ajunt, nõ ſit ad hoc prædeſtinatus; utque Aſtrologi Arabes, non ſit ad hoc fato vocatus: nam Deus nullatenus malefacere poteſt quærentibus bonum: ſique prædeſtinatus eſt quis inquirere puro corde, prædeſtinatus eſt & invenire. Nemo deſpondeat animum propter argumenta: ſed ſentiat ſemper de Do-

mino in bonitate; nec notiones, & conceptiones ratas, de Deo omnipotenti, omniscio, omnivoloque optimo, deserat, propter argumentorum in peculiari materia difficultatem; sed inquirat faciem ejus semper.

Notiones primæ & omnibus communes de Deo, nõ sunt deserendæ propter argumenta contraria. Sed horum solutio quærenda: quoniam affulgebit.

Id solum stude tu, ne alia vana cupiditas tuum impellat animum ad quærendum, sed tantummodo amor summi Boni, primæque amabilissimæ Pulchritudinis. Scriptum est enim: *Apparebit his, qui fidem habent in illum. sed perversæ cogitationes separant à Deo.*

Sapiens. 1.

Et profectò hæc doctrina est vera, & utilis per se, & non modò, quia habetur in Bibliis. Præterea si fieri & contingere posset, ut quærens Deum sicut oportet, ut ipsum invenires, ipse tamen non inveniri se pateretur; quod quidem impossibile est; profecto per te non stetisset, quin invenires, & propterea redderes securam animam tuam ab inferni cruciatibus, propter hanc causam, ex rationabili excusatione, & non per diabolicam præsumptionem: sicuti Macchiavellistæ, & Epicuræi: qui neque hoc scientes, utrum Sol quotidie renascatur ex ignibus, & extinguitur in Oceano (ut putat Epicurus) nec investigantes per omnes scientias Autorem Mundi,veramq. rationem vitæ,super proprio amore fundati,negant Deum, futuramque vitam; ac ita indurantur ut Pharao,& obcœcantur ut Judæi,quòd nunquam alicujus veritatis cognitores recti fieri possunt, & stultitiam, astutiamque habent pro vera sapientia; tanquam si quis aurichalcum esse aurum putaret, & hypocrisim sanctitatem, & tyrannidem nobilitatem, & pictos parietes homines vivos, & scortum coloribus fucatum, virginem venustam, &c.

TUTISSIMA VIA PERVENIENDI AD PRIMAM Rationem divinam; ejusque mirabilem prouidentiam dignissimam honore: Quæ est Religio, communissima cunctis Nationibus,ideoque naturalis: quoniam de jure naturæ, & secundùm naturam: utque confestim increduli Politici conuincantur.

CAP. III.

DIXI in secreto animæ meæ. Si Venetiæ reguntur ratione, sapientia,& arte,Roma etiam ratione, Hispania ratione,omnesque ac singuli homines consilio, & arte vivunt, quamvis à ratione vera deflectant aliqui, nihilominus rationi credunt se inniti, vel particulari.

Primũ argumentum ex indictione. Prima inductionis ex Politica.

Præterea non modò homines,sed etiam omnia,ratione vel impressa tantum, vel impressa, expressaque, seu elicita stant, & vivunt; lapides quasi sentientes, nutrimentum attrahunt, crescunt, roborantur: Similiter, in aerem dissimilem abstracti, regrediuntur ad tellurem sibi consimilem, vel fulcimentum.

Secunda ex impresso sensu, & ratione relucente in naturalibus: & hoc argumento utitur Greg.Nyss. in exam. & Lact. & Clem Rom. Recog.

Plantæ quoque ratione, vel alicunde operante vivunt. Namque attrahunt ad se proficuum nutrimentum, renuunt noxium, vestiunt se corticibus, roborant ossibus, colligant se fibris, nervisque, & per venas distribuunt succum, earum sanguinem: fructus faciunt, & prolem, ne penitus moriantur, sed remaneat semen, in quo vivant, tanquam in simili portione ipsarum substantiali: emittunt folia in

Tertia pars à plantis.

tegmentum eorum à frigore, & æstu nimio. Spinas verò contra feras, quæ ipsos devorant. Castaneæ echinos contra glires, frumentum aristas contra passares: blitum tribulos contra asinos, &c. & operantur omnia ratione quadam mirabili, & arte ducta, non casu temereque: & vt meliores physici ajunt, intelligentia non errante.

Quarta ab animalibus.

Si mox animalia contemplaris, præter constructionem eorum admirandam, prælia artificiosè exercent. Alia vivunt in Republica populari, ut formicæ: alia in Monarchia, vt Apes: alia in Aristocratia, ut Grues: excubias habent, agmina, magistros militum, & ordines, & operum vices; & filios contra mortalitatem generant, & educant industriosè in nidis mirificè fabrefactis. Ergo vel sub Sapientia duce.

Conclusio inductionis.

Igitur necessario asserendum est, existere primam Sapientiam, ac Rationem, unde omnis entium cognitio, omnesque artes derivantur.

Occurrit objectioni: non enim obstat huic argumento, esse Rationem inditã vel assistentem: dum sit.

Non obstat huic argumento, esse rationem inditam vel assistentem in cunctis; nec refert ad hanc demostrationem, quòd alia instinctu, alia verò ratione, proprioque discursu moveantur. Nam instinctus est impulsus causæ cognoscentis: sique ratione fit propter finem, est causæ rationalis. Quapropter sive participent entia rationem propriæ essentiæ inditam, sive ab alio rationabiliter regantur, utroque modo est ad primam Rationem, primamque Artem, Sapientiamque fontalem perveniendum; sicuti omnes ignes, & calores, à primo veniunt calore, qui est Sol; & omnia frigora à primo frigore telluris, & omnis multitudo ab unitate: sic cogitationes omnes ab origine & fonte primo ipsarum emanant.

Secundum argumentum ex partibus ad totum.

Præterea stultum est arbitrari homines sensu, & ratione donatos esse, atque gubernari, similiter animalia, & alias Mundi partes plurimas; deinde verò Sensum Rationemque curantem Totius conservationem negare. Est ergo prima Sapientia, quæ universum totum regit Mundum: & sapientiæ particulares regunt entia particularia, influxum accipientes à prima, & illius participationem, quæ omnia ad suum ordinat consensum.

Tertium ex contradictione negantium primam Sapientiam, ratione, qua simul affirmare coguntur.

II. Dixi deinde intra me. Stultè Democritus, & Epicurus primam tollunt Rationem, quam Stoici rebus cunctis dominantem præficiunt: quamque Deum vocant gentes. Si enim Democritus hoc dogma probat ratione, cogitur fateri, Rationem reperiri in Mundo: Quandoquidem ex nihilo sui nihil fit, ut ipse plusquam alii asserit. Ergo extat prima ratio. Si autem dicat, se hoc dogma probare absque ratione, cogitur fateri, se indignum cui ab aliquo credatur. Quanto potius Seneca duo principia rerum statuit, Rationem, atque Materiam?

Seneca.

A principio maximo philosophorum, Ex nihilo nihil, probari Sapientiam primam.

III. Hinc stultissimus visus est mihi Lucretius fautor Epicuri, qui neque calorem, neque frigus, neque colorem, neque sensum, neque rationem ponit in atomis principiis Democriticis: At has qualitates evenire illis ex congressu, & mistura. Si enim atomi corpora sunt, nec extra se extenduntur: Ratio verò, incorporea, & calor, & lux incorporeæ sunt naturæ, licet corporatæ, & activæ, & operantes; & Animæ vis extra Mundum etiam cogitatione & appetitu extenditur: id, quod corpori, aut formæ corporali evenire potest nulli, multoque minus atomis passivis, inertibusque: utique ab atomis has egredi virtutes, falsum est prorsus. At sententiam istam demonstrationibus plurimis ex Naturæ decretis desumptis, alibi examinabimus, expugnabimusque.

In libro de Sensu rerum, & in Metaph.

Quartum argumentum à constructione systematis mundi, & à partibus & toto cõstructis.

IV. Contemplatus subinde Mundi constructionem, vidi cælum tenue, calidum, mobile, lucidum, circumdare tellurem frigidam, crassam, stabilem, nigramque, magna quidem ratione, ab eis non intellecta. Non enim tellus à proprio inimico

circum-

circumplecti vellet, nec cœlum inimicum vellet intra propria viscera contrarium suum habere, ideoque mutuo sese oppugnare: Atque ex calore, a Sole effuso, in terra relicto, & ex partibus terræ transmutatis, fieri secunda entia, casu quodam, si elementa respicias: frigus namque, ac calor intendunt solummodo facere, illud terram, hic cœlum: at dum ob hoc pugnant, affliguntur alter ab altero, modificantur, & concinnantur ita, quòd efficiunt res quasdam ab alia Causa intentas, idest lapides, plantas, aquas, metalla, vapores, ventos, pluvias, cometas, maria, fontes. Ex quo innotescit, quòd illa Causa, nobis invisibilis, utitur hujusmodi principiis elementaribus, sicut aurifaber, aut horologiorum, aut ferrarius, utitur ferro, igne, malleis, incude, aqua, lima, ferro: omnia namque isthæc instrumenta efficiunt secundum propriam naturam, ac formas, id, quod eis conforme est; ignis videlicet calefacit, malleus grauat, & contundit, aqua refrigerat, & temperat ignem, serra facit sectionem, similem propriæ formæ intranti in dissectam rem. Hinc palam est, quòd natura omnis agit, & patitur juxtà propriā impressionem sensus: & quòd a sapientia imprimente longè præstantiori ducuntur, & reguntur ad efficientiam secundorū entium; & sicuti ignis nescit horologia formare, nec malleus gladium, nec serra tabulas; sic elementa formare, efficereque nostra entia de se nescirent, ac nequirent, nisi colligata fuissent adhibitaque ad operandum mensura & arte. Quicquid autem efficiunt, videtur necessitate fieri, & ex concursu tot mistionum, & causarum agentium, & patientium simul ad fines certos, quod dicitur Fatum. Deinde patefacta harmonia inveniuntur propter melius omnia evenire: Ideoque scripsi, Necessitatem, Fatum, & Harmoniam, esse influentias primæ Potentiæ, primæ Sapientiæ, & primi Amoris: & non à se ipsis, & supra Deos, vt Poëtæ, & Physiologi gentiles arbitrantur. Et ostendi fines rerum omnium: & everti Empedoclem, & Democritum, asserentes entia, qualia, quanta, & quomodo sunt, ex sola necessitate evenire. Ergo, ajunt, dentes anteriores non fuere acuti gratia secandi: nec oculus ita, gratia videndi; sed ut sic fiant, materiam esse in causa, quæ in aliam partem concurrit multa, & per planum, in aliam verò per iter strictum in acumen, sicuti & lapides crassiores ponuntur in fundamento domus: quoniam sunt grauiores, ergò causa materiæ: graciliores verò juxtà tectum, quoniam leviores ex materia parva. Proculdubio verum est, quod ajunt, sed deficit in doctrina. Nam addendum erat, quod faber mundi ipse liberè fecit per necessitatem, suum influxum, concurrere materiam illo, vel altero modo: sed propter finem, qui sequitur; lapidem quoque crassum poni in fundamento ab arte, vt sit sustentamentum, & ne supernè cadat. Et per necessitatem admoneri artem ad sic faciendum. At ars intranea, quæ est natura, de industria variavit producendo corpulentos, & graciles, & omniformes lapides. Ars autem Dei in natura hoc consilium seminavit.

Fatum a fante Deo recipitur à D. August.

Occurritur physiologorum objectioni.

Stultum quoque est cogitare, artem efficere fenestram, ut per eam videamus foras, & intus: Naturam verò non fecisse oculum, ut videamus. Profectò ars, naturæ est filia, & imitatrix. Sicut ergo propter finem operatur ars, sic & magis natura, ut mox de animalis constructione disputantes ostendemus.

Contra Epic. & Lucr.

Deinde si mundi fabricam intueare, quomodocumque eam spectes, sive cum Aristotele, sive cum Platone, sive cum Ptolemæo, sive cum Copernico, sive cum Pythagoræis, aut per te ipsum, invenies mirabilem, dignamque mirifico supra modum artifice, Et si ego scripserim contra eos; dixi intra me: Hoc opificium adeo magnificum, plenumque sapientia, & pulchritudine, & virtute, est, quod stuporem, & extasim affert, quacunque via oculus ipsum adspectet. At indoctus

Ex fabrica sequente constructionem.

Indignus fide in magnis, qui in paruis cæcutit.

Epicurus negauit artificium eius ineptissimè dicens; quòd singulis diebus mane Sol novus fiat ex vaporibus terreis accensis, vesperi verò moritur in Oceano extinctus. Idem putat de stellis. Quod nisi adhuc alterum hemisphærium esset inventum; & gyratio siderum aperta, nondum cessassent stolidi sequaces ab insana opinione isthac. Hunc Ducem habent Macchiavellistæ &c.

5. Argumentum ex artificiola generatione;& causarum non rationaliū rationali causatione opificem sapientissimum probans.

Vidi hinc Solem variis Zonis circumcingere terram,& in die ipsam ingravidare seminali calore: Noctem verò succedere, ut ipsa concipiat melius semen stringente frigore; Solem quoque ipsam invadere diversis viis excurrendo ab altero in alterum tropicum;Noctis verò frigus instaurare quod in die calor aufert; In hyeme verò, quod in æstate; & quomodo Sol paulatim descendit deorsum, nunc velociter, nunc tardior; & quomodò obliquitatem excursionis suæ minuit. Et dixi, hoc opus sapientiæ summæ esse. Tot etiam stationes, velocitates, tardationes, retrogressiones, eleuationes, depressionesque planetarum, & variæ facies, & luces variabilis Lunæ, & distinctio, ac variatio virium constellationum, aspectuum, virtutum, temporum, & commoditatum, ac actionum, manifestè ostendunt qualiter æternus Opifex utitur eis ad secunda entia gignenda artificiosè ea ratione, qua faber elevat malleum, deprimit, sistit, obliquat, miscet, temperat, æquat, solvit, indurat, ut prodeat affabrè elaboratum opus suum; utque vitarum mensuras in eisdem agentibus virtutibus apposuerit, palam fit.

Primus Artif ex.

Deus intimior creaturis, quā ipsæ creaturæ sibi ipsis, ex Aug. de verb. Apost.

6. Et vidi, qualiter Deus cùm sit intrinsecus ipsis rebus, non autem extrinsecus, sicut faber, hos actus edit, non manibus & violentia, sed virtute quam influit rebus, quibus internus est. Movetque omnia majori intimitate, & magisterio, & virtute, quàm anima movet pedem nostrum, & brachium,& totam humanam statuam; & omnis creatura naturaliter obedit Deo. Formæque essentiales, quæ in physica sunt principales causæ agentes, in Metaph. sunt post modum Instrumenta primæ Mentis. Rectè S. Hier. in 8. Matth. *Omnes creaturæ sentiunt creatorem*. Et Eccl. 42. *Omnia vivunt, & in necessitate obediunt ei.*

Attendite, & videte, ò miseri mortales, quod Deus est: & hoc negare stultius,& imprudentius est,quàm dicere corpus carere anima; & Venetias Consilio prudentum Rectorum; & Romam Senatu Cardinalium; & res omnes sensu eius.

Arg. septimū ex distinctione elementorum &c.

7. Deinde exclamavi. Hem miseri. Quis distinxit chaos, semperque distinguit? Non ne videtis entia cuncta donata esse participio potentiæ essendi, sapore essendi, & amore essendi;ergò se se conservandi,fugiendoque sectando; ergo notum illis (in se, vel in causa ipsorum divinissima) amicum, & inimicum; & propterea cuncta sectari simile cognatumque,declinareque contrarium, inimicumque: & ab eo comprehensum uniri, resistere, pugnare, tanquam si arte ducerentur mirifica,etiā si careant arte:& omnia ad propria ferri loca, propriumque amare esse, seu vitam, quoniam bona est, similis Ideæ, ac formæ, quam participant à summo Bono,eis intimo; *cuius Maiestati sunt sensibilia, & obtemperantia,facientiaque Verbum ejus*, teste David (inquit S, Hier.& Greg. Nyss.) quæ *nobis videntur insensibilia, stupidaque*? Nec solum impelluntur extrinsecus, sed propriis etiam formis ab impressione idearum (ut S. Thomas 3.cont.Gent.c.*36*.) cumque sit prima Causa immortalis, omnes illam imitari, cupientes æternari, & vitam conservare in se, vel in sua posteritate per generationem: & sicuti immensa est prima Causa, & infinita, sic omnes optare innato appetitu, ut D. Thom. aduertit, & omnis schola philosophorum, fieri & ipsas immensas, & infinitas: Idcirco dilatare se se, & multiplicare, & effundere, & amplificare: quoniam in hoc

D.Thom. omnia entia affectant similitudinem divinā,quoniā participationes ejus sunt.

hoc æmulantur pro modulo quæque suo Causam primam, & ad cujus similitudinem semper magis aspirant, quantum possunt, ut optimè S. Thom. *3. cont. Gent. cap. 19.* nedùm philosophi probauerunt. Profectò si sensu carerent proprio, vel improprio, casus temerarius regnaret: similiter etiamsi essendi appetitu potentiaque carerent (quod vel ipsi etiam Epicurei, ne dum omnis schola, coacti sæpè fatentur) tunc vbi primò calor positus esset, ibi stupidus remaneret immotus, nec contra frigus inimicum pugnaret; si ipsum tanquam inimicum nullo sentit pacto; neque repugnarent; nec essent generatio, neque corruptio. Lapis vbi poneretur in aere, ibi remaneret, similiter & ignis in terra, nec ascenderet sursum. Prosensus ergo ab prima intelligentia nō errante inditus distinguit, & regit: quoniam ens omne percipit similia, & contraria, amatque proprium esse, ut dicit D. Thomas, idcircò odit inimicum; omnes autem hæ cognitiones inditæ, vel additæ proculdubio à prima Sapientia Deo derivantur, qui effudit illam super omnia opera sua, vt Ecclef. 1. ait. Et proptereà reperitur alibi clarius, & obscurius ad regimen vniuersorum. Vnde Ecclef. 43. de cunctis prænarratis entibus inquit, *Omnia hæc vivunt, & in necessitate obediunt ei*, scilicet pro participio, & ratam entitatis, vt & celeberrimi Patres, & philosophi monuerunt. Clemens Rom. Athanasius, Gregorius Nyssen. Magnus Basilius, Anaxagoras, & Arist. in 3. de gen. anim. cap. 2. *Generantur in terra humoreque* (ait) *Animalia & Plantæ, quoniam humor in terra, spiritus in humore, calor animalis in uniuerso inest, ut quodammodo sint plena Animæ omnia.* Rectè sanè: neque enim potuit generare animalia & plantas Aristoteles, nisi in toto Mundo agnovisset vim animasticam. Et de hoc sensu nos loquebamur: non de Animatione rerū per Animam Divinā rationalem, corporatam & irretitam vi pugnæ Mali Dei cum Bono, ut docent Manichæi. Nos autē inepti, nō agnoscimus sensum naturæ impressum, vel prosensum ab eo qui in sapientia omnia fecit, nisi in animalibus, quibus interclusus est spiritus sensitivus, & seipsum ostētat per fenestras, & foramina. Dicere ergo quòd ventus non sentiat impresso sensu, vel prosentiat, eo quod caret oculis, naribus, aliisque sensoriis, idem est, ac si dicas ipsum non moveri, quia caret pedibus: & hoc est cæcutire in multiplici sapientiæ Dei participatione. De hoc scripsi in libro de Sensu Rerum. At etiam si non sentirent, opus est res omnes impelli à cognoscente causa, tam sapienter. Ergo datur prima Cognitio divina, cujus participes fiunt omnes.

8. Vidi eandem ob rationem res omnes concludi, & copulari vltrò inter se, ne vacuum intercipiatur. Quod nimirùm est destructiuvm unitatis in machina universali, & vitæ Universi, sicut nobis destructiva est divisio brachii à corpore, alteriusvè membri. Quapropter sive à proprio sensu, sive à communi res ita colligantur, necesse est ex his actibus primam Sapientiam vniuersalem agnoscere. Sed de hoc alibi. *Arg. 8. Primæ Sapiētiæ ex fuga vacui.*

Quas ob res intelligo vitam beatam cōsistere in cognitione hujus primæ Causæ, & in assimilari ei, eaque frui; omnesque principatus humanos sine illa inanes esse, sicuti Epicuri philosophia est inanis ob idem. *In quo Beatitas.*

9. Vidi & fabricam animalium cunctorum, quæ cogit exclamare eos, qui ipsam intuentur cum Galeno, in laudem & agnitionem Conditoris. Qui nimirum substravit ossa tanquam fundamentum fabricæ, ut possit & erecta manere: utque possit flecti usquequaque, distinxit ossa in juncturas multas, & vertebas, processibus, & sinubus complicatas; & colligavit ligaminibus, complexibus, anfractuosis. Nervosque superextendit, ut funes qui contineant partes, & per eos possit dilateri, expandi, flecti, constringique ad motus, transmittendo spiritus inter *9. Arg. ex cōstructione animalium quod Deus est, & ex usu partium.* *Gal. 17. de 15. par. & in defor.*

inter nervos ex capite,ubi eorum eſt univerſitas : idcircò effinxit in capite aulas duas anteriores, in quibus ſpiritus inhabitet ; & interius cubiculum, ubi contemplatur ; & cœnaculum inferius,ubi eſt menſa retiformis ; munivitque caput membranis, ut periſtomatis, & oſſea circumdedit mænia ; quæ & pelle operuit, & pilis ; interius verò conſtravit quaſi anaclinterium molli cerebro; in cujus cavitatibus tenuis ſpiritus illæſus à duris oſsibus ſpatiatur, & operatur. Toti autem machinæ circumappoſuit carnem, ne oſſa offendentia in res duras, rumperentur: nec nervi à calore externo areſcerent, nec à frigore contraherentur; nec ab aliis rebus offenderentur: utque ſuper tenero cedente inniteretur machina, abſque læſione. Deindè verò quoniam calor continuò exhalat, minuitque corpus, ejus inſtaurationi conſuluit, trahendo per venas, totò conſperſas, ſanguinem craſſiuſculum, & per arterias ſubtiliorem ad vivificandam nutritionem : utque continuò ſanguis aggeneretur, cibos deforis creavit, ex ſimilibus unicuique nutribili : utque præparetur, dedit animali dentes ad incidendum cibum : molares verò ad molendum, oſophagum ad tranſglutiendum, inteſtinum quidem fibris rectis, obliquis, tranſuerſiſque, ad ſtringendum, dilatandum, trahendum, transferendumque aptiſſimis. Cui ſubterpoſuit ventriculum tanquam ollam ad coquendum : cui appoſuit Iecur, quod coctioni calorem ſubminiſtret ; deinde conſimilium fibrarum ope educit cibum ad ſpiras,& anfractus plurimos inteſtini : primò auguſti,ubi radices venarum adhærentes exugunt, trahuntque ſuccum meliorem in Jecur;quod ſanguinis eſt fons, & officina : inferius deinde dilatati, ut cibus jam ſucco privatus, incraſſatuſque,tranſire queat : eidem appoſuit cœcum, ubi retineatur, & ſucco reliquo ſpolietur. Tandem inteſtinum addidit rectum retrò inter nates effluens, ut fœces expellerentur ibi longè à naſo per valles carnoſitatibus occluſas ; effectis quoque ſedendi gratia tanquam in puluinari, & alios ob uſus. Iecur autem coquit ſanguinem : ſpumam cholericam ſequeſtrat in veſſicam felleam, etiam trahentem per ſympathiam : fœces autem melanchonicas in lienem, cineres in renes. Serum in veſſicam vrinariam : ſanguinem partim per venas ad nutritionem Totius,partim ad duos cordis fontes,qui hic inflantur deforis per folles pulmoneos à vento intrante ſatis artificiosè per buccam : accenditurque calor impulſus itrà cor ; calefacit, attenuatque ſanguinem in ſpiritum, expellitque fuligines. Qui verò non attenuatur in ſpiritus inſtaurationem, excurrit per arterias ad vivificandam ſtatuam, & ad opera nutritionis partialia : partim in caput aſcendit in cęnaculo,ubi nutrit ſpirituum univerſitatem, continuò exhalantem ac deficientem proprio motu, caloreque attenuatam, & tranſpirantem.

Sanguis deinde concoctior, factuſque albus à calore blando intermanente, nutrit nervoſitatem ; albus verò, ac pinguis, oſſa : rubeus carnes : & particula omnis minutiſſima ad ſuas conſimiles tendit per ſecretos artificioſos alembicos.

Uſus excrementorũ etiam mirus.

Vtitur deinde Melancholia ad excitandam contemplationem, & timorem : ad pungendum ventriculum, ut appetitus repletionis, quæ dicitur famis, ingeneretur, & refectionis memoria. Cholera utitur ad excitandam iram contra noxia, inimicaque entia : & ad pungendum inteſtina, inuitandumque ad expulſionem fœcum, dum ſtringuntur contra pungentem humorem. Ex cinere nutrit renes, decolat urinam, & ardorem in teſticulos demittit, ubi coquatur ſemen, & memoria excitetur generandæ prolis. Quod in pueris non fit, in quibus quaſi nullus fit cinis,nec ſupereſt alimentum. Ex vapore nutrit ſpiritus ; pluviam in capite efficit : humectat inde nervos, & oſſa, ut ungantur ad motum : ſputum in lingua efficit, ut poſſit loqui abſque afflictione, & mollificare cibum ad guſtandum,

trans-

transſglutire vnctum ſine faſtidio.

Sed quis enarrat omnia? Omnitto etiam qualiter particula omnia in corpore non ad unum modò uſum, ſed quaſi ad innumerabiles facta eſt, ignotos etiam nobis Anatomiſtis.

Ex multiplicatione vſus partium.

Taceo & oculorum mirificam formationem, & aurium, & aliorum foraminum formatorum ſentiendi gratia, & purgandi, & inſtaurandi animalis, alibi à nobis declarata.

Foraminum vſus multiplex.

Dicite nunc quæſo, quis tantum opus moliri novit? Non quidem elementa Empedoclis, & Ariſtotelis, cùm ſint ipſis expertia ſenſus, & rationis, & artis. Nec calor ſentiens Teleſii; hic enim intendit ſolummodo ignem cælumque facere, & propriam amplificationem: & palam videtur calor, quando animal non manducat, occidere & ipſum animal, in vaporem ipſum attenuando, & arefaciendo: & quamvis ipſe format ſtatuam animatam, non tamen dici poteſt ipſe ab initio id facere intendiſſe, ſed coactus in corpulentia intercludi, modificatur, diverſificatur, temperaturque tot modis, modulis, & viis ab aliquo excellentiſſimo Artifice, qui utitur ipſo ad opus ejuſmodi.

Concluſio ex anatome quòd datur Opifex rerum.

Equidem probè novi, animal nullum, nullumque hominem poſſe ſcire efformare animal, & viuificare: nec ejus opificium ſubtiliſſimaſque texturas intelligere. At ſi anima eſt complexio elementorum, ut Medici, & Phyſiologi quidam volunt, aut ipſe ſpiritus calidus, ut quidam alii: cur hoc opificium ignorat, & attonitus inſpicit anatomiam, tanquam rem ſibi ignotiſſimam? Si reſpondes, animam jam oblitam eſſe operis à ſe jam conſtructi, propterea quod nutrimento vario operam appulit: Tunc percunctor; cur denuo ipſe ſpiritus deciſus in ſemine, ſcit animal efformare in fœminæ utero? & in putridis? Et quis in memoriam reducit? Item ſi fabricam es oblitus, dic mihi tu ſapiens ſpiritus, qua ratione corpus nutris nunc, quando nulla te capit oblivio, ſed actu operaris? Quomodo comminuis alimentum? quomodo nec cogitando illud coquis, & diſtribuis in partes omnes, pro ipſorum convenientia? quomodo ſentis? quomodo dormis? quomodo vigilas? quomodo ſpiritus interambulat nervos intus & foras? de qua tu ſubſtancia es conſtitutus? cur quæritas per anatomen ſcire opera, quæ tu ipſe plaſmaſti, quaſi aliena; & exploras à Philoſophis, num anima ſit mortalis, vel immortalis? num viſio fiat intramittendo, vel extramittendo? Num ſentire ſit mutatio tantum, an informatio à ſenſibili? Et ad quem uſum factum eſt epar, & renes, aliaque vaſa? Item ipſi Philoſophi, cur hæc ignorant poſt tantum ſtudium? & profectò abſque ſtudio ſcire deberent: Quippe cùm ipſimet ſint ſpiritus animales operantes hæc opera intra prædicta vaſa; nec ſpiritus ignorare putandus eſt ea, quæ tanto cum magiſterio facit. Quin etiam beſtia omnis ſcire quo pacto iſta fiant deberet, ſi ſpiritus earum operatur eadem, ſcitque operari per ſe: veluti & ego ſcio, qua ratione ſcribo, eo quod ego ſum qui per me ſcribo; omniſque artifex intelligit quæcunque ſecundùm artem ſuam facit. Alius ergo Opifex longè abſtractior, longè ſapientior, longè potentior aſſerendus eſt, ſi anima ignorat corporis ſui artificioſam fabricam.

Confirmatio quòd nec anima nec qualitas vlla poteſt organicum conſtruere corpus de ſe, organaque ſuis donare uſibus: ſed ſolus opifex ſapientiſſimus.

Re vera peritus Muſicus Cytharam ex arte pulſat, nil cogitando quam chordam, & quomodo movere debet, nunc hanc, nunc illam. Sic videtur operari anima hominis, & belluæ, & plantæ in eis: ſed oportet aliquod fuiſſe tempus, in quo didicere artem movendi, nutriendi, & regendi propria corpora, ſicuti & Muſicus didicit. At quando didicere ſpiritus hi, niſi à principio? Et quomodo obliti ſunt, ſi nullo Deo operante ipſa operantur?

Ex operibus animæ citra ejus ſapientiã, probatur diuina ſapientia, aſſiſtens & inoperans, & dans eſſe, & operari.

Hem

Hem cæca Gens, inſpice attentius: Ecce anima in tenebris opaci corporis manet: haſque operationes operatur, ducta ab aliquo manente in luce: & per varias neceſſitates, timores, dolores, amores, attractiones, repulſiones, ad opera ſua perducitur, excitata à diuina arte, Mundo inſita; vocata Natura, ſeminata à Cauſa prima ſapientiſſima, quæ continet in ſe intus & foris rerum univerſitatem. Ars eſt auriga: Amor vero & odium ex ſenſu proficui & nocivi, ſunt ſtimuli ad omnes actiones, & frenum, & calcar ſimul: omniſque agens cauſa particularis percipit, vel ſentit, vel intelligit ſuum actum particularem pro modulo ſuo. Sed actus omnes ſimul ſola Sapientia prima novit, quæ indidit ſenſum proprii boni, propriique mali, & conſervationis amorem cunctis rebus intrinſecum; (nec enim vi moventur, ut vult Epicurus, & caſu; neque à ſolo Deo ſine propriis formis, ut volunt in ſchola Mahometis.) Sicut ſuper triremi quilibet proprium intelligit actum: remigans ſcilicet proprium remum movere, non alienum: gubernator gubernaculum operatur, & ſapit; alii verò alios actus: ſed omnes ſimul, & quò eunt, & finem navigationis, ſolus dux navis intelligit; qui officia, muneraque diſtribuit: & alios flagello, alios ſtipendio, alios cupiditate perveniendi ad proprios lares, alios mercaturæ cupidine, movet, & conducit ad communem finem. Proptera ergo & Anima nec, quæ ipſa in vita naturali & vegetativa operatur, novit, nec corpora fabricari ſcit per ſe, ſed regitur in his ab alio Sapientiſſimo.

D. Thom. 2. phyſ. lect. 14. Natura eſt ratio divinę artis indita rebus perducẽs eas ad ſuos fines; idcirco omnes naturales actiones videntur propter finem & artificioſæ. Idem Greg. Nyſſ. in Hexa.

Inſinuatio ab exemplo.

Et veluti qui in tenebris quidpiam agit, non videt ſeipſum, neque opus quod agit, & per feneſtram proſpicit, & alios percontatur de ſeipſo, & de opere ſuo: & quis intruſerit ſe: & num hoc acciderit, quando ipſe dormiebat, quia jam oblitus eſt: Sic anima proprias operatur fabricas, & actiones naturales circa corpus, & non videt ſe, & hæc opera propria intra opacum corpus: dehinc egreditur ad oculos, quæ ſola foramina habet tranſlucida, & explorat in aliorum ſimiliun anatomia, & inquirit, quid eſt ipſamet anima: quis poſuit eam in tenebris, & quomodo ipſa proprium elaborat opus.

Confirmatio ab exemplo.

X. Idem exiſtimandum eſt in toto Univerſo; vbi calor, & frigus variis contentionibus caſtigati, efficiunt tot entia varia, & dum cupiunt ſe dilatare, mutuò expugnare, exuperare, & timent perdi, ſicque moventur, & agitantur: ſic omnis ſtella, ſol, & luna propria peragunt itinera, & actiones, & ſinguli tanquam ſcirent quod faciunt, quodam timore amoreque impelluntur. At finem totius magni negotii, ille modò intelligit, qui largitus eſt eis potentiam, amorem, ſenſumque operandi, & eſſendi eum in modum, in quo ſunt & operantur ad idæam cauſæ largitricis, cujus (ait S. Thomas) ſimilitudinem affectant omnia.

Totus planè mundus eſt inſtar piſtrini animati; omne autem animal mundo eſt ſimile: Deus autem faber, & gubernator totius eſt, ſed inviſibilis, ſicuti & anima inviſibilis eſt; ſed per ſe notiſſimus in quantulavis re, ut Trimegiſtus ait: ſed Anima in corpore opaco clauſa, ubi duo tantum foramina tranſparentia inſunt, nimirum oculi, qui etiam conſtituti ſunt ex tunicis, cornea, uvea, & humoribus aqueo, & chryſtallino, ita quòd nequeunt ad videntem ſpiritum ingredi niſi res corpulentæ; idcircò nec Angelos, nec aerem Anima videre poteſt, nec Dæmones: qui ſingulis momentis penè prætervolant in conſpectu noſtrorum oculorum innumerabiles, & illudunt nobis: proſunt, nocentque, afficiendo aerem, noſtraſque partes, unde afficitur ſpiritus noſter aereus, & proinde mens à Deo indita in illo involuta; itaque longè minus poſſumus Deum videre. Quid autem poſſemus videre, niſi oculi eſſent panniculis, vitroque conſtructi, diſputatur in Metaphyſ.

Confirmatur ex altera ſimilitudine.

XI. Hæ ſenſatæ rationes, aliæque plurimæ, Deum phyſicè mihi demonſtrarunt,

non

non autem illæ Aristotelicæ : Quòd videlicet omne quod movetur, ab alio movetur; ergo & cælum, & ne in infinitum abeamus, deveniendum est ad motorem primum immobilem &c. Profectò fallax Scoto, Alberto, Senecæ, Telesio, & Greg. Arim. & aliis fundamentum hoc videtur. Nam palam ignis à se movetur sursum, & lapis deorsum & non à distincto mortuoque generante. Item Angelus, & anima de loco in locum quocumque vadant. Et hoc principium in physicis destruxerunt Philosophi, & ipsemet Aristoteles. Nam, quæ violenter moventur, & ab arte, moventur Aristoteli ab alio; non autem quæ natura: quæ etiam Aristoteli est principium intrinsecum ejus, in quo est primùm, per se, & non secundùm accidens. Et dato quod ita sit, non tamen motus est æternus, unde probat Arist. Deum esse: & D. Thom. 12. Met. lec. 5. agnovit hanc stultitiam. Et quòd, perempta motus æternitate, per Arist. non datur Deus, neque Angeli; cujus contrarium concludere ex novitate debebat. Sed de his in Metaphys. 2. Phys.

Ergo ratione per uniuersum sparsa, reperi primam Rationem, primum Verum, primam Sapientiam: & sic voco ipsam non quasi rationem humani discursus, sed quasi discurrentem causam æternam in omnibus, & per omnia, & semper: & ab effectibus causam nomino prout possum. Quod & Sancti Doctores Hieron. & August. & Bas. & Greg. Nyss. & Justinus fecere. Vidi hinc vitam, beatam esse in hujus primæ causæ notitia, & assimilatione ad ipsam, & fruitione ipsius; & Principatus humanos absque ipsa esse cadavera fœtentia, cujusmodi est Epicuri philosophia: & hoc doctè Plato probavit.

Conclusio iteratur. Quid Rationis primæ nomine intelligunt Sancti Patres. Quod Plato, & Plut. & Seneca, & Cicero, & Stoici omnes scripserunt.

XII. Eamdem per viam ex omnibus potestatibus rerum argumentando perveni ad Primam Potentiam, & ex omnibus appetitibus, & amoribus ad primum Amorem, sicut ad primam Sapientiam. Ac Deum esse Ens primum sapientissimum, potentissimum, amorosissimum, factorem, ac gubernatorem omnium. Et nullas alias reperiri Primalitates. Et de hoc scripsi plurima, non vulgariter, quæ convincunt Peripateticos, sophistas, Epicuræosque inertes. Sic primum Bonum, primum Verum, & Unum invenitur. Alias ergo hic rationes taceo, quoniam ad Principes nostræ ætatis propero eos, qui dominantur per rationem (ut ajunt) de statu: & primam Rationem non agnoscunt, & de hac intendo eos certos reddere, sicuti reddidi meipsum inter tenebras.

Sicut necesse est esse primam Sapientiam, sic & primam Potentiam, & primũ Amorem, ac primum Bonum & Verũ, & Ens primum.

Descriptio Dei ex argumẽtis præactis.

XIII. Dehinc vidi, cogi nos ex his fateri, Deum incorporeum esse contra Mahometem; & non esse Mundi animã contra Varronem; neque primi Cæli, contra Aristotelicos: quoniam corpus per se non agit nisi per virtutes activas. Ergo vis actiua est prima potestas agens, quia potest, scit, & vult, ergo incorporea. Item si esset mista, & forma rerum, non posset architectari, & distingűere ordines rerum diversarum, quæ factæ sunt, ac fiunt; nec dominari, ait Anax. nec intelligere omnia, ait Arist. Fatigaretur etiam à corpulentia, sicut & nostra anima, nec mundus Auctorẽ haberet, sed esset æternus, veluti est sua forma. At cum operetur Sapientia prima, ut probatum est, non modo in Cælo, sed etiam in cunctis rebus: ergo ubique est, & non solùm in Cælo. Et quia omnia particularia ab ipsa fiunt sapienter, multo magis mundus, cujus constructio mirificam supra modum ostentat sapientiam.

Quid non sit Deus ex eisdem argumentis elicitur.

Quod mundi autor Sapientia Dei.

Item necessario affirmandũ est, ab hac Mente potentissima productũ esse Mundum, cum & ab ipsa nunc gubernetur Totus, & omnis particula ejus etiã vilissima.

Item Mundus compositus est ex contrariis. partes autem componentes natura præcedunt compositum, & tempore, si contrariæ sunt. Indigentque ordinante Causa, quæ colliget eas ad compositionem mirabilem tam pulchri Animalis; quoniam per se, altera, alteram fugientes, numquam ad hunc ordinem, & compositionem

Quod non ab æterno creatus sit mundus.

ſitionem artificioſiſſimam perveniſſent. Nec quiſpiam doceat, quomodo contrarium intra ſuum contrarium poſitum fuerit, eo præſertim artificio, quo ſe potius ſervent, quàm interimant, utriſque repugnantibus ita conglutinari: ergo ab opifice longè potiſſimo, longè ſapientiſſimo, longeque optimo ita factum eſſe oportet.

Quòd caſu nec Mundus, nec res intra Mundũ fieri queant.

XIV. Ridiculosè profectò (dixi) Lucretius Mundum caſu generat ex atomis in vacuo agitatis; & caſu ad congreſſum adactis in conſtructionem Mundi. Quomodo enim caſus temerarius tantum ordinem rationabilem effeciſſet? Nec recedendo ab exemplo illius, dicentis, quòd ſicuti literæ vario ordine aggregatæ tot libros componunt, ſic ex Atomis vario modo caſu congregatis plures conſtruantur Mundi: Ego inquam, quòd nunquam hæ literæ, quas Ego hìc ordino, ſi caſu jactarentur, pervenirent ad hunc ordinem, quo componitur hic liber à me, operante ſecundùm artem: nec millies millium jactatæ literæ eò pervenirent, ut Virgilii Eneidam conſtruant, ſed Virgilii ars paucis in annis eas ordinavit ad conſtructionem illius Poëmatis. Quapropter negare Mundi Architectum, eſt quaſi dicere, quòd atramentum, caſu cadens ſuper cartham, formavit omnes literas hujus libri. Et quòd lapides, calx, & ligna, caſu congreſſi ſunt ad formandam hanc domum. Hem ſtultitiam ſtolidiſſimam, ſi Caſus poteſt ea facere, quæ facit ars: ergo ipſe eſt ars, aut melius eſt eam appellare caſum.

Ex Epicuræis argumenti confirmatio.

Et quidem Lucretius coactè dixit deinde, *quòd certis in rebus inſit ſecreta facultas* &c. ubi patet ſecreta facultas, ideſt Potentia prima, Sapiens Architectrix. Quam ſi ipſe negat ratione, fatetur Rationem primam; ſin verò abſque ratione; tunc fatetur, ſe temere loqui, & caſu: ergo fide ſe indignum eſſe. Quis autem det homini, & formicæ ſenſum, & artem, neget autem per hæc adminiſtrari & conditum eſſe Mundum? Numquid melior eſt pars toto? aut diviniorem conſtructionem invenies in partibus, quàm in toto?

Ad Macchiavelliſtas qui in Mundo negãt Deum, & artem qua omnia reguntur; ſe ipſos verò arte regere rationeque contradictorio ſermone dicunt.

XV. Et dixi, ò Macchiavelliſtæ Epicurei, ſi vos arte regitis ſtatum, & dominium, cur negatis primam Artem? Numquid vos feciſtis voſmetipſos? ſcitis nè facere homines? ſcimus (inquiunt) mulieres amplexando. En (inquam) indocti, dicite quomodo conjungitis oſſa, ſuperextenditis nervos, fabricamini viſcera? Ajunt: neſcimus, ſed ſemen hæc facit. Ajo; ſi vos tanta peritia, & philoſophia educati, neſcitis; quomodo ſemen, ſtupidum per Ariſtotelem, vel minus doctum per Teleſium, & alios, quàm eſtis vos, tam mirificum ſcit ædificare opificium? Non ne videtis, vos trahi quodam impetu amoris ad coitum, & ignorare quid ſuſcitandum ſit; ſicuti hæc penna ignorat, quæ ego per ipſam ſcribo documenta: & quomodo ad ſpeciei conſtitutionem voluptatis inſtillatione, vos commovet rerum Conditor ex ſemine veſtro formans hominem, ſicut alibi docuimus? Nec enim vos ſcitis ex albo capillo nigrum facere: quomodo ergo tam magna intelligetis?

Cõcluſio agnitionis primæ Sapientiæ.

Sit ergo, ſit prima Ars, & ex ea ſtudete veſtram originem agnoſcere, & illi vos in gubernatione conformate. At mitto vos ad Metaph. ubi prolixis ſermonibus efficacibuſque hæc diſcatis: & quòmodo ex nihilo fecit Ars prima Mundum; ſicut Sol non ex aliquo, ſed ex ſe emanat lucem. huic enim diſputationi ſatis eſt noſſe, Deum feciſſe, ac regere mundum. Inde videbitis, non ſolos vos arte præditos eſſe, ſed totum mundum, & cælum, & terram, & ſydera Dei arte regi. Unde enim artem accepiſtis, niſi unde & alia, quæ habetis? Voſque eſſe fœces mundi, adeò captos amore veſtræ pueriliis aſtutiæ, quòd vos obcæcat, credereque facit, non reperiri ſenſum, & artem aliam in mundo, quàm quæ in vobis eſt, & partem

partem esse toto meliorem, & infantiam antiquitate sapientiorem. Et quidem similes estis vermibus in ventre humano natis, qui putant hominem esse materiam sine animo, & pungunt eum & rodunt, quos cogitur homo allio necare, & expellere. Sic mundus sensu plenus & vita & Jove, intra cujus ventrem estis, & breve Judicium habetis, quo putatis Mundum carere sensu, & mentem divinam non esse in eo, necabit vos, & expellet vos allio damnationis æternæ.

Deus in Ier. Cælum & Terram, ait, ego impleo.

Examen Commune.

DEUM, QUIA OMNIUM ENTIUM CURAM GERIT, Præcipuè autem hominum; Ergo illos visitasse, & legem docuisse: Et tandem factum esse hominem. Et hanc fidem esse rationabilissimam, & ita convenire. Et testes hujus veritatis non posse rationabiliter reprobari. Et quædam de sancta Monotriade argumenta.

CAP. IV.

VLTERIVS discurrendo, dixi. Si Deus prima Sapientia, & Ars, fecit Mundum, regitque, cujuslibet rei vel minutissimæ curam gerere putandus est. Quando præterea non minor ars informatione, & regimine formicæ, quàm Elephantis, & totius mundi cernitur. Quin in magis exigua materia plus artificii relucet proportionaliter, sicut qui comediam Dantis ità subtiliter scripsit in exiguo libello, qui intrà nucem claudebatur. In faba autem, & palea, & pilo, ubi minima ars nobis videtur esse, maximam reperiri in Metaph. ostenditur. Deus ergo omnium curam gerit: maiorem autem nobiliorum, quam ignobilium. Hoc naturale est in quolibet Principe sapiente, scire velle quæcunque fiunt in Regno suo, & absque suo consensu posse fieri nihil, utque meliores homines, & res, melius tractentur. Si igitur Deus longè sapientissimus est Rex, res nulla quantulavis ejus effugit providentiam, ergo majorem curam hominum gerit, quàm aliorum animalium, & secundorum entium (vt omittam disputare de cæli, & terræ gubernatu majori cum Origene.) Nobilitas autem hominis ex sensu patet, & infrà declarabitur. Quia autem humanus animus corpore, quasi secum pugnante interclusus ergastulo, multa incidit detrimenta: & palam est ipsi naturale esse, inquirere Deum, & opera ejus nosse, eumque adorare: At quia in hac Dei cognitione, & adoratione grauissimos patitur errores: Rationabiliter convenit asserere, Deum amorosum instruxisse homines, & legem eis dedisse, ac docuisse ea, quæ tanta quærunt, non vana, anxietate; quoniam benignissimus est. Id autem Deo vilitas non est, sed sublimitas est, suis condescendere creaturis, cum etiam sublimitas fuerit ex nihilo eos creasse, & tot res minutissimas architectari arte tã mirifica. Quoniã verò ipse in se lucentissimus, & potẽtissimus, & inaccessibilis, longè magis quã sol oculis nostris, cõvenit affirmare non vanã esse fidem, quod apparuerit in aliqua forma nobis accessibili, ut in forma Angeli, & hominis ad Abraam, & ignis ad Moysen, & lucis ad alios &c. (Non quod finiatur infinitũ, in his formis, sed manifestatur quasi finitũ, vel finitè creaturis finitis)

Ex creatione probatur providentia: totius, & partium.

Si Deus curat inferiora, magis autem hominem: non irrationabile est, apparuisse hominibus, legemque dedisse.

tis)Et quoniam beneficiũ nullum utilius homini fieri poteſt,quàm ei legem dare: rationabile eſt credere,id feciſſe nobis Deum. Cumque tot tribulationes hominem errantem nimis à lege primæ Rationis divinæ mox comprehendiſſent, conueniſſe, ac pertinuiſſe ad eundem Autorem illius amoroſum,bonumque, reficere hominem, & ſibi reconciliare, & auxilio juvare, ſicuti faber omnis propria reficit opificia,ubi perfracta fuerint. Item quoniã adhuc inacceſſibilis remanebat divinitas: Homo autem natura rebus finitis inhæret, & viſibilibus, a quibus ſenſibile recipit beneficium : quam ob cauſam alii Solem, & ſtellas & elementa adorauerunt; alii animalia, & plantas, & ſtatuas lapideas, & ligneas: Nec modo res, ex quibus accepere beneficium, vel parvum, ſed etiam à quibus timebant, hinc Dracones, Serpentes, Cocodrilos, aliaque viliſſima,coluere: Idcirco convenientiſſimum erat Creatori ſuas creaturas ab hac viliſſima, impiaque Religione abducere, ut etiam Plato in libro devoto, & Treſmegiſtus, & alij benè philoſophantes, bono hoc ducti argumento,ſperabant, Nec per legem Moyſis tam rectè fieri poterat,quoniam adhuc Deus remanebat inacceſſibilis, & ſenſui ignotus, vnde Hebræi ſæpe in Idolatriam ſenſibilium relabebantur. Quapropter conuenientiſſimum videbatur, quod Deus fieret homo, adorabilis ſenſibiliter, humano ritui congruenter.

Conueniẽtia Incarnationis.

Hoc ſuppoſito evidentis credibilitatis ratio ſuadet, Deum, ſicuti prædicatur. deinde ſi opus erat,etiam mori voluiſſe gratia defendendæ veritatis, & rationis: Quoniam nobis factus eſt homo.Ergo totam ejus vitã fuiſſe legem vivam, exemplum nobis,ſic ergo & mortem,qua inſtruimur,ſectari divinam rationem, quæ totum pluris, quàm partem, æſtimat: & pluris bonũ majus, quàm minus. Non autem humanam rationem, de ſtatu vocatam, carnalem ſtultam; ex qua videbimus inferius ortas eſſe ſectas,idolatrias, bella, peſtes, penurias, omniaque orbis mala.

Nec poteſt fides hæc argumentis maculari: omnia namque ſolvuntur per eam diſtinctionem, quatenus Deus, & quatenus homo.

Igitur primo articulo poſito: Quod ſcilicet Deus per ſuam artem mundum gubernet, niſi ejus providentia, potentiaque negetur: Tunc non relinquitur dubium, quin poſſibile ſit,ipſum per eandem ſui Artem comparuiſſe hominibus, ſibi carioribus, & ſimilioribus, qui ſunt poſſeſſio ipſius.Homo enim homini qui velit cedere præſertim ingenio, vt Poeta ait,nullus erit: ſicut nec caper cedit capro: cedit autem paſtori, quia ſuperioris eſt ſpeciei. Soli ergo Deo tamquam potentiſſimo, ac ſapientiſſimo ſupra ſe cedit,creditque homo ultroneus.Hanc enim ob rem legislator unuſquiſque (ait Varro) conatus eſt oſtendere,ſe Deum eſſe, vel verba, & mandata à Deo accepiſſe, ſeu verè, ſeu falsè, quo leges ſuæ libentius, & obedientius acceptarentur. De hinc ergo ſequitur, quod eadem Ars divina, quæ & proles, & verbum, & ſapientia Dei, dicitur ſummis Theologis, aſſumens ad ſe humanitatem humanata ſit,

Ex conceſſis idem probatur.

Hoc autem nil abſurditatis habet. Si enim Nationes omnes fatentur, Deum aliquando in aliqua forma piis ſapientibusque apparuiſſe, multiſque in forma humana, ſicut Abrahæ; per eandem conuincitur, quòd ſicut apprehendit formam humanam apparenter, ita poſſit etiam verè ideſt in perſonæ unitatem apprehendiſſe; quandoquidem ſuæ poſſibilitati non obſtat.

Diſtinctio perſonalis quomodo innotuit.

III. Hinc,ex incarnatione ſimiliter illuxit diſtinctio perſonalis in Deo. ſi enim Deus omnia per ſuã Artem ſibi conſubſtantialem facit,Ergo Ars illa, quæ appropriatur proli conſubſtantiali,ex qua mundus,proles non conſubſtantialis, eſſe accepit,

cepit, & ideo cũctis in effectibus ejus relucet;illamet incarnata est, & filius Dei, est ab æterno,& in tempore etiam hominis: quia per illam resarciẽda erant opera ejus confracta. Igitur ars illa (quam Theologi omnes verbum, cum D. Ioanne appellant) aliquam habet distinctionem cũ suo principio,cui est unum; & hæc vocatur (ut melius possumus balbutire) distinctio personalis: & ponitur paternitas,& filiatio in eis, quoniam alius ab alio vitaliter procedit, nasciturque. Nec homines doceri possunt melioribus vocabulis hanc duorum distinctionem; ac subinde Trinitatem: quæ perficitur Amore, ex mutua amatione alius ab alio, idest intelligentis, & intellectæ expressæque Artis,emanante, hoc est (ajunt) Patris, & Filii. Quis enim se non amat? quoniam ex nobis ad ipsum argumentamur, & sic etiam nominamus. Tum quia Trinitas, quæ completur ex Amore, difficilius cognita fuit. Plato enim, & Stoici cognoverunt Deum, & Verbum ejus exemplar. Trismegistus autem addit Mentem Tertiam ab utrisque procedentem in Pimandro, expresisisque verbis; vocatque Spiritum: at forte divinitus afflatus, aut à Prophetis bibens.

Ego autem rerum naturas investigans, quasi vltro oblatas,inveni in Deo essentialiter, & omni in re participialiter, Potentiam,Sapientiã,& Amorem, esse proprincipia constitutiva metaphysicalia. Et potentiã esse,quia est,ergo non procedit. Sapientiam verò esse, quia potest esse; ergo procedit a Potentia; quæ enim impossibilia sunt scitu, nescimus: Amorem autem esse,quia potest, & scit esse. Non enim amamus quod ignoramus, nec quod non potest sciri, aut amari. Amor in omnibus entibus procedit à Potentia, & Sapientia. Hinc palam esse exclamavi, quòd hæc Trinitas sciri numquam potuisset in Deo, nondum revelante, nisi Sapientia incarnata fuisset, ostendendo, quòd si potuit ipsi incarnatio convenire, aliis verò Primalitatibus duabus minimè: Erat ergo inter eas distinctio aliqua: quam Sacra doctrina deinde vocavit Personalem. Hoc autem mysterium, eandem ob causam ignotum fuit Philosophis priscis:in Prophetis verò cõfusè insinuatum. Cum hoc deinde stat, quòd sit Sapientia, & Potestas, & Amor omnis divina Persona, si hæc vocabula essentialiter, & non personaliter accipiantur.

IV. Si hæc omnia rationabilia, ac non impossibilia apparent; igitur homo sapiens dubitare non debet, cùm Theologia Rationabilis fidem exigit. Nam præterea testes, qui scripserunt, viderunt, & probaverunt has veritates, non fuere Poetæ, neque Philosophi, neque astuti legislatores; sed gens rustica, illiterata, simplex, animo pulcro, puroque prædita, ipsi nimirum Apostoli. Nec propter diuitias, aut honores ita testati sunt, sed vitam amittere voluerunt prædicando inter tot persequutiones, afflictiones, ludibria, carceres, ærumnas: minas, & blanditias spernentes, invictique, comprobando dicta sua miraculis innumeris, & supra naturam, & Spiritu visibiliter de cælo descendente ad eos, & testimoniis Prophetarum antiquorum, & signis, conuincendo Philosophos, & Tyrannos, non aliis armis, aut sapientia, quam patientiæ, & veritatis; martyrio, & miraculis contestantibus.

Et vidi, quòd non credere ipsorum dictis, & testimonio, impudentia est perversæ animæ; & longè magis, quàm quamcunque alteram historiam negare. Si quis diceret non fuisse Cæsarem in Mundo, neque belligerasse cum Pompejo, & vicisse: Aut non reperiri Romam in Mundo: aut alterum Emisphærium inventum à Columbo; ob hoc, quod nos non vidimus illa; is homo esset belluinus, ac risu dignus. Quanto nam (quæso) ridiculiores, & stultiores illi sunt, qui negant miracula, & virtutes Apostolorum, & Prophetarum, & Moysi,& revelationem

Et Sap. 18. dicitur, *Sermo:& logos* apud Athan. de pass. *Virtus,et Sapiẽtia Dei.* 1. Cor. 1. *Splendor gloriæ,et figura substantiæ* Heb. 1. *Vapor omnipotẽtis, speculum sine macula, emanatio claritatis,* Sap. 7. *Ars Dei apud* S.Aug. super Joann. *Idea entis, & boni,* apud Plat.& S.Aug. de Civit.Dei. Et idcircò Ars, ut respicit exteriora factibilia, ergo Ratio ex definitione D.Thom. 1. p. q. 22. 2. & ex assertis super Dyon. de divin.nom.cap.7. & Just. 1 & 2. Apol. dicitur Ratio, a quo per naturam sumus rationales participio: & per gratiã divini. Idem Gregor Nyss. orat. Cathec. c. 5. & Cyprian. ser. ult. cõtra Idolatrat. & D. Hier. in epi. ad Gal. & ad Eph.

Insinuatio S. Monotriadis. qua utitur S. Amb. de dignit. ho: & M. in 1. sen. d. 3. & D.Thom. in comm. & Richar. in opusc. ad S.Ber.

nem S. Ioannis, & tot, tantorumque testium, qui nulla præposita sibi hujus mundi utilitate, persecutionibus afflicti vicerunt, & fundaverunt tot Episcop[illegible] & dignitates Sacerdotales per totum mundum: quæ adhuc stant, & retinent eosdem libros Evangelicos. quorum litera omnis constat quasi mare sanguinis, & Mundo miraculorum, & cælo virtutum illustrissimarum. Nimis affectat ignorantiam, qui hanc negat veritatem.

V. Nunc mihi respondendum esset ad prætensa miracula, martyria, & prophetias aliarum Religionum, quæ fuerunt, ac sunt in mundo. Sed prius mihi corroborandum est præcedens argumentum: In quo assumpsimus, rem nullam effugere providentiam Dei, & hominem esse nobilissimum, atque talem, quòd digno jure Deus curam adeò particularem illius habet. Dehinc videndum esse hominem immortalem: vnde sequatur fidei evidentia in cordibus dubitantium, quòd illi Deus apparuerit juxtà Religionis piæ dogmata. Ergo ei cultum, & propter excellentiam suam, & propter beneficia erga nos tanta, debeamus.

ENTIA OMNIA SUB DEI PROVIDENTIA Universali contineri, & intentioni ejus, ac voluntati subesse. Nec locum esse Casui, Fortunæ, & Fato, nisi respectu particularium ordinum, & causarum. Itaque Deum Eminentissimum Unum esse, & non plures: ejusque bonitatem suspicione malitiæ vacuam prorsus esse.

CAP. V.

Propositio. Nihil effugit causationem, nec providētiā Dei.

I ROCVLDVBIO existimandum est in Creatoris Regno, vel Domo (sic appello ipsum Mundum, & statuam Dei, & imaginem, & theatrum gloriarum suarum, & tropheum visibile) non fieri operationem, passionem, actionem, figuram, relationem, substantiam, similitudinem, contrarietatem, bonum, aut malum, aliamvè entitatem vllam existere, quæ non cognoscatur, intendatur, & fiat etiam ab ipso Mundi Auctore.

Secus sentiētes quibus erroribus implicantur Cataini Manichæi.

Secus enim oporteret, vel alteram esse causam primam, à qua res illæ dependeant, quæ Dei providentiæ, & operationi non subjacent, & sicut Cataini affirmant, alterum esse Deum Cæli, alterum Deum terræ, sequendo Manichæum. Aut sicuti Gentiles posuere plures Deos, quodam fato colligatos, itaut Iuppiter Cælum regeret, Pluto tellurem, Neptumnus aquam, alii alia mundi corpora, & sæpè in regendo discordes esse: & fato (ut Homerus, & Ovidius canunt) subjacere. Aut affirmandum esset, Deum esse Unum, sed fato subditum, idcircò non omnia evenire posse juxtà ejus votum, quia ipse resistere legibus fati non potest, vt Ouidius, & Homerus: aut, ut Plinius ait, tot negotijs implicitus, singulis semper præstò esse non potest, aut si potest, res multas, quæ casu eveniunt ignorare, aut nolle eas gubernare, aliqua negligentia tactum, vt Horat. interdum canit. Hinc Simon Magus etiam syllogizavit, Deum Mundi hujus guber-

Symon Magus & Valentinus.

natorem

natorem, non esse eum, quem intelligimus Deum optimum, alioquin non permitteret tot mala: sed fabricatum esse mundum, ut ipse potuit; & regere, ut scit, defectibili quidem sapientia.

Alij verò asseruerunt, quòd cùm mundus semper deterior fieri cernatur, & antiquiores meliores quàm recentiores, & mala, quæ hominibus accidunt: vnde omnes scriptores conqueruntur de peruersitate seculi, in quo quisque vixit; & hic laberinthus ignorantiæ, impietatis, idolatriæ, malitiæ, tyrannidisque, sint argumento quòd Deus fecerit quidem mundum, ut mirabilis constructio admonet, sed postea alicui minus potenti, minusque sapienti Deo, regendum tradiderit; & Valentinus, quidamque Philosophi, ac Poetæ hoc innuunt: sed verè est Astrologorum inventio. Quòd scilicet Mundus primò gubernatus fuerit à Saturno stella Sacerdotali sapientissima, & altissima in seculo aureo: Deinde regendum acceperit Iuppiter, minus bonus, qui fecerit ætatem argenteam. Deinde Mars dirus sub Nino &c. Quòdque cùm perveniet ad Lunam variabilem, reversurus sit ad primum ordinem, & regimen primum. Plato in lib. de Regno hanc tueri videtur sententiam: Et addit, quòd Cælum primo tempore volvebatur ab Occasu in Ortum, nunc autem videtur mutasse cursum juxtà refluxus seculorum, & systematum exorbitantias. Nos autem quid nam dicemus? Astrologi.

III. Si mundi, & partium fabrica, & particularum, & partium istarum, & usus, & officia, & actiones, & constructio, & opificium admirabile, tot in fines varios mirificè ordinatum, ostendunt nobis, ut patuit, Auctorem mundi sapientissimum, ac potentissimum, quippè cùm nulla particula in ejus opificio frustrà appareat; necessariò quoque asserendum est, eumdem esse mundi gubernatorem. Non enim convenit tantæ Sapientiæ, ac Virtuti, opera, quæ optimè fecit, negligere, tanquam si pravè ea fecisset; nec curam Rectori inerti, ignavoque committere: tum quia ipse suo Vicario similis appareret, tum quia asserendum esset, quòd vel ex impotentia, vel ignorantia, vel negligentia regimen pulchrorum operum suorum omittat. Quoniam verò ex Mundi constructione, & partium, aliam sententiam meliorem de ipso accepimus, illa verò assertio non solum blasphemia est contra Deum, sed contra omnem prudentem humanum rectorem: Et sicut Plato ait, quanto melior artifex, tanto exquisitiùs vna & eadem arte magna simul, & parva curat in eodem opificio. Deus ergo, qui curare vult, ac potest, & scit, negligens erit in operibus suis, ut fucus Apum, dignusque odio, ac vituperio? absit. Ergo Plato alibi loquutus est ex fabulis Poetarum, & hic ex propria Sapientia: unde nec Angelis providentiam, sed exequutionem providentiæ tribuit. vide in Metaphys.

Verũ dogma, quod idem sit conditor, ac gubernator.

In dialog. de leg.

Superioribus in sermonibus visum est in omni re Deum operari. Quòd autem non viliter, ut arguit Aphrod. inferius patebit, & in Metaphys.

IV. Dixi ergo. In Mundo non est Casus, neque Fortuna per se absolutè respectu Dei, ac totius, sed solùm per accidens, & respectu partium ignararum totalitatis rerum. Nos verò ignorantes multorum rerum usum, & existentiæ ipsarum rationem, putamus existere Casum, Malum, & Negligentiam in magna Universitate. Si quis mittat servum in plateam, & rursus alium servum per viam obviantem illi: Tunc servi casu in mutuũ occursum incident, quoniam ignorabant: at respectu mittentis, & scientis, & volentis, non casu, sed providentia. Si quis currens in fossam, quam non videbat, illabitur, casu cecidisse dicitur; at si industriosè ob aliquem finem eò se præcipitem dedit, videbitur alijs casu, sibi autem ratione: Et mihi jaculanti in belluam, occidere hominem, non visum, casus est;

Respectu Dei non dari Casum, & Fortunam: sed respectu secundarum causarum.

non autem videnti aliunde. Sic hortanti, ut feriam bellum, quam scit esse hominem, astutia est, non casus. Contra Aphrodisiensem, & Arist. in Metaph. disputavi, contingentiam, ac casum relationes esse, & accidentalitates.

Quid Casus, V. Casus ergò est eventus præter cognitionē, aut voluntatem, aut intentionē causæ particularis. Sed tamen est provisio causæ universalis, quæ omnia videt, omniaque vult ob finem, & si sæpissimè nobis ignotum; sic & Fortuna, quæ idem est, Et Fortuna, quod Casus, quamquam dicitur de eventibus humanis magis, quam aliorū entium, fortuna bona, & mala, quando nimirū perveniunt ad bonum, vel malum, non prævisum, nec speratum. Sed nō propterea Fortuna, & Sors, & Casus, causæ aliquæ sunt subsistētes; sed ordo primæ causæ, ignotus particularibus causis. Fatum verò est con- Et Fatum. cursus omnium causarum agentium, & patientiū in virtute, & permissione primæ Causæ (vt etiam Senecas fatetur 4. de benef. 7.) quæ omnes ad proprios fines ordinavit particulares; ex quibus resultat finis totalis provisus. Sicut lima, incus, ignis, folles, aqua, malleus, discipulus, operantur in virtute fabri, quisque actum suum ad finem suum: Sed ex finibus eorum, hoc est ex ignis calefactione, ex mallei contusione, ex aquæ temperatione, ex discipuli labore, ut discat, ex follium inflatione, nè detur vacuum, elicit ferrarius formam gladii, quam ipse solus intendit. Contueare simul Civitatem, ubi tot artifices, agricolæ, milites, Exemplum. rectores, Judices, sacerdotes, emptores, venditores, loquentes, tacentes, ambulantes, sedentes, operātes, dormientes, ridentes, plangentes. &c. colligati sunt ad vnius Civitatis vitam unam: & horum ordo ad hoc ipsum, christianis, & philosophis optimis est Fatum. Porrò hæc colligatio varios parturit affectus, & actus in variis hominibus ac proinde in tota Republica; aliquando bellum, interdum pacem, alias famem, alias ludos, aliquando abundantiam: prout concursus omnium simul affert. Et hoc dicitur fatum: licet ex cunctis (vt S. August. contra Cic. respondet) causis liberis, ac necessariis, & violentis, & naturalibus simul contextum: cuius effectus causæ particulari dicitur fortuna, sors, & casus. At supremo rerum Rectori, qui intelligit agricolarum ob culpam suboriri famem, & mercatorum cupiditate, argenti penuriam; & lascivia filii Principis, ludos inhonestos: & alios effectus, ob alias causas, quatenus concausationem in toto habent, puta ex ordine, commoditate, incommoditate, & concursu tali concausarum præcedentium ex præjactis aliis causis, & dispositionibus: Et his ex aliis, & his ex aliis, & iterum, donec perveniatur ad principium, & Principem Mundi: Necessariò sequitur, quod illi (inquam) supremo Rectori, & Cognitori, & Provisori, non dicatur casus quicunque fatalis effectus, cum in suis causis sit prævisus, provisusque. Sæpe etiam minimū athomum magnorum effectuum causa esse videtur, ut si moveret oculum Principis, ita quod retrò volvatur, & videat rem, unde mutat propositum, & statum Reipub. Clavus quoque unus in bello pungit Equum signiferi: Signifer vacillat cum vexillo; labascit animus militum eo viso, cladem exercitus accipit, evertitur Principatus Ducis, mutatur status, & dominium, omnesque res vnius Regnī. Clavus ergo unus tantum intulit mutationum casu, & fato: sed Deus, qui ordinaverat per clavum illum has mutationes, non subditur, sed præest fato (ut Seneca Stoicus fatetur; quidquid alii dicant.) Et clavus enim, & res omnis minutissima, præcognita est illi ab æterno, qui et ā ordinat per longā eventuū seriem eventum hunc hac ratione, & sic cæteros omnes. Id circo in Metaph. scripsi, rem omnem minimam usum habere in Mundo, non minus ac maximæ, ad finem tamen suum. Mundumque temperatum esse industriori ordine, quàm horologium artificiosissimum: cui si addas, aut subtrahas quid

mini.

minimum, totum ruit magisterium. Et ostendi usum athomorum: & quantæ sunt utilitates, etiam telluris incisuræ, & rimæ, fossiculæ, & monticuli invisibiles, ad variandam lucem, & concipiendam in variis gradibus, vt fiant herbæ variæ, & colores, & sapores, & temperies, aliaque, quæ nos intelligere non sufficimus. Nec posse Fatum rescindi, ut putat Arist.

VI. In talis & aleis, apparet fortuna, & casus: ubi utentibus arte astuta proveniunt, uti cupiunt; non utentibus verò aliquando sic, aliquando non, prout prima causa providit. Nunc dices, ergo astutia lucrum pariet scelesto, providentia verò Dei innocenti, ac pio, damnum pecuniarum. Deinde addes, non interesse Deum, sed Lunam ad faciem illius spectantem, dare lucrum; ac Iovem in posituram victoris. Ego verò nunc super hujusmodi alibi disputatis, disputare nolo. Sed sit Iuppiter, aut Luna, aut alia dispositio, vel affectus proprius, si adsit, qui faciat te jacere talos eo modo currentes, qui tibi est utilis; aut sit industria: palam est, quòd omnes causæ istæ partiales sunt subditæ ipsi primæ, ab æterno ordinatæ, ac præuisæ ad faciendum hujusmodi effectum: & Deus ordinavit etiam, ut fur scelestus pecuniam à modesto viro lucretur, utque alius moriatur, alius vivat, alius nascatur, alius sit dives, alius pauper: quoniam hoc nouit conducentius esse ad magnum finem, ad quem fines omnes particulares ordinavit; & quod justè ita ordinet, & propter melius ordinatarum rerum, in Metaph. docui, & mox ex parte videbimus. Agnitio fortunæ in ludo Taxillorum.

Hic caye ab Arist. & Auer. qui dicunt in cælo tantum non reperiri Casum, & Fortunam, quoniam ibi regit Deus; at in Mundo Inferiori, maximè; quia Deus aliud, juxtà ipsorum dogmata, non operatur, nisi motum primæ sphæræ fortasse; nec aliud intelligit: *quoniam vilesceret, si inferiora respiceret.* &c. Ita dicunt, quoniam non agnovere Deum ut Mundi causam, sed vt animam primæ sphæræ æternę. Quapropter si non fecit Deus Mundum, nec entia illius, neque sciat oportet: sed æterno fato alligatus fuit ille, sicut ceteræ animæ ad ejusmodi actiones. Et quoniam Idæa rerum factarum est in mente factoris, in qua scientia consistit, idcircò ipse Aristoteles negat Idæas etiam rerum inferiorum. Ergo Casum admittit, & rescisionem divini ordinis, ut alibi disputavimus. Quapropter assero, nec apud nos extare Casum respectu Dei, sed omnem minimam ipsi notam esse rem, & ipsa non entia, quibus utitur ad entium distinctionem, ut videbimus, & ad ordinem fatalem, sed per Idæas entium. Profectò si Deus à rebus scientiam acciperet, sicut nos, ejus scientia esset passio, vel ex passione, sicut nostra, & uilitas quædam. Sed Deus habet in se scientiam rerum, & intelligendo se, suamq; artem consubstantialem, omnia intelligit, tanquam inventor, & non ut imitator: Ego non addisco ex hoc, quem scribo nunc, libro; sed scio, quæ in eo sunt, antequam scribam, quia artifex, inventorq; ejus sum. At alii addiscunt ab hoc libro, quæ ex mea Idæali arte in ipsum manant. Sic & longè melius scit Deus ab æterno omnia: & non vilescit, intuendo, & operando in rebus inferioribus, quoniam ad nutum obediunt illi omnia, ut pendentia ab ejus sapientia in esse, & operari. Preterea Deus, quoniam rebus intrinsecus est, intelligendo se facit, ut intelligentes omnes intelligant, & sentientes sentiant: & exprimendo scientiam suam idæalem facit ut sint; & amando se, facit ut omnes ament proprium esse; quod à Deo pendet; & ergo magis Deum. A quo, per quem, & in quo sunt omnia. Quòd autem Deo nihil uile sit, sed tantum nobis insipientibus, consequenter demonstrabo. 12. Met. t. 51. & 52 Arist. non rectè cælestibus tantum aufert Casum Fortunamque.

IN

IN RERUM UNIVERSITATE MALUM non reperiri, tanquam ens aliquod: nec Mortem, nec Vilitatem, eſſentialiter, ſed reſpectivè, & privativè, & negativè: Falſamque eſſe opinionem de multitudine Deorum, & de impotentia, aut ignorantia, aut malitia, cùm Fabri, tum Rectoris univerſorum, longe eſſe ſtultiorem.

CAP. VI.

Non datúr Malum niſi reſpectivum in Phyſicis, & privativum in Moralibus, & negativum in Metaphyſicis: nec ullam entitatem habet formaliter à Deo. Sed ſolum ordinatur ad Eſſe, & ad Bonum.

I RES nulla vilis eſt, ſi mala non eſt: res omnes à Deo factæ, ſunt valdè bonæ, cùm ipſe ſit ſummum bonum, à quo nō poteſt proinde niſi bonum oriri. In Mundo ergo Malum non extat ſecundùm entis veritatem, ſed ſolū reſpectivè in phyſicis, privativè in Moralibus, negativè in Metaphyſicis. ignis malus eſt, odioſuſque terræ; terraque igni. Sed per ſe vterque bonus. Idem dices de cunctis malis. Nobis pütet, vileſcitque ſtercus noſtrum; herbis verò, & porcis olet; eſtque nutrimentum. Zipetium excrementum eſt animalis, ſimilis cato, eique putet, & vilis eſt; nobis autem olet, eſtque nobiles delitiæ: ſtercus bovis nobis olet; ipſi verò fetet. Mors vitulæ placet nobis, manducaturis: ipſi verò eſt vltimum terribilium. Geniſta nobis amara, capris dulciſsima eſca eſt. Serpens ſerpenti pulcher, nobis verò turpis, & horridus eſt. Ergo non datur ens aliquod malum phyſicè per ſe, niſi in reſpectu, non autem totius, ideſt Mundi: multò autem minus Dei, cui omnia bona ſunt, cùm vel ex parte ejus Idæam repræſentent. Igni labor eſt emollire ferrum: ferro autem afflictio, malumque; malleo percutere eſt conſumptio, ſic & limæ limare: ſed fabro, qui ex hujuſmodi afflictionibus inſtrumentorum elicit formam enſis, & armaturæ, ſecundùm idæam artis, aptæ ad militis bonum, omnes præfati actus, & dolores, & deſtructiones, ſunt, ratio, gloria, & bonum. Sic Deo elementorum bella, & paſſiones entium, & tranſmutationes, & dolores, & mortes: quoniam omnia Ideæ artis diuinæ ſeruiunt.

Non datur Mors quæ ſit Ens, ſed ſolū trāſmutatio; & reſpectu Entis particularis eſt Mors, non Dei, cui omnia vivunt: nec mūdi, à quo non recedunt, ſed in alias ſui partes cedunt.

II. Et penitus introſpiciens vidi, Mundo non reperiri ens, quod appellamus Mortem, ſed tantummodo diſſolutionem, ac tranſmutationem entium: ſed propter incertitudinem eſſe ſequentis, in quod mutatur eſſe præſens, unde videtur annihilari, dolet ſentientibus talis tranſmutatio; quæ Mors dicitur cunctis creaturis, timentibus penitus amittere eſſe: dum eſſe quod habent, videntur amittere, quod eis bonum videbatur, cùm ſit ſapor Ideæ ſummi Boni, primi Entis. Quando lignum crematur, quaſi dolore afficitur, eo quod nollet ignis fieri, ſicuti ens nullum, vt Philoſophi, & Theologi fatentur, vellet in aliud mutari, quamvis melius ſe. at poſtquam factum eſt ignis, ſe habet quaſi obliviſcatur fuiſſe lignum, nec amplius cupit eſſe lignum, ſed pro modulo ſuo gaudet eſſe ignem: & ipſum vult eſſe. Hominis corpus fuit terra, lactuca, frumentum, caro bovina, plurimæque res aliæ; nunc autem non diſplicet ei non eſſe quod fuit, ſed gaudet præſenti eſſe, & odit mori, & fieri vermis; ſed deinde placebit eſſe vermem, & diſplicebit mutari in hominis carnes.

Hic

Hìc admiratus sum vehementer Sapientiam æternam, quæ Entibus cunctis, ut conservari studeat, quanto tempore opus habet eis ad suum finem præordinatum, largita est omnibus prosensum proprii esse, & amorem esse partialis propriique; in qua proprietate insertam reliquit quasi per accidens ignorantiam illorum esse, ad quæ mutamur: ac proinde eorundem odium. Si enim nō ita esset factum, tunc ens omne corporeum, quasi cuperet fieri ignis, quoniam ignis est nobilissima corporearum creaturarum, vividissima, lucidissima, & tanquam maximè sensitiva, efficax, potens, diffusiva: & cùm sit symbolum Dei, qui, teste Mose, *ignis consumens est*, vocatur patribus gloriosa & sacra profectò natura. Hinc Ambr. in exam. Aug. 3 super Gen. ab igne ducunt vim sensitivam; & motivam.

Entia omnia ad sui esse conservationem necessario propotentiam essendi, & prosensum, & proamorem, à Deo, cujus perfecta sunt opera, ergo ipsum repræsentant Trinum, & Unum, perfectissimum, acceperunt.

III. Non oportet ergo, Deum Mali assignare alterum, cum non extet Malum, neque Mors in Mundo, nisi respectu Entis particularis, aut privativè; sed omnes Mortes sunt vita aliarum rerum nascentium; & omnis corruptio est simul generatio; Et omnes mortes & vitæ integrant totalem Mundi vitam. Ego manduco panem, panis moritur quasi dolens, juxtà modum suum; & ex eo nascitur chilus; chilus moritur, & fit sanguis; sanguis moritur, & conuertitur in carnem nervum, os, spiritum &c. Spiritus autem & caro continuo exhalant in aerem. Ergo intra corpus nostrum continuo fiunt plurimæ mortes, ac vitæ, generationes, corruptiones, alterationes. Nihilominus nobis, & corpori non sentiuntur, sed placent, & integrant vitam totalem. Idem fit in Mundo: omnesque Mundi partes mutant formas: at non annihilantur: sed ad primi Fabri nutum in res alias transmutantur: Omnes quippe sunt res in manu Dei, sicut lutum in manu figuli.

Omnis sensus, & vis ex igne secūdū Phy. etiamque Arist. 2. de gen. an. c. 3. & Aug. & Amb. super Gen.

Physica causa mali effectiva, nec Deus Bonus nobis revelatus, nec alius Deus autor malorum malus reperiri potest.

IV. Sed cur edixit, ut tantopere dolerent, quæ moriuntur? Ne mori vellent, aut procurarent quacumque ex causa, usque ad tempus præscriptum ad eius magnum finem. Et cur morientes in tempore præscripto, etiam dolent? ob eandem causam, videlicet, ut mortem exhorrescerent; & exemplo essent viventibus, ne illam cupiant, procurentque: & ut repugnarent: si enim alterum contrariorum alteri non repugnaret, nec calor frigori, nec vita morti, Mundus esset chaos, non fieret pugna, neque generatio, neque corruptio, nec res in tot formas verterentur: quæ Idæam gloriosam Primæ Causę, repræsentant: ideoque Jocundæ sunt; sed quia infinitè participabilis infinitis modis est prima Idæa earum, res semper mutantur, quousque res (forte) omnis materialis mutabilis in omnem mutetur speciem formis succedentibus.

Ad quid dolor.

Et vidi, melius cōtemplatus, Dolorem fieri non ex transmutatione in aliud esse; sed ex amissione antecedentis esse; quoniam res omnis ex nihilo facta (fuit enim postquam non erat) per se ipsam semper revertitur ad non esse illud suum originale: Deus autem bonus non finit eas annihilari, sed largitur eis novum esse.

Vnde dolor.

Vidi deinde, quòd Deus non concurrit nisi efficienter ad passiones, ad non esse, ad mortem, ad calefieri, ad pati. Quoniam pati est fieri aliud, vel in parte, quod est alteratio: vel totaliter, quod est corruptio, & perditio esse antecedentis. Quoniam autem Deus summum Ens est, & nihili non est particeps vllo modo, alioquin finitum esset: propterea non concurrit ad non esse, & mori, & pati perditivum per se; sed solum ad illud esse, quod res est, & quod postea recipit, & fit. Ergo concurrit ad mortem, & corruptionem, non quatenus mortem, & corruptionem rei antecedentis, nisi permissivè, quia finit, permittitque fieri ipsum corrumpi, & mori, & pati; Sed in quantum est vita, & generatio rei consequentis, concurrit activè operando & largiendo esse. Ergo quando calor occidit frigus, Deus concurrit ad calefacere; & calor cum Deo nihil facit aliud

Quod Deus nō concurrit ad nonesse, ergo nec ad passiones, nisi efficienter; nec ad defectus & culpas: nec ad mala Physica, nec ad Moralia nisi permissivè, &c.

Author permissionē intelligit, nō reclusionē volūtatis: Sed negationem efficientiæ directæ, ita ut Mors sit terminus actionis tanquam positiuum aliquid, cum ipsa sit nonens.

aliud nisi calefactionem, & diffusionem sui esse; & factionem alius numero caloris, & rei calidæ, sicut ipse est calor. Et ad hunc actum concurrit Deus, quoniam Entitas est, & diffusio entitatis caloris, & hanc entitatem Deus dat; nam absque primo Ente nullum potest esse ens, nec dare proprium esse. Sed ad hanc calefactionem, quæ est Entitas caloris, sequitur non esse, & mors frigoris: quia frigus, cùm non sit calor, eique opponatur, non potest cum calore coexistere: at deficit esse, quantum calor crescit in esse. Hanc autem defectionem frigoris Deus per omnipotentiam, & entitatem suam non dat quasi efficiẽdo, sed subtrahendo, vel nõ conservando esse frigoris, deficiens. Mors ergo frigoris sequitur per accidẽs, imò per accidens est volita à calore: qui non intendit frigus occidere per se, sed dilatare proprium esse, & in tuto ponere. Sic etiam quando calor à frigore occiditur, concurrit Deus ad frigefactionem, sed non ad perditionem caloris, nisi permissivè; & quidem proptee melius; ut nimirum fiat frigus ad usum naturæ, ab ipso Deo intentum. Deus ergo non fecit Mortem, vt sanctè & sapienter dicit Salomon Sap. 1. sed neque malum. Sed ex nihilo, unde Deus nos elicuit, ac fecit, quando nihil eramus, consequuta nos sunt (vt Anselmus ex Augustino exponit.) Ex quo Nihilo adhuc impotentiam, insipientiam, & odium participamus, sicut ex summo Ente Deo, Potentiam, Sapientiam, & Amorem habemus. Permittit ergo Deus, relinquitque, ex nihilo nos contrahere mortem, malum, passionem, in quantum sunt aliorum vita, bonum, & generatio, & actio.

Ansel. in lib. de libero arbitrio.

Deus non potest esse causa mali Moralis effectiva.

VI. Hinc palam fit, quòd etiam in moralibus Malis non est Deus causa peccati, nisi permissiva permissione Physica. Nam mortaliter vetat in omni lege. Peccatum enim est defectus entitatis, ordinis, rationisque melioris; & fundatur super actu operantis per electionem pravam illius; qui potius eligit Bonum minus, & apparens, quam majus, & verum; Vel in omissione boni debiti. Deus autem causa defectiva esse non potest. Quando igitur nos furamur, aut occidimus innocentem, aut adulteramns vxorem alienam; eligimus quidem pecuniam, vel vindictam, quæ bona sunt; & voluptatẽ, quæ etiam bona est: non proinde peccamus in quantum bona sunt electa: sed peccamus in quantum non est bona voluptas cum vxore aliena, quia cõtra Justitiam. Nec mors innocentis, in quantũ innocentis, bona est. Sed cùm missum sit malũ bono, nos eligimus exiguum bonum cum magno malo: & hoc est peccatũ, ad quod, ut sic, homo se determinat, vetante Deo. Quòd autem naturaliter idẽ sit bonum, & malum respectivè, patuit: quon ã ignis blandus nos fovet, & tunc est nobis bonus; vehemens nos destruit, & tunc dicitur malus. Et ita, vel ita operari in rebus, rationẽ peccati, & meriti constituit in moralibus; sicuti ita, vel ita uti igne, utilitatem, vel damnum parit in Physicis. Deus ergo concurrit ad omnes eiusmodi actus, hoc est ad impellere ensem mortiferum: ad pungere: ad perforare: ad coitum generativum, sed non ad defectum ordinis, & Justitiæ, (qui in talibus miscetur actibus, & vocatur prævaricatio, & deordinatio, & à regula exorbitatio,) nisi permissivè; quia ipse ex tali malo elicere habet quid melius, seu notum, seu ignotum nobis. Sicuti permittitur Vestiario incidere pannum, quoniam inde facturus est vestem: Aratori vero terram scindere, ut seratur frumentum: & Iudæ tradere Christum, ut redimatur Mundus: & Tarquinio adulterare Lucretiam, ut redimatur Roma. Si hanc Philosophiam introspexisset Calvinus, non dixisset, Deum esse activam causam mali in quantũ Malum, sed permissivam: quantum Malum, & activam inquãtum Bonum physicũ ordinatumvè.

VII. Fallo igitur opinamur, plus esse Mali, quam Boni in Mundo inferiori: quandoquidem Entia omnia bona sunt per se, & toti, & malum physice est tan-

tum

tantummodo respectivum: Moraliter verò est defectus majoris boni in eligendo, vel abusus boni. Sed iste defectus abususque peccanti imputatur, idest particulari causæ: universalis autem laudatur, quia utitur illo in bonum. Quinimò neque particulares causæ sectantur malum, in quantum malum, nisi quatenus mistum est alicui bono, aut delectabili, aut utili, aut honorifico: malum enim, quatenus malum, creatura nulla potest eligere; Omnes enim Dei Boni summi Entis facturæ sunt, nec proinde spoliari amore Boni, & Entis possunt.

Nec Creator, nec creatura potest eligere malũ sub ratione mali, sed quatenus mistũ bono, solum potest creatura, quoniam Nihili est particeps.

Diaboli autem, & facinorosi peccatores Deo inimici, cum blasphemant Deum, obloquunturque contra eum, putant, licèt falsò, se benefacere, & ulcisci contra Deum: quem cogitatu apprehendunt tanquam Judicem malum, crudelem, & injustum, ut D. Tho. & alii Doctores admonent. Quapropter non vere lædunt physicè Deum in se, sed illud ens, quod sibi fingunt in mente esse Deum malum, & hæc falsa persuasio est illis pœna major, vnde Job. 35. *Si peccaveris, quid nocebis ei?*

Malitia peccatoris & blasphemia, ocet peccatori, & non Deo.

3. cõtra Gent. c. 118. & p. p. p. q. 60. art. 5.

Hìc ego risi, quando in tam sublimem cogitationem ascendi, & sensatam, & veram; & solvi argumenta, quæ me dubium tenebant, quomodo Deus tot blasphematores contra se obloqui sinit, qui sine ipso loqui non possunt. Profectò si Senecas rectè dixit: *Quòd in sapientem non cadit injuria*; quando enim quis injuriam facit sapienti, putat se injuriam facere cuipiam tali in sua cogitatione ficto aliter quam sapiens est, & decipitur, veluti qui percutit umbram, putans esse corpus: sic & longe minus potest creatura injuriam facere Creatori. Illæque blasphemiæ resultant ex hoc in gloriam Creatoris; Quoniam eas dicunt, & faciunt Deo, tanquam malo, putantque benefacere se vindicando, ergo eas faciunt amando bonum, & omnis bonitatis, etiam illius bonitatis apparentis, fontem: at passione decepti, & errore capti, odio habent semetipsos: quoniam odio habent illam, quæ in creatore non est, speciem malam Creatoris, sed in sua cogitatione fictam, pravamque imaginem: Quæ cum non sit in Creatore, sed in ipsismet, eisdem blasphemantibus, & osoribus: Ergo semetipsos oderunt, vt David admonet, *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam*; & se ipsos blasphemant; & hoc videtur eis bonum: & moventur, tanquam à bono ad bonum. Bonum autem à Creatore dependet, ergo & ad Creatoris gloriam resultat odium illud mali, sed per accidens, & casu respectu peccantium. Idcircò non merentur, sed demerentur propter spontaneum pravum conceptum animi, qui in eis est, & facit formaliter eos pravos, malosque, & retinentes speciem pravam, & malam imaginem de re bona, propter defectum, quem participant à Nihilo, cui magis adhærere volunt, quàm Enti. Auscultate igitur, o stulti, & intelligetis, quantopere a veritate aberratis, putantes Deum esse vilem propter peccata vestra, cum jam videatis omnia resultare in gloriam ejus, velint, nolint.

Et Senec. in libro Quod in sapientem non cadit injuriam.

Omnis peccãs ignorans, quoniam sibi spõte malefacit, & nõ Deo, cũi se putat malefacere.

Omnia mala resultãt in Dei gloriam.

Psal. 10.

Unde S. Anselmus peccatum non esse a libero arbitrio in quantum Ens est, sed inquãtum defectiuũ est, & Nihilitatis particeps.

VIII. Ponderosum argumentum soluendum remanet, quod, cum contraria sint Cælum & Terra, calor & frigus, lux & tenebræ; non videntur potuisse nasci ab eodem Deo. Si enim effectus causæ similis est, & alter ipsorum similis est Deo, alter verò dissimilis, quoniam contrarius est illi simili: Ergo Duo Dii, si duo sunt prima contraria Elementa; vel quatuor, si quatuor sunt elementa. Respondeo, quòd vera & omnino dissimilitudo in mundo non est, nisi inter Ens & Non ens: contrarietas autem non est inter dissimilia, sed inter similia. Calor & frigus similia sunt invicem: ambo enim activi sunt, incorporei, & diffusivi sui ipsius; sunt autem magis materiæ dissimiles, quæ iners est, & corporea. Nihilominus cum materia non præliantur, neque cum linea, neque cum circulo, sed inter se. Rex cum Rege pugnat, non cum plebeo; & omne simile habet suum

Qui contrarietas ab uno sibi non contrario Deo esse potest.

simile

ſimile pro contrario, vt figulus figulum, inquantum ex eo, quòd ſimilia ſunt, appetunt eandem rem, & contendunt pro poſſeſſione illius rei communis: quæ non eſt ſufficiens amborum appetitui. Ergo in Deo contraria non ſunt, cum ſit ipſe ſufficiens Bonum omnibus, & Ens Entium: ſed contraria ſunt in materia, quam uterque occupare vellet, propriumque regnum, & ſedem facere. Sed uterque ſimul & materia cũ conueniant in eſſe, ab vno primo Ente omnes derivari poſſunt.

Deus concurrit ad agere effective, ſed non ad pati, niſi permiſsivè & ordinativè.

Sed inquies. Quoniam calor, & frigus mutuò ſe ſe oppugnant: Si Deus concurrit adactiones eorũ contrarias, erit in ſeipſo contrarius, faciens, volensque contraria: Quod impoſſibile eſt. Ergò melius eſt duos ponere Deos. Reſpondeo; quòd ambo contraria idem volunt, quæritantque, & conſimili ambo agunt modo, & appetitu: & diffuſione propriæ naturæ; ergo Deus concurrit ad calefacere, & ad frigefacere, quatenus unum, idemque faciunt, hoc eſt, diffuſionem ſui ipſorum eſſe: non autem ad calefieri, & frigefieri: quoniam alter patitur calorem, alter frigus, & in utroquo eſt deficientia ipſorum eſſe quatenus patiuntur, non quatenus agunt, unde non eſſe illud non eſt efficientiæ terminus, niſi per accidens, licet ex virtute maxima efficientiæ procedat. Sed & ordinat Deus paſſionem propter generationem ſecundorum entium, & plus auxilii præſtat alteri contrario, & minus alteri; in quantum auxilium; facti, præſtitique; in quantum minus; permiſſi. De quo vide metaph.

Odium eſſe amoris umbrã etiam S. Aug. docuit & S. Thom. 1. ſecunde & Fic. in ſymp. Plat.

Ignorantiam, & mẽdacium non habere entitem, ſed carent ã entitatis formaliter.

IX. Hic vidi, in Mundo non extare odium, neque ignorantiam, neque impotentiam eſſentialiter, & per ſe tanquam Entia. Neque enim calor odit frigus, quatenus frigus eſt, ſed quatenus frigus non eſt calor, ſimilis ſibi; ergo odium eſt quaſi umbra amoris. Nos odimus inimicum, quoniam amamus nos ipſos, proindeque nolumus ab illo deſtrui; qui etiam quærit nos deſtruere, non propter odium noſtri per ſe; ſed propter amorem ſui, ſcilicet vivendi amplius, & tutius. Ignorantia quoque non eſt eſſe, ſed non eſſe. Scire enim eſt fieri ſimilem rei ſcitæ. Mendacium eſt non eſſe, quod dicitur; Veritas eſt eſſe, quod dicitur: Duo ergo tantum contraſtant, & radices omnis oppoſitionis ſunt in mundo, Ens, & Non ens. Omnis autem res quatenus participat Ens, bona eſt phyſice, in quantum Non ens, mala phyſice. Sed neceſſe eſt, quod participet Non ens ad mundi diſtinctionem; aliter Sol eſſet Luna, & Stellæ, & Tellus, & omnia, ſi nullum non eſſe participaret. Sic & calor eſſet frigus, & omnis res, omnis res. Sed hoc tantummodo verum eſt in primo Ente. Homo ita eſt homo, quod non eſt lapis, nec lignum, nec cælum, nec linea, nec res plurimæ, infinitæque. Ergo conſtituitur ex finito Ente, & circumdatur infinito Nihilo. Idem dico de rebus cunctis. Deus autem è converſo ita eſt res una; quod ſecluſis imperfectionibus, & nihilitatibus, eſt omnes aliæ res infinitim infinitus. Eſt enim Deus abſque imperfectione lapis: ſed ergo non ita lapis, quin non ſit, & Homo, & Cælum, Terra, Linea, & res alia omnis infinitè; & taliter eſt una, quod eſt omnes. Et ejus natura eſt omnis natura, ſed eminenter, & cauſaliter, & ſecluſis imperfectionibus, quæ ſunt ex participio Nonentis, & ejus nomen eſt omne nomen, ſed infinitè. Ergo ipſe non participat non eſſe, nullamque ſecum compatitur nihilitatem, ut in Metaphiſ. luculenter docemur, quoniam illimitatus eſt prorſus. Quod verè eſt, & omninò, infinitum eſt Ens, nec participat Nihilitatem: quod Aliquid eſt, & aliquo modo, finitum eſt, participatque Ens, & Nihilitatem.

Deus ergo Entia creando, largitus eſt cunctis gradum participationis propriæ ideæ, non tamen totam idealem participationem. remanere fecit alia ab alia diſtincta Entia propter non eſſe hoc illud. Huiuſmodi autem non eſſe Deus non fecit,

cit, sed permisit in eis remanere ex illo Nihilo, ex quo fecit ea, & usus est Nihilo ad distinctionem Entium. Alioquin cum ipse sit maxime unum, Entia omnia essent unum. Et re vera sunt unum omnia intra ipsum Esse; ut altè intellexit Parmenides (teste Platone) non autem sophisticus Aristoteles. Extra vero Esse sunt distincta, & multa; quia hoc non est illud. At etiam correspondent in Deo distinctæ participabilitates, alia enim est idæalitas hominis, alia asini. Attamen una idæa sola est Dei, in qua omnes relucent ideæ: quæ & est ipse Deus essentialiter; sed quatenus repræsentat respectus ad exteriora, dicitur distinctionem habere. Qui hæc scire cupit, quantum nobis datur, in Metaph. scrutetur.

Plato in lib. attitula.o Parmenides, de Uno & de Idæis. Arist. ipse concedit 1 phys.t.42.& 1. de gen. & car. t. 18. quod Parmen. qui omnia posuit unum, fecit dno principia, & duo elementa, Ignem, & Terram, ergo unnm omnia posuit in primo Ente tantum, vt Plato testatur contra mendacem Arist.

X. Sed argumentabamur in principio, cur Deus permittit peccatores, & pulices, & serpentes, & tot sectas, & hæreses, & mala: quæ principibus humanis permittere, nedum facere, imputatur ad impietatem, & nequitiam maximam? Et quare eas creat res, quas prænoscit fore malas, & damnandas, præsertim animas Inferis puniendas? Ite ad Metaph. & hoc agnoscetis. Hic vidisse sufficit, quòd mala physica non sunt respectu Dei, & totius: & quòd malum essentiam non habet, sed respectum, & quòd proles est Nihili, non autem Dei summi Entis; qui utitur his, quæ non sunt, tanquam iis, quæ sunt, ad rerum distinctionem, & melius. Et quòd muscæ, vespæ, serpentes, aliaque huiusmodi sunt ad movendum aerem, & ad exercendum nos, ut simus vigiles, & sagaces, nec stertamus in ocio aliosque ob usus. Profectò palàm est, quòd nisi molestiæ, fastidiaque essent in Mundo, semper dormiremus, & ociaremur, & ignorantes fieremus: Omnis enim indigentia, ac necessitas, schola virtutis est. Ecce nisi sterilitas, & fames evenirent, non discurrerent homines per mundum ad quærendum victum, aliaque necessaria, nec proinde agnoscerent Deum in tot mirabilibus effectibus illius: scientiaque esset exilis, modicaque: quæquidem post novi Orbis inventionem mirificè multiplicata est. Si bella non evenirent, essemus ociosi, stolidi, pigri: morbis in juncturis, aliisque membris tumidi: Tyrannides prævalerent: peccatores non punirentur: Virtus non exerceretur. Si discrepationes, & hæreses non essent, nunquam subtiliter Veritas examinata patesceret. Ergo quoniam pigri sumus ad opera Dei contemplanda, & Veritates divinas percipiendas, permittit Deus hæreses, ut inquit Apost. cur autem per hæc mala animus humanus ad probitatem evehitur, & non spontè, in Metaph. dicitur: & ejus conditio admonet. Præterea multis animalia, quæ vocamus noxia, & inutilia, serviunt vsibus, partim notis, partim ignotis; & quæ non sunt ad hominis vsus, vtilia sunt equo, & asino, aut avibus, aut nido. &c. nobis autem ad considerationem conferunt. Videntur autem noxia, & mala entia multa, quoniam nobis noxia sunt ex parte corporibus, non animis, ex hoc proficientibus. At si totum contemplere, plus nobis prosunt, quàm obsunt: si autem Mundum consideres; longè magis prosunt. Nos autem injusti sumus Judices, propterea quòd putamus, omnia facta esse ad nostram tantummodo utilitatem; & quæ nostris usibus non palàm serviunt,, frustra esse dicimus, & vana: quæ autem nocent nobis, appellamus mala prorsus; sed profectò res nulla nobis alicui non est usui, sed nos modum ignoramus. sicuti nos ignari intrantes in Apothecam Aromatariorum, & Pharmacopolarum, res multas videmus, quæ nobis videntur nulli esse apta usui: & ibi esse quodam casu; Sic & aliorum artificum officinis; At cum postea artificis usus, & opera spectabis, ad multas utilitates extare eas intelliges. Ungulæ, & pili videntur superfluitates: at si spectes usum eorum, obstupesces admirando. Idem dicemus de universo, quòd est officina Dei: ubi si oscitanter contueris, nihil sapis, intelligisvè.

Cur & ad quod noxia animalia, aliaque vocata mala.

D Sin

Sin vero philosophari cæptes, invenies valde à proposito ob usus mirificos esse ea, quæ videntur casu fieri; sed non omnium rationem reddere poteris. Nam & Angeli, qui etiam vident Creatoris opera magis intrinsecùs, vix omnium rationem reddere norunt. Ergo æstimare debemus omnia isthæc mala, physicè respectiva, ac malorum moralium permissiones, odii, mendacii, mortis, insidiarum, magnos plurimosque esse in usus; Deique Statuæ, quæ Mundus est, servire loco umbrarum, & intervallorum: aut sicut semitoni, & metaphoræ Musicis, atque Poetis; qui per se sunt vitia, sed certis coaptati locis sunt ad magnam venustatem. Poena quoque mendacium & iniquorum, justitiam manifestam reddit: hortatur gentes ad bonum, & est spectaculum spiritibus abstractis. Pœna vero, & afflictio bonorum, est causa coronæ, & gloriæ, sicut militibus prælium ærumnosum.

Usus Impiorum & animaliū; ipsorumque pœnæ.

Quod animæ ad prælium, non ad pœnam, ac meritorum comparandorum gratia, corporibus, dum creantur, immittuntur, inferius docebimus. Impij serviunt piis ad exercitium, & gloriam; & quæ accidère ex peccato antiquo, & quòd bruta participant mala nostra, quoniam nostra sunt instrumenta, & res.

Non igitur extant in Mundo mala ex negligentia, aut inertia, aut ignorantia, vel impotentia, vel crudelitate Dei: sed propter fines altissimos, partim nobis cognitos declaratosque in Metaph. sed plurimum ignoratos. Tandem qui sapientior est Deo, & meliora facere potest, Deum emendare potest. Audi tu Achitofel, qui neque culicem formare scis, neque ad quid sit nosse: sufficere debet Politico viro scire, quòd Deus est; & non æmulari pravos, & malignantes; alioquin te facis vas iræ Dei, & servies pro contumelia, & excremento, & carnifice, & satellite, & scandalo: necessario, vt dicit Evangelium, ad magnum universitatis opificium; tibi vero exitiali.

Necesse est ut veniāt scandala.

Nequitia, & inertia est Principis, permittere mala, ex quibus nescitur, nec potest elici bonum: vnde permittere mortem innocentis, peccatum est illi; non autem mortem vitulæ, quoniam hinc elicit nutrimentum hominum. Deo autem, qui scit, ac potest ex malis bona semper elicere, virtus est; & quidem Lucretiæ injuria, & mors Decii, & persequtio Davidis, docere possunt, omnes eventus malos esse occasionem boni; & ubi Princeps potest, & scit hoc, itidem facit, quando lex, sapientior illo, contrarium non jubet.

Cur permissio mali non detrahit Deo quippiam; hominem verò constituit injustum.

Nec te moueat, quòd Deus concurrit ad actus peccaminosos, vnde Calvinus Deum blasphemare seipsum, cum homo blasphemat, dicere cogitur. Nam Deus dat physicè virtutem agendi, & actionem, & determinationem, citra coactionem, ad actum pium: non autem determinat ad peccaminosum: non enim implanat, ait Eccl. 15. nec tentat, ait S. Iacob. 1. (idem D. Thom. in 2. dist. 25. q. 3. ad 3. & D. August. in Resp. ad ar. sibi impos.) licet postea ordinet peccatum ad bonum.

Nota.

HOMI-

HOMINEM ANIMO DIVINO IMMORTALIQVE donatum esse: eique aliam post hanc vitam convenire: ideoque Deum præcipuam illius curam gerere: seseque illi manifestare, per rationes sensatas, ac credibilitatis evidentiam convincentes, novasque, Politici docentur: ac ad melius agnoscendum Religionem elevantur.

CAP. VII.

SQVIDEM nunquam hominem meliorem Sole & Stellis & Cælo, si animata sunt, ut Cæli, nedum Virtutes cælorum, laudare nomen Domini dicantur, existimare audeam, ut Philosophorum vulgus credit. Nam ex ratione, & Scripturis, ut etiam Caiet. optimè concludit, pro comperto habemus, Mundi partes omnes tanto præditas esse sensu, vel infuso, vel assistente, quantus cujusque sufficit conservationi. Corpora autem Cælestia etiam intellectiva vivere anima assistente, ac movente, (non informante; (quod sufficit ad animam Platonice acceptam, ut doctè S. Thomas observavit,) quæ melius sic vivificare potest corpora illa nobilia, lucida, permanentia, quàm nostra opaca, vilia, ac moribunda. Itaque corpora illa fœlicia esse: propter animos, qui ibi inhabitant, ut Peripatetici multi cum Aristotele opinantur, & Angelicis intellectibus cælestia sic animari, & informari: Origenes, & Philo, & Plato, & D. Hieronymus, aliique multi fortiter asserunt. Et quamquam serviant cælestia homini sicut tectum, & signa, & influant lucem, & vitam, & motum inferioribus rebus cunctis, hoc non ostendit, ea esse nobis servos, sed Dei administratoriorum spirituum organa, & nobis beneficas causas. Quos autem usus nobis præstant, Deo seruiendo præstant; nec nobis modò, sed cunctis rebus inferioribus itidem serviunt, influuntque. Et licet res omnis nostri gratia facta sit, tamen omnium aliarum gratia extat. de quo inferius. Et profectò convenit Solio Dei, domicilioque Angelorum sic vivum esse, non autem mortuum, ut quidam opinantur. Idcirco, inquam, Deum illorum curam habere maximam, ibique eius familiam habitare, ipsumque seipsum, & gloriam suam manifestare Intellectibus abstractis in lucidissimis mansionibus non ineptè credunt cunctæ Nationes, ut Arist. 1. Cæli testatur. & Psaltes canit. *Deus autem noster in Cælo &c.*

Si cælum, & stellæ sunt animatæ, nobiliores sunt homine, sed homo omnibus præstat cæteris creaturis corporeis.

II. At vidi inter Creaturas, quæ super terram, & aquas, & aerem incolunt, hominem esse nobilissimum; animoque ferè diuino, immortalique pollere. Nec Deo vilitatem esse, sed gloriam, & virtutem, quòd se manifestat homini, eiusque peculiarem habet curam, sicuti sacræ historię innumerę testantur indubitanter. Psal. 113.

Et dixi, homo non superat viribus potestateque cœtera animalia, cum equus, & leo, & elephas, & bos, & aper, & canes multi, aliaque animalia sint eo robustiora, viribusque vincant. Nec sensibus exterioribus, cum Aquila acutius videat, & longius, & validius; quippe quæ Solem intueri potens est: & Lynceus, & Capra. Canis longius, & melius odoratur venationem, distinguitque odorem hominis, & bellue. Lupus et sagaciori, et distantiori præstat auditu, sic et mus,

Prima ratio pro divinitate hominis. A præstantia super cuncta animalia, & corporeas res, quàm maxima.

multaque animalia. De Gustu autem, ac Tactu, concretioribus sensibus, certitudo non extat: Quamquam Aristot. affirmet, hominem tactu cætera animantia superare: Vidimus enim Araneam mirabili dexteritate, & gracillimo tactu contrectare, ac texere retia sua, ad captandas muscas. Apes vero mel, & ceram tractare subtilitate multa, distinguentes ea, ac cellas fabricantes mirificè. In gustu vero præpollere illa videntur, quæ rerum sapores discernunt non apposito sale, & igne, alterantibus nativos sapores. Multa autem videntur illis dulcia, nobis vero amara; & multa nobis fœtent, odoratu stupido præditis, quæ canibus, sagacissimè odorantibus, olent. Quapropter in obstinatione quis persistens pro brutis, convinci non potest, quòd nos tactu meliores simus, nec gustu. Tactu præterea scientiarum sensus non habetur apud omnes Philosophos: quamuis ipse demonstrauerim, sensum omnem esse quoquo modo tactum, diversis actum modis in organis diversis. Nec tactu molliores, vt dicunt Peripatetici, licet parum sibi constantes, semper videas sapientiores: sed eos, qui cerebri cellas melius formatas habent, spiritumque tenuiorem, ac puriorem, facilem pati, ac moveri omni motione: quæ non interrumpatur à fuliginibus intervolantibus, nec à celerrima Spiritus deficientia, ex eiusdem exhalatione subita eveniente continuo, sicut accidit pravè reminiscentibus, tenuissimisque hominibus.

Minor propositio, ab arte mirifica hominis.

Sed è contra invenio in homine tantam sane Divinitatem: quòd cùm neque pilis, neque plumis, neque squamis coopertus sit, nec armatus cornibus, & dentibus, & rostris, & vngulis, sicuti belluæ; ac nascatur imbecillimus, ita ut nec moveri possit; nec mammillas prensare: sed iners, vilis, plorans, nudus, nil sibi auxiliari valens, neque moveri, sicut cætera animantia: modico tamen post tempore tanta sapientia donatus evadit, quòd domat omnia animalia, seipso potentiora vincit; imperat leonibus, elephantis, avibus, piscibus; omnibusque utitur: & de eis sibi servit, & nullis ipse servit: efficit ex illis ovilia, greges, armenta, ea consumit, vescitur; utitur carnibus, fructu, pellibus, cornibus, ossibus, & viribus eorum, & motu, equitando, venando, currus ducendo, pistrinosque. Et quidquid libet facit de illis, deque toto inferiori Mundo; ita, quod eorum quasi Deus apparet. Domat enim metalla, efficit arma ex eis, & instrumenta vincendi lapides, montes, terram, arbores; & ex eis efficit domos, ciuitates, arces, viridiaria, sylvas, & hortos ex arboribus, & herbis; & fruitur cunctis rebus adeò mirificè, quòd animal nullum rem minimam ex his unam facere novit.

Presius argumentum ab arte.

Ars autem hominis sic mirabilis est, quòd benè ostendit Divinitatem in nobis. Ambulat homo per mare, sicut per terram; domat Oceanum, & Ventos; ambit terram navigio: Nautica cartha, & magnete se ipsum in tenebris regit: novit sidera, & terras, quorsum vadit. Tonat in bello bombardis, & archibugijs instar Iovis: obedientiam ab equo exigit celerem ad quemcumque actum: Orbem occupat, subjugat, peragrat, intelligit, videt, regit, tanquam Deus ipse sit inferioris Mundi.

Confirmatio prima, ex pyrotechnia.

II. Verùm Ars tractandi ignem; qua domat metalla, totque parat instrumenta artium cunctarum, belli, & pacis: se calefacit: dapes coquit: condit sale, & pinguedine ferarum, & arborum, tanta profecto industria. Et de nocte facit diem in suis habitationibus. Res quidem nulli convenientes animanti, excepto homine; quamvis manus Simia, & Ursus habeant, sed non adeò industres, quia Instrumenta sunt animi diuini scientis uti: utique signum est, mirificè indicans hominis quasi Diuinitatem.

III. Sed

III. Scriptura deinde, qua homo futuris, & absentibus, in cartha suas significat cogitationes, & doctrinas, & leges, dans linguam doctissimam rebus inanimatis, longe magis ostendit plus divinæ excellentiæ humanæ. Et longe magis lingua, quam horologio dat ad distinguendum, & significandum, sicuti, & quæ in sphæris efficiuntur cælestibus: ut omittam interea, quòd quidam volatiles fecere columbas ex inanimata materia, & aquilas, & statuas mobiles, vt pridem in Germania. Et alii non solum Deo Duce, sed paratis sibi alis artificiosis in æthera volarunt, vt Dedalus, & nuperrimus Calaber. Nec longè absunt ab hac arte portentosi funambuli. Confirmatio ex scriptura.

IV. Sed longe mirabilius est absque alis in cælum se se attollere: signare in eo Aequinoctia, & Tropicos, & stellarum ordinem, magnitudinem, distantiam, & cursum, & influentias ipsarum particulares: & aliis prædicere, quando erit Ecclypsis luminarium, quatrati aspectus, sextiles, trigoni, & configurationes variæ, & magnitudines, & durationes; & pluvias, & ventos, & prælia, & penurias, & mutationes in terra, & in mari, & in aere, tam mira sagacitate. Indicium profectò maximum, quòd pertineat ad nos cælum, quòdque similes fœlicibus illis simus Intelligentiis, quæ sursum inhabitant, cælestiaque curant. Confirmatio ex Astronomia.

In eo autem maximo cum stupore hominis Divinitatem admiratus sum, quòd quando Deus mutationis aliquid in cælo facit, subitò ipse homo illud notat, novasque tabulas construit cælestium motionum, elevationum, depressionum, stationum, retrocessionum, velocitatum, tarditatum, regularitatum, irregularitatum eorum; novosque circulos, & circellos, & librationes, & sphæras, & excentricitates ad calculum invenit, apponitque: docet, ac metitur Apogeorum mutabilitatem, figurarum stellatarum confusionem, & excurrentia puncta cardinalia, aliaque id genus mirabilia, quæ prorsus eveniunt secũdum mensuram calculi, quam sapiens Mathematicus excogitavit. Ecquis non exclamaret in laudem humani animi; sagacitatem adeo divinam in ipso conspiciens? Confirmatio quinta ex animadversione exorbitantiarũ. Vide observationes Abrachis, Timocharis, Hipparchi, Menelai, Ptolemæi, Albacegnis, Arzachelis, Profatii, Alfonsi, Peurbachi, Regiomontani, Copernici, Tyconis, & mirabere hominis divinitatem.

Quid quando ex Lunæ parallaxi ejus distantiam venatur, & diametrum Terræ, et ex Ecclypsi pariter Solis quantitatem metitur, et Lunæ, & Terræ simul: & cujusque distantiæ tantillum sciens, totam ex tantillo venatur, demonstratque? Non ne divinitatem tunc sui Intellectus pandit? Quæ nam, quæso, bellua, vel minimum horum nouit? vel ludere saltem latrunculis, aut parvam metiri planitiem? Vel &c. Confirmatio sexta ex metiendi magnitudinem, motum, situm, ratione.

V. Operantur quidem mirifice animalia quicquid eorum prodest usibus: aranea retia, apes cellas, aues nidos: habent Reipub. et religionis quandam imaginem, ut Elephanti: sed hæc omnia facit homo longe melius, et adeo plura, ac meliora, quòd non potest videri nisi Deus, si comparetur illis. Inspice, quæ fabricantur retia ad capiendos aves, et elaboratas texturas, picturasque sericeas mulierum, quod non modo cum Aranea contendunt, sed cum tota natura. Cællæ autem à cementariis ædificatæ, et arcæ, et vasa, nunquid apificio Apum cedunt? Quid de navibus, horologiis, typographia, bombardis, de equestri; aliisque artibus non mireris Diuinitatem? et tamen hæc omnia rudes homines tractant. Scientiæ autem insuper Deo simillimum faciunt hominem. Confirmatio ex artificio mechanico. Mirifica æstimativa animaliũ, industriaque est quasi nihil ad diviniorem hominis Rationalitatem.

At ingratus homo cæcusque, æstimat se belluis persimilem: negatque diuinam, & durabiliorem sibi inesse animam. Sibi quidem, & Creatori magnam infert injuriam quilibet Epicuræus. Quem à propria deceptione ipsa manus vendicare potest, quæ instrumentum est Intellectus, negata belluis: similiter & vultus erectus, spectans in cælum, indicia sunt manifesta, quòd nobis animus cælestis insit, aptusque conjungi Superis, & operari in terris, quidquid natura ubique ostentat: Confirmatio. Ab instrumentis cõjunctis.

imitarique. Alia quidem animalia collum longum habent, ut cibum sub aquis desuper capiant, vel serpentes colubros, absque læsione, ut Anates, Cyconiæ, &c. Alia verò agilitatem ad cursum, quoniam timida sunt, fugaque se defendere opus habent, aut cibum tenuiorem inquirere, ut Cervus, & Lepus, &c. Alia visum acutum, ut procul videant escam, quoniam in sublimibus habitant, ut Aquilæ. Alia vero alias dotes; quæ sane omnes mortalitatem sapiunt, significantque, & aptitudinem ad conservationem mortalis vitæ. At homo figuram habet, atque manum, quæ ipsum dignum, aptumque adspirare ad cælestem vitam, & divina operari opera, indicant, ut alibi ostensum est: Animumque ad talia natum; sicut si videris instructum cythara, aut falce, dicis aptum cytharizare, aut metere: sic manu, & vultu humano, ad divina aptum.

Hę rationes probant immortalitaté: priores vero divinitatem omnes commendarunt.

VI. Illud etiam admirabilius vidi: quòd animal penè omne aliqua pollet præsagitione aliud prævidendi pluvias, ut Corvi, & Boves: Alcyones verò maris tempestates: Formicæ hyemem: Hyrundines regionis apricitatem, &c. Sed hoc est quid valde exile, exiguumque, si respicias ad naturalem hominis prophetiam, quam per Astrologiam acquirit, aliasque per artes divinatorias, & per politicam prudentiam. At supranaturalis animalium data est nulli: solus enim homo se reputat immortalem, religionem retinet, cultumque Dei veri omnipotentis: scit, quæ Deus missurus est hominibus mala, vel bona, non ex passionibus aeris, aut Cæli, sed per revelationem Angelorum & Dei: ejusque sagacitas talis est, quòd propriam intelligit immortalitatem: quòdque post mortem illi altera conveniat vita, & præmium, & pœna, bene, maleque factorum. Et quidem Aristot. impius, qui alteram vitam non agnoscit, Paradisumque, & Infernum pro fabulis habet, contra piam Socratis, Platonisque philosophiam; nihilominus affirmat prophetias Sybillarum; similiter & Galenus, cui anima videtur mortalis: & quamquam eas tribuant intemperiei atræ bilis; tamen cùm atra bilis, & calor, & aer, & Cælum, sint stupida, insensataque entia juxta ipsorum decretum, cognitionis expertia, non possent cognitionem nobis largiri futurarum rerum tam mirificam. Nec si sensu polleant exquisito, ut Telesio, & Hipp. & Anaxagoræ videntur, possent Messiam prophetasse, & sæculorum nouitatem, ut nostris cum Vatibus etiam testatur Cicero, & Plato, & Plutarchus, & alii innumeri de Sybillis; neque tot Regnorum destructiones, & Religiones, & Resp. qu n etiam nominatim, ut Isaias de Cyro prophetauit. Quæ omnia tribui partis inferioris passion bus nequeunt, ut habetur in Metaph. sed bene parti illius divinæ, cui Deus influit cognitionem arcanorum suorum. Stellæ quippe, & aër tot ante sæculis præsentire, ac significare ista nequeunt, vt alibi ostendimus, cùm præsertim arcana sint providentiæ, non autem provisarum creaturarum. Et quid dices, ò Aristot. quando apparent Prophetis visibiliter vigilantibus Angeli, & loquuntur cum eis per horam, ut Zachariæ, Petro, & aliis, ac novissimis Sybillis, Catharinæ, & Brigidæ evenit? Numquid hoc extra se facit calida atrabilis, quæ intus potest tantum: itidem & pauca? si negas historias: euentus, & rei natura te condemnat, ut in cap. 11. 13. 14. & 16.

Probl. sect. 30.

Isai. 30.

Argum. 2. Rationalitate intellectivâ, & vera Religione super sensitivâ æstimationē animalium longe præstantiore, sicut proprium supra metaphoricum.

VII. Vidi etiam omnibus prope belluis aliquem inesse umbratilem discursum sensitivum, non autem mentalem; aliquamque sagacitatem prophetalem, & quasi Religionem naturalem, circa res pertinentes ad mortalem vitam tantummodo, non autem ad immortalitatem. Aliter enim contemnerent cibum, & coitum, & seipsas, totamque mortalem vitam, ut facit homo deditus Religioni, & contemplationi. Hoc ergo indicium est magnum, homini immortalitatem convenire.

nire. Natura enim non dat curam superfluam, & continuam anxietatem illius rei, quæ non convenit illi, cui dat ejusmodi curam. Profectò infæliciſſimus eſſet homo supra belluas, vivens perpetuò sub timore Inferni, & ambitione Paradiſi, jejunando, affligendo ſeipſum, inquirendo, colendoque Deum, & legibus ſe ſe aſtringendo; niſi aliud ſibi bonum conveniret, quàm quod brutis: quæ hac vita fruuntur expertia ſollicitudinis tantæ, liberaque ſpe, metuque inani.

Nec bona temporalia ſufficientia ſunt Religionis præmia. Religioſus enim contemnit corpus, & honores, & delitias, & rem, ut contempletur, colatque Deum. Omnis autem ſcientia eſt Religionis particula; ac partim hoſce effectus quælibet contemplationibus efficit. Nec ſceleſti, ignarique decepti tantùm hoc munus obeunt, ſed ſapientiſsimi hominum, & optimi. Contemnere igitur hanc vitam propter fiduciam in altera meliori, cùm vanum non ſit, affirmandum eſt evidens noſtræ immortalitatis indicium.

Argum. 3. Ex Religionis promiſsis, & aſſecutione non inani.

Nec quidem caliditas, tenuitaſque ſpiritus atrabilioſi hoc vanum in nobis conſilium ingenerare poſſet. Nam veri ſapientes id conſulunt, operanturque, non autem ſophiſtæ: Item pii, juſtique, non autem impii. Et illi dicta ſua comprobarunt miraculis, & ſanguine, & manifeſtis experimentis, & alloquutione Superorum. Nec invenias qui velit pro Ariſt. dogmate, aut Galeni, mortem ſubire: ſed pro Chriſto, & eius nouo & antiquo Teſtamento millies mille. Et quanquam alii Legiſlatores falſi ita ſibi cōpararunt fidem, & amorem populorum, quòd multi pro eis ſubeunt mortem: ſubeunt quidem ſolùm in quantum credunt, veram eſſe Religionem alterius vitæ; ex quo innoteſcit, quòd à quocunque alta veritas prædicetur, vires mirificas habet ad convincendum judicium humanum: & ſic Religio vera ad evidentiam ſuę credibilitatis erigendam: mendacium verò ſubſiſtentia, atque certitudine ejuſmodi caret.

Ex humoribus, ſenſualique portione animæ Religionis ſtudiū inſurgere hand quaquam poſſe: Nec probationes ejus aliunde, quàm à Deo.

Quapropter inquam, quòd cùm omnis rerum ſenſus, & ſcientia ſit quidam ſplendor, vel opacatus, lucis primæ ſapientię, idcirco animalium cognitio indidem dependens, noſtræ aliquo pacto ſimilis extat: Itaque habent quodammodo Religionem, prophetiam, medicinam, militarem, Rempub. (& vt Lactantius, Oſius, Plutarcus, Porphyrius, aliique aſſerunt, ſenſualem diſcurſum, quem S. Thomas vocat æſtimativam) ſed ità valde inferiores noſtris, quòd debent vocari metaphoricè, quippè relatio his eſt omnibus ad præſentem modò vitam. Heliotropia herba Solem colit, & cū eo amorosè gyrat; oliuæ, & tiliæ, & ſalices, & lupini comas ad Boream vertunt, dum Sol ad Tropicum Cancri properat; & cùm eò pervenit, conuertiturque ad Auſtrum, ipſorum quoque comæ vertuntur in Auſtrum. Multæque ſequuntur Lunæ motùm, ſeu longitudinalem, ſeu latitudinalem: & folia diebus creſcentis Lunę pares creſcunt numero, & cum decreſcēte minuuntur. Sic aliæ aliarum Stellarum: & lapides, et belluæ, cum eis ſympathiam habēt. Porrò Elephanti Lunæ genuflectunt, et ſe lauant à coitu, quaſi luſtraturi. Et Apes æſtimandæ ſunt Religionis umbratilis participes, quando & fucos habent quaſi Sacerdotes; & excubias, & intimationes ad dormiendum, ſurgendum, & operandum: Formicæ in interluniis ferias. Sunt animalia, quæ colorem mutant augentque creſcente luna, & deficiente minuunt, in India. At ergo iſtorum umbratilis religio extenditur tantùm ad præſentis vitæ commoda: alioquin nobiſcum communicarent in tanto negotio, ſicut nos cum Angelis. Item propter pratum, & coitum omnia miſſa faciunt, ſpernuntque. Senſu ergo, ac ſenſuali paſſione ad iſta ducuntur (quidquid indoctè fabuletur pro eis Mahometes.) Agnoſcentes Aves Solis beneficium, qui ipſos ad propria excitat opera, & timores tenebricoſæ noctis expellit,

Argum. 4. Ex differentia veræ Religionis, & rationis humanæ a brutali, umbratili, caducaque ſpectante.

Triplex cultus declaratus in cap. 9.

pellit, ei arrident canuntque Elephanti: verò amant Lunā, quæ ipsis noctu suas ad operationes lumen præbet. Idem Lepores forte faciunt, quia nocturni sunt: Herbæ vero convolvuntur ad sidera tanquā propter voluptatem, quam in se percipiunt ab ipsorum radiis, eas penetrantibus; & propter quasi sensum, qui in eis excitatur. Sed nequaquā asserendū est invisibilis Mundi Monarchę inesse in eis notitiā, aut amorem, nisi sicut Hier. & Tho. dicunt; *Omnes creaturæ sentiunt Creatorē imperantem*; et, *Amant plusquā se ipsas*, diuino instinctu &c. Hoc enim, moventur ad opera omnia, concurrente Deo intrinsecus ad eorum actiones cunctas. Omnia namque sunt à Deo, per Deum, & in Deo; Et propterea Ecclesiastes cū numerasset Elemēta, & omnia opera Dei, subdit; *Omnia hæc vivunt, & in necessitate obediūt ei*. De his in c. 9.

M. Alb in lib. de homine sēsum gustus, & tactus dat plantis: vt olim Pythag. & Niphus post. 8. in Matt. 1. 2. q. 109. art. 3.

Et hæc cogitans, eorum incusavi zelum scientiæ inopem: qui negant discursum syllogisticum (umbratilem) brutis, positum à D. Thoma, & Basilio, & Lactantio, & Ambrosio, & Philopono, Themist. & Avicen. & Arist. in 1. Metaph. ubi etiam D. Thomas probat, quod omne animal habens memoriam, habet prudentiam, quæ absque discursu, vel sensitivo, non est; qui vocatur æstimativa: & qui negant Religionis elephanticæ analogiam, & prædictionem, quasi prophetiam, avium, nè forte cogantur eis rationalem immortalem animām concedere: Unde Macchiavellistæ implentur malitia, quia negantur eis manifestæ veritates. Et dixi, Si concedunt qualemcumque prophetiam naturalem brutis, cur non etiam, consimilem rationalitatem sensualem, & ut supra diximus, metaphoricam? In Iob. cap 38. dicitur. *Quis posuit in visceribus hominis sapientiam? Et quis dedit Gallo intelligentiam*? & nunquid non recte dicit Eccles. 1. *à Deo prima sapientia est omnis sapientia, quam effudit super omnia opera sua*? Quod si ita est; similis est in cunctis proportionaliter. Divinitas ergo hominis ex horum proprietate, & aliis principiis venanda est, ut facimus nos; & non à negatione alienæ entitatis. Immortalitas vero jam ex eisdem patuit.

Negare manifestas Veritates, est suspicionem de incertis nutrire. Et inimicum in sua cōfirmare opinione.

VIII. Verùm enimvero argumentum Iesu Christi contra Sadduceos, evidenter convincit super omnia efficacissimè immortalitatem animorum. Si enim Deus Moysi se manifestavit dicens, *Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob*, existimandum omnino est Abraham, & Isaac, & Iacob vivos esse. Secus enim dedecus, & probrum Deo esset, vocari Deus non entium, & mortuorum. Hoc autem valet ad omnes. Cùm enim declaraverit se Deus hominibus patrem, ac Deum ipsorum: ignominiosum esset ei dici Deus, & pater illius entis, cui brevissimo tempore convenit in vita manere: at postea in morte permanendum est in æternum. Quod autem Deus se se hominibus ita declaraverit, in superioribus ostendimus, & inferius magis patebit: Quòd scilicet id negare major est impudentia, quam negare Romam in Mundo esse. David quoque isthoc argumentum perpendit, cum dixit, *Domine quid est homo, quia innotuisti ei?* Et profectò idem argumentum perpetuum bellum gessit in animo meo: & vires vehementer exercuit in considerationibus meis. Dicebam enim: Quid nostri indiget Deus, quod se nobis velit manifestare, & insuper fieri homo? Sed contemplatus deinde, quòd Deus fecit Mundum, cujus non indigebat, tanquam indigeret, & tot lapides, feras, plantasque fecit, tanquam illarum indigens, cùm non indigeret, sed tantum propter suam ingentem bonitatem: quæ non invidet esse rebus, quas novit posse esse, etiam intra suam infinitatem, sed omne quod vult esse, ex possibili deducit ad actum, juxta mensuram suæ possibilitatis in mente ideali Altissimi prævisæ: sic negandum minimè itidem est, quòd hominis nihil indigens, se tamen homini ostendat (sed de hoc rationes plures in Metaph.) quodque homi-

Argum. 5. Ex Dei cum homine commertio, & amicitia, & reuelatione. probanda in c. seqq.

Argumentum à revelatione roboratur.

hominem, relinquentem cultum veri Dei, permiſit Deus ſervire lapidibus, & ſerpentibus, viliſsimiſque rebus, ut agnoſceret, quid intereſt Altiſsimo ſeruire, ac rebus abiectis. Ac deinde miſericordiosiſſimè eodem omnia mala experto, opem tulit. Religio analogica ergo beſtiarum eſt ſervire creaturis, melioribus ſe, à quibus mortalia conſequuntur bona. Hominis verò Creatori, à quo etiam immortalem ſperat fælicitatem, quam nulla creatura dare poteſt, quin neque immortalitatem, vel fælicitate carentem.

Argum. 6. Pro hominis immortalitate ex immenſitate intelligentiæ.

Prӕterea grave argumentum pro hominis immortalitate in Philoſophia noſtra ſcripſimus. Nullus effectus ſuper ſuam cauſam elevatur. Si igitur Anima humana eſſet *elementorum temperies*, ut Galenus affirmat, plurimique Peripatetici, aut *harmonia*, aut *ſanguis*, aut *forma materialis*, aut *aer ſpiratus*, vt alii dicunt, aut ſolummodo *Spiritus calidus tenuis ſenſitivus* Teleſii (licet is etiam addat *Mentem à Deo immiſſam*) *ingenitus a Sole*: Nequaquam poſſet homo intelligere pluſquam elementa, & Solem, nec appetere rem infinitam, neque ſuper elementa; ut experimur in brutis; quæ aliud non attendunt, quàm prӕſentem conſervationem, nec erigunt ſe ad contemplationem ſenſui ſuperiorem. Sed homo non ſolum intelligit Elementa, & deinde Solem, ſed vagatur ſuperius, & deinde magis ſupra cælum, & adeò ſuperius imaginatur, quod in infinitum excurrit. Unde Democritus, & Epicurus, qui immortalitatem negant, nihilominus affirmant eſſe infinitos Mundos extra Mundum noſtrum. Indicium profectò evidens, quòd anima ſit ſpiraculum, & ſcintilla, & genus, (ut Apoſt. dixit) *Infiniti Dei*. Act. 17.

Porrò verè extenditur Judicium Intellectivum ad hæc extra cælum infinita: ſicut Senſus Viſus ex imagine Stellarũ intromiſſa oculis extenditur vſque ad Stellas.

Nec, ut Ariſt. docet, vana imaginatio eſt hæc. Etenim ex ſimilibus ad alia ſimilia ſyllogiſticè procedere in infinitum, non eſt opus caducæ, vanæque rei, ſed intelligentiæ altiſſimæ: quæ eouſque ſe ſe erigere poteſt. Hoc autem in Mathematicis menſuris palam fit: ubi hujuſmodi argumentatione arcana, natura, magnitudo, ſitus, motus, periodi, aliaque reconditiſſima Cæli, & Mundi attinguntur. Non ergo vanitas eſt, ſed divinus animæ effectus. Et licet multa falſa imaginemur in hac extenſione: tamen extenſio non eſt falſa. Nam verè extenditur ad infinitum, quodcumque ſit, infinitè Imaginatio. Non enim vanitas noſtra poteſt plura invenire, quam natura habet: cogitamus ergo hæc ſub infiniti Dei *lumine*. Igitur cùm homo ſupra Solem, & ſupra Mundum ſe ſe erigat, Anima ejus non erit effectus elementorum, & Solis, ſed cauſæ longè ſuperioris, & infinitæ.

Argum. 7. Ex univerſalis, temporalis, & entis notitia.

Idem probatur ex intelligentia præteritorum, & futurorum, & uniuerſalium, & Idearum; quæ non poſſet conſiderare ſenſus materialis, huic, & nunc alligatus organo, hoc tempus pro ſua duratione habens, & has ſingulares entitates pro ſua notione. Cùm ergo circumdet omnia tempora, & omnia corpora, & uniuerſalia faciat, & ſapiat ſempiterna, non corruptibilia, ad uniuerſalis Cauſæ æternæque pertineat genus, & gubernatum, oportet.

Argum. 7. Ex immenſitate voluntatis.

X. Idem oſtendit immenſitas humani appetitus, cui non ſufficit prædium, atque domus una, neque Regnum unum, neque tria, neque mille; & quò plura poſſidet, plura cupit. Verumque ac dignum fuit Alexandri Magni deſiderium poſſidendi Mundos alios, quos Democritus reperiri prædicabat; magnanimiterque ſuſpiravit, quod neque unum ipſe ſuæ adhuc ſubjugaverat ditioni. Indicium evidentiſſimum, quòd bonum mortale, finitumque nullum, ſit adæquatum voluntatis humanæ objectum: ſed ſolummodo Deus, bonum æternum, immẽſumque. Quamobrem quique ſapientiſsimi intelligentes, ſe non poſſe caducis ſaturari bonis, finitiſque:

tisque: conatu summo investigare Deum, infinitum Bonum aggressi sunt: Ideoque contempsere uxores, filios, venerem, bacchum, & rem familiarem, omnemque voluptatem missam fecere, ut invenirent æternum Bonum, quod omnis appetit Anima; procuratque sibi per libros, statuas, ædificia Civitatum, & Turrium, & Pyramidum, & Templorum, per famam, & legem, aliaque huiusmodi, quæ immortalitatem promittunt: sed cùm sint & ipsa hæc caduca, decipiunt. Sapientes autem, piique soli, per Deum, ac in Deo æterno æternari modò se posse agnoscentes, ipsum agnoscere satagerunt, & adorare, & admirari, laudare, & obsecrare. Hinc extat religio, quæ est ipsamet vera sapientia, teste Iob. *Colere Deum sapientia est*: & David. *Initium sapientiæ est timor Domini*. Idem enim est timor Dei filialis, ac Religiositas in sacris Scripturis: quæ in solo Deo contentam facit Animam.

Ex proprio desiderio, qui negant, simul probant sui immortalitatem.

Hem scelesti Macchiavellistæ (exclamare cœpi quando hæc consideravi) credite saltem vobis ipsis, dum quæritis Regnum, & Dominium, quo vos æternetis immortaliter, verè vos esse immortales.

Argum. 8. Ex potestativo Animę.

Idem potestas animæ demõstrat, quæ nullis corporis cedit tormentis, & doloribus, nec Tyrannorum metui, & blanditiis, ut Attilius Regulus, Scevola, Aristogiton, & alii sunt testes: nedum Martyres Christi. Si autem Anima corporea esset, vel corporis harmonia, aut temperies, statim vinceretur corporeis malis interẽptivis, &c.

Nil mirabilius fecisse videtur Deus, quàm in pugillo cerebri Animam includere vastissimam: quæ super omnes, si essent, Mundos intelligit, appetit, capit, & potest, ut in Metap. Ergo hic non est verus locus animarum, sed apud Deum.

Argum. 9. Ex pudore.

Præterea Verecundia, & Pudor, quæ vilis passio non est, ut indoctis apparet, sed custodia contra vilitatem, & mortalitatem, manifestè indicat, hominem Angelica excellentia, atque immortalitate supra elementa, supraque bruta præstare.

Siquidem non modò verecundamur de peccatis contra legem, seu rationem divinam, & naturalem, & humanam, quasi à rationali in brutalem naturam visi cadere: sed etiam de parentela infami, imò de abjecta, & paupere, & de patria vili, quin de rupto calceo, de camisia sordida, de verbo inepto, dante aliis occasionem peccati, aut vilipendij; hinc omnem impotentiam, omnem ignorantiam, omnem malitiam in se exhorret, aut tegit; & vilitates politicas, & morales, & naturales, tanquam suam excellentiam dedecorantes, Mens odit humana. Quo circa ad mortem pro honore pugnat, quasi honos propriæ excellentiæ sit plusquam vita corporis, & esse. Id quod elementa non faciunt, nec bruta, nisi umbratili modo. Leones de fuga, & Simii de contemptu videntur verecundari propter umbratile participium primalitatum. At insuper homo verecundatur de cibo, & potu, tanquam de testimonio mortalitatis: cibus enim medicamen est contra mortem individui; propterea homines non palam, ubi possunt, sed intra domum manducant, & bibunt, præsertim Sapientiores, & Religiosi. Magis autem de stercoris, & sputi, & urinæ, & aliorum excrementorum emissione, quoniam mortalitatis sunt, & sorditiei, & abjectionis signa. Maximè verò de coitu, quoniam mortalitatis speciei est medicamen. Horum nec elementa, nec bruta verecundiam habent; ergo ab istis principiis mortalibus pudorem non contrahit homo, sed aliundè Mens ipsi divina inest, immortalisque: propterea que molestissimè fert abjectæ, mortalisque vitæ non conveniens sibi consortium; non enim odiret, quod naturale est, nec puderet. Præterea etiam cùm à nemine videtur homo, proprias imperfectiones considerans, verecundatur, & dolet: & cum malè cogitat, aut malè operatur, aut malè patitur, mirificè, supra quàm passio fert, ipse sibi passionem facit, & displicet. Siquidem ut Horatius ait

Stat

,, *Stat contra ratio, & secretam gannit in aurem.*
& Cicero. *Nullum theatrum majus conscientia &c.* Hoc autem ab Elementis non habemus, quæ non judicant de culpis; ergo à diviniſſima Causa, longè præſtantiſſima, quæ maculas omnes in excellentiſſima ſui imagine abſtergendas, puniendasque decrevit.

XI. Verumtamen ego Intellectus humanus fluctuans, argumentum nullum certius, ſenſatumque magis, inveni, quàm experimentum aliorum, atque meum circa Angelos. Nam vulgus me dubium fecerat, dum plurimi, quos ego non videbam, ſe vidiſſe has creaturas affirmant, ac Ariſtot. eas negat. Poſt examinatas multorum factas apparitiones, dixi, Si Dæmones nobiſcum tractant, nos quærentes decipere, Angeli verò iuvare; veriſſimum eſt, nos eſſe immortales, ac poſt mortem ituros eſſe in ſocietatem illorum, aut iſtorum; prout illis, aut iſtis nos per opera, & affectus reddidimus ſimiliores. Terra quidem deorſum vadit, ignis ſurſum: ergo & anima illuc, vbi ſuam habet cognationem, cùm ſit extra locum ſuum. Quapropter exiſtimavi veras hiſtorias eorum, qui Angelos, & Diabolos, & Animas defunctorum ſub aliqua ſpecie vidiſſe, & allocutos eſſe firmiter teſtâtur.

Argum. 10. Ex apparitione Angelorum&, Animarum, quæ infra probabitur &c.

XII. Tandem certitudo maxima, quam viri ſancti habent de Animæ immortalitate; quam & miraculis, & revelationibus, & mortis cupidine oſtentant; argumentum eſt efficaciſſimum. Non enim æſtimare licet, Deum permittere, quòd decipiantur homines quique ſapientiſſimi, ſanctiſſimi, & optimi in Mundo per illuſiones: at curet tantum, ut non decipiantur impiiſſimi Epicuræi, & Macchiavelliſtæ: & genus hominum hoc, quod eſt Mundi peſtilentia, attingat veritatem: quod verò eſt ſanitas, & fælicitas Orbis terrarum, corrvat in falſitatem.

Argum. 11. Ex bonorum, & Sapiẽtum teſtimonio, ſupra teſtimonium ſceleſtorum & ignorantium.

XIII. Argumenta autem Ariſt. pro Animæ immortalitate, aut non extare, aut vana eſſe, aliquibus etiam Peripateticis viſa ſunt, adeò quòd me in contrarium potius adigebat, ſicut Cajetanum, & alios Græcos, & Arabes, & Latinos. Et poſito, quòd ſit verum fundamentum ejus, non concludere. Ait enim: quòd quia Anima habet operationem non communicantem cum corpore, quod eſt intelligere, contingit ipſam ſeparari ſicut incorruptibile à corruptibili. Et tamen probat, nunquam ſine phantaſmate poſſe intelligere, nec poſſe non eſſe formam corporis. Nec (addo) ſi abſque illis intelligat, ſit incorruptibilis, ſed tantum ſeparabilis. Nam quia nauta habet aliam operationem, navi non communem, poteſt ab ea ſeparari: ſed non propterea eſt *incorruptibilis; Et ſpiritus quidem* corporeus inſidet, ut nauta, & tamen in aerem evaneſcit. Nec quia intelligit univerſale, ſit aliud à ſenſu corruptibili. Nam univerſalis notitia eſt puerorum, & à longe aſpicientium, & ſingularitates diſcernere neſcientium. Ideo illi appellant omnes homines patres; Et iſti à longe viſum Socratem, dicunt eſſe animal, & hominem, & poſtea propè, Socratem. Vnde S. Thom. in 1. p. probat Deum, propterea cognoſcere ſingularia, ac minutiſsima omnia, quoniam cognoſcere univerſale, eſt confuſum, & diminutum: & omnis philoſophia, & Angelorum, & Dei cognitio intellectualis, probant poſſe intellectum particulariſsima, & minutiſſima percipere, & in hoc ſapientiorem eſſe. Intellectio univerſalis ideantis indicat immortalitatem. Ariſt. hoc negat, ſolumque univerſale ideatum proprium pueris, & brutis agnoſcit: quod nihil eſt, aut poſterius rebus: ut alibi probauimus.

Ex errore, & inconſtantia Ariſt. cõfunditur Macchiavelliſta, negans cũ Ariſt. Religionem, & Animorum multitudinem immortalium. Lib. 1. & 2. de Ani.

Nec datur intellectus activus ea ratione, quòd in artificiatis aliud agit, aliud patitur; utque univerſale ſpolietur particularitatibus: nam in naturalibus idem agit, & patitur calor, & ignis quando urit, & quando ſurſum ſe movet. Actio tranſiens requirit paſſum diſtinctum, nõ autem Actus, ut in phyſ. probatum eſt. Nec

universale realiter separatur, sed sentitur similitudo absque dissimilitudine, ut pomi odor non viso colore; quæ eveniunt non ex actione alicujus substantiæ abstractæ (vnde Peripatetici multi concludunt falsò unitatē intellectus omnium hominum.) Sed ex natura organorum diversimodè affici aptorum: & ex parva impressione singularitatum, in quo differunt; & multa universalitatis, in quo conveniunt, vt etiam Durandus, & Scotus advertere, de quibus vide Metaph. Quapropter logicalia, & vana videntur, quæ dicunt de Anima immortali, & intellectu abstracto, & unico propterea in cunctis hominibus Alex. & Themist. & Simplic. & Philoponus, & Aver. & Avic. Peripatetici. Nos verò adduximus argumenta sensata hic, & alia multa in lib. de Sensu Rerum, & in Metaph. & in Quæstionibus Physicis, ex experientia certa manantia: quæ me, atque omnem intellectum convincere debent de multitudine, & immortalitate Animarum.

Omnia verò argumenta, quæ Animæ mortalitatem suadent Lucretio, & Gal. & Peripateticis, facilè nostra Philosophia solvit, dicendo, quòd Anima, quam Deus infundit, inseritur Spiritui animali corporeo, tenui, mobili, sensitivo, ejus vehiculo, (vt S. August. Ambros. Lact. Greg. Nyss. & D. Thomas etiam docet) totum verò deinde corpus possidet, sicut lux aerem: non dependendo à corpore; sicut lux informat aerem non dependendo ab aere, ut S. Ambros. docet in libro de Bono mortis. Est enim infusa, & non confusa Mens corpori, & Spiritui animali, qua tanquam instrumento utitur, ut ipse dicit: & dum maculatur iste spiritus corporeus, vel decipitur, vel in rabiem agitur, aut ebrietatem, vel furorem, (ex quibus affectibus probat Gal. & Lucr. Epicuræus, Animæ mortalitatem) Anima, quæ ex eo indita est, patitur & ipsa eosdem affectus; quamquam enim sit immortalis, est tamen passibilis per aliud patiens, cui involvitur. Itaque omne argumentum petitum à deceptione, oblivione, diminutione, augmento, & passione, quæ mortalitatem ostendunt; solvitur attribuendo has passiones Spiritui illi instrumentario per se; Menti verò à Deo immissæ, per accidens. Non ergo Galenus tantopere ea torqueatur ratione, quòd Cicuta occidit Hominem, unde arguit Animam esse calidam temperiem: Spiritus enim corporeus affligitur, moriturque solus. Anima verò non potens absque illo regere corpus, discedit à domo diruta, vbi amisit commoditatem habitandi. Anima autem non dependet in esse à corpore, cui est infusa, vt ait Ambros. sed non confusa, sed in sic operari. Nec Lucretium convincat labor, dolor, tedium, somnusque contra immortalitatem; hæc enim passiones sunt Spiritus animalis, vt dictum est per se; & Theophrasti anxia quæstio, itidem solvitur; de quo alibi &c.

Unde resolvuntur argomenta Lucretii & Galeni, & Peripateticorũ contra immortalitatem animę humanę.

Ad Gal. arg. in lib. de plac.

Ad Lucr. arg.

Ad Theophr. in q. phys.

Argum. necessarii. Appendix. Probatio quòd Anima non habet contrarium.

PRAETEREA quæcumque moriuntur, aut habent contrarium, à quo corrumpantur, aut ex contrariis componuntur, in quæ dissolvantur: aut sunt corpus, quod dividitur, & perit, idest per alia it corpora, comminutum in frustula: aut accidens sunt: aut formæ elementatæ, quæ corruunt: aut annihilantur, corruente elementatione, & subiecto. Mens humana horum nullum est: ergo non est mortalis.

Animam essentiari Potestativo, Cognoscitivo, & Volitivo, etiam Theologi majores sensere. S. Aug. 10. trin. c. 11. M p sen. d. 3. D. Tho. in com. & 1. p. q. 97. Amb. lib. de dig. Ho. Rich. in opusc. ad D. Bernard. Damas. de fid. ort. lib. 2.

Probatur minor. Essentialitates, seu Realitates, seu Primalitates, quibus essentiatur Anima, sunt Potentia, Sapientia, & Amor; Sed hæ non habent contrarium: ergo, nec Anima habet contrarium. Probatur minor. Anima enim omnia potest, omnia scit, omnia vult. nec quippiam suo potestativo, aut cognoscitivo, aut volitivo contrariatur. nec ab aliquo nocetur physicè per se, quo minus possit, sapiat, & velit: ergo. Præterea potest, sapit, & vult omnia contraria, calorem, frigus, humidum, siccum, cælum, & terram, motum, & quietem, &c.

corpo-

corporea, & incorporea: ergo nullis eſt contraria; ſi omnia percipit. Hoc enim non inde fit, quòd ex eis componitur, ut putat Empedocles, & Galenus: alioquin extra illa ſciret nihil: imò nec illa, cum ſint ſcientiæ expertia, darent animæ, dum componuntur, ut ſciret; poteſt autem ſcire omnia; non ergo propter hoc quod componitur ex omnibus; Sed quia eſt imago, & ſpiraculum Factoris omnium, corporeorum, & incorporeorum, ut Metaphyſ. docet: & mox patebit: ergo &c.

Reſp. ad object.

Opponuntur quidem Potentiæ, Sapientiæ, & Amori, Impotentia, Inſipientia, & Diſamor. Sed iſta non ſunt oppoſita activa, ſed negativa, vel priuativa; quæ non ſunt, nec agunt, nec fiunt, niſi alio deficiente, vel præinſunt ex participio Nihili, quod non agit in rem factam, quam terminativè, non deſtructivè, circumdat. ergo non datur contrarium Animæ deſtructivum.

Reſp. ad aliã object.

Cum autem obiiciunt, Animæ contrarium, quoniam nimio æſtu, phreneſi, delirat, nimio frigore ſtupeſcit: labore minuitur: Aegritudine patitur in Poteſtativo, in Congoſcitivo, & in Volitivo: & mutatur cibis, vino, cicuta, uſque ad mortem: pueraſcit, juveneſcit, ſeneſcit ſecundum ætatem: ergo corporea eſt; & habet contrarium diſſolutivum ſubſtantiæ, & Primalitatum, ſicut in animalibus ità in homine. Reſpondeo: quod iſtæ paſſiones ſunt Animæ, quatenus corpus informat, inhabitatque, non perſe. In corpore autem humano non modò Mens immortalis, ſed etiam ſpiritus animalis inhabitat, ſubtilis, corporeus, mobilis, calidus, participio Primalitatum donatus, ideſt vi, proſenſu, & appetitu, per quos communicat Mentis primalitatibus, ſcilicet, Potentiæ, Sapientiæ, & Amori; Sicut communicat ſanguini, & ſolido in corporeitate, calore, cæteriſque qualitatibus elementaribus, non tamen oppoſitis, ut vult Galenus, componens calorem nativum etiam ex frigore, humore, & ſiccitate, alibi reprobatus. (Hunc ſpiritum agnoſcit Hip. Gal. Ariſt. Teleſ. Stoici, & alii Philoſophi. Itemque Theologi Aug. Ambr. Lactan. Chryſ. Greg. Nyſſ. Thom. Alb. & alii) idcirco alterationes corporis ſpiritum alterant, & per ſpiritum mentem afficiunt ita, ut non poſſit, hoc inſtrumento deficiente, corpus regere, & propterea languor, delirium, imbecillitas, nativitas, augmentum, & diminutio in ſpiritu fiunt: quæ videntur menti in eſſe. Mens autem per ſe non læditur, ſed per accidens, quatenus ſpiritus tenuitas, lux, calor, motuſque læduntur: à quo ipſa recipit phantaſmata ſeu notiones, dum corpus informat: cui per ſpiritum, quaſi vinculo vitæ, copulatur, ut bene Ambr. & Teleſ. & Aug. & alii, experientia duce, docuerunt. Mens autem, cum non ſit corporea, nec qualitatibus elementaribus prædita, ſed puris Primalitatibus eſſentietur, expers mortis in ſe eſt, quippe contrario carens.

Galenus in 9. phyſ. reprobatus eſt.

Hipp. de form. fęt. Gal. in com. & lib. de facul. Ariſtot. 2. de gen. an. cap 3. & de cauſa Mot. Teleſ. 4. & 5. de Rer. Na. Aug. 7. & 12. ſuper Gen. Amb. lib. de Iſac & An. & de Noe, & Arca, Lact. lib. de opif. Chryſ. in p. Theſ. hom. 11. Nyſſ. lib. de Viribus An. Thom. 4. cont. Gent. c. 20. & 47. Alb. lib. de Hom. & 1. Metaph. Tract. 1.

Quòd autem Mens ex puris Primalitatibus eſſentietur, ſicut Intelligentiæ cæleſtes apud Peripateticos, & Angeli apud Plat & Genij apud Plutar. ex eo probatur. Quoniam de ratione Mentis in quantum Mens eſt, non eſt eſſe corpoream, calidam, frigidam, humidam, mobilem &c. Sic enim ſoli, & omni menti hæc perſe convenirent: at iſtæ ſunt paſſiones elementorum & corporum phyſicorum. Ergo non mentis, vt Mens perſe. Nec homo tam barbarus quiſpiam fuit, qui hæc de eſſentia Mentis eſſe diceret. Præterea quando Anima poteſt, ſapit, & vult, operaturque animaſticè, non per hoc incaleſcit, aut frigeſcit, aut humeſcit, aut agitatur: alioquin omnia corpora, dum caleſcunt, aut ſicceſcunt, aut moventur, intelligerent, vellent, ratiocinarentur, ergo &c. Fiunt aliquando iſtæ paſſiones dum anima contemplatur, aut appetit valdè: quoniam communicatur ſpiritui ſuo inſtrumento mobili, calidoquè, ejus operatio (qui ea commotus dilatatur, unitur, exar-

Probatio primi aſſumpti. Sed latius in Metaph.

descit, minuitur &c.) ac proinde corpori. Et ficut ab exterioribus iſta patitur corpus, ſimiliter patitur alterante Animo propter maximam unitatem. Cum quo ſtat, quod non ſunt de ratione volitionis, & appetitionis. Tanta autem eſt Potentia Animæ à ſe, non à ſpiritu, ſolidovè, humidovè, elicita, ut etiam & ſpiritum & ſanguinem, & corpus immutet. Unde vehemens imaginatio timentis, dum res formidabilis non adeſt, ſed ipſa per ſe imaginem formidabilem fingit, ut corpus caneſcere & mori coegerit, ſicut patet ex 4. lib. de Senſu Rerum. Aliquando etiam delirare: omneſque paſſiones promit. Aliquando præſente formidabili objecto ipſa minus apprehendens, minuſque imaginans, nil timet, ut nec inexpertus puer colubrum. Igitur Anima ut Mens eſt, non modò non caleſcit ab exterioribus, nec frigeſcit, nec mouetur, nec quietatur, niſi per accidens, ſic affecto ſpiritu. Sed nec ad proprios movetur actus, ideſt ad poſſe, ſcire, & amare, cauſaliter elicitivè, ſed occaſionaliter tantùm. Et propter hoc Platoni eſt Numerus, ſeu Ratio, ſeipſum movens. Non enim lapis objectus docet oculum, & mentem, quid ſit lapis; ſed dat occaſionem inquirendi quid ſit: nec pondus & arduum negotium Animæ movendi ſe præbet vim, ſed occaſionem. Nec mulier præſertim pudica & neſcia, ſui amorem facit in amante, ſed occaſionem amandi offert. Ergo ad proprios actus Mentis ut Mens eſt, nec ut corporata eſt, movetur ab obiectis, quoniam nobilior eſt illis: ſed ex ſe elicit vim, Judicium, & appetitum.

Reſp. ad objec.

Si quis autem diceret, Primalitates has eſſe corporatas & participatas modò, ſicut in ſpiritu animali, qui animat ſenſualiter bruta, veluti aer lucidus, ideſt ſentiens, ut loquitur S. Aug. 7. ſuper Geneſ. facile refellitur ex his, quæ dicta ſunt de religione, artibus, & divinitate animi humani ſuper animos brutorum, infinita in intelligendo, in potendo, & in appetendo, excedente omnia corpora, & Mundos innumerabiles, & omnia tempora, & loca, & idæata, uſque ad ideas rerum: quod non impreſſis & particularizatis convenit virtutibus, ad hic, & nunc, & ad hæc contractis; Sed prorſus abſtractis ſuper corpora, & loca, & tempora: quæ tria coarctant Animos, impediuntque à divinorum perceptione, ita ut omnia corporaliter, temporaliter, & localiter intelligant. Mens tamen ſupererigitur.

Animam non componi ex contrariis.

Quòd non ſit compoſita ex contrariis, in Metap. probatur, quoniam elementa contraria non conciliantur, oblita ſui, ad faciendum unum aliud, præſertim melius ſe ipſis, diſsimillimumque. Nec enim caſtigata poſſunt pluſquam vigentia, ſed minus; quidquid Alexander & Pomponat. delirant: Nec animaſticè ſapiunt, aut volunt, aut poſſunt: quomodo ergo dabunt Animæ ſapere, velle, & vigere? Præterea in quantum Anima, conſtituitur ex Potentia, Sapientia, & Amore; quæ contraria non ſunt: ſed una res, ut probatur in Metaph. diſtinguuntur autem ratione, conceptibus formalibus, & relatione. Voluntas enim, intellectus, & poteſtas animi, habent actus diſtinctos, velle, ſcire, & poſſe: tamen vna res eſt, quæ vult, ſcit, & poteſt. Et hęc Primalitas omnis eſt in illa, & è conuerſo: propter identitatem realem. Non eſt ergo compoſitio diſſolubilis ex eis, ſed eſſentatio inſolubilis, ut in Metaphyſ. expanditur.

Animam non eſſe corpus.

Quod Mens non ſit corpus interſectibile, probatur quoniã ejus poſſe, & intelligere, & amare excedit non modò corpus, quod inhabitat, regit, informatque; ſed etiam cælum, & terram, & mũdos innumeros: ſicut ex modica quorumvis occaſione ſenſilium facere nos experimur, ut ſupra probatum eſt. Corpus præterea inſenſatũ per ſe, iners eſt, paſſivumque: Mens verò activiſsima, omniſcia, artificioſa &c.

Anima non eſſe accidens.

Quod non ſit accidens innatum aut illatum, eiſdem rationibus patuit: quoniam accidens, ut harmonia, & temperatura, & motio, non egreditur extra ſubie-

ctum suum nec potest movere primitus : Sed moveri. Nec constituit esse substantiale : Mens autem essentiat hominem . Et extra Mundum porrigitur , & movet primitus. Nam et si obiectis sensuum cieretur ad considerandum: tamen ista objecta non movent, neque ad sui cognitionem, nec aliorum, sed dant occasionem movendi se animastico motu ad considerationem etiam infinitarum rerum, & Mundorum. Nec enim causant scientiam sui: ergo multò minus aliorum . Lapis enim non me docet quid ipse sit : nec quid sit Idæa ejus , & Idæator & causas alias &c. Igitur est anima in corpore velut in ergastulo, quo impeditur, non in subjecto quo substentatur : & ex quo non expanditur extra : at per fenestras ergastuli excitatur ad cognoscendum , quæ Deus fecit, & Deum, longe super omne corpus &c.

Quòd non sit forma ex elementis , itidem probatum est; quoniam tunc omne opus ejus esset corporeum, & suo organo particularizatum, & loco & tempore. At ejus operatio transcendit & corpus informatum, & omnia elementa, in potendo, in cognoscendo, & in appetendo. Hæc autem nõ possunt dare quod non habent : ergo ab elementis non datur Animæ tanta potestas, Sapientia, & Amor & Ars, quantos probavit inesse illi superior sermo. Ergo non est forma corporis emergẽs ex elementis : quibus cum simbolum non habet , sed a Deo infusa Potentissimo, Sapientissimo, & Amorosissimo, cujus imaginem, & similitudinem gerit , non illorum. *Animam humanam non esse formam ex elementis.*

Præterea irasci, sentire, lætari, & alia huiusmodi sunt in nobis, sicut texere, vel ędificare, & cytharizare, actus per certa instrumenta, & sępè incipiunt ab objectis. At posse sapere, & velle sunt ab Anima, etiam quando incipiunt ab instrumentis, & objectis; quæ non possunt, nec sapiunt, nec volunt : ergo nobis non communicant posse, sapere, & velle : multo magis quãdo Anima ex se hos actus edit exercetque. Idque facit universaliter sine organis, universalitate Idęe, & tẽporum, & locorum , nõ particulariter, uti sunt operationes jam dictæ organicæ, ut patet in philosophantibus : magis autem in divina contemplantibus : maximè autem in revelationibus intellectualibus Sybillarum & Prophetarum. Et hoc Nyss. & Ambr. contra Aristotelicos, formam mortalem morte subiecti facientes animam, doctè ostenderunt. Est ergo forma extrinsecus accedens ab infinito Deo : & propterea ad extrinseca infinita sese volendo, & intelligendo porrigens. Multò ergo minus est atomorum ordo Lucretianus, atomos proprios non excedens, ut Mens facit, proprios & alienos

Nec propterea quod Aristoteles Mentem ideò separabilem ponit, quòd nullius Corporis est actus, formavè, juxta expositionem Alexan. Themist. Philop. Avic. & Auerrois, aliorumque ; erit una in omnibus hominibus , nisi sicut Deus extrinsecus nobis, non informans, nec personaliter unitus; quo non intelligimus formaliter , sed causaliter; sicuti Sole specula illustrantur uno causaliter, pluribus autem luminibus ab eo receptis, individuatisque per receptionem , formaliter . At tunc per istum Intellectum Agentem , vt ponitur ab Alexandro , nos formaliter non intelligimus , nec habitibus scientiæ perficimur : quemadmodum experimur, nisi ut oculi omnium Animantum à Sole ; & hoc gratis concedimus , si tamen in nobis Intellectus cuique suus insit , quo quisque intelligit sub lumine Agentis ; qui secundum S.Augustinum est Deus. Et sic divinitatis sub cura Anima nostra ponitur, quod signum excellentiæ summæ est. At mox nec Intellectus passibilis, quo formaliter intelligimus, & elicitiuè, est, ut putat Alexander, corporis forma corruptibilis: quoniam ejus intellectio, volitio, & vis, indicãt ipsius divinitatem, excellentiamque immortalem, ut supra dictum est. Nec ergo est temperies Elementorum, ut ipse vult Sic enim Elementa non excederet insensata, & finita: imò nec pacto ullo ipse sentiret, nedum suprà corpora non sentiret, intelligeretque. Benè quidem Alexander

Quod Intell. non sit unus omnium hominum.

Op. Alex.

Aug. 12. Conf. c. 25. D. Thom. p. 1. q. 79. art. 4.

dat cuique Intellectum possibilem, ut sicut experientia perennis clamat, quisque suam habeat intellectionem,& scientiam; sed perperam mortalem hunc facit,& ex insensatis Elementis.

Op. Aver. & Avic. 3. de An.

Averroes autem,& Avic.propterea quod Arist.Intellectum in nobis intelligentē,facit immistum cum Anaxagora(qui loquebatur de Deo extra nos,ut alibi probauimus,)& hic dicitur possibilis,quoniam motiones,quas vocant phantasmata,in spiritu corporeo nobis, illis verò in cerebri cellis impressa, ab obiectis sensibilibus patitur recipiendo,undè intelligit: dicunt hunc Intellectum esse abstractum, & unum incorruptibilem, & nullius corporis formam: qui unà cnm Agente (cui substantialiter est unus) depurante phantasmata materialitatibus, nobis copulatur, & copula intelligimus.Sed non modò fundamētum,quo faciunt unū omnium Intellectum,vanum est,in tāto negotio non illi fidendum,videlicet, quia incorruptibilia non multiplicātur numero, eo quòd materia corruptibilis est principium indiuiduationis:Id enim falsum est apud Platonicos,& Pythagoræos,& Philosophos, & Legislatores Gentium,qui multiplicat Animas,& Angelos immateriales numeraliter;item apud Aristotelicos, qui intelligentias motrices non informantes, pariter multiplicant:& quidem similiter Aug.& Ambr. cæterique,nedum Scotus,per suas heccheitates,idest finitudines,limitesque essentiarum: Ex quo enim finita sūt Entia, indiuiduantur sua finitate,siue materiali, siue immateriali;proptera D.Tho. non à Materia, nisi ut quantificata finitaque, indiuiduat. At insuper impossibilia positioné Auverr.sequuntur:videlicet,Quidquid scit unus Homo,scirent alii scientes eadem Anima: sicut multi videntes uno eodem oculo,unaque facultate visiva easdē viderent res,vel una visione:propterea enim multiplicat Alexander Intellectus possibiles.Nec quia Aver.multiplicat phátasmata,& cogitativas vires,evadit. Non enim phantasmata intelligunt,sed intelliguntur;nec Cogitatiuæ est intelligere,sed Intellectiuæ.Ergo Intellectus oportet multiplicare. Præterea phantasmata, seu notiones Spiritus animalis,a quibus Anima solum specificationem & occasionem intelligendi habet,ut probatum est;essent in nobis, ut obiectis,non ut intelligentibus, etiamsi Intellectus ille intelligens nos sic personaret, ut Persona Verbi Christum Hominē apud Theologos,(quod etiam impossibile esse probāt.)Etenim solùm cogitaremus & sentiremus; at nō intelligeremus,sed potius intelligeremur. Sicut Anima Christi opera solum animastica obibat,non Divina:nec enim ipsa spirabat Spiritum Sanctum, nec creabat Animas, nec sacramentabat Elementa, nec comprehensivè Deum intelligebat, licet esset personaliter unita Spiranti,Creanti Sacramentanti,& Comprehendenti. Ut ex hoc exemplo Auerroistæ nō gaudeant, quamvis per impossibile personatio concederetur. Item si Persona divina plures Homines personaret,illi Homines easdē res divinitus scirent,non autem humanitus:Sunt enim in Christo duæ operationes,& duæ voluntates,ut probatur in Conc. Calcidonen.Sic si unus Intellectus pluribus Hominibus copularetur,data falsa hypothesi,quòd intelligerent,formaliter,& elicita intellectione: tunc illi Homines idem intelligerent,eandemque haberent scientiam,licet forsan non idem sentirēt, nec cogitarent. Præterea idem esset habitus, & memoria in cunctis, ut quidquid didicere omnes Homines,,sit in uno,& in singulis.Nec valet fuga Avic.quòd Memoria est in parte solum sensitiva: tum quia ipse Intellectus recipit Arist. & est locus specierum; tum quia saltem quando unus intelligit actu,omnes vivētes idem eodē actu pariter intelligerēt.Oblivio autem deceptioque nobis ponitur ex involutione Mentis informantis in Spiritu Animali,simul sciente,à quo obiecta capit, & quocum negotiatur. At Intellectus possibilis abstractus est, & incorruptibilis

3.de Ani.

Avicen.

Auicen.ergo &c. Præterea nec distingueretur Homo à Brutis per formam suam, sed per extrinsecam assistentiam Mentis:quàm prôpterea & Brutorum Sensibus,& Imaginationibus negare non possemus. Quo enim Fato,& qua melioritate nobis, præsertim Pueris,& Barbaris imperitissimis, & non brutis,præsertim Symiis,illabitur, si est in sphæra aeris, quem nos, & Bruta respiramus? Rationes ipsorum non ex Naturæ decretis, sed ex Aristotelis authoritate inconstantissima, promuntur; qui tamen nunquam posuit in sphæra Aeris, vel Lunæ hunc unicum Intellectum, seu agentem, inventum ab Alexandro; seu agentem,& possibilem, inventum a Themistio; seu Cholchodeam Auicennæ; sed solum activum, abstrahentem phantasmata ex Materialibus; quem & D.Thomas,Alb.& Latini, & Telesius, in his oculatissimus, non esse Aristoteli unicum, ex dictis Aristotelis probauerunt.

Quod autem abstractio illa sit impotentia cognoscendi singularitates, & non vis spoliandi materialitatibus, (hoc enim solus Deus potest de materiali facere immateriale, & de singulari universale, & transferre de subiecto phantasmatis in subjectum intellectus) nos in q.phys. ostendimus, & similiter Duran. 1.d.3.q.5.& D.Tho.in lib. de essentiis M.S.Nec uniuersale fieri post singularia ex singularibus sed præexistere in Deo: à nobis verò percipi commune absque particulari, propterea quòd à longè,vel pueriliter & confusè cognoscimus. Et pueri enim omnes homines appellant patres: & à longe visu cognoscimus hominē,sed non Petrum; & intelligimus communia, quæ magis movent & in pluribus, non singularia, quæ minus & in paucioribus,non per detæcationem, sed per impotentiam, ut etiam D. Thom.probavit,& Deum,& Angelicos intellectus percipere singularia & singularitates,alioquin confusè intelligerēt. Ut falsa sit hæc unitas intellectus,propter hoc Peripateticis inuenta. Hactenus rationes pro Religione: Nunc sagacitas pugnet.

De immortal. Animorum abundè, & ex veris Sciētiarum arcanis locuti sumus in Metap in q.Phys. & in Theol.

p.1. q. 14. art. 6.

COLLOQUIUM RATIONIS INFERIORIS cum Superiori, sagacissimum de vita præsenti, & futura, & de superis, & inferis. Et probatæ rationes causales de eo, quod fuit, est, & erit de nobis, & de Mundo: & solutiones argumentorum sacratiores.

CAP. VIII.

ATTENTIVS dehinc præsentem vitam despiciens, in profundam contemplationem raptus, vidi, & ecce Mundum quasi infinitum, tenuissimum totum,purissimumque. In quo erant infinitæ propè mansiones, Stellæ vocatæ, sparsæ, lucentes, vividæ, efficaces, rotundæ, pulchræ, mirificæ, omnes quidem mobiles, per varias vias, dissimilibus, variisque modis rationabilibusque: ergo non absque arte intelligentiarum ipsorum motus moderantium,transcurrentes,ut par videri debet ad laudem Conditoris, & executionem mandatorum ipsius, vt ex eorum incessu, inferioris Mundi generatio, corruptio, mutatio, & ordo sequatur. Hancque esse Intellectuum ipsarum gubernantium, fœlicitatem, nimirum similes illi fieri per obedientiam; & accipiendo lucem, vitam, amorem, sapientiam, & potentiam ab

Ex multitudine Boni, scandalum modici Mali apud rectè judicantes aboleri.

Omnes res, etiã insensatę, ex D. Thom. similitudinem Dei affectant.

Ente primo, entibus cunctis intrinseco; & in quo omnia constant, moventur, & vivunt, & sunt, quædam nobilia magis, quædam minus, prout Deus in quibusdam minus, in quibusdam magis propriam gloriam manifestat &c.

Quam modicum sit malum, etiam si tota tellus esset mala.

In medio tot candidarum, lucentiumque corporum, Spiritibus lætis, gloriosisque subordinatorum, vidi parvam mansionem nigram, obscuramque, non exactè rotundam, malencholicam, sordidam, turpem, quę semper emittit vaporem, & fumum, infestantes, inficientesque spatium Cæleste; Et hæc est Terra, tanquam nevus in medio formosi vultus universalis Machinæ. Hinc admiratus argumentans, dixi, O Potentissime, sapientissime, & optime Deus, cur inter tot formosissimas ædes, lucidasque, hanc deformem, tetramque reliquisti? cur non & hanc purificasti, & clarificasti, sicut Stellas cæteras? Profectò minimè decet nobilem sapientiam tuam, & potestatem invictam, & bonitatem perfectam, inter effectus tuos bonos, jocundosque, qui sunt tua pompa, laus, & honor, & trophæum, istam quoque permittere turpitudinem. Sic autem dicens mihi linguam momordi, veritus ne fortè blasphemaret: & ecce secretam intra me meam superiorem Rationem & intelligentiam, quæ respondit, & ait.

Ex divina providẽtia telluris mala, nõ ex impotentia, aut ignorancia, aut malitia extare, vel apparere.

III. Hinc intelligere potes, heus tu, qui sapientiam amas, Altissimus non ex ignorantia, neque ex impotentia, neque quòd ex malitia hanc vestram sedem sic turpem reliquit. Si enim malo, & turpitudine delectaretur per malitiam, aut inertiam, aut impotentiam, non quidem potuisset, nec scivisset, neque voluisset reliquum Mundum totum tam pulchrum, divinumque efficere, nec artificiosam etiam incorruptibilibus, pulchramque fabricam struxisset. Igitur animadverte quàm immanis illorum blasphemia est, qui Deum in his tribus vitiis incusant; ipsique manent sicut vermes intra caseum, arbitrantes Mundum non esse caseo majorem. Porrò terra cælo comparata, est punctum unum, aut nævum, cujus ob exiguitatem semper vos videtis signa sex super Orizontem, & sex infra: quia diameter terræ nullam longitudinem habet, relata ad cælum: licet sit longa valdè. Quapropter cum totus Mundus ferè immensus sit; pulcher, bonus, fœlix, expers malorum (si tamen malum extaret) argumentari non debetis, quòd Deus sit Artifex malus: sed collaudare eum propter reliquum bonum universitatis immensæ: & rationem inquirere propter quam reliquit hoc punctum nigrum inter tot magnitudines albas: & animaduertere, quod qui fecit immensum bonum universaliter, poterat, sciebatque hoc exiguum quoque bonificare, & pulchrificare. Nimis breve judicium fuit Smoni Mago, & Manicheo, cum posuere Deos duos, vt alteri tribueretur hoc punctum unum; & longè stultius fuit Epicuræum: qui non respexit ad totum bonum, sed ad modicam particulam: veluti si quis videret unum solum hominem carentem naso, ac putaret omnem hominem expertem esse nasi. Quid tibi videtur? Videbis etiam quod hoc, quod apparet vobis malum, non est essentialiter malum: & Toti.

Suspicio de causa usus terrenæ obscuritatis, & fęditatis in bonum.
Mentes habent sympathiam cum luce, & antipathiam cum tenebris, vel moralem, vel intentionalem.
Videtur sic Origenistis, subitò tamen confutandis.

IV. Tunc respondi. Jam video hanc parvam mansionem nigram inter tot ingentes pulchras relictam esse, vt sit carcer & exilium illis qui peccauerunt in illustribus mansionibus. Hocque Regnum turpe manere in signum, omnibus Spiritibus Mundum habitantibus. Et jam animaduerto hanc tetram corpulentiam relictam esse à Deo, & in memoriam, & in exequutionem justitiæ suæ; & nunc credo in centro detineri Diabolos gravatos Justitia Dei tanquam vi, pondereque sub tenebris, quoniam intellectus abstracti sympathiam habent cum luce, & ea oblectantur in cœlo. Idcircò vt punirentur, erat propriissimè conueniens justitia, mittere eos sub tenebras à luce, & sub pondus ab agilitate, & sub crassitiem à te-

nuitate

nuitate, & sub fumum à puritate, & in gelu à vivido calore. Et credibile alicui videri potest, quòd animæ, quas mittit Deus in superficiem terræ, sicut nos sumus, quando induuntur corpore tanquam portatili carcere, (vt David, & Trism. loquuntur) in quo habent solūmodo foramina duo transparentia, totumque corporeum carcerem reliquum opacum, ob leuiorem culpam detrudantur in corpora: quandoquidem participamus noctem, & diem; lucem, & tenebras; voluptatem, & dolorem; bonum & malum. Quòdque in cælo tantummodo bonum sit, in centro verò malum, hic autem in medio mistio ex bono, & malo. Et profectò vix imaginari quidam possunt, qua ratione Deus formosam Animam corpus in opacum, tetrumque, ubi peccatis, nedum ærumnis maculatur, creando immittat, sine causa. Propterea que hæsitantes, multum accedunt ad Origenis, Platonisque sententiam de hac re. Et cum intueor cælestes pulchritudines, & qua in turpitudine ego clausus dego, vehementer doleo. Et tunc agnosco mortem esse egressum de carcere, & de sepulchro, ut dicit S. Ambrosius in lib. de Bono mortis. Admodumque laudo Trimegistum, quia appellat corpus *mortem vivam, sepulchrum portatile, indumentum ignorantiæ pravitatisque*. Et Apost. Paulus, *carcerem mortis*. Et Dauid: *Educ de carcere animam meam &c.* Et Euripides dixit, *Viuos esse mortuos, mortuosque viuos &c.* Et penitius introspicienti ita videtur.

Respondit Intelligentia: Non verum est, neque est consequentia necessaria, Animas peccasse prius in Cælo, ut Origenes suspicatur; neque in aliis corporibus, ut Pythagorei opinantur: sed amorosus Deus, cujusdam gratia ludi, quem ipse agit cum creaturis suis, infundit Animas in corporibus, quando illas creat, ut in perpetuo bello pugnent, & vincant: seque dignas reddant divina gloria. Intellectus quidem, Dæmones vocati, qui ad centrum submittuntur, peccarunt; qui autem ad peripheriam terræ, in corporibus creantur, ponuntur in agone, ut Job declarat. *Militia est vita hominis super terram*: & Gregorius Theologus uberius exponit vobis, quoniam est lucta, & pugna contra caliginem Mundi, & contra Dæmones, qui ipsam incolunt; magnumque in Cælo spectatoribus Angelis fit gaudium, quando illæ vincunt. Porro ipse Sol igneus non peccavit, nihilominus continuo cum terra pugnat, ut ipsa purificetur, & mundetur: ejusque vires splendoresque continuò remanent in terra conclusi: generantque ignem, si potentes sunt valde, ut in vulcanis: Ipsamque liquefaciendo, faciunt aquam: indurando, lapides, metallaque: liquefaciendo verò, unaque indurando, & attrahendo per intergenitam tenuitatem, efficiunt plantas: dum nimirum calor ipse vestitus crassitie ascendit, nec potest separare onus crassum, viscosumque ex matre tellure. Intra crassitiem verò, atque humorem ingenerando spiritus vivaciores, faciunt animalia, agitante spiritu molem, & segregante, & organizante, & movente, & vivificante sub Opificis summi imperio, & Ministrorum executione. Attenuando verò efficiunt vapores, fumosque: qui in aerem delati, vertuntur in ventos, in pluvias, in nives, in apparentias ignitas, aliaque, ut nosti, entia. Hæc autem omnia Deus fieri facit per suos influxus magnos, scilicet, Necessitatem, Fatum, & Harmoniam. Propterea mirari noli, quòd homo timeat mortem: id enim non est mortalitatis præsagium, cum videas etiam bruta, solo spiritu calido, tenui, & mortali prædita (quapropter anima eorum in sanguine est:) natura autem caloris est semper sursum exhalare, revertique ad Solem suam originem; nihilominus mortem timent, quoniam fugiunt non esse sic: extra quod putant se annihilari, dum mutantur. Quod non fit, sed enim mutantur in aerem; at melius est

Resp. ad Origenistas, & Platonicos, quòd Animæ sunt, In agone, nō in carcere punitivo, sed probativo.

Exemplum à solis viribus generationi rerum applicatis.

Verb.M.N.

Quid intelligat Author per hæc tria Necessitatem, Fatū, & Harmoniam, spectandum est in eius Metaphysica, ubi in vocibus minus usui congruis habet bonū sensum, ut supra dictum est.

Vnde timor mortis.

Spiritus calidus, tenuis, mobilis, sensualis, vita brutorū est

Ambr. August. Greg. Nyss. Lact. Fir. & D. Tho. etiā in 3. contra Gē. & in 4. c. 20.

Aug. lib. 7. in Gen. c. 19. Spiritũ, seu Animam brutorum dicit esse aerem lucidum: nervoso genere inclusum.

est illis esse aerem liberum quàm captivum, uti nunc sunt, sed quia & vitam animalem, & memoriam amittunt, cùm ipsorum memoria sit sopitus motus, & passio relicta; major autem passio minorem obruit, & transmutatio vitam, & memoriam, sensumque priorum; proptereaque ingens motus passioque morbifica tollit etiam memoriam sensitivæ partis etiam in vobis: idcircò mortem timent entia omnia; quia oblita sunt esse præteriti, incertaque futuri: gaudent verò præsenti esse, quod semper bonum est. Anima autem humana, corpori infusa, ignorat eum, qui ipsam creat: & quid ipsa sit: nam & nunc post nativitatem ignorat, oblivisciturque multa eorum, quæ facit, aut passa est in utero, & in pueritia. Hoc autem Deus ordinat, ne ipsa Mens corpus contemneret, & fortè occideret ante tempus ab eo præscriptum; ac spe separatæ fælicitatis advolaret in libertatem: sed hic laboraret acquirendo cognitionem Dei, & operando in corpore, quæ Deus jussit, & ad finem magnum universalem ordinavit.

Hinc videre potes, non extare hominem illo infæliciorem, qui hanc vitam caducam nimis amat; seque nimis dedicat terrestribus bonis, impuris, turpibusque.

Cur homines amãt vitam præsentem et tantopere infælicé.

Tunc ego dixi. Hoc verum est: multos enim vidi captivos in carceribus diuturno tempore assuetos, quibus displicet egredi in libertatem, eò quòd viles sunt animo, servilique: nec confidunt, alibi vivere se posse. Servos plurimos novi, quibus servitus grata est; nec in libertate norunt vivere. Imò vidi in triremibus captivos remiges multos, exercentes multo labore remum: & quia sunt abjecti animo, nec per aliud exercitium vivere norunt, contentantur in triremibus manere catenati: peractoque tempore, quo condemnati erant ad remigandum, iterum sese quoque vendunt pro menstruo salario ad remigium. Quid mirum si etiam Anima contentatur degere ad remigium brachiorum, & crurum laborando: manereque catenata nervis, fibrisque, ac cerebro clausa, parva spiritus animalis luce, objecta ministrantis, quasi menstruo stipendio delectata, unde capit voluptatem, atque cognitionem rerum crassarum modò, imperfectamque, cùm ipsa libertatis gustum non habeat, aliusvè superioris disciplinæ illustrioris saporem? Quinimò eò ipsam usus hujusmodi redegit, ut putet, quòd scire, sit videre per foramina, & audire per parietis gracilis percussiones, & significare per ventum percussum dentibus; nec potest imaginari, quomodo sentiant, ac significent mutuò scientiam entia libera à materia, scilicet Angeli; nec quæ materialiter percipiunt. Hæc autem cogitatio ità stulta est, ac si quis putaret, ventum non posse moveri, eo quod caret cruribus, pedibusque.

Confirmatio ex delectatione impurorum obiectorum, & languidorum.

VII. Dehinc eadem comprobans, dixit ad me meus superior intellectus. Rectè considera, quòd vos res tantùm impuras diligitis. Quippe qui nec lumen Solis purum intueri potestis: placentque vobis colores virides, rubri, cærulei, crocei, qui sunt ipsamet lux Solis fœdata à nigredine terrena, sicut in fumo, & in Iride patet: ubi lux alba à tenebris magis minusque fœdata colores vertitur in multos.

Tunc ego exclamavi: Heu sæculum nostrum impurum, scelerosumque, quod solummodo tetro colore infernali delectaris: & gens nigris nunc utitur ubique vestibus: quasi lugendi rationem duplicem habens.

Et dixit superior mea mihi Mens: Si benè argumentari pernosti, agnosces ex coloribus vestimentorum mores cujusque Sæculi, & Nationum omnium. Deinde addidit. Vos audire non potestis sonos ingentes, excessivosque: quia frangunt, obtunduntque vestrum in cellis cerebri interclusum tenuem Spiritum. Atqui pro musica habetis sonos languidos, compositosque ex gravibus, acutisque, sed depressis, mollibusque. At si unquam Stellarum motus perciperetis, & (ut Iob. 38. dici-

dicitur) concentum cæli, ſtupor vos apprehenderet nimius, percipientes, quantò ſoni illi, & harmonia, ſunt veſtris vividiores. Sed vobis in corpore diſcordes apparent. Sique ſcis arguere ex cujuſmodi ſonis delectatur Natio quælibet, mores quoque inde inveſtigabis. Et ait, ſic etiam vos tangere non poteſtis vivum ignem efficaciſſimumque Solis: & (ut dicitur Sap. 18.) *Limpidas Stellarum flammas*, quoniam deſtruit corticem, & compoſitionem corporis veſtri, ac proinde per ipſum vos dolore afficit; at in cælo eſt tanquam res ſuaviſſima, propter ſymbolum cum ſpiritibus abſtractis. Et quo magis viva eſt lux, calorque potens, plus voluptatis, & amoris affert illis; at ubi reperitur macula, & corpulentia, ſicut in Inferno, ibi fit combuſtio, & dolor. unde nec lucem, quam ſpiritus veſter amat, intueri poteſt, propter oculi corpulentiam. Nec Stella (ſi penitus igneæ eſſent) ſtellam urit, ſed lignum. urere enim, eſt facere de diſſimili ſimile: in Cælo autem jam facta ſunt ſimilia omnia: & ſic cum reſurget corpus ſpiritale. Cõſideratio aereorum.

VIII. Inſuper dixit ad me. Aſpice per gyrum Mundi ſpatium univerſum. et vales. Expandi Animam meam, & vidi ex Terra noſtra, uſque ad certum Cæli ſpatium ſurgere fumos continuò tetros, impurosque, totumque aerem noſtrum caliginoſum eſſe, Cœlo comparatum, quouſque pertingit umbra terræ: huncque aerem tantò eſſe craſſiorem Cælo, quantò aqua maris eſt craſſior hoc ipſo aere. Et imaginatus ſum totum regnum hoc aereum plenum Diabolis,& ſpiritibus immundis, qui optarent bellum inferre Cælo, infeſtantque homines modis mille; Et lucem, quæ ad nos puriſsima venit, eſſe minus vivam, quàm illa, quæ extat ſuper aerem caliginoſum, quanto eſt minus vivus candor carthæ, quàm Solis candor, quem fulgentiſsimum nos videmus; & ſuper hunc aerem extare millia millium millies ſpirituum colentium, ſervientium, & glorificantium Creatorem ſuum, ac volitare in miniſterium per cuncta ſyſtemata ſemper exultantes. Item ſupra aerem non reperiri mortem, bellum, tranſmutationem, dolorem, malignitatem, errorem, aut non ita exiſtimari, ſicut nobis hic patientibus; ſed cuncta bonum, ſed per gradus pluris pauciorisque bonitatis, ac fælicitatis. Ac ejuſmodi mala tantummodo reperiri intra Terram, & Cælum, ubi præliantur Calor, & Frigus: & conſequenter efficiunt tranſmutationem, miſtionem, mortem, & dolorem. Quæ ſi ſurſum ſunt, ut quidam obſervant, ſine dolore ſunt mutationes.

IX. Tunc miratus ſum (animaduertens ideo quamuis falsò perſuaſos) Pythagoricos opinantes intra quodcunque Sydus reperiri Terram, Aquam, Aerem, Animalia, Homines: & luce Solis perfundi; viderique lucens, ſicut in Tellure noſtra hæc ſunt; quæ lucet ex Aqua,& Aere, excipientibus Solis lucem; & quod dixit mihi amicus quidam Copernici aſſecla, his intinctus, videri abſurdum, quòd tot Syſtemata ſunt in ſpatio Mundi longè majora, quam Tellus, quæ tamen non contineant, quæ in terra in ſunt, res, & longè plures; fruſtrà namque eſſent. Et dixi. Hæc imperfectio tranſmutationis, & contrarietatis ſi eſſent etiam in ſyderibus, ſicut apud nos; exoſa eſſet Creatoris indignitas, & minor virtus. Nec quidem ocioſæ ſunt Stellæ, quia carent huiuſmodi ſorditia, & malis: ſed ad meliorem uſum, & diviniores; quandoquidem in cunctis Deus ſuæ potentiæ, & ſapientiæ, & amoris divitias tanquam in Scenis repræſentat: &, quæ in eis latent entia, alterius ſunt ordinis, atque rationis, vobis ignota: ſed per quandam analogiam olfacere ſolum datur. Angelicæ vero mentes mundum incolunt Mentalem. ſed egrediuntur in miniſterium ad corporalem. præſunt cunctis Cæleſtibus, & Terreſtribus corporatis rebus, ut canit Pſaltes, facientes verbum,& voluntatem ejus. Non eſt tranſmutatio mala, & dolorifica, vel ſicut apud nos, in æthereis.

X. Ex his argumentans dixi, Mortui non reſurgunt; Animæ non reuertuntur

Resp. ad Aristotelicos, quærentes: cur si Anima est separabilis, non revertitur in corpus: sed sicut forma cum suo subjecto perire videtur.

tur in corpora; unde suspicio aliquibus suboritur, nè fortè mortales omninò simus, quia *non est agnitus*, ut Ecclesiasticus disputat, *qui sit reuersus ab inferis*. Sed jam patet ratio: quoniam illæ, quæ ad centrum puniendæ detruduntur, redire nequeunt, quia detinentur ut ligatæ, & veluti demortuæ: illæ verò, quæ ad Cælum eleuantur, odere solum, ubi in ærumnis fuere tanquam captivæ, ideoque reverti nollent, sicut nec sensitivus Spiritus aereus brutorum (quem in sanguine Moses, & spiritum vitæ facit, ut Ambr. August. Gregor. Nys. Lactant. declarant) reverteretur, si subsisteret, &, post mutationem sui in aerem, maneret memoria, ita ut posset reverti; nollet enim: quoniam melius sibi esse sentiret unum esse cum aere, quam in carcere, ac sepulchro corporis. Nec tamen propterea fides de corporis resurrectione vana est. Nam & id rationabile est, quòd Anima cupiat corpus quoque beari, in cujus exercitio ipsa meruit Cælum. Ac proinde amorosus Deus Animæ illud iterum uniet: non amplius crassum, & caducum, sed (ut ait Apost. 1. Corin. 15.) spiritale, cæleste, subtile, lucidum, quales sunt Stellæ; quæ non impediunt agilitatem, motum, & cognitionem animæ, sed potius obsecundant illi, eo quòd priorem quidem retinet substantiam, sed alterius gloriæ.

XI. Vidi deinde, quòd Dæmones tyrannidem exercent in inferioribus ferè ubique: & quòd Angelis, non habentibus symbolum cum caliginoso inferiori Mundo, nulla ratio, nec voluntas esset descendendi ad nos, nisi divinum imperium præberet alas, cui libenter obediunt, & curam hominum gerunt, & belluarum, & omnium generum rerum, & quomodo pugnant cum Dæmonibus: oppositis enim voluntatibus, & conatibus feruntur; & illi in horum effectus quasi fulmina, isti in eorum effectus caliginem, & turbationem cientes. & quomodo utrique præoculis turmatim transeunt: nosque illos non videmus inter alias causas, propter informati corporis impedimentum. & quomodo qui nequam sunt, quodammodo illudunt, & jocantur: & quomodo irrident actus nostros, quos opinamur in secreto clanculum facere; & sunt toti universo manifesti palàm. Boni autem miserentur, juvantque. Et quomodo modico calore, aut frigore, aut motione aeris, & atomorum, inducunt passiones varias sensibus nostris: & per accidens desideria, & motus, & timores, & odia, & iras. Et quomodo nos istis ducere satagunt affectibus: sicuti nos belluas funibus, virga, & clamore, & esca. Et vident quando morituri sumus, eorum aliqui; aliqui vero minimè: & quæ passuri sumus, & tollunt, aut afferunt occasiones: sicuti nos agimus erga gregem bestiarum: qui scimus quando manducaturi sumus illam, & venditurì istam, & daturi aliam; & ducimus eas ad macellum, & nundinas, & ipsæ ignorant: & cum vident alias interfici à lanio, parum considerant de morte earum. Talia stellæ influunt in nobis: & Angeli hoc sciunt: & vident caloris, & frigoris misturam, & rerum seriem, & quid nobis afferant, nil considerantibus aut parum; cum tamen in his, quæ nobis imputantur, nihil nos cogere possint.

Et hoc evenit quando potius passiones sensus, quam rationis dogmata, quod teste S. Thoma plerumque accidit, sequimur.

XII. Vidi deinde, scientiam nostram esse quandam ex parte stultitiam; gaudia ac voluptates nostras esse dolores. Ecquod majus homini sensuali videtur esse gaudium, quàm veneris usus? nihilominus & hoc deceptio est, ac damnum. Propriam enim substantiam ex parte amittit in coitu animal, efficiturque languidum: fœmina verò gravi impletur pondere, quod diuturno vectat labore, & in doloribus illud parit, & in molestia educat. Dehinc laborāt homines diuque, noctuque, ut filiis divitias relinquant, quorum ignorant vitam, & exitum. Nec sibi eos educant, sed Regi, & Reip. & mulieribus, & aliis: quorum usui erunt

Quid scientia, & jucunditas humana.

magis,

magis, quàm Parentibus. Ex quo innotescit, quòd Natura dedit nobis hunc amorem, & modicam voluptatem, ut alliceret nos ad capessendas ærumnas magnas, & labores: sicut esca piscator abscondit piscibus hamum: & hordei ostentatione sellam equo imponit Auriga. Et quòd Deus hunc instituit ordinem, ut rerum successio prosequatur, quæ ejus ideam apud nos manifestant. Et quòd tot res fiunt in Mundo, non quidem, quò solus homo eas consideret, solusque Deum laudet: qui sanè meliores ignorat, & innumerabiliores, ac solam corticem eorum, quæ novit, perspiciat: sed quò Angeli, superioresque creaturæ eas contueantur ad gloriam Dei, qui sanè intrinsecus eas conspiciunt, quoniam abstracti sunt; discurruntque subitò per Mundum totum, easque admirantur, & stupent, qui in sic corpulentis materiebus tot affabrè elaboret opera mirifica; hinc collaudant, & admirantur Opificem, cui etiam in ministerio hoc subserviunt.

XIII. Vidi etiam voluptatem cibi, & potus non verè voluptatem esse, sed remedium doloris. Fames enim est stimulus dolorificus ventriculi vacui, qui stringitur, spiritumque afficit: qui proinde repleri cupit, ut dolor strictionis auferatur. Et quidem excitatur famis à melancholico acetoso humore; homoque comedit, ut amoveat repletione fastidium. Hinc coquit cibum, & nutritur instaurando illud, quod continuò calor furatur. Ergo molestia est. Et quidem in labore, & molestia acquiritur etiam cibus, & molitur, & concoquitur: parvaque voluptas in instauratione invenitur cōtra morbificam famem. Quæ voluptas etiam est nonnulla deceptio: quoniam data est, ut nos alliciat ad labores quærendi cibi, & manducandi, ne moriamur, ante quam Deus præscripsit ad finem suum. Quid volupras alimentationis.

XIV. Honor quoque iocundus apparet; sed labore comparatur, & studio multo: illique prospicere est intolerabilis servitus, quæ libertatem adimit faciendi quod tu vis; sed facere cogit, quod nolles, ne honorem amittas. Et profectò præsagium quoddam immortalitatis est: quoniam illo conservatur in hominum memoria nomen nostrum. Quid honor.

XV. Imperium quoque belligerando paratur, fraudibus plerumque retinetur, & deceptione populorum. Sæpè hypocrisi: quæ te annihilat: quoniam facit esse, quod non es. Metu quoque, & suspitione continua te affligit, ne Populi rebellent: aut alii Principes te expellant; vel maledicant sapientes; & Deus te eradicet, quoniam vexas creaturas ejus. Si, quod te decet, facere vis in Regno, infælix servus plebis eris: continua sollicitudine, & labore fatigatus: sin quod non decet, Macchiavellisticè vivas, ea te comprehendent, quæ jam dicta sunt mala. Et profectò inveni omnes Principes Macchiavellisticos, Imperium, & vitam subitò in se, vel in filiis amisisse. Dux Valentinus discipulus Macchiavelli, est testis: & Oliverottus ab eo laudatus: & Castruccius, quem sapientissimum Macchiavellisticè laudat Macchiavellus; qui nec ad posteros tyrannidem transmiserunt; similiter Ludovicus Sfortia, & Azzalinus: & infælix Henricus Rex Anglorum VIII. & Ieroboam Macchiavellisticæ Religionis inventor: & Absalon filius David, consiliis Achitofellis, qui fuit Macchiavelli figura, Principatum arripiens. Et Iulianus Apostata, Antiochus, Dionysius, Federicus. Addamus & Iulium Cæsarem, in quo Macchiavellizavit; & Pharaonem, & Cyrum, & Alexandrum. Deficit tempus, & cartha, si omnes enumerare velim. E contrà vides viros pios diù, & benè regnasse; ut David, Ezechias, Salomon, Theodosius, Constantinus, Carolus Magnus; quorum memoria in benedictione est; & in Gentilibus laudatur Octav. Augustus, Titus, Vespasianus, Adrianus, Antoninus, & alii, qui virtutem philosophicè coluerunt. Quapropter fælicitas non reperitur Quid imperium.

tur in Macchiavellistis, at neque sat in hac vita in Davidicis Principibus. Sed in his conscientia rectè factorum beat, in illis damnat.

Nec physica.

Ar.1.lib. 1.

XVI. Philosophiam inveni pleniorem jocunditatibus. Sed in labore, & vigilia, & infirmitate corporis acquiritur, & sæpè ad insaniam labimur. Est plena incertitudine, ita quòd qui verè sapit, hoc tantum sapit, quòd nihil perfectè sapiat, ut in Metaph. disputatur; nec unquam inquirentes saturamur scientia.

XVII. Ergo fælicitatis partem (quam Salomon disputans laudare videbatur, dicens. *Vidi nihil melius esse, quam manducare, & bibere, & gaudere cum uxore sua*) invenimus quoque esse infælicitatem, & vanitatum vanitatem, si totaliter consideretur.

Ex cognitione vanitatis bonorum mundanorum.

XVIII. Hinc clarè innotescit, quòd homini, propterea quòd intelligit omnia bona hujus Mundi esse vana, conveniant alia bona majora, ac veriora, & ad illa natus esse videtur, ad quæ sua ipsius sagacitas ipsum stimulat.

Quæstio cur si tellus est carcer, est etiam elementũ, Soli contrariũ, secundum naturam.

XIX. Deinde dixi ad intelligentiam magistram in me: si Tellus facta est, ut in centro sit carcer intellectibus peccantibus: & insuperficie exercitium beatificabilibus: quorum in terra sit seminarium, ex quo deinde transplantentur in Cælum; ergò non est verum, quòd sit ipsa elementum frigidum factum, ut antigonista pugnans cum Sole, ut scriptum in Physicis est: videtur enim mihi talem esse debere terram secundum naturam, & non quia sit carcer. Si enim ipsa tellus amitteret frigus, & tenebras, & densitatem, quibus renititur Soli, omnia tunc entia fierent ignis, cælumque, ac pulcherrima rerum distinctio perderetur, fieretque chaos ex omnibus rebus una: sicuti Heraclitus dixit, omnia in ignem aliquando fore, ut vertantur elementa.

Resp. Physica res est propter Metaphysicam rem.

Respondit illa. Tu adhuc permanes in stultitia Physiologorum, qui non considerant rerum fines, sed tantummodo modum existentiæ, & compositionis, nativitatis, & mortis. Si quis te interrogaret: Quare scribis librum? Tu responderes physicè; quoniam habeo pennam aptatam, & atramentum, & cartham, super quam movendo pennam juxtà ideam meam, hos caracteres imprimo, conficioque scripturam hanc. Sed respondens metaphysicè, diceres; scribo, ut doceam homines veritatem: & acquiram laudes in immortalitatem: Theologice verò, diceres. Deus ordinavit, me ita scribere in gloriam suam. Omnes profectò causæ istæ veræ sunt: sed ut sciens quis dicatur, necesse habet omnes inspicere, & scire. Verum est igitur, omnia fieri à *Natura; quæ est artis diuinæ Ratio, indita rebus à Deo, per quam ad suos parducantur fines*. Dedit ergo frigus terræ, ut Soli repugnaret. Sed hic non est ultimus finis; sed ut etiam sit carcer per duritiem, quam illi frigus dat; ut per tenebras, terror; & per frigus, pœna. Nihilominus intra viscera eius multis in locis ignis conceptus est, qui affli-ctat Animas; quoniam ipsæ fuerunt in corporibus maculatæ; ex quo secundum ordinem divinæ justitiæ factæ sunt à corpore intentionaliter passibiles. Augebitur autem extensione afflictio, quando corporibus reunientur: quando, & ipsa corpora, ut non destruantur, alia temperie donabuntur, veluti scis, quòd multa sunt corpora resistentia in igne, quamvis fragilia videantur. Ejusmodi quoque ignis non lucet propter terrenam caliginem; idcircò quoque magis est afflictivus, & potens. Ignis enim non cremat res tenues, purasque: qualis ipse est: aer siquidem, & cælum, & astra non uruntur, nisi ubi inest caligo, & crassities; urere enim est calefacere, attenuare, & movere: quod quidem jam habent cælestes materiæ, ideoque pati illud nequeunt, sicuti terrestres.

Definitio D.Thom. 2. phys. Lec. 14.

Quin etiam dico tibi, pœnam non minus atrocem posse esse in glacie, quam

in igne:

in igne: quoniam illa dissimilior est corporibus, & inde magis inimica spiritibus humanis. At in Purgatorio proprior est ignis, attenuandi gratia purificandique maculas: vt proprium nomen, ac Sanctorum sermo, sonat.

Dico etiam: Potest Deus absque frigore, & tenebris terram servare, ne à Sole destruatur: elongando ab ea Solem, & Stellas. Nec quia tellus deficeret, Mundus verteretur in chaos, nisi quo ad terrestria entia. Sed totus verè esset Cælum: distinctum quoque in Stellas multas: sicut & nunc distinctæ sunt, absque frigoris ope, inter se: Spiritus quoque distincti sunt, & Intelligentiæ, & quemadmodum luces diuersæ in corporibus, quæ sese intersecant multipliciter, efficiuntque tot angulos, (habent enim ipsi inter se habitudines consimiles) vobis ignotos, nobis verò venustos, ad immaterialem quandam luminosam prospectivam.

Dico etiam secundum Scripturas, affore tempus, & citò, in quo tellus purgabitur in superficie, sicut Crystallus: & colliget tenebras suas in centrum, nec effundet eas in Cælum amplius; cessabitque generatio, & corruptio, & mors, & afflictio: (Hæc cogitatio digna est consilio Creatoris ad finem ipsius magnum:) Nec terram attenuabit in cælum, quò remaneat carcer impiorum. Et jam si consideras Solem, & sidera, descendere multam viam: cardinesque cælestes mutatos, & obliquitatem, & apogia, & excentricitates jam cernitis. Idcircò rectè contemplare miracula hæc: Mundoque annuncia; vt benè invigilet: ne *dies Domini sicut fur in nocte vos comprehendat*: veluti infideles super judiciis Dei dormitantes; & Mundum æternantes. Instat tempus, quod prædixit Petrus Apostolus. *Cæli magno impetu transient: elementa calore soluentur: terra autem, & quæ in ea opera sunt, exurentur, &c.* Deus quidem incedit numero, pondere, & mensura in operibus suis. Ut rationabiliter conijcere debeas, convenire summo Bono, tollere de mundo omne malum; & hunc globum nigrum de medio tot globorum candidorum: hoc regnum mortis, & miseriarum de societate Regnorum vitæ, & voluptatum. Atquì huc usque relictum esse pro illius quodam ludo: & ad fines à vobis non perceptos. Omnis namque cogitatio vestra stultitia est, omneque verbum vestrum, saltem ex modo significandi incongruo, cùm de divinis loquimini, continere errorem quasi blasphemiæ, si secundum illum Deo quid attribueretis. Id apud Angelos apparet. Sed nil mirum: quoniam vocabula, & conceptiones accipitis in loco, vbi res, prout sunt, non introspicitis: sed tantummodo superficiem; & hanc non totam, nec ut est, sed alteratam ab aere, à luce, & tunicis, humoribusque oculorum: & per sensuum organa corpulenta intrat ad cognoscentem Animam vestram objectum quodlibet, & alteratur. Sentitis rerum species non res ipsas, & illas alteratas ex parte, non ex toto; & hoc non perpendentes, putant se scire homines, & superbè Deum ipsum emendant.

Finis rerum impurarum instat.

Homerus etiam, aliter res in Cælo, ac in Terra nominari. S. Cathar. teste B. Raymundo, blasphemiam esse quidquid de Deo etiam bene dicimus, non ex parte nostri, neque ex parte Dei, sed si Deo tribuatur ex modo significãdi, ut etiam S. Thom. docuit.

Aspice hanc cartham: nonne superficiem ejus solum vides, & non totam vtrinque; nec unquam omne ejus atomum, & pilos omnes, ex quibus componitur, & quomodo facta fuit: & colligationes flocculorum, & tempora, & modos, quibus ad hanc formam ab initio rerum hucusque concurrerunt, & quam in mundo habent partem, & relationem, & usum, & finem. Interiora verò rerum omnia ignoratis: videtis enim per speculum & ex parte: continuæ mutationes vestri, & rerum sunt vobis ignotæ, & partium & particularum. Et quid prius fuere: & quomodo hanc in compositionem convenere, & occultius est. Ex his verò rebus corporalibus, & ægrè notis, transfertis vocabula ad Deum & ad superiora entia. Quidquid de Deo profertis, quasi blasphemia esset ex modo

ſignificandi, ſed maximè in metaphoricis: At non vobis imputatur propter ignorantiam, & quia non intenditis id ei tribuere,quod non convenit. Cùm enim dicitis per propria, Deus ſapit, Deus miſericors, Deus ſanctus; ex modo ſignificandi propè blaſphemiam eſt. Non enim Deus ſapit, à ſapore uti vos: nec eſt miſer corde: nec ſanctus, ideſt purificatus, uti vos: ſed ſecundum id, ad quod imponuntur. At cum dicitis per metaphorica, Deus mouetur, Deus loquitur, Deus ambulat, videt, extendit brachium &c. Incongruum, & blaſphemum eſt, ſi Deo in ſe iſta convenire affirmaretis per proprietatem; videre enim eſt habentis oculos corporeos; ſapere eſt actus guſtus in lingua, ſapores diſcernente: loqui eſt ejus, qui habet os, & linguam materialem; motus eſt rerum finitarum variatio; Quæ Deo tribuere nemo poteſt quantum ad modum ſignificandi, & id à quo nomen imponitur, niſi cum falſitate, & blaſphemia. Sed quia intelligentia veſtra non aliunde poteſt quàm à vobis erigi in Deum; nec ſcit enunciare, niſi more ſuo; hujuſmodi impotentia, & locus tenebricoſus, & voluntas non depravata, vos excuſatos faciunt; nec imputatur vobis in blaſphemiam, priuſquam intretis in malitiam, & in procuratam ignorantiam. O ſi audires quàm propriori, & diuiniori modo enunciant Angeli. Diſcurre nunc in tuis ſyllogiſmis, analogicis, & videbis, verum eſſe quicquid dixi tibi etiam in terra, nedum in cælo.

Hem ſtupor ingens, hem mirabilia Dei: tunc dixi. Nunc itaque Dei altiſſimi finem olfacio, propter quem has Terræ conditiones largitus eſt; ſi finis Metaphyſicus fuit, ut ſit carcer, terror, & inſtructio aliis: utique electi gratias agerent Deo ingentiores: qui eis hanc ædem noxiam perpetuò dare cum poſſet; non fecit; ſed tandem ſunt hæc omnia propter gloriam ſuam, revelandam in extremo, quod expectamus, facinore egregio; & jam imminet. Tempus præteritum malorum fuit quaſi jocus quidam, ſi æternum reſpicio, quod hinc ſuccedet, quod ſcriptum eſt, *Mutabis eos, & mutabuntur, &c. Filii ſervorum tuorum habitabunt, &c. Annunciant Cæli Juſtitiam ejus populo, qui naſcetur quem fecit Dominus*. Sed ò qui ſciret quod fuit, & quod erit Totius? & ſubitò vox in corde meo: caput, & pedes velata ſunt alis Seraphinorum: medium apertum eſt, in quo volant. Quod fuit ante Mundum, & poſt Mundum erit, abſconditum eſt, quouſque placuerit Deo. Cogita in his, quæ accepiſti.

Pſal. 101.

Pſal. 21.

S.Ber. ſer. in primo Novẽbr. S. Hier. in Iſaiam, & Origenes exponunt hoc idem de Seraphinis.

APPENDIX.

MOx ſagaciſsimè argumentans, dixi, Proculdubio nos terrigenæ ludum agimus cœcum: quem vocant cœcariam; ac comedias oſtentamus Creaturis Cæleſtis Aulæ: Bruta, & lapides nobiſcum ſunt ad complendas ſcenas in Theatris Maris, & Terræ; quæ unum modò illis ſpectaculum ſunt. Pugnamus contra Dæmones, nobis inſidiantes inviſibiliter cum magna Creatoris gloria; quòd à Spiritibus, clauſis in obſcura corpulentia, illi etiam ſuperentur, qui cum Deo pugnare voluerunt, Macchiavelliſtica agitati prudentia. Et veluti ſpiritus calidus brutorum, quaſi ignorans propriam originem, amant hunc ludum, in quo ſumus nos, & illa. Sic & Mens noſtra, à Deo immiſſa, eadem Comedia delectatur, quia meliora non novit. Qui autem alteram vitam verè credit extare meliorem, clamat: *Cupio diſſolvi*. Qua propter neceſſe

eſt;

est; quòd una tandem die omnes veluti spoliati larvis, quas circumgerimus, hoc est corporibus, affectibusque ipsorum, accepturi simus à Deo laudem, aut pœnam, prout quisque melius, aut deterius fecit, ac dixit actum, dictumquè suum. Equidem inveni sæpè Sacerdotes fieri eos, qui sunt animo pii, sanctique sed multoties Caiphas, & Iasones, & Alcimos. Nec Reges, eos, qui Regio sunt donati animo: sed quos fortuna, id est nostra ignorantia, Reges facit, ut Nerones, Ezelinos, Midas &c. nec bonis bene, nec malis male esse, sed sicut dixit Salomon. *Vidi neque velocium esse cursum; neque fortium bellum, neque sapientum panem: neque artificum gratiam: sed tempus, casumque in omnibus.* Ergo vestiti sumus, alii veste Sacerdotali: alii Regia: alii plebea: alii servili: alii sancta: alii impia: alii militari: alii captiva, &c. At cum postmodum nudi fuerimus omnes, omnia inversa è converso videbuntur. Non enim pictor est qui pingit, habetque pinicillos, & colores, & fœdat parietes, & carthas; sed qui pingere sciret; quamvis careat instrumentis. Nec Cuculla facit Monachum. Igitur Rex non est, qui regit, possidetque Regna multa: sed qui regnare sciret. Nec nobilis est, qui filius nascitur nobilis viri; sed qui animo nobili præditus est: nobiliterque operatur. Veluti in Tragædia non est Agamennon, qui ejus personam agit: neque Thersites, qui Thersitis vestem induitur: Nec Hecuba, quæ personam gerit Reginæ vetulæ, atque mestæ: Ergo nostra Politica subsistentiam habet, dum isthæc Comedia durat: sed pereat necesse est. Præterea videmus, homines sese facere Deos, idolaque lapidea res vivas haberi, alios etiam adoraſſe serpentes, & flumina, & stellas, & stelliones. Ergo omnes ludebamus simul in Cæcaria, cæci, & Duces cæcorum, & socii. Cum ergo transcurrissemus in huiusmodi blasphemias, ex quadam comica licentia, decebat Deum nos admonere. Deinde vero reliquit nos, donec Comediam compleamus, & terminemus. Sed jam video scenas evacuari, & tentoria amoveri. Erit ergo finis. Convenit enim summo Bono, hanc etiam malorum apparentiam suis ex effectibus auferre, & voluptates Veneris, & Bacchi, quæ vt ostendimus, sunt labores, aliqua conditi suavitate, ita vt decipiamur, etiam auferantur. Ergo generatio corruptio finem habebũt: & contrarietas ipsarum parens. Reverà enim ista omnia carent subsistentia, si ad vera entia, verasque voluptates respiciamus; sed sunt umbra verorum comica repræsentatio ad tempus. Et quicumque hac ratione philosophantur intellectum acutum dubitantem, curis liberabit, quæstionibusque. Et ex vanitate rerum præsentium argumentari sciet, sibi deberi futura bona vera, & secura, ac permanentia in istorum fine; vt summæ convenit Providentiæ; non autem id quod iniqui concludunt, neque hic, neque alibi vera bona dari. Eccl. 9.

Et vidi, quòd hoc modicum tempus turbulẽtum, in quo Mundus stetit turbatus, licet centum mille annorum esset (quod tamen recto quæsitum examine per historias tutiores, ac veraciores, nõ dum pertingit, quod præteriit ad septem millia) est quidem ludus puerorum in tenebris ante cænam, comparatum sempiternitati sæculorum: quæ vivunt creaturæ sanctæ, & quibus fruemur nos posthoc breve spatium. Sed cæcus homo qui æternitatem non considerat, scandalizatur sine causa, dolet propter punctum; & non, vt æquum est, theatro, amplissimo bonorum sacrorum glorificatur.

RELIGIONEM COMMUNEM, POTISSIMAM justitiæ partem, non esse inventum Politicorum: nec sola arte, aut non naturà constare, ut dicunt Epicuræi: sed esse naturalem: hanc verò, & illam positivas, quas Nationes profitentur, esse secundum mores, ritusque particulares Gentium: & secundùm fidem, quam præstant Legislatori quæque suo. Et quibus notis, & argumentis agnosci potest, quæ verè sit à Deo tradita, & quæ ab hominibus per Rationem; aut per fraudem: quivè sint, qui veram fidem habent.

CAP. IX.

QUANDOQUIDEM extant apud mortales Sectæ plurimæ variæ, ac rituum, & cultus diversitates; diuersique Principatus, & Resp. tanquam scenæ variæ universalis comediæ, considerandum est recto examine: quæ nam ex his verè placeat Creatori, & Aulicis ejus. Et cur ipse tot permittit in Religione controversias: quæ Politicos in suspicionem adducunt, quòd nulla sit vera: sed quòd omnes sint humana inventio, & non secundum veritatem, & naturam rationalem: sicuti olim Democritus, & alii, à Platone citati, & nunc Macchiauellistæ opinati sunt.

Fundamentum ad discernẽdum verum ab apparentibus.

Ego dixi in cubili Animæ meæ. Non propterea quòd plurimi profitentes philosophiam, sophistæ sunt, & maxima quidem ipsorum pars, existimandum est, nullam reperiri scientiam veram; sicuti Sceptici asserunt; sed quòd veritas abscondita sit valde, dicendum modò videtur. Quando nimirum ego certus sum, me nunc verè scribere: aliosque qui hanc visuri sunt scripturam, affirmaturos, esse scripturam, & quid significet: quamquam alii alium haurient sensum. Datur ergo aliqua scientia. Similiter non propterea quòd multi Medici imperiti sunt, Medicina est vanitas, ut Romani ruditer aliquando putarunt: Nec quia Caupones omnia adulterant vina venalia, reperiri purum vinum non potest. Ego (dixi) non propter multitudinem falsarum Religionum, omnis religio falsa censenda est.

Quotuplex Religio.

Religionem quatruplicem esse inveni apud Philosophos, & Theologos: scilicet, Naturalem, Animalem, Rationalem, & Supernaturalem, comprehensis quibuscumque Religionis imitationibus.

Naturalis Religio quæ.

Naturalis est cultus ille cunctarum rerum, quorum alia cognoscunt finem, & rationem finis, vt homo, & Angelus: aliæ appetunt finem, licet non cognoscant rationem finis, ad quem naturaliter feruntur, & cui volunt assimilari, ut D. Tho. exposuit, tamen Creatori obediunt, ejusque verbum faciunt secundum scripturas Dei: & ad ipsius laudem, & gloriã sunt, & operantur, vt Plato, Trimegistus, Seneca, Pythagoras, Anaxag. Parmenides, & omnes Philosophi sensere, exceptis Epicuræis. Similiter David inquit de lege hac velut religione naturali, vt patres exponunt.

p. 1. q. 1. & 3. cont. Gent.

Cæli

Cæli enarrant gloriam Dei, & opera manuum ejus annunciat firmamentum : dies diei eructat verbum : & nox nocti indicat scientiam &c. Et quidem non sermone Latino, aut Greco, aut Hebraico, non omnibus noto, sed cunctis notissimo. Etenim ait, *Non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum &c.* Siquidem vt probat S. Thom 2. 2. q. 81. *Religio est cultus Dei, vt principium est essendi, & gubernandi.* Omnia autem entia sunt & gubernantur à Deo, ergo colunt Deum naturaliter plusquam se. At colere Deum est conjungi illi (ait in 1. 2. q. 99. 3.) per actus internos, idest intelligere, & amare in rationalibus : in naturalibus verò per aliquos actus, his analogos, quia supremum inferioris attingit infimum superioris ; unde propter amorem, & obedientiam erga Creatorem Sacri Scriptores, & Philosophi tribuunt omnibus creaturis. exteriores, etiam ut laudare & facere verbum ejus, licet rationem finis, & facti non cognoscant, ut D. Thom. advertit. probatur : Propterea enim cunctis, ait Ecclesiast. 42. *Omnia hæc vivunt, & in necessitate obediunt ei.* Quo circa S. Hieron. in 8 mat. *Omnes creaturæ sentiunt Creatorem* Et D. Thom. *Amant plusquam seipsas naturali amore pro modo suo.* Et propterea *venti, & mare obediunt Christo imperanti,* ait ille : iste verò, *appetunt Deo assimilari omnia.* Religionis quidem rationalis externi actus, internorum signa, sunt adoratio, sacrificatio, laudatio, votum, juramentum, consultatio : sed in naturali hæc non insunt, nisi *juxta suum modum* (ut Diuus Thomas 1. p. q. 60.) Et Diuus Hieronymus in 8. Mat. & 10. Ezechielis, & multi Patres contestantur. Idem dicit Jamblicus, & Theodorus, & Plato : & Pythag. &c. Ambros. verò in prologo Psalmorum & Aves cantu laudare Deum dixit, & septies in die. Quòd intellige iuxtà S. Tho. sensum. propterea enim nō modò *Cæli enarrant gloriā Dei.* Sed Daniel advocat etiam omnes creaturas ad laudem Dei, *Benedicite omnia opera Domini Domino;* Sic etiam Dauid. *Laudate Dominum de Cælis &c. Laudate Dominum de Terra,* & nō illusoriè, & sola prosopopeja grāmaticali, uti dicimus, quòd lapides laudāt Regem, aut Amasiā in poematis. (Non enim obediunt ad nutum creaturis, à quibus non habent esse, & operationem, sicut Creatori, à quo in vtroque dependent. Unde Hieronym. *Quæ nobis* (ait) *sunt insensibilia, Deo sunt sensibilia*) Sed propterea quòd omnes Creaturæ, vt ait idem Hier. suo pro modulo sentiunt Creatorem : eius enim obediunt imperio : & ducunt in cognitionem excellentiæ Dei, & ideo tanquam si sentirent, & loquerentur, dicuntur laudare, & improperant pseudopoliticis irreligiositatem. Nam ut D. Tho. docet in 3. d. 26. q. 2. quemadmodum sensitivum ex participio est aliquo modo intellectivum, quia, teste Diony. semper supremum inferioris attingit ultimum superioris, unde videtur ratiocinari : sic etiā Naturale attingit sensitivum. Et operatur in multis, ut sentiens non solum externo impulsu, ut sagitta, & prædestinatus, ut dicitur 1. p. q. 23. sed etiam interno formæ proprię inclinamine, licet non cognoscat rationem finis : cui intendunt assimilari, ut dicit 3. cont. Gent. c. 131. Error enim est has virtutes, & actus formis etiam rerum non tribuere, ut dicit ibidem c. 164. & hoc sensu etiam Ambr. dixit, *omnia sentiunt sicut opificium Opificem,* & S Dionysius *omnia conuertuntur ad amorem Creatoris*, unde S. Thomas addit, *amant Creatorem,* ut scilicet est Naturæ author, *plusquam se ipsas,* & propterea quodammodo adorant, nam (1. 2. 109. art. 3. dicit) *Diligere Deum super omnia est quoddam connaturale homini, & etiam cuilibet creaturæ, non solum rationali, sed etiam irrationali, & inanimatæ, secundum modum amoris, qui unicuique creaturæ competere potest : cujus ratio est, quia* (nota hanc rationem Sancti Doctoris) *unicuique naturale est, quòd appetat, & amet aliquid secundum*

Psal. 18.

1. 2. q. 1.

1. p. q. 60. art. 5

quod natum est esse. Sic igitur agit unumquodque, prout natum est esse, ut dicitur 2.phys. *Manifestum est autem quòd bonum partis est, propter bonum totius, unde res unaquæque naturalis amat bonum suum proprium, propter bonum commune totius universi, quod est Deus.* Unde etiam Dionys. dicit in lib. de divin. nominibus, *quod Deus convertit omnia ad amorem sui ipsius.*

Ecce quàm subtiliter probat S. Thomas, quod in cunctis rebus, nè dum in homine est insitus amor Dei, qui & cultus metaphoricè dici potest, & in 3. cont. Gentiles probat, quòd *omnia entia affectant Dei similitudinem: & propter hoc operantur.* Præterea in 1.p.q.60.art.5. demonstrat ex eo quod naturalis dilectio non potest esse perversa, sicut electiva; *Omnis res etiam inanimata plus amat naturaliter Deum quam seipsam, unaquæque* (ait) *pro suo modo. Quoniam Deus est Universale Bonum, & totum amabile plusquam pars.* Ergo (inquam) & pro suo modo naturaliter colit. Cultus enim amore notitiaque, & obedientia, & laudatione perficitur, ut docet ibid. q.99.3.& 2.2. q.81. & 3.cont.Gent. c.119. ad quos actus exteriores, qui sunt inclinatio, adoratio, sacrificium &c. ordinantur. Et propterea in sacris litteris omnes creaturæ quasi sentientes, amantes, & benedicentes Deum introducuntur, & facientem verbum ejus. Inclinantur enim ad ipsum, vt ad finem, licet non cognoscant rationem finis, uti nos, sicut dicitur p. 2.q.1 Idem probat S.Hier. in 10. Ezec. exponens illud *Spiritus vitæ erat in Rotis.* Item docet Plato sæpissimè. Unde Ficinus super Tim. probat *ex causalitate, & providentia, quam habet Deus super omnes creaturas, non solum Religionem, sed etiam actus Religionis: qui sunt adorare, orare, vovere, per quos connectuntur primo principio, Uni, & Bono, esse naturales pro suo modulo cunctis rebus: quemadmodum naturale est helitropio herbæ converti ad Solem: & seliniti ad Lunam.* Probatque non solum ratione naturali, ut fecit D. Tho. sed etiam autoritate, & usu Sapientum apud omnes Nationes, quales Bracmani apud Indos; Magi apud Persas: Theologi apud Græcos: Astrologi apud Chaldeos. & ad horum testimonium adducit Iamblicum, Proclum, Porphyrium, & tandem Magnum Theodorum qui ait; *Si quis naturas rerum diligentius exploraverit, inveniet, non animas tantùm, atque mentes, sed quodammodo entia omnia, excepto primo, adorare, atque vovere Deo summo Bono &c.* Id quod D.Thomas probavit *ex amore*, & Hier. *ex sensu, & obedientia*. Ambr. verò etiam *ex laudatione*, sicut Daniel, & David. *Benedicite Domino omnia opera ejus in omni loco dominationis ejus*; idest naturaliter pro modo quodque suo, ex D. Thom. Sed hæc Religio dicitur analogica, sicut hoc nomen Dei de vero per essentiam, & per participationem de analogicis, apud D. Thomam.

Animalis religio quæ. Religio animalis addit supra naturalem cultum, illud obsequium, quod Bruta præstant superioribus sibi beneficis causis; Deum enim naturaliter diligunt, ut ait, S. Thom. sed animaliter omne beneficum principium. propterea Elephas Lunæ genuflectit; & se baptizat à coitu: & Solem aves præcinunt in mane, venientemquè vocibus lætis excipiunt, ut S. Ambr. & experientia testatur.

Rationalis religio quæ. Religio rationalis est, qua creatura rationis particeps, sapientiam, & rationem Dei, Deumque ipsum novit, & colit, finem, & rationem finis pernoscens. Hic cultus in sacra Scriptura vocatur timor Domini, qui (teste Ecclesiast. cap. 2.) *cū hominibus in vulva concreatus est*, & ante usum rationis inest quasi seminaliter, sicut ratio sine usu, ut probat S.Hier. in Epist. ad Galat. Unde Jamblicus de myst. Aegyp. cap. 1. ait. *Ante omnem usum rationis, inest naturaliter insita Deorum notio: imò tactus quidam divinitatis melior quàm notitia. Ex quo incitatur naturalis appetitus boni*

ratio-

ratiocinatio, atque iudicium. Idem docet Cicer. in lib. de nat. Deorum, & Senec. in lib. de providentia, in Epistolis: & Pythagoras in aureis versibus. Præterea Lactantius lib. 3. cap. 9. probat, cultum Dei, idest, Religionem, ità esse homini naturalem, ut sit ejus ultima in definitione differentia: *Animal rationale Religiosum*: alioquin non rectè prorsus à brutis secerneretur, ratione sensuali, quam S. Thom. vocat æstimativam, præditis, idemque docet Cardinalis Osius in Confess. Petracor. & S. Chrysost. tom. 3 *Homo*, ait, *in cunctis cum brutis convenit, sed religione sola secernitur*; Lactantius idem probat auctoritate. Anax. & Ovid. & aliorum contra Epicureos, S. August. in lib. de vera Religione probat; & Ret. c. 12. *Religionem Christianam fuisse ante legem scriptam, semper eandem in Mundo naturaliter inditam, exceptis cæremonialibus*. Hinc Isidorus, allegatus à Gratiano, dicit. *Ius naturale est, quod continetur in Lege, & in Evangelio*. Similiter S. Clem. Rom. ex ore S. Petri. Justinus Martyr in Apost. 1. & 2. & lib. de Monarch. & S. Ambr. lib. de Parad. probat idem ex Apost. Rom. 2. qui in excusabiles facit gentes, qui non adorant Deum, & Sap. 13. efficacius id probatur. Idem confirmat jus Gent.

Qui hæc negăt pseudo politici, ostendŭt se Theologiæ sacræ, & Philosophiæ veræ jejunos plusquă bestiæ.

Religio supernaturalis est id, quod revelat Deus in Lege, & Prophetis, & in Evangelio: quæ perficit naturalem, & eleuat ad diviniorem ordinem.

Supernaturalis.

Has distinguit Fic. 18. Theol. cap 8. & 9. *Religionem*, ait, *intelligo instinctum ipsum omnibus gentibus communem, naturalemque: quo ubique, & semper providentia quædam Regina Mundi cogitatur, & colitur. Quam primo cognoscimus naturali sagacitate; deinde Philosophicis rationibus; postremò Propheticis verbis, atque miraculis*: & hoc probat auctoritate Procli, Pythag. & Avic. idem Damasc. 1. de fid ort. idem Trismeg. in Pymandro, & Plato in Prothagora dicens. *Homo tanquam divinitatis particeps ob cognationem quandam, Deum agnoscit: & cupit tanquam auctorem: invocat, & amat ut Patrem: veneratur ut Regem: timet ut Dominum; & sicut Sol non cognoscitur sine lumine Solis; Ita nec Deus sine Deo, ergo lumine divino innatoque cognoscit homo Deum*. Hoc autem lumen, vt ait D. Thomas 1. 2. q. 91. *est legis æternæ, idest, Verbi Dei participatio, impressioque divini luminis in creatura rationali, qua inclinatur in debitum actum, & finem, idest, Deum, ex lege naturali, indelebili de mente hominum*, & hoc probat auctoritate Psal. 5. *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine, &c.* quod omnes etiam Patres exponunt de lumine naturali innato. Eadem ratione utitur Gregor. Nyss. oratione cath. cap. 5. qua D. Thomas, & Plato; & verè sic est. Si enim homo est creatus ad imaginem Dei, semper naturaliter ad Deum fertur, sicut ignis ad suam sphæram. Vnde idem D. Thom. 3. contr. Gent. 51. *omnes mentes naturaliter desiderant videre Deum*, & cap. 119. *Deum colimus per exteriores actus, & ideò Sic cultus vocatur Religio, quoniam per illos actus religamur, ne evagetur Mens. Instinctu enim naturali homo non solum cognoscit se obligatum colere Deum, sed etiam colere suo modo, idest per actus exteriores, & sacra*; ergo & cultus in D. Thom. & modus colendi est ex instinctu naturali, & de jure naturæ. At in cap. 123. *Leges humanæ*, ait, *ex naturali instinctu procedunt, sicut in demostrationibus humana scientia, & conclusio, & inventio est ex principijs naturaliter notis. Diuinæ autem leges non solum instinctum explicant, sed etiam defectus naturalis instinctus supplent, ut lex naturalis matrimonij à lege divina sacramenti matrimonij perficitur*.

D. Aug. fecistis nos Domine ad te &c.

Lex supernaturalis suppler defectus legis naturalis, non ex legis natura, sed nostri peccati abusu causatos.

Et cap. 129. probat, quòd *non solum lege*, ut vult Epicurus, *sed natura constat bonum, & malũ: & non solum quæ lege naturali sanciuntur, sed etiã quæ divina sunt*

natu-

naturaliter recta, & 1.2.q.98.art.6.*lex divina data est in auxiliū legis naturalis.*

Idem in 3.cont. Gent. cap. 119. vbi Fer. propter defectus legis naturalis non naturales, sed exuberantia peccatorum obscuratæ, data est divina.

Omnes Philosophi, & Nationes fundant leges in cultu divino, ut probat S. Thom. & Sotus 4. de just. & jur. q. 4. art. 2. Soli ergo Epicurei, & Macchiavellistæ ex peccatorum mole (ait S. Damasc.) obscuratum lumen naturæ habent, ut Religionem, etiam in tota natura cognitam, non agnoscant.

II. Deinde dixi. Naturalis est homini inclinatio in Justitia, & in Religione vivere, ut omnis Schola, & Natio profitetur; dissident autem circa supernaturales, & positivas leges, & ritus in Religione. Item circa objecta cultus, & modum colendi, non circa cultum conceptum inclinationemque; in qua conueniunt.

Religionem ergo esse de jure naturæ nos discursu cognoscimus, & sensu experimur naturaliter. Quod autem sua Religio positiva vera sit, hæc, aut illa, sicut quilibet opinatur, habent homines per fidem, quam quælibet natio suo Legislatori, ac Præceptori præstat. Quin etiam in Philosophis plus valet fides, quam ratio, si rectè introspicias. Platonici enim Platoni credunt, & adversariorum objectiones videntur illis fallaces; & glossis plurimis defendunt doctrinam Præceptoris sui. Deterius Peripatetici, quasi adorantes omnem stultitiam Præceptoris sui Aristotelis. Pythagorici de Pythagora testabantur. Ipse dixit: Stoici Zenoni sunt addicti. Democratici Democrito, & Epicuro ita credunt, ut Lucretius vocet Epicurum Deum: & impia Democriti dogmata, vocat sancta. Medici verò Galeno, & Hippocrati fidem adhibent plerumque sine ratione. Sceptici nemini, nisi sibi ipsis negantibus, Scientiam extare. Hoc idem inveni in legibus. Nam ut veri Dei cultores rectè credunt Christo, ita quamvis falsò arbitrantur bene se credere Iudæi Moysi: Arabes, Turcæ, Mauri & Persæ Mahometto: Tartari Cingho: Iaponenses Amidæ: Græci Soloni, ac Lygurgo: Scythæ Zamolxi: Aegyptii Osiri: Assyrii Belo. Quoniam verò hi Legislatores diversa senserunt de prima causa: & Regiones sunt moribus diversæ; diversum cultum introduxerunt. Deinde Asseclæ, & Commentatores eorum adduxerunt schismata, & hæreses, & cultus varios. Et nulla Natio cultu caret alicujus Numinis.

Ex his palam innotescit, quòd omnes Gentes per Religionem vivunt, ergo est de jure Gentium, & Naturæ. Sed quòd hæc, aut illa sit vera, unusquisque judicat secundum suam fidem tantum cujusque Gentis.

Secunda ratio ex cultu naturali brutorum, & omnium entium.

III. Amplius esse de jure Naturæ vidi, quoniam, & animalibus extat quædam Religionis umbra, & in plantis sicut monuimus in prioribus sermonibus. Et ex hoc bène percepi, totum Mundum Religionem habere erga suum Creatorem: eique cunctis servire: & Cælum enarrare gloriam ejus, ut Pythagorici, & Platonici, assentientes Davidi, testantur. Procul dubio naturale est diligere eum, qui tibi benefacit: & timere, qui malefacit; ergo causæ potentes, ac bonæ honorantur, & timentur naturaliter. Hic autem est actus Religionis, si causæ illæ sunt divinitatis participes. Sed quædam entia quibusdam insuper serviunt causis; in quibus Deus bonorum ipsorum, & timorem locavit, ut beneficium Elephanti in Luna: Et Stellarum in Sole. Sed homo, cognoscens seipsum nobiliorem creaturis inferioribus: & Cælum, & Stellas, limitata pollere divinitatis participatione cognovit, extare quoque aliam causam longè majorem, & illimitatam: eique præstitere tanquam magnanimi obsequium proprium, ac servitutem. Et intellexerunt, quòd Cælum, Terra, cunctaque entia illi primo enti immenso serviunt, quoniam qui sapientior est, sagaciùs pervenit ad primæ Causæ cognitionem

nem. Qui autem magis illam cognoscit, honorat magis, colitque: ergo naturale est homini divinitatem colere, quando & in belluis aliquale vestigium ejus cultus est. Hoc autem est ipsa Religio. Si quis Bubulcus in nemore Regem venantem videret, non honoraret eum tanquam Regem, quia minus agnosceret. at Aulici Regis confestim inclinantur reverenter, quoniam magis norunt eum. Sic homo cum sit rationalis, verè colit, longeque magis, virtutum Auctorem, & Verum Deum.

IV. Vidi præterea, non posse Rempublicam fundari absque Religione; secus enim foret latrocinium mutuum, continua rixa, & reciproca insidiatio, tota Civitas. Et quique potentiores palam, & clam omnia mala perpetrarent; & deprehensi fugerent: & dissolveretur Societas. Ergò Religio necessaria est, ut defendat jus naturale inter homines. Ergo ita naturale est eis religiosè vivere, sicuti naturale est homini esse animal Politicum, & plus quàm cæteris animantibus. Quin etiam homini, viventi seorsum in heremo, naturalis est Religio magis, quàm Elephantis: sicuti naturale est colere, ac servire præstantioribus. Unde fiunt heremitæ, & domus Religionum sequestratæ sunt ad serviendum Deo in cunctis Nationibus; neque enim adeò agrestis reperitur ulla in utroque Hemispherio, quæ non colat Deum, vel id, quod putat esse Deum.

3. Ex necessitate, & ratione politica.

Idem docet S. Tho. sed veteres Doctores, addunt, sicuti etiam rationale.

V. Id quoque Religionem sic esse naturalem ostendit maximè, quod homo inveniens aliquod ingens bonum, vel malum, repentè attollit vultum in Cælum, gratias agens, aut auxilium petens, eodem planè instinctu, quo ultrò manus capiti auxilium parat ob naturalem Animæ consensionem; & ideo Religionem, & actus exteriores Religionis, ut orare, adorare, sacrum facere, D. Thom. nedum Plato, dicit esse ex instinctu naturæ 3. cont. Gent. cap. 119.

4. Sumitur ratio ex actibus internis, & externis Religionis apud Lactantium, & August. & alios Patres.

VI. Et quidem naturalissimum est nobis benefacientem amare, & colere: & ab eodem opem petere, quando quid mali nobis contingit. Et hoc nos, & bruta facimus erga parentes; & res omnes erga res naturaliter, à quibus beneficium recipere solent quodcunque.

Ratio 6. ex causalitate, & prouidentia Dei.

Cum igitur verum sit, Deum esse, ac Mundum regere, omniaque bona ab eo emanare, & pœnas peccantium, ut in superioribus ostendimus; fieri non potest, quin nobis naturale sit colere illum, ut primam Causam, Patremque communem; Et quin ipse, cum sit benignus, providusque, dederit Legem, ac Religionem, qua ipsi serviremus, ut ipsi placet, & convenit, non autem, ut nobis videtur.

Conclusio.

VII. Quoniam verò inter diversos homines diversorum Climatum diversi inveniuntur ritus in suorum Dominorum cultu: Nam alii genuflectunt, ut Lusitani; Alii tantummodo inclinantur, ut Turcæ; Alii inclinantur, & nudant caput, ut Itali. Igitur eadem ratione diversus est cultus, quem exhibent Domino Dominorum: omnesque boni sunt, dum Deo fiunt absque pravitate, & superstitione: maximè autem ille, qui exhibetur decente Deo. Unde D. Aug. lib. 1. de conf. Euang. ait, cap. 28. *Socratis sententia est, Deum quemque coli oportere, sicut ipse se colendum præceperit.*

Unde varii ritus.

Nam, quando torquetur cultus divinus ad creaturas, aut non tantus Deo exhibetur honos, quantus debetur summo bono, aut contra eius præceptum, iniquitas est atrocissima. Eoque magis, quòd etiam Diaboli dolosè cultum divinum usurparunt ab homine. Similiter superbi, astutique homines, qui fingentes se Deos, aut à Deo missos, diversas Religiones falsas, ut regnarent, introduxere: tanquam deceptores, uel decepti à Diabolo.

Unde superstitio, & irreligiositas.

VIII. Nec existimandus est Deus hac cura non tangi, utrum colatur, aut non,

Deus vult coli.

non : aut ſuus honor alteri detur; quoniam, ut ait Epicurus, cum ſit beatus, hanc moleſtiam averſatur. Deus enim jam declaravit, ſe honorem tanquam debitum requirere à nobis, Naturæ, & Nationum teſtimonio : & miraculis ſupernaturalibus. Scimus etiam, ſi non colatur, non nocere illi, ſed nobis, à ſummo Bono recedentibus. Item naturale eſt omnibus parentibus, ac majoribus à filiis, & minoribus agnoſci velle, colique, ut in eos ſuas effundant opes, & gratias ſi benefici ſunt, amoroſique, cujuſmodi maximè eſt Deus. Novimus etiam, Deum curis non laborare, cum ſit infinitè potens, & ſapiens, neque dolere per ſe, ſed in nobis : & effectum dolentis oſtendere, dum nos caſtigat. Sed hæc doctrina nihil ad nos in præſentiarum, ubi de hoc non eſt diſputatio.

6. Ratio ex cura peculiari Dei, erga Remp. humanam.

Vidimus jam in tota rerum natura, Deum curare omnia, etiam minutiſſima; ergo multo magis artem principalem vitæ humanæ, quæ eſt Religio, vita Reipublicæ. Si enim præbet ſpinas, ac frondes arboribus, & animalibus organa in magnos uſus, &c. Religio caſu, ac ſine auctore eſſe nullatenus poteſt.

Quod faciendum eſt Macchiavelliſtæ, volenti invenire Religionem veram.

IX. Igitur multa illi homini examinanda ſunt in cunctis ſectabus, ac Religionibus Mundi per rationem communem naturalem, qui volet per hanc viam inter omnes veram Religionem, & à Deo præſcriptam, invenire; quamdiù per ſupernaturale donum plenè non adjuvatur, ut falſarum detegat impoſturas; & veræ Religionis animadvertat evidentem, & rationabilem credibilitatem.

Prima nota veræ Religionis, falſæque.

I. Conditio præceptorum moralium, utrum ſint utilia, & ſecundum naturam omnibus convenientia, pia, facilia, amabilia, clara, certa : quæ homines ſemper meliores reddant, quo magis ea obſervant; deteriores verò, ac in vitia mala ruentes, qui minus ea obſervant; & utrum admittant vitium aliquod oppoſitum virtuti naturali.

II. Secundò fides eorum, quæ proponuntur credenda ſupernaturaliter, ſcilicet, utrum prædicentur ſimul cum lege eo modo, quo à Deo accipitur; an à naturæ arcanis per ſapientes cognitores primæ cauſæ.

III. Utrum ſint rationabilia; conuenientia Deo Potentiſſimo, & Sapientiſſimo, & Optimo, & non contradicentia evidenter decretis naturæ, pia, & devota : olentia ſapientiam, & non fabulas, & vanitatem : utrum contineant impoſsibilitatem & contradictionem nec ne; & quomodo probantur eſſe divina. Et utrum jubeant vitioſa, ruinoſa, & obſcena, an non. Et utrum verè elevent animos ad Deificationem ſui. Et utrum ejus Autor ad hoc munus fuerit miſſus à Deo, an ab hominibus, an à propria ambitione, an à Diabolo.

IV. Et utrum qui dicunt, ſe miſſos, aut inſpiratos à Deo, ita certi ſunt, quod comprobent teſtimonium ſuum ſanguine, parati mori pro veritate, quam Dominus Deus ipſorum tradidit annunciandam; an mortem effugiant. Et utrum ſcopus intentionis eorum ſit honor Dei, & premium, quod ipſi à Deo expectant, & non à populis : an mortem averſentur : terramque cupiant.

V. Et utrum afferant, oſtendereque poſſint, literas patentes, ſeu diploma : ſanguine ſigillatum. Et ſigna miſſionis, quæ ſunt miracula : & utrum miracula ſint mirabilia tantum, & ſecundum magiam naturalem, an ludicram fictitiamque, aut Diabolicam; aut miracula vera ſecundum ſupra naturalem, diuinamque.

VI. Et utrum Deus auctorizauerit etiam ſequaces illius, qui ſe oſtendit Nuncium miſſum è Deo eiſdem miraculis, & ſanguine libenter effuſo; in hoc enim maximè negocium verſatur. Nam palam fit; quòd non fuerint decepti, neque deceptores.

VII. Conſidera, num perſeveret eadem virtus miracula faciendi, in poſteris

ſteris ſanctioribus ſecundum legem ; Et utrum fides certa, & ſyncera eorum, parturit miraculoſos effectus contra Dæmones, & infirmitates, & contra omnia mala, quibus Religio opponitur in auxilio alicujus Dei, quem colit : & cum aviditate moriendi propter præmium, quod Legislator pollicetur.

VIII. Librare oportet omnia præmia, & pœnas temporalia, & æterna, quæ promittit obſervatoribus, & tranſgreſſoribus; hoc namque maximè refert : & utrum eos ſpoliet, an ditet.

IX. Conſiderandum eſt, utrum Legislator habeat teſtimonia Prophetarum, qui ipſum præconizaverunt venturum ; & num per prophetiam verè divinam ; an per conjecturam, & præſagium naturale ; an per pſeudoprophetiam diabolicam.

X. Et utrum quæ ipſe Legislator prædixit futura poſt ſe, eventu comprobata ſint ; Et qua ratione ea, prædixerit, naturali ne ? an divina ? Sic etiam ejus præcones, & atteſtatores, & conteſtatores, &c.

XI. Examinanda quoque eſt vita Legislatoris, & ſequacium, utrum fuerit in patientia multa, & virtutibus heroicis, ſanctisque exemplis, & conſtanter. Ex vitæ namque probitate, & nequitia, graviſsimum ſumitur argumentum.

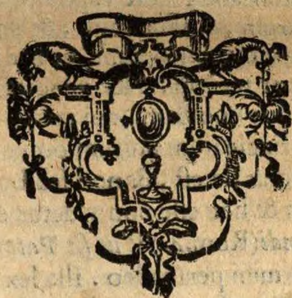
XII. Et utrum armis Religionem plantaverint, an virtute, & miraculis : an vtroque inſtrumento.

XIII. Et utrum Deus auctorizaverit ſcholam eorum ſucceſſione diuturna, ac poſſeſſione. Et num ubi arma defecere, auxiliumque humanum, creverit Religio per patientiam, & martyrium : an decreverit.

XIV. Et, num ſi mundus totus ſub unam legem conveniret, poſſet hæc lex eſſe ſufficiens, & commoda tot variis hominum moribus, in omni loco, & tempore ; ſic enim procul dubio divina eſſet, & ſecundum communem naturam, quam & perficit.

XV. Utrum prohibeat omnia, & ſingula vitia, & imperet omnes virtutes &c.

XVI. Nec negligendus eſt locus, & tempus, conſiderando Cælum, & Terram, quando, & ubi data eſt lex.

EXA-

EXAMEN CHRISTIANÆ LEGIS, cæterarumque Nationum: quo demonstratur, illam pro fundamento habere Charitatem, & Rationem primam; cæteras vero leges bonas, philosophicas, Justitiam humanam, & rationes secundas: ac solius Christianæ solum præcepta moralia, & ceremonialia cum natura, quam perficiunt, prorsus congruere. Et quo pacto obligent. Inde necessario futurum, ut si totùs Mundus ad unam legem reducendus est (quod nos firmissimè probabimus) aliam præter istam esse non posse. & adduntur responsiones ad argumenta Juliani, Luciani, & Macchiavelli.

CAP. X.

Vovet auctor quod sub Christiana Lege in toto Mũdo unum ovile, unus pastor.

EINDE his propositis signis, ac notis, omnium mortalium leges percurri, examinando eas in Judicio contradictorio ab omni passione remotissimus: & comperi, Religionem solum Christianam esse veram, undequaque, nec unquam naturæ repugnantem; Eandemque cæteris cunctis fore anteponendam. Unde mihi certum est, totum Mundum, jam lassum, sub eam unam reuniendum fore, post periodum turbationum multarum, quæ ex divisione Principatuum, & Religionum acciderunt. Futurumque opinor unicum in terra Principatum ea cum fælicitate, quam cecinere Poetæ de sæculo aureo, & Philosophi descripserunt de statu optimæ Reipublicæ, adhuc non viso. Quod etiam verisimile est (aliis Catholicis intellectibus salvis) indicasse Prophetas, cùm prædixerunt de tranquillitate Ierusalem reædificandæ post captivitatem Babylonicam, seu post confusionem sectarum stultarum, & impiarum; & omnes sapientes Nationum expectaverunt: & populi vehementer optant, ut fiat voluntas Dei in Terra, sicut in Cælo; & cessent mala super terram. Nec quispiam reperitur, qui hoc non desideret, præter Tyrannunculos quosdam, qui tamen & ipsi cuperent, totum Mundum sub sui quisque Principatum unicum omnes mortales convenire. Desiderium autem commune naturale est, & non frustra; unde verisimile est, quòd complebit illud Deus. Nam & hoc esse non videtur extra promissionem Dei ad Abraham, *ut hæres esset Mundi* (Rom. 4.) & *ut sit Pater omnium gentium*. Gen. 17.

Ex consensu Nationum probatur.

Ex conventione, & communitate.

II. Hanc sententiam sic mihi persuadeo. Illa lex omnibus anteponenda est, in qua omnes nationes vivere possunt, quoniam sola naturæ minimè repugnat, sed prodest perficitque; & secundum innocentiam primariam, in qua creatos fuisse homines, æstimandum est; & infantia ipsorum admonet. At video præcepta Christi moralia ea esse, quippe quæ fundantur super amore Dei, ac proximi, quatenus frater noster est, & omnes sumus filii Dei. Aliæ verò leges, & Principatus humani fundantur super externa, & philosophica justitia magis. Quæ virtus cuilibet dat, quod sibi acquirit: solumquè curat populos in communitatem unire,

nec divellere peccata secreta,nec publica : nisi illa,quæ proximo injuriam inferunt manifestã.Fornicationem enim ferè omnes illæ permittunt,plures sodomiam.Auaritiam,& ingratitudinem non puniunt; nec invidiam,nec pusillanimitatem,nec audaciam,nec ebrietatem,nec ocium, nec anxietatem, nec mendacium,nec malignitatem, & similia, nisi ubi proximo nocent manifestè,& satis. Quæ omnia vitia & exorbitantiæ in lege Christiana cordetenus vetantur;& oppositæ virtutes plantantur.Dicimus enim,Christum esse Sapientiam æternam,primamque rerum omnium Rationem,cujus proles est Amor in Metap.& par primalitas cũ ea.Ergò omnia,quę aguntur contra virtutem,& rationem,sic esse contra Christum;qui teste Apost. *Est Dei Virtus,& Sapientia,& Ratio*,(Unde concludit Origenes,& SS Justin. Hier.& Aug.)Ergo est Iustitia,fortitudo,clemẽtia,& quidquid nomine virtutis gaudet, sed per essentiam : nostræ enim virtutes sunt splendores, & participationes illius. Hoc autem S.Hier.sæpe inculcat,maximè autem super epist.ad Ephe.4.in illum locum. *Vos autẽ non ita Christum didicistis &c.*ubi ait.*Discere Christum idipsum est quod nosse virtutem,& audire illum non differt ab eo.si diceret audire Sapientiam,Justitiam,Fortitudtnem,Tẽperantiam &c.quæcũque Christus vocatur &c.*hæc ibi Hier. Item super epi.Gal.5.in illum locũ Pauli. *Nos enim spiritu ex Fide, Spem,Justitiæ expectamus*,ait,idem S.Hier.Sic(*Spes Justitiæ Christus intelligendus est,quoniã ipse est Veritas, Patientia,Spes,Justitia, omnesque virtutes.*Item ad Gal.2.super illum locum,*Vivo autem jam non ego,&c.*(inquit idem S.Hier.)*Vivit in eo Christus Sapientia,Fortitudo,Sermo,Pax,Gaudium,cæteræque virtutes*. Quòd autem,qui Ratione vivunt,sint quodammodo Christiani implicitè,ut vult S. Justinus,ex jamdictis necessariò, sequitur, quoniam Christus est virtus & ratio : omnisque virtus est rationis decretum.Sed idem Hier.clarè pronunciat contra imperitos in epist.Eph.2. super illum locum. *In quo habemus fiduciam*, sic dicens. *Vt firmior sit accessus, habere illum in confidentia, cu us fiducia, & accessus principium, & origo, fidei in Christo est. Qui omnia ratione, & ordine facit, iste credit in Christum Rationem, atque Se.monem. Qui Sapientiam potuerit comprendere ; iste credit in Christum Sapientiam. Qui intellexerit veritatem, credit in Christum veritatem. qui justè vixerit, credit in Christum justitiam &c.* Igitur rectè dictum est, viventes contra rationem, & virtutem, esse contra Christum; è contra verò omnes ubique homines, viventes secundum rationem, ut sic esse Christianos. Quemadmodum Hieron.cõcludebat;similiter Sanctus Clemens Romanus.ex ore Principis Apost. contra Simonem Magum pronunciat.Adde D.Justin.Mart. cognomento philosophum in exortatione ad Gentes,& in 1.Apolog.pro Christianis in Senatu Romano coram Imperatore Antonino disputantem contra eos,qui dicebant Christianos impios, & irrationales, vbi dicit se factum Christianum ex Platonico, *Non quia* (inquit) *Plat.doctrinæ sunt alienæ à Christo,ubi rationales. Nos enim adoramus Christum ingeniti Dei Verbum,& Rationem* ita dicit in 1.Apologia:& iterum in 2. vbi ait,quòd Christus Ratio per Socratem tanquam suum sequacem arguebat vanitates Græcorum, & iterum. *Dicimus Christum primogenitum Dei & Rationem, & Verbum eße.cu us uniuersum hominum genus est particeps; & quicumque cum Ratione,& Verbo vixerunt,Christiani sunt,quamuis Athei, & nullius numinis cultores habiti sunt,quales,inter Græcos Socrat.& Heraclitus fuere, & his similes, Inter Barbaros autẽ Abram,& Ananias, & Azarias,& Misael,& Elias, & alii cõplures &c.perinde atque ex veteribus,qui Christum præceßere et absque ratione, & Verbo exegere ἄχρηστοι, hoc est incommodi & sine Christo fuerunt: eorumque, qui secundum rationem,& Verbum vixerunt,percußores &c.*Hæc D.Justinus, quæ ab omnibus ferè Patribus Græcis, atque Latinis repetuntur, qui consideraverunt

Mirificè S. Just. de Verbo sensit.

Christum, ut author Naturæ: maximè autē rationalis Naturæ, ac Legislator. Omnis enim lex positiva dependet à lege naturali; & lex naturalis est impressio legis æternæ; lex autem æterna Christus est Dei Sapientia, & Ratio. (*Qui autem ex recentioribus plus meticulosi, id negasse videntur, sumpserunt vocabulum Christi, à Christo secundum quod est nomen dicens Incarnationis œconomiam, cuius effectu incipitur intrinsecè à vocatione, & excitatione ad fidem supernaturalem.*

M.N.

Omnis lex à Christo, & quomodo, ostenditur.

Quòd Christus sit Ratio, unde homines natura sunt rationales, & per gratiam sancti secundū patres, vide postillā paginæ 27. & textans.

Quando ergo omnes Nationes recognoscent Christū esse Deum primam Rationem, aliam legem, ac Christianam, amplecti nequeunt; siquidem lex omnis, legis digna nomine, qua vsus est, & utetur Mundus in qualibet natione, data est à prima Ratione Christo, ut Auctor naturæ est, & prima Ratio. Idcircò quatenus rationales nobiscum sunt. Omnis quippè lex Ratio est, vel rationis regula; ergo lex omnis est participium & splendor primæ Rationis, Sapientię Dei: qui est Salvator. Ratio enim seu Sapientia est, quæ gubernat, & salvat omnia entia, secundum modum suum. Justitia ergo, inqua fundantur leges humanæ, si leges sunt, est splendor Rationis primæ, & quantum Sol suum excedit splendorem, tantum Ratio Justitiam, & lex Christiana leges humanas. Et in Metaph. ostendi, Sapientiam esse Primalitatem Entis, Justitiam verò modicum influxum illius.

Si cognosceretur prima Ratio, nemo à Christo abiret.

III. Deinde dixi. Quoniam mortales non dum omnes norunt Christum ut Deum, & Rationem primā, & in illis quodammodo ecclypsatus Christianismus, eò quòd putant, ipsum à nobis prædicari, quasi unum sectariorū, unde ejus Regnū Principibus Terrę quidam Theologi, nedum Hęretici suppositū arbitrantur, ut gladium, & potestatē mendicās ab eis; idcircò nō currunt omnes ad Christi legem certatim.

Etiam ignorantes Christū, velint nolint sunt cum Christo, inquantum putant se vivere secundum rationem, voluntque. Sic qui nolunt Deum, & volunt Bonum, etiam volunt Deum.

Ex hoc validissimè conuincūtur Aduersarii.

Deinde lætabundus, ergo Nationes cunctæ Christianæ sunt quodammodo; cum enim secundum rationem vivere se velle profitentur, etiam ignorantes Christum, Christum quærūt, cum id quærunt, quod sola Christi lege de facto reperiri potest, quæ (vt Aug. ait) à principio ad finem Mundi semper est eadem, exceptis cæremonialibus. Virtutes enim naturales, & gratia sanctificans nunquam defuit. Audi Hier. super epist. ad Ephes. 1. in illum locum, *Gratificavit nos in dilecto*, sic dicentem: *Si Christus est, ut sæpe diximus, Sapientia, Justitia, Pax, Gaudium, Continentia, &c. Virtutum vocabula; etiam hi, qui sequi nequeunt, diligunt; & nullus tam confessi sceleris est, ut non Sapientiā, & Justitiam amare se dicat. Quomodo & de substātia Dei, omniū hominum cōsentit opinio, quod divina sit, & nullius sensu facilè cōprehendatur; Errat verò unusqu sque dum talem, vel talem eam putat; ita & Christum secundum id, quod diversas virtutes sonat, omnes diligunt, licèt plures factis non possint probare quòd diligunt*, Imò etiā nasci quodammodo Christianos omnes, nedum Justinus, Greg. Nyss. Irenus, Origen, Clem. Alexan. Aug. cæteriq; Patres, dum Gentilismum convincunt, compelluntque ad fidem, declaraverç; sed maximè Hier. nec esse nec nasci posse sine Christo authore Naturæ, & morum, & gratiæ, mirificè confirmavit: ità quòd licèt velint, nolint, etiam qui Incarnationem Christi Primæ Rationis, aut nesciunt, aut non acceptant, convincuntur Christo adherere & quà Deus & author Naturę, & rationis est in eo quòd sunt, aut profitentur velle rationaliter vivere, sicut qui negat Deum esse, fatetur, Deum esse, & qui dicit, non dari rationem, & probat hoc rationibus, fatetur rationem. Hæc enim est veritatis vis, ut docet S. Thomas, & Aristoteles, & Plato, ut dum negatur, affirmetur. Sed audi S. Hieron. in Gal. 1. super illum locum. *Cum autem &c. ut reuelaret filium suum in me &c.* dicentem, hic. *Non dixit Apostolus, ut revelaret mihi, sed in me. Cui enim aliquid revelatur, huic illud potest revelari, quod ante in eo non erat. In quo verò revelatur, huic illud revelatur, quod prius fuit in eo, & postea revelatur juxta illud in Evangelio Ioan. 1. Medius in vobis stat, quem vos nescitis.*

scitis. Et alibi: *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc Mundum. Ex quo perspicuum sit, naturà omnibus Dei ineße notitiam; nec quenquam sinè Christo nasci, & non habere semina in se Sapientiæ, Justitiæ, reliquarumque virtutum. Unde multi absque fide, & Euangelio Christi, vel sapienter faciunt aliqua, vel sanctè, ut parentibus obsequantur, ut inopi manum porrigant, non opprimant vicinos, nō aliena diripiunt: magisque judicio Dei obnoxii fiant, quòd habentes in se principia virtutū, & Dei semina, non credunt in eum, sine quo eße non poßunt.* Quid clarius ad probandum, quòd etiam nascendo cum seminibus virtutū homines sunt quomodò Christiani, nè dum operādo virtuosè, & rationabiliter, quamvis nesciant, sicut Iudæi, ad quos dicitur: Medius vestrum stat, quem vos nescitis. Ergo quatenus rationales nobiscū sunt implicitè, idest Christiani; licèt quā male, & sine ratione vivunt, nō sint Christiani. Et propterea in Synodo V. c. 12. damnatur Theodorus Mopsuastenus, quia dixit, *Nos dici Christianos à Christo, sicut Platonici à Platone*, id quod verum esset secundum vocem, non secundum rem, quoniam non particulariter, ut Plato Platonicorum, sed universaliter est Christus caput omnium Rationalium creaturarum, quoad Naturam, & mores, & gratiam, &c. Occurrrt objectioni

Et cum Aurasicani Canon. 8. negat, quodammodo omnes homines fideles esse, (uti coguntur dicere, qui fidem in Deum faciunt naturalem, & non infusam) loquitur de fide, qua credimus in Deum, idest de informata per charitatē operante cum merito condigno vitæ æternæ, quam Pelagiani putabant ex viribus naturæ adipisci: contra quos Concil. procedit. Ratio verò nostra cum S. Hier. loquitur de fidelitate secundum, & dilectionem naturalem ipsius Dilecti, qui est summa Ratio. Et hoc sufficit illi: & necessarium erat ad convincendos Athèistas, & Macchiavellistas, qui diversas leges à sectariis diversis credunt esse, & Christum unum de sectariis esse volunt; contrà quos ritè procedimus ostendendo, quòd sit prima Ratio, & Lex æterna, à qua omnes leges oriuntur, & cui nemo contradicit, nisi per errorem, quo ignorat Christum esse primam Rationem, & incarnatam fuisse propter nostram salutem, & vocatum Iesum à salvando.

Omnes igitur, qui profitentur vivere secundum Rationem, Christiani sunt eo modo, quo Patres, victores mundi, docuerunt: ergo in quantum à recta Ratione deflectunt, etiam à Christo non sunt: sicut & nos Christiani neque Christiani in illis sumus actibus, in quibus à ratione exorbitamus. Quod & Bernardus monet.

Una lex in Mundo naturalis, plures autem ritus, vel abusus.

V. Ergo Mundus unam habet naturalem legem in cunctorū hominum cordibus insitā, quam nulla diversitas obliterare potest. Sed nos ludū cæcorum agentes non animadvertimus: Illæ enim leges ritusque, qui contra rationem sunt, non sunt leges, sed abusus, & distortæ regulæ. Ratio autē prima Deus in persona Verbi inter alia propter hoc etiā incarnata est, (teste S. Tho. & Lactan. & alijs Patribus) ut nobis declararet doctrina & factis universalem naturalē legem, quam per legē supernaturalē dein perfecit, elevavit, & adimplevit. Stupor tenet me considerātem, quòd velint, nolint Homines, subditi sūt Christo, noto, aut incognito. Et ut Hier. ait, nec possunt nasci, esse, & operari, prout oportet, sine Christo, naturæ, & gratiæ authore. Conclusio utilißima & fortißima.

Ergo nullum est argumentum illud atrox petitum ex legum varietate; nam exclusis falsis, quæ veræ leges non sunt: tunc leges positiuæ sunt specificationes, & explicationes, & applicationes ejusdem legis primæ naturalis. Earum ergo varietas non constituit nos irrationales, neq; alienat à Christo in quacunque Natione. Et cum hoc Athei, putantes se ratione viuere, intelligent; non poterunt Christi, qui est summa Ratio, non Sectarius legifer, fidem renuere, sicuti nec qui Bonum amat, non amat Deum, vel implicitè, ut concludit Plato, & D. Thom. Responsio ad 2. cap. arg. principale.

Prædicauit insuper Christus Regnum unum cæleste, & tanquam custodes legis dedit Amorem, ac Timorem Dei, & præmia, & pœnas post mortem. Ergo & palàm, & clam, publicè, & privatim providit, ut fiat in nobis viridarium omnium virtutum: quæ virtutes cunctæ sunt quoque leges partiales, & expulsiones vitiorum cunctorum, contrariorum legi; quæ est mater, & nutrix virtutum, pendens à prima omnium Ratione essentiali Verbo Dei, quod est Christus; Qui, si vel minimum permisisset vitium, cum venit legem complere, non verè ostendisset, se esse Deum: nec puram ejus legem divinam, & universalem, sed humanam particularem. Quapropter, purgato Mundo vitiis omnibus, remanere non potest, nisi lex Christi, quæ est hortus omnium virtutum.

Objectiones pseudo politicorum contra legem Christi, ex Luciano, & Triphone exortæ.

Sed obiicit Macchiavellista irrisor nobis, ut olim Lucianus Platoni, & Triphon S. Justino; Christus formauit quandam Rempub. sicut Plato suam, quæ in Mundo reperiri nequit.

I. Nulla enim Respub. potest prohibere vitia omnia; neque præcipere virtutes omnes. Apostoli ejus fatentur, *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, ipsi nos seducimus.*

Argum. 2.3.q.

II. Christus, præterea, addidit quædam, in quibus Resp. non potest subsistere.

III. Veluti, *non jurare omnino.*

Math. 5.

IV. *Non judicare.*

V. *Non litigare: sed cedere & pallium petenti tunicam.*

VI. *Non ulcisci injurias; sed si quis te percußerit in maxillam unam, volve ei & alteram.*

VII. *Benefacere inimicis; pro eis orare.*

VIII. *Non cogitare de crastino, non thesaurizare. Non eße sollicitum, quid manducabimus.* Ergo non est laborandum, neque servanda bona in tempus indigentiæ naturalis; neque per totum annum congregandum est frumentum; neque arandum, nec bellandum; & sic quicumque invasor nos subiiciet, *& erimus preda Misorum,* ait Arist. aut omittemus Remp. ergo impossibile est.

IX. Sed quid ineptius, quàm cum ait, ut *vendamus, quæcumque habemus, & demus pauperibus &c.*

X. Utque *castremur propter Regnum Cælorum.*

XI. *Et eiiciamus nobis oculum, qui nos scandilizat.*

XII. *Et gaudeamus, & cupiamus, si nos alii persequuntur.*

Resp. uniuersalis ad dicta argumenta.

Cui respondi. Etiam si non reperiretur homo omni virtute plenus ita, vt à ratione nihil exorbitaret, qui instruit hominem; non propter hoc non debet omnes virtutes docere, & vitia explodere omnia: sicut neque quia Poema non invenitur omni vitio carens, debet qui Poeticam scribit, præcepta aliqua prætermittere ad Poemata spectantia; nec, quia Arist. demonstrationem nullam fecit, qualem ipse faciēdam scribit, debuit à præceptis quicquam demere. Neque Cicero ab Orationis regulis, quas docet; licet non omnes quisquā peritissimus eas observet. Sed hoc admonet, nos esse in statu imperfectionis, & contendendum nobis esse, ut pertingamus ad Idæam perfecti viri, quā Sapientes in Dei luce introspectant, describuntque.

Ergo, inquam, quantò plus Christianæ legis à nobis seruatur, eò meliorem vitam traduci, meliusque nos servari ad Deum & ad proximum. Item addo, verè Impossibile esse, quòd contingat ipsam servari ab his, qui dicunt Deo, recede à nobis, vel factis, vel etiā dictis; non autem ab his, qui per Dei gratiam bonos operarios & inconfusibiles se exhibent. Et Apostolos ejus vixisse hāc Remp. in actis Apost. teste Luca, & Aegysippo, & Patriarchatum S. Marci in Alessandria, teste Philone, scimus.

mus. Quod etiam ex parte, licet inutiliter, contendunt Anabaptistæ in Moravia.

Et primò: quantum ad nostram communitatem, quæ in consilio ponitur; considero; quòd si nemo thesaurizaret, omnes divites essemus, & Resp. abundaret bonis sufficienter pro omnibus. Sed quoniam humanæ opes divisæ sunt inter paucos potentes divites, cæteri urgentur paupertate. Pauperes autem sæpè viles, seditiosi, insidiosi, perjuri, fures, adulatoresque fiunt. Diuites verò superbi, avari, vel prodigi, gulosi, ociosi, libidinosi, contumeliosi, & tyrannici fiunt. Ideoque Resp. plena est ærumnis, & malis omnibus. At si omnes in communitate juxta Christi consilium viveremus, & Magistratus distribuerent munera, labores, & artes unicuique secundum propriam habilitatem naturalem, vel prædia, atque opes omnes ad Rempub. pertinerent, & fierent divisiones, & æqualitates, etiam pro meritis, ne filii optimorum ignaviter viventes, paterna bona ligurient, & Rempub. exemplo, & verbo, & factis pessundent: tunc melius viveremus, nec magis divitias, quàm Deum amaremus, & hanc vitam ad aliam melius referremus. Quapropter & si peccata essent, ut fatentur Apostoli, illa non essent, nisi qualia in se fatentur Apostoli, non destruentia Rempub. neque charitatem ad Deum, sicut Ciceronis, & Demostenis errores in Orationibus componendis, qui tolerabiles reputantur. Responsio specialis Ad primã obiectionem. Respondetur de communitate impossibili.

II. Secundo dixit, *Ne juremus omnino*, propterea quòd deberemus erga invicem ita boni esse, ac veraces in hac lege sancta, ut juramento nullo indigeamus ad veritatis confirmationem: sed quisque eam simplici animo proferret; sicut consuevit inter amicos fidelissimos, & Philosophos. Ergo sicut divisionem bonorum intelligo iterum factam esse propter defectum charitatis, & negligentiam curatorum particularium, sic Juramentum propter defectum veracitatis, & propter incredulitatem exigentis. Ergo utrunque ex quadam necessitate permittitur, & non ex legis imperfectione naturalis, aut divinæ: sed enim *A malo est, quod amplius est*, dixit Iesus. At si Iesu legem plenè observaremus, essemus profectò prudentes, charitativi, veraces. Nec divisione indigeremus, quæ est proles iniquitatis, teste Sancto Clemente; neque juramento, quod est in remedium perfidiæ. Respon. ad 2. d. Iuramento.

Ad III. Dixi judicium temerarium à Christo prohiberi, sed non rationale: nam addit, *Sed quod justum est judicate*. Et fortè docere volebat ad summum, quòd inter Christianos peccata nõ deberent esse nisi venialia, vel ex fragilitate, & imprudentia, non autem ex malignitate; vel saltem ea, quæ sunt contra proximum, (quorũ gratia instituuntur Tribunalia) nõ essent tam levia, vt illis indigerent. Nam, quo etiam possent absque peccatis vivere, tradidit nobis Sacramentorũ auxilium, ut infra dicemus. Propterea ergo præcepit, ut quilibet ignosceret Proximo suo; ex quo sequitur, quòd non indigeremus Tribunalibus, neque justitia punitiva. Quòdque reprehensus quilibet à propria conscientia, vel à fratribus, ultro pœnitentiam huiusmodi peccatorum subiret, sicut David, & sancti homines multi. Sed hodierno tempore, cum peccata hominum enormia sint & gravia, Tribunalibus indigemus. Sic S. Gregor. ait, quod si fraternitas exerceretur inter Episcopos, nec ipsum Papam oporteret præcipere, & judicare alios Episcopos si peccata non extarent; *lex enim non est posita justis, qui sibi ipsis sunt lex, sed injustis*, ait S. Paulus. *Et omninò peccatum est in vobis, quia judicia habetis: quare non magis fraudem patimini? &c.* ac deinde concedit Corinthiis Tribunalia propter ipsorum fragilitatem, & necessitatem; & committit ea Sapientioribus: & Timotheo significat, ut *accusationes* accipiat: & *publicè peccantes, publicè arguat*. Respon. ad 3. object. de judiciis: & ad 5. de Tribunalibus. 1. Tim. 1. & 1. Cor. 6. 1. Tim. 5.

Quapropter, cùm edixisset Christus, *quòd major sit sicut qui ministrat, & non dominaretur*, more Gentilium, ut Domini, sed tanquam fratres majores minoribus; intendebat auferre superbiam, & omnem punitivæ justitiæ materiam. Quoniam opus ea non est, ubi regnat Charitas; ut patet in familia. At deficiente charitate, necessaria est punitiva. Sed lex directiva, & justitia distributiva munerum, & laborum, & opum, & reciproca officia, & auxilia, sunt charitatis propria: per quam omnia membra mutuò compatiuntur, & congaudent, & coadjuvant mutuis sese officiis. Sicut olim fuit in Clero, & nunc in multis Ordinibus sanctarum familiarum Christi. Quamquam & vindicativa per omnes quoque jam serpit, quoniam peccata alter alterius non ferunt: & sæpè enormia sunt, nec ferenda, quoniam destruunt charitatem, radicem Reip. sanctæ.

Responsio ad 5. & 6. de nō litigando, non ulciscendo, & cedendo injuriantibus, benefaciendo inimicis.

VIII. Cæteri jam prædicti ordines sunt consultationes, sublimes valde, valdeque naturam perficientes. Et profectò, si observaremus omnes hæc moralia, abundaret sanctitas, innocentia, & fælicitas maxima; cessaret enim lis, & fraus, & odium, & vindicta. Nam insinuat Christus: Quòd si cum Sanctis tractas, quales singuli integrè rationales, hoc est Christiani, esse debent; tollenti pallium, vel percutienti cedere debes; non autem contendere: quoniam persuasum habere debes, quòd ille amet proximum sicut seipsum, & quòd non nisi ex magna charitate movetur ad id faciendum; vel, ut te probet; vel ne tu pecces, ut in collationibus Patrum sæpe evenisse legimus. Aut quòd ex fragilitate, & ignorantia peccet; & ideo parcendum esse illi. Ergo cedere debemus injurianti, tanquam patri, aut fratri, aut tanquam puero: quibus cum minimè litigamus, sed condescendimus. Sin verò non cum Christianis tractas, sed cum scelestis, debes etiam cedere, ut eos meliores reddas: erubescent enim tantam patientiam experientes. At si contendas, facis quod facit ipse, qui tibi injuriatur. Ergo imitaris ipsum: ergo accipis ab ipso legem: ergo tu es victus, qui accipis legem à victore. Sin verò tu cedis, ipse contendere omittit: ergo facit quod tu: ergo accipit legem à te, & est ergo victus, & ex fero fit mansuetus. Sic intelligitur Paulus Apost. dicens, *Noli vinci à malo, sed vince in bono malum*. Hoc autem non est vilitas, & abjectio, ut vulgus Macchiavellisticum putat, Aristotelicumque, nisi ubi fit extrinsecùs propter timorem, non quando ex animo; tunc enim est sublimitas, & magnanimitas. Sic rectè Diogenes dicit: Si te percutiunt Asinus, aut ebrius, non debes ulcisci: Similiter quicumque te percutiunt sine ratione, ebrii sunt, asinique irrationales: ergo dimitte eos in ipsorum stultitia, quoniam nesciunt quid faciunt; nec tibi injuriam faciunt, quoniam nesciunt; sed potius sibimet ipsis. Et quia in sapientem non cadit injuria. Telesius etiam Physiologus, nullius adulator, similiter sentit, ad sublimitatem animi spectare, ita cedere. At cùm cedit homo, propterea quod non potest ulcisci, & metuit, non autem quia parvipendit injuriam, quasi non tangentem ipsum, nec quia putat alios meliores sua mansuetudine reddere; tunc non esse magnanimitatem, sed ignaviam, & abjectionem. Quando Germanus Imperator misit exercitum, qui occideret Anabaptistas: hi omnes genua flectentes in quadam planitie simul mortem præstolabantur. Milites autem eo pervenientes, rubore, & stupore perfusi, noluerunt vel gladium contra eos stringere, sed permiserunt vivere; sic & Imperator ipse. Ecce quantam vim habet Christi consilium, utpotè quod etiam Diabolus vidit suis salutare futurum.

Rom. 12.
Ant. Miran. in lib. de evers. Monomachiæ, cum Aristot. non piè sentire videtur.

IX. Non propterea assero, Christianis non esse bellandum: quoniam, & hoc naturale est. Si enim te invadit bellua indomita, quæ per mansuetudinem, & huma-

humanitatem tuam domari nequit, nec in primo impetu quid boni per patientiam elicitur : tunc licet tibi vim vi repellere. Et perverſi homines, qui Evangelium virtute plantatum, eradicare contendunt, armis propulſandi ſunt.: non autem ſponte ſunt laceſſendi ad bellum ſine cauſa, nec propter ampliandam noſtram ambitionem, & cupiditatem : ſed vincendi ſunt benignitate, & urbanitate, & veritate, rectè prædicata, & miraculis, & patientia, ut facias eos plenè rationales : quod ſanè non niſi Chriſtianitas conſtituit. *Fides enim eſt ſuadenda, non imperanda*, ait Bernardus : & profectò res nulla ſic eſt Evangelio oppoſita, ut coactio hominum ad Chriſtianitatem. In Chriſtianitate enim ſola Rationalitas perfecta ineſt : quæ agnita reſpui rationabiliter non poteſt, ſed per Dei gratiam ſuaviter amplectitur. Nihilominus populo hoc cedere conſilium eſt; quoniam non omnes tantæ virtutis in culmine capaces ſunt : & ſecundum præparationem animi, & poſt illatam injuriam, intell gitur.

Declaratio reſponſi ad 6. object. & reſp. ad 7. de orando pro inimicis.

Sed ex his innoteſcit, quæcunque agimus contra conſilia Chriſtiana, ſuboriri ex quadam depravatione naturæ hæreditaria, quam peccatis enormibus adaugemus. Unde, ſicuti peccare eſt contra naturam, virtuosè autem vivere eſt ſecundum naturam; ſic lex Chriſti, ejuſque conſultationes, continent ipſammet legem naturæ, quam implent, elevant, & perficiunt, reformantque; & propter pravitatem permitti ea; quæ, ſi Mundus totus ſecundum conſilia Chriſti viveret, quod eſſet maximè rationabile, permittenda non forent. Et quoniam unus apex non præteribit à lege, donec omnia fiant, ſi lex fruſtra non eſt; ſatis conſequenter affirmari, vel conijci poſſe videtur, Mundum, malorum jam laſſum, ad legem hanc reducendum fore. *Et fiet unum ovile, & unus Paſtor*. Itaque res ſalubris eſt, ſanctaque, pro univerſis orare, ut boni fiant; & rationabile eſt valdè ſecundùm veriorem philoſophiam. Ac video hoc Regnum Chriſti ſimile eſſe *fermento abſcondito in farinæ ſatis tribus*; quæ ſunt Anima, Corpus, & Opes exteriores; *donec fermentetur totum*, ut Mundus totus Chriſtianus ſit. Vel, tria ſata ſunt, Poteſtas, Sapientia, & Amor : ex quibus ſingula conſtant entia : & Communitas, & Reſpublica omnis vera, quæ etiam farina naturalis ſunt, ſed corrupta, immutataque in Tyrannidem ſophiſticam, & hipocryſim; ſed fermentum Chriſtianum convertet eas ad fraternitatem, prudentiam, & charitatem. Quòd autem poſſibile ſit hoc, demonſtratum eſt alibi. Et quòd illo forſan in tempore Prophetæ promittunt Mundo Remp. ſtabilem, fælicem, ſine bello, & fame, & peſte, & hæreſi : ac ſæculum aureum; in quo ſanè (ſicuti optantes rogamus in oratione Chriſtiana) fiet voluntas Dei in Terra, ſicut in Cælo. Hoc autem ominor futurum mox poſt Antichriſti caſum, & Sectariorum, juxta doctrinam Sanctorum : & quòd poſt multum temporis ſurgent Gog, & Magog, occaſionem victoriæ Sanctis adducentes; & deinde hoc Regnum, evacuatis Principatibus, & Poteſtatibus, in Cælum transferetur. de quo alibi.

Repugnant conſiliis Chriſti, qui naturâ depravatam ſectantur: nã & ante Euangelii prædicationem Chryſ. docet multos fuiſſe legis, & conſiliorũ obſervatores. nõ enim homini defuit gratia, ubi homo non defuit gratiæ.

In lib. de Monarchia Chriſtianorum, & in 2 ſcripto de Monarchia Meſsiæ, & in Ciuitate Solis.

In Artic. Prophetalibus.

Igitur cùm hæc ſit ſola lex, quæ naturam efficit innocentem (quod nec Macchiavellus inficiari poteſt, licet ei videatur impoſſib.) conſequenter verũ eſt, quòd ſi univerſa non obſervatur, tamen ubi plus obſervatur, plus acceditur ad bonitatem in cunctis Nationibus. Pervenietur, ubi tota obſeruabitur. Hoc autem erit, quando in omnibus, & per omnia confidemus in Deum, & ſperabimus in Deum, pluſquam in noſtra prudentia, & honoribus, & divitiis : & unanimes erimus cum eo, ſuperantes eos, qui irrationaliter ita ſe habent cum amaſia, quòd abſque ipſa non poſſunt cogitare, ſperare, aut operari. Quòd ſi tantum poteſt naturaliter amor fœminæ, turpe eſt, quòd multò non efficiat in nobis plus amor agniti Dei.

Propte-

Omnis lex philosophica fūdatur in virtutibus naturalibus, & in rivis: Christiana in supernaturalibus, & in fonte. Plat. in Dial. 1. de legibus.

Propterea que lex Christiana fundatur super Fide, Spe, & Charitate, Virtutibus divinis, altissimis, ut Metaphysicè ostendimus: Leges verò Philosophicæ, quantumlibet rationi conformes, super virtutibus humanis inferioribus, quæ non ligant nos valdè cum Deo, sed cum rebus à nobis tractabilibus; sicuti Prudentia, Justitia, Temperatia, & Fortitudo; super quibus Plato suas fundat leges. Profectò humanæ leges fundamentum non respiciunt, sed fastigium; idcircò citò ruunt. Nam videntur etiam Deum colere propter bona mūdana, unde non tam nobiles efficiunt animos, sed relinquunt timidos, avaros, & fraudolentos, & anxios.

Iterum respondetur ad 7. & 8. 9. & 10.

Neque Christus prohibuit hominibus cunctis arare, serere, & curam familias habere; neque consuluit, ut omnes venderent quæ habent, & se se castrarent propter Regnum Cælorum, & oculum scandali occasione eiicerent: Sed Prædicatoribus suæ legis proposuit omnia abjicere, ut aliud non curarent, nisi Verbum Dei, quoniam cibus, & vestitus simplex sufficit illis; quem ab iis, quibus prædicabant, sumere poterant: quoniam, *Dignus est*, ait, *operarius cibo suo*. Cætera verò dixit aliis hominibus curæ esse. Et anxietatem, quæ fiduciam in Deo frangit, non autem rationalem curam prohibet.

Mathr 10.

Ad 9.

Castrari verò non dixit secundum literam; sed ut continentes sint spontè, sicut castrati coactè.

Ad 8.

Vendere omnia, & dare pauperibus, his maximè consuluit, qui ipsum in prædicationem verbi sequi volebant: non tamen propterea despexit Lazarum, & Martham, & alios, qui ministrabant ei de facultatibus suis.

Ad 10.

Oculum eiicere non præcepit literaliter: sed scandalum, quod per oculum intrat, & fenestram scandali: hoc est, ut avertas oculos à rebus, quæ scandalum afferunt: quandoquidem præstat oculis carere, quam peccare. Stultitiam hanc Mahometanis, Christi verba non capientibus, relinquamus; qui se, viso sepulchro pseudoprophetæ, cœcant, ne quid amplius videre dignati. Christus ergo nos à terrenis abstrahit: & eis docet uti, non frui: & possidere, & non possideri.

Mulsiplicitas legum unde.

XII. Præterea leges Nationum positiuæ, etiam quæ justæ sunt, quotidie novis indigent legibus, pragmaticis, glossis, additionibus, subtractionibus, quoniam non sunt scriptæ in cordibus, sed in carthis; & quomodolibet ab uno quoque torqueri possunt: nec convenire possunt in uno spiritu cuncti ob varietatem animorum, & affectuum, & finium. Sed Lex Christi, cùm sit ipsammet rationis naturalis eminentissima Regula, ejus spiritu perfecta, vivificataque, elevataque, stat in animis. Et quando omnes secundum illam benè revivificati fuerimus, non indigebimus tot novis legibus amplius. Rectè dixit Chrysostomus. *Gratia Spiritus sancti pro scriptura nobis utendum erat: sed quia gratiam excussimus, libris indigemus*. Ergo asserendum videtur, hanc à ratione, & spiritu gratiæ elongationem, introduxisse in Christianismum tot scriptas leges; sicut defectus mutui amoris introduxit Tribunalia, & juramentum, & divisionem bonorum. Et verè communis iniquitas ad divisionem bonorum coegit Gentes, teste S. Clemente.

In Matt. prologo.

Grat. cap. dilectissimis.

Iustus sibi ipsi est lex, ut omnes Philosophi dicunt: sic & Paulus Apost. Ergo propter injustos fiunt pragmaticæ, sanctiones; & non dum finis. Veluti enim charitas absque ulla alia lege communi sufficit mutuo regimini, ac vitæ, ut patet in familia bonorum; Sic deficiente charitate, non sufficiunt innumeræ leges; ac semper adaugentur cum dedecore, ac detrimento nostro nimis. At si ista tantummodo observaretur, *Dilige Dominum Deum ex toto &c. & proximum tuum sicut te ipsum*, sufficientissima foret. Superaddita una glossula Christi mirifica: *Quæcunque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facite illis*. In qua explicatur lex, & ratio

Deut. 6 & Luc. 10.

Math. 7.

& ratio legis totius ſimul, & omnis. Reſpublica verò Chriſti ad idæam familiæ inſtituta eſt, ubi omnes fratres ſumus, & majoribus tanquam patribus obedimus. Ad idæam quoque corporis humani depingitur à S. Paulo, & ordinatur ſapientiſſimè in unitate ſpiritus, & multiplicitate membrorum, compatientium, congaudentium, & ſubitò ad nutum ſigillatim operantium: quod omnibus ſimul utile eſt abſque ſchiſmate. Hujuſmodi Reipub. verè competunt laudes, quas Plato ſuæ conſimiliter fictæ tribuit, atque Teleſius inſtar corporis animati, ut S. Chryſ. & S. Clemens Rom. admonent, & quam Thales inſtar familiæ inſtituit: undique enim veritas habet teſtimonium.

Juxtà illud Mat. 24. *Fidelis ſeruus, & p. q c.d. ſuper familiā.* 1.Cor. 12.

XIII. At recentiores quidam præſtigioſa Ariſtotelis cupidine ducti, condemnant communitatem, tanquam impoſſibilem: & diviſionem adeò obſtinatè tuentur, quòd hæreſim eſſe putant ipſam negare; propterea quod S. Auguſt. hæreticorum in numero eos ponit, qui communitatem tuebantur; & Conc. Conſt. damnavit Ioannem Us, aſſerentem, clericos non poſſe proprium quid poſſidere.

Reſp. Chriſti in cōmunitate. Argumenta Ariſtelicorū contra Remp. Chriſti, à noſtris con firmata imprudētet. Arg. 1. ex S. Aug. & Concil. Conſtant.

Ego è contra communitatem difficilem eſſe prædico ſolum ex defectu charitatis. At charitatem augeri magis in communione quam in diviſione; & ita ſentit Auguſt. dicens. *Amputationem proprietatis eſſe augmentum charitatis.* Et hoc experimur in Religionibus, ubi qui proprietarii ſunt Monachi, poſsidentes pecuniam, ad Epiſcopatus, & Prælaturas adſpirant, & Religionem proſternunt. Qui verò non poſſident proprium, Religionem tuentur, & fratres ſuos. Et ratio naturalis hoc docet, & exemplum corporis, & familiæ, ubi membrum unum pluſquam convenit nutrimenti, aut veſtimenti capiens, vel ocians, infirmatur; & cæteris languorem affert. Et filii familias potiores partes quærentes, familiam deſtruunt, & fratres oderunt, & S. Clemens idem approbat, & Chryſoſtomus, Baſilius, & Ambroſius, qui dicunt, *Meum, & Tuum eſſe verba mendacii*; omnia enim ſecundum naturam ſunt Dei Patris noſtri, nec diviſit ea filiis, ſed in communi ſeruanda, & poſſidenda reliquit, & ſic fuit ab initio etiam poſt Adam; ſed deinde *Jus Gentium* (ait S. Clem.) *propter iniquitatem introduxit bonorum diviſionem*. Ergo S. Auguſt. *non damnat eos*, (reſpondit D. Thom. 3. cont. Gent. cap. 122.) *qui ſe dicebant Apoſtolicos propter communitatem bonorum* (*hoc enim hæreticum eſt aſſerere*) ſed *quoniam ſe ab Eccleſia ſeparantes nullam ſpem ſalutis putant habere eos, qui utuntur iis rebus, quibus ipſi carent:* Vel (adde) propter communitatem mulierum. Quas, Gratiano teſte, etiam S. Clemens, ex præcepto Petri Apoſtoli declarat debere eſſe communes, *proculdubio* (inquiens) *etiam conjuges*. Quod tamen Gloſſa intelligit, quoad obſequium, non autem quoad thorum. Sic etiam ſcribit Tertull. Chriſtianis priſcis omnia fuiſſe communia, exceptis mulieribus: quæ tamen in officiis communes erant, non autem in coitu, niſi apud hæreticos Nicolaitas.

Reſp. ad argumentū.

12. q. 1.

Argumentum Ariſt. directè S. Aug. contrariatur, dum ait, quod in communitate deficeret charitas ſicuti parum mellis in amphora aquæ. Hoc autem falſum eſt: nam potius augetur: at veritatem haberet in amore partiali, & proprio, in quo fundat Macchiavellus ſuam Remp. cum Ariſtotele, non autem de charitate, & naturali, quam Capreolus forſan vocat informem, & ſecundum quam novit Plato, *neminem ſibi ſoli natum eſſe; ſed ortus noſtri partem ſibi Patriam vendicare: partem parentes, partem amicos*, & Lucanus ait, Profeſſionem Stoicorum rationalium fuiſſe, loquens de Catone. *Non ſibi, ſed toti natum ſe credere Mundo.* Et in Rep. Rom. id ex parte videmus.

Arg. 1. Ariſt. ſolvitur.

Epiſt ad Archit.

Ergo magnanimorum, & confidentium, ſibi, & aliis poſſe ſe ſufficere, eſt communitas.

munitas. Ignavorum verò, & hujus Mundi curis nimis dicatorum, tantoperè divisionem affectare. Quapropter decipiuntur qui putant esse contra naturam; magis autem docentes esse hæresim ipsam communitatem. Quin è contrà ipse affirmo, hæresim esse secundum nomen, & secundum rem ipsius hæresis, negare communitatis perfectionem maiorem. Et id D.Thom.docet in 3. contra Gent. c. 127. nobiscum. Si præterea esset hæresis, Apostoli quoque hæretici fuissent; qui ipsam observarunt, & innumeræ familiæ Monachorum, & fratrum; & Clerus antiquus; quandoquidem divisio in Clero cæpit tempore Simplicii Papæ, potius per permissionem, quam per legem, sicut etiam S. August. docet, à Gratiano citatus. *Ego malo*, dicens, *Clerum habere claudum, cæcum, aut manibus truncum, quam mortuum*. Appellat enim claudos, & mancos, Clericos proprietarios, in via Christi: Mortuos verò hippocrytas, qui fingebant se vivere in communitate, & occultè usurpabant, & surripiebant communitatis opes, ut nunc multi rapaces, & avari, qui propterea mortui sunt; quia fingunt se esse id, quod non sunt; Ergo non sunt quod sunt: Ergo mortui sunt. Propterea ergo August. permisit in remedium divisionem in Clero suo, ut amplè declarat. Utique ergo hæresis esset affirmare, quòd Pontifices summi non habuerint potestatem concedendi divisionem, ac proprietatem non hæreditariam, ipsi enim hoc rationabiliter fecerunt imperfectionibus condescendendo. Nec mirum est Pontifices minora etiam bona permittere, cum Legislatores aliquando permittunt mala, sicut Moyses usuras cum extraneis permisit, & libellum repudii, quæ pluris sunt momenti. At nunquam Conc. Const. negavit, neque Pontifex ullus, communitatem, quam Religiosi profitentur; sed commendarunt semper, & divisioni prætulerunt. Illa enim rationabilior, ista medicinalior. Ordines ergo Fratrum viventium in communi Christus conservat semper in Ecclesia in memoriam, & fermentum, quo forsan aliquando reliquus Mundus ad id convertatur. Quo casu verum erit, omnem virum probum dominum esse omnium rerum, ut Gerson, & Richardus sentiunt: qui tamen reprehenduntur rectè à Soto juxta præsentem praxim; non autem absolutè, juxta eam, quæ forsan est futura. Et ego sic existimo.

Communitatis maiorem esse perfectionem.

Arg. cætera Arist. cōtra communitatem solvuntur.

Cæteræ Aristot. rationes contra Rempub. Apostolicam, sunt ex frigida Logica petitæ. Primo, quod videlicet quilibet plus fructuum, quam laborum capesseret. Secundo, & quod mallent omnes fieri Sacerdotes, aut Milites, quam Agricolæ. Tertio, quod tolleretur Temperantia, & Liberalitas: cum nulli adesset proprium, quod daret &c.

Resp. ad 2. de officiorum confusione.

Ubi profectò temerè loquitur. nam magistratus distribuerent labores, ac fructus juxta meritum, & naturales habilitates; & quilibet ei addiceretur Arti, ad quam aptus natus Rectoribus apparet: Nec quilibet pro arbitratu suo operaretur, ut Arist. putat, garrit, & nugatur. Hoc palàm noscitur in Monasteriis, ubi non quicunque, quod vult officium facit, sed quod melius potest secundum naturam, & studium.

Resp. ad 3. de liberalitatis cessatione.

Liberalitas autem Virtus partialis est, hoc est, germen beneficientiæ, quæ in mutuis officiis & auxiliis corporalibus, & spiritualibus relucet magis. Porrò qui se totum dat, totamque vitam communitati, is verè liberalis est, (ut respondet S. Anselmus,) non autem qui pecuniam, quæ sua non est, sed res à se extranea, ac fortuita: ut liberalior qui totam semel arborem, quàm qui aliquando fructus aliquos dat.

Resp. ad 4. de temperantiæ peremptione.

Magistratus etiam, Temperantiæ curam gerentes, præficerentur, qui ordinarent divisionem cibariorum, & esculentorum in mensa communi in qualibet æde

refectio-

refectionis, quam cænaculum refectoriumque vocant, & matrimonia secundum dotes naturales, & non fortuitas, copularent. Sed Monasteria ostendunt vanas ratiunculas Aristotelis, ubi maximè temperantia viget, imò etiam Monasteria Gentilium Indorum.

Quod autem divisio minus sublimet naturam, ut S. Clem. & Patres docent, quam communitas, nemo negare audet. Quoniam verò Ecclesia Christiana est instar sagenæ ex omni genere piscium congreganti, optimorum scilicet & bonorum, atque malorum: & cum bono frumento non solum fructui centesimo, sed & sexagesimo, & trigesimo, & zizanis, est locus: Verisimiliter potest expectari juxtà Doctorum sententiam, *ut convertantur ad Dominum universi fines Terræ*; & tranquillitas, & victoria Sanctorum, prædicato Evangelio in toto Mundo, & sicut David ait, *omnes gentes quascunque fecisti venient, & adorabant coram te Domine*, ut Tobias 14. exponit, & tunc vivatur sæculum sanctum; transferendum denique in Cælum. Et sub hoc sensu possunt audiri (ut monet S. Hieron.) verba, quæ Tertullianus, Lactantius, S. Ireneus, S. Sulpitius, S. Clemens Rom. S. Iustinus, Clem. Alex. Origenes, Apollinaris, Papias, Victorinus, S. Bernardinus, de sæculo hoc dixere; cui & Sybillæ, & Philosophi multi, præcipuè Platonici, & quicunque de optima Rep. scripserunt, & Poetæ, qui de sæculo aureo, concordant, quod forsan Christus restituet; ut omnes fatentur, excluso errore Cheliastarum, & illorum, qui partim erraverunt cum Cherinto, putantes in hac vita futurum esse Paradisum delitiarum: Alii dixere per mille annos Christum visibiliter cum Martyribus resuscitatis regnaturum in Mundo; & Mahomettus posuit Paradisum carnalem Veneris, & Bacchi, hac doctrina non intellecta deceptus. Hoc tamen excluso fabuloso sensu, etiam S. Augustinus dicit, esse possibilem hanc doctrinam millenariorum: & Hieronymus dicit, se non audere ipsam improbare, nisi quatenus consentit Cherinto in carnalibus. A quo credendum est Lactantium, at prædictos Sanctos, longè abesse, palam est. Multi Recentiores ipsam mussitando pertranseunt. Ego verò in Prophetalibus ostendi, quòd, licet neque Christus in carne, neque Martyres in resurrectione anticipata, sint regnaturi (ut & ego arbitror) tamen conveniens est asserere, Ecclesiam non gemmatam, & auream materialiter, ut Talmutistæ garriunt, quos irridet Hieronymus, sed virtutibus gemmatam, & Regno super omnes fines terræ decoratam, in tranquillitate innocentiæ diù victuram, post Antichristi casum; in qua errores Priscorum vitavi; non quòd supereſt doctrinæ, cui Hieron. & Augustinus assentit, si spiritualia bona in ea fuerint: quod docent prædicti Martyres, & Doctores Illustrissimi, & Apostolorum Discipuli. Et profectò qui penitius Scripturas introspicit, & convenientiam ex parte Dei, & hominum cunctorum desiderium, & omnium Nationum applausum, hanc intelligentiam non contemnet. Et Don Serafinus Firmanus Doctissimos sequutus, idem expectat. Et S. Catharina Senensis renovationem Ecclesiæ à Christo didicit affuturam in epist. quam Archiepiscopus Ambr. Catarinus exponit, & S. Brigida, & Dionysius Carthusianus, & Ioachinus, & Poetæ nostrates, & Grammatici, & plebiculæ cum eis, expectant, ut fiant unum ovile, & unus Pastor, in gloria, & tranquillitate magna. Idcircò etiam fortè oramus, ut Regnum Dei adveniat, ubi fiat voluntas Dei in Terra etiam, sicut fit in Cœlo, & hoc etiam continebat oratio, quam docuit Christus.

Hinc resolvuntur omnia argumenta Macchiavellismi, qui ex Reipublicæ humanæ instabilitate negant Dei providentiam. Quod autem possibilis sit Respub. hæc, quam putant impossibilem, alibi declaravi.

De Reip. Ecclesiasticæ statu optimo post ruinam Antechristi.

Psal.

Hier. in Ezech.

Excluso manifesto errore Cheliastarū.

XX. de Ciuit. Dei cap. 7.

Hier. lib. 4. in Ierem

In Monarchia Messiæ, & Civitate Solis.

XIV. Sed

Altera solutio.

XIV. Sed licet hoc futurum non esset, haud tamen propterea tollitur veritas, quòd Christi Resp. in statu innocentiæ de facto fuerit juxta omnes Sanctos, & Philosophos, & Poetas: & quòd nunc minimè sit contra naturam, sed summopere illam perficiens: & possibilis: & quòd qui plus ipsam observat, melius vivat in Terra, & in Cælo. Et quòd talis Monarchia, in Petro fundata, sit omnium perfectissima, cum Senatu Cardd. & Politica tot Archcipiscoporum sub illo, & Episcoporum sub his, & Plebanorum sub his. De quibus in lib. de Monarchia Christianorum loquutus sum luculenter, ostendens Philosophos secundum naturam nusquam potuisse meliorem formare Remp. quā Ecclesiastica, etiam præsens. Quòd si Principes laici in omnibus vellent obtemperare Ecclesiasticis, nil melius desiderari posset pro salute communi contra Infideles, & concordia inter Fideles, & securitate, ne quis invadat alienum Regnum; neque jura: & tunc sub uno patre Principibus Christianis convenientibus statim Hæretici, & Mahomettani victi cederent, & totus Mundus subito Christianis subderetur. De his alibi.

Argumentum novum Politicorum.

XV. Et pergunt alii. Munus Legislatoris haud esse, omnia prohibere vitia, omnesque jubere virtutes, sed Philosophorum: qui de vitiis, virtutibusque scribunt; & quæ Christus dixit, non siluere. Quibus respondi, non esse munus Legislatoris humani, sed divini, & Dei, & Rationis universalis, & primæ, qui maculam in sua lege non sinit. Philosophos autem omnes nosse id secundum naturam perfectam esse, locutosque esse tanquam testes, non tanquam Legislatores hujus veritatis. Ex quo palam fit, qualiter Christus est ipsa Rationis Ratio viva, à qua omnes Philosophi rationales lumen accipiunt, aut naturale, aut gratuitum. Omnemque Philosophiam datam esse hominibus, ut Cyrillus docet 1. lib. contra Iul. tanquam Cathechismus ad Fidem Christi; idem probat S. Greg. Nyss. in Abram, ut in Greg. Theum. quod per Philosophiam, & Astronomiam Cathechizati sunt ad Fidem. Idem de se fatetur S. Iustinus in Dialogo Triphon; Et quidquid rationabile dixerunt Philosophi, esse à Christo, ut Ratione prima, & ideò nostrum, non ipsorum. Similiter S. August. de Doctr. Christiana. Propterea (dico) Philosophi hanc Remp. agnoverunt. Quamobrem Sapientes omnes posuere inter amicos communitatem. Unde proverbium, *Amicorum omnia communia*. Ergo multo magis inter fratres, cujusmodi Christus in uno amoris, ac Rationis spiritu nos facit omnes.

Consideratio.

Id quoque neminem latet, quòd hodie non vivimus secundum Legem Christi tantummodo, sed secundum Civiles, à Gentilibus derivatas, ut Bern. etiam lamentatur in lib. de Consid. quoniam nequitia, & fragilitas Divinam Legem observare diffidunt. Lex tamen Christi Tribunalia pro conscientiis instituta habet. Ad quæ unusquisque recurrit pro pœnitentia culparum suarum, in se ipso voluntariam recipiendo, & exercendo vindictam. Et ò beati nos, si alio non indigeremus tribunali: & unusquisque in hoc peteret à Sacerdote pœnam suæ culpæ, non expectatis accusatoribus, & testibus, qui ipsum cogant. Et hoc licet sublimius in bonis Christianis impleatur, fuit in omnibus Socratis desiderium. Dicebat enim, sic faciendum esse secundum naturalem rationem: utque nemo se defenderet, neque per Advocatos, Oratores, & Glossatores legum, ut Plato refert in Critia, in Protagora, & in Phædone. Nec id modò docuit Socrates, reis faciendum; sed etiam innocentibus, ut videlicet respondentes, quod verum est, nil amplius sese defendant, aut excusent. At si quis injuste condemnetur, humiliter subeat pœnam, speretque è Deo post mortem retributionem. Quod autem docuit, fecit etiam Socrates, injustè damnatus: secutus Christum sibi ignotum in carne, sed quæsitum

in uni-

in universali ratione boni, quæ veraciter solum in illo est. Unde Sanctus Justinus in Apolog. 1. facit Socratem hoc titulo Christianum, & in Apolog. 2. ait Dæmones impulisse Græcos ad occidendum Socratem, quia negabat Deos falsos, cum esset veri Dei cultor, à Christo instinctus ad prædicandum contra falsos Deos; & sic de cæteris Philosophis, si aliqui veritatem ex toto corde quæsierunt, pronunciat: & Hieronymus, & alii Patres contestantur. Nunquam enim Christus defuit ante Incarnationem, nec deest ulli homini in his, quæ sunt necessaria ad salutem, nisi sint rebelles luminum, ut etiam probat Sanctus Thomas 12. quæst. 98. & 2.2. quæst. 124. & 2. sen. dist. 25.2. Universa ergo Christi lex minimè impossibilis, & maximè secundum naturam comperitur, quam perficit, & exaltat. Cui & boni Stoici, & Socratici, & Pythagorici, & Essent, quin etiam Platonici, & omnes veri Philosophi ità consensere, ut Doctissimis Patribus videantur propemodum Christiani: non autem Peripatetici, & Epicuræi, quoniam verè Philosophi non sunt, in quo rationem Dei, philosophiæ auctorem, negant.

Nunc judicet qui penitiora sapientiæ studiosè introspicit, utris credendum sit. Hoc autem non faciat Macchiavellus, qui nullas scientias percurrit, nisi historiam humanam nudam, ratione communi non examinatam, sed sub amoris proprii curta consideratam ratione.

XVIII. Præterea nemo neget, quòd quicunque hanc Christi legem observat, *Quæcunque vultis, ut faciant vobis homines, & vos facitis illis*, non sit vir omnibus utilis, bonus, rationalis, honore dignus, & quod lex hæc faciat hominem sibi, & Reipubl. utilem, ac bonum. Videtur etiam bona, ac magnanima magis, magisque hæroica, quam illa naturalis cunctis Gentibus. *Quod tibi non vis alteri ne feceris*. Hæc enim est lex Justitiæ, illa vero magninimitatis, & beneficientiæ: quæ Mundum vincit divinis modis. Parum enim est non malefacere: heroicum autem est etiam benefacere. Unde David, *declina* (ait) *à malo: & fac bonum*. Rectè cognovit Telesius quanto jure beneficientia diuinior est, quàm justitia; sed à Peripateticis neque inter virtutes numeratus. Senecas doceat eos in septem, quos scripsit libris de Beneficiis.

Confirmatio ex hoc quod lex Christi facit homines bonos.

Psal. 33.

DE CÆREMONIALIBUS.

QVoniam verò ex altero capite plurimi scandalizantur in Christo, impiè eloquentes, quòd Christus.

Argum. 1. contra ceremoniatia Christi præcepta.

I. Non modò legem austeriorem ferè, quàm Stoica, tulerit, omnia prohibendo vitia (quæ quidem dulcissima est viventibus secundum naturam.)

II. Sed insuper præceptis moralibus addidisse, ajunt, cæremonialia, quæ nihil cum natura commune habent: sed superflua videntur. Argumentum 2.

III. Præterea, immanis apparet impietas, eos, qui Sacramentis cæremonialibus carent, pro damnatis ad pœnas æternas habere; sic enim totus ferè Mundus ad infernum damnatur; & illi, qui secundum virtutem vixerunt; quod intolrabile, Deoque indignum videtur. Unde abominantur, quod scriptum est tam absolutè. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu sancto non &c.* Argumentum 3.

Responsio.
Idem dicit D. Tho. 3. contra Gentiles c.117.

Quibus durè examinatis, dixi. Christus non dedit Sacramenta ad coarctandum viam salutis, sed potius ad illam dilatandam: nempè in auxilium, quo possimus legem naturalem, & Evangelicam observare, & ad supernaturalia elevari: communicando nobis per illa auxilium, gratiamque suam; quæ tamen nulli viventi secundùm virtutem, ullo in loco, & tempore deest. Non enim his est ita ligata organis materialibus, ut cùm desunt elementa necessariora Sacramentorum, per infusum votum, & desiderium ipse non suppleat: nisi *quis desit*, ut dicit Apostolus *Gratiæ Dei: aut in vacuum recipiat, quæ stat ad ostium, & pulsat, & illuminat omnem hominem venientem in hunc Mundum*. Hæc autem doctrina secundùm naturam incedit; nec à Macchiavellista negari potest. Confessi enim utrique sumus, legibus humanis haud omnia vitia prohiberi, eo quòd major hominum pars imperfecti sumus, nec ad tantam reduci possumus rationalitatem. Ipsi quoque, qui summè rationales esse volunt, sæpè delinquunt. Igitur conveniebat Christo, cùm sit Deus, non modò legem ferre secundum rectam naturam, ejus regulam primordialem, sed etiam supernaturalem dare: facultatemque præbere, qua possimus etiam legem servare; remediaque delendi peccata, quæ quotidie committuntur. Id nimirum est supernaturale auxilium, quod Sacramenta instrumentaliter conferunt. Quod si tu hoc auxilium inficiaris, propterea quod tuus fictus animus, vel incredulus, in causa est, quominus illud in te sentias, neque recipias, & pars major hominum ferè ab ejus perceptione excluditur; nihilominus longe secus experimur in verè piis, ac bene credentibus; qui Sacramentorum perceptione colliquari dulciter animum persentiunt, & robur acquirunt, & quidam in estasim rapiuntur. Hujusmodi autem homines semper in Christianismo quolibet tempore extiterunt, & nunc extant. Et ego vidi quosdam: & hoc inficiari, est protervè procuratæ ignorantiæ.

Heb. 12.
2. Cor. 6.
Apoc. 3.
1. Jo. 1.

III. Præterea quanquam natura haud jubet Sacramenta supernaturalia, quæ vocantur sacræ rei signa, tamen neque prohibet (imò omnis res naturalis est signum latentis divinitatis, ait Sanctus Augustinus.) Nec sunt talia, quæ cunctis nequeant convenire Nationibus, & personis singulis; cujusmodi fuit Circumcisio solummodo masculis, & difficile. Atque abstinentia à carne suilla, aliisque cibis, qui regionibus plurimis vtiles sunt; & tot lauacrorum usus, quæ solummodo aliquo in tempore & personæ prosunt; & sacrificia animalium, quæ solis divitibus sunt possibilia. Ex quo patet, præcepta Christiana cæremonialia omnibus esse facilia, & ubique & semper (ubi enim imposibilitas accedit, excusat à peccato,) dignaque esse legis latione divina universali; nec naturæ contradicentia, sed auxiliantia.

Apud S.Thom.dicitur etiam naturale quod natura nō prohibet.
Quo sensu Sacramēta dicuntur naturalia.

IV. Quin etiam invenio Sacramenta esse constituta in rebus, quarum natura symbolum, & congruentiam habet cum effectibus, ad quos divinitus assumuntur; & propterea sunt Inuisibilis gratiæ visibilia signa, ut ex visibilibus ad invisibilia assurgamus, inquit Sanctus Dionysius. Etenim naturalis mos obtinuit, ut quando quis novam militiam, aut gymnasium ingreditur, soleat accipere signum aliquod, & priscis renunciare negotiis, & vitæ; & fidem suam Principi, aut Præceptori obligare. Hoc autem fit in baptismate, & quicunque supernaturaliter adjutus voluntatem habet illud suscipiendi, si suscipere nequit in facto, salvatur in Christo, quoniam ut dixi, Sacramentum non coarctat, sed dilatat viam salutis, ut Diuus Bernardus epist. 77. docet. Non enim materialia signa dant gratiam de se, vt corporalis medecina, sed verè

ex

ex instituto Dei; qui ubique adest quærentibus, & invocantibus eum in veritate.

Igitur omnes Mundi homines quando proponunt animo vivere secundum divinam sapientiam, quamvis ignorent in particulari esse incarnatam, si ex toto corde Dei jussionibus, etiam sibi ignotis, obedire proponunt, tunc Deus, qui per gratiam ad hoc propositum eos elevat (siquidem non jubet impossibilia, nec in lege naturæ, nec in lege gratiæ, sicut injusti Principes, sed *Iustè instat præcepto*, ait Sanctus Leo, *quia prævenit auxilio*) tunc vel docebit per se, vel per Angelos, vel magistros visibiliter de divinis mysteriis; vt habeantur pro baptizatis in voto, arcano infuso: quoniam quicquid Deus juberet parati sunt ex voluntate facere, sicut qui sciunt explicitè præceptum incarnati Verbi, & noti, & ignoti, sanantis gratiâ naturam: & illa pœnitudo (per secretam gratiam nulli deficientem) veteris vitæ, & propositum novæ, est lavacrum peccatorum interius; & hoc dico esse Baptisma, quod fit per aquam exteriorem in corpore, symbolum illius, quod fit in anima interius per aquam spiritalem. Quas ob res non decet (ait Sanctus Bernar.) omnes in aqua non baptizatos de facto, propter defectum baptismi condemnare, nisi eos, quibus in promptu fuit baptisma: persuasumque est rationibus, aut miraculis sufficientibus, id esse à Deo præceptum. Nemo enim ad illam obligatur legem, quæ sibi promulgata non est: dicente Apostolo, *Quomodo credent ei, quem non audierunt?* Aut si promulgata est, non ostendit jam promulgator diploma, & sigillum Regis, qui misit illum ad legem promulgandam. Igitur quamdiù sibi sic non proponitur, is manebit à pœna non accepti baptismi tutus, legem naturalem servando: & si juxtà præcepta Dei, supernaturali gratia præmunitum supponat se, affectus, effectusque suos Primæ Causæ, salvabitur ad regnum.

Responsio pro Baptismo.

Ser. 10. de Pass.

In epist. ad Hug.

De pueris autem non baptizatis cuiuscumque nationis, jam certus sum per revelationes S. Brigidæ, & authoritatem S. Bernardi, & Patrum, & Scolasticorum, quòd damnati nequaquam sint ad pœnam aliquam cruciantem. Et quamquam non sint Beati, manent tamen in locis naturalium bonorum, qui ipsis etiam, quamvis ex negato Paradiso miserrimis, pro deliciis sufficiunt; quoniam Christo conformes in naturalibus: non autem bonorum supernaturalium, sicut illi, qui Sacramentum susceperunt. Unde S. Bonauentura in 2. dist. 33. quæst. 3. nec de carentia divinæ visionis eos cruciari putat: quoniam non se ad tantam gloriam idoneos sciunt per naturam; quam tamen perfectam habent ab instauratore naturæ, & hoc satis illis: sicut nec rusticus cruciatur, si non fit Rex, quoniam ad hoc se non natum intelligit. D. Thomas in q. disp. de pœn. pecc. orig. q. 3. & in 2. sent. dist. 33. q. 2. art. 1. & 2. in arg. sed contra, & in resp. ad 5. & *conformem horum puerorum diuinæ Iustitiæ, & non inordinatam ineße voluntatem, & rationem* contendit: *at scire se non eße proportionatos ad vitam æternam ex naturalibus, propterea non dolere de privatione visionis Dei*. Imò, ait in resp. ad 5. *licet sint separati à Deo per coniunctionem quoad gloriam, non tamen ab eo sunt separati, imò sibi coniunguntur per participationem naturalium bonorum; & ita de ipso gaudere poterunt naturali cognitione, & dilectione*. Idem fusius in corp. eiusdem art. 2. *Nihil dolebunt* (ait) *de carentia visionis divinæ; imò participabunt multum de divina bonitate, & perfectionibus naturalibus*. Idem Fer. in 4. cont. Gent. c. 90. Catharinus, Viguerius, & Durandus in 4. d. 44. q. 9. & meliores Scolastici, naturalibus bonis eos contentos fore decernunt. Idem Greg. Nazan. orat. in lavacr. Greg. Nyss. in lib. de præmature

De Infantibus non Baptizatis.

Idem docet D. Tho. 4. d. 43. q. 1.

arreptis, pollicetur ex eo quod sunt ipsi etiam sub providentia Redemptoris, bona naturalia infantibus. Similiter S. Justinus q. 13. & 65. ad Orthod. & Richard. in 4. d. 50. q. vlt. & Scotus ibidem: &, quia secundum S. Thom. ibidem, habent voluntatem nil obviantem divinæ Justitiæ, & rationem rectam: & in 4. d. 43. q. 1. præsertim in Resp. ad 3. & 5. docet omnes homines resurgere, & infantes non baptizatos, propter conformitatem cum Christo in naturalibus, ergo gaudebunt de divinis naturaliter cognitis saltem post judicium. S. Aug. vel hoc sentit, vel rigidius locutus est, ut longius à Pelagianis discederet.

Ergo patet, in Baptismo renasci hominem in Christo supernaturaliter, & nihil contrarium naturæ reperiri, nec gratiæ arctationem, qua renascimur supernaturaliter in schola Christi. Et ut D. Tho. ait in 3. p. & in 4. d. 34. q. 1. ad 5. Natiuitas Christi facit nos consimiles sibi in naturalibus: passio autem, cui per sacramenta incorporamur, supernaturaliter.

Responsio pro sancto Chrismate.

V. Porrò cum itur ad prælium, naturale est militibus aliquo se corroborare symbolo. Itaque milites prisci, præsertim Lacedæmones ad Marathonam pectebāt se, & oleo ungebant. Nil ergo naturæ dissentiens, si iisdem significationibus utens inungit Christus nos milites interiori oleo lætitiæ Chrismatis sensibilis Elemento ad pugnam. Unde militia Christiana testimonium suæ credibilitatis & convenientiæ habet in Sacramento Chrismatis rationabile.

Responsio pro Matrimonio.

VI. Matrimonii contractum naturalem esse nemo neget: quem Deus congruenter ad supernaturalem rationem sacramenti elevavit; tum ob necessitatem vitandi peccatum in illo sæpe implicabile, tum ad multiplicandum fœliciter Deo populum absque carnis vehementi conturbatione, vt dicitur in Civitate Solis.

Responsio pro sacris Ordinibus.

VII. Initiari Sacris per cæremonias, omnibus fuit naturale Nationibus, & Græcis, & Romanis, & Iudæis ipsis, quibus Sacerdotium carnali succesione propagatur: ergo cum per Sacramentum Ordinis initiat suos Christus, non destruit politicam, sed perficit, augetque, decoratque.

Profectò, qui in Sapientia, quam veteres vocant Magiam naturalem, periti sunt, rectè norunt, quantum ista conferant symbola; saltem ad excitandam fidem, & opinionem hominum, & animandos ad novitatem cogitationum, & operationum, sicut docet S. Tho. 3. cont. Gen. & Dionys. de Ecclesiast. Hier. utque reverendi fiant populo; cui necessaria est Rectorum venerabilitas: quo alacrius, & syncerius legem obseruet. Unde non est mirum, si Christus nostræ naturæ author & cognitor, per ea quæ sunt nobis familiaria, nos ad suorum donorum promovere participationem constituit.

Respōsio pro Extrema Unctione.

VIII. Sic & in Extrema Unctione, etiam præter gratiæ, quæ per illam confertur, donum, unde morientibus cōsolatio adsit, & fiducia ad convalescendum, aut moriendum alacriter in spe alterius vitæ, utilis esset omnibus etiam secundum naturam. Siquidem Socrates cohortatur, & commendat animam morientis, in Anxiocho. Quin sæpe (ait Avicen.) *confidentia de bono Medico sanat ægrotum*. Magis autem, quæ in Sacerdote Medico fundatur, ait Gal. in lib. de Morb. vulg. Ergò rectè loqueretur S. Iacobus etiam extra gratiam in puris naturalibus: quanto magis accedete Dei gratia? *Ungat*, inquiens, *Presbyter eum oleo, & oratio fidei alleviabit infirmum &c.* Ego quoque in lib. 4. de sen. rer. scripsi sapientiam Christi divinā, & Moysi, habere certum in Gentilibus quoque testimonium, licet ipsi magiam appellaverint, quæ in natura est sapientia, & in gratia, Dei instrumentum.

Plato in Axiocho.

IX. Sacramentum Eucharistiæ præter fidem supernaturalem, qua creditur realiter ibi inesse Christus, quatenus signum, & memoria illius est, quod illi homines

mines unit, videtur quoque ſecundum naturam incedere, quoniam nos conjungit omnes in eadem menſa in mutuum amorem in Chriſto; ejusque meminiſſe monet, & obſervare, quæ docuit.

Reſp. pro Euchariſtia.

Item ſecundum naturalem rationem conciliandi amicitias, hujuſmodi commemorationes, & cæremoniæ homines imbui, afficique eo, cujus gratia in eis ſeſe exercent, mirificè efficiunt. Reuerentiæ quoque, nudationes capitis, ſalutationes, continuæ conſuetudines, & ſimul comedere, amicitiam conciliant, & in mente plantant imaginem amici: Unde ad cogitandum de illo, & operandum, quæ edicit, inclinant magis animum, quàm in contrarium. de quibus alibi. Colligunt, revocacantque animos ab aliis adhoc unum cogitatum, & conſuetudinem. *Conſueta autem omnia jocunda*; ait Ariſt. in Rhet.

X. De confeſsionis ſecretæ Sacramento ſuperius dictum eſt, quod congruè utatur natura hominis, cujus eſt pœnitere peccatorum. Quin pœna, quæ naturaliter ſequitur peccata, nos admonet. Podagra enim nos reprehendit vitio crapulæ: anxietas, avaritiæ: erubeſcentia, ignaviæ: rixa, & vulnus, injuriæ illatæ: inflatio inteſtinorum, otii, &c. Plurimi etiam extra Legem Chriſti, cùm patrant crimen, ſe ipſos percutiunt, & cum perperam obloquuntur linguam ſibi mordent in pœnam; ſeque ipſos objurgant, & puniunt peccantes multi, nolentes etiam ſumere cibum; ut M. Alexander, quando injuſtè occidit ſocios. Socrates autem intellexit hanc voluntariam punitionem eſſe veram, & rationalem animis Philoſophorum. Inſuper conſuetum eſt errantibus, confidere ſecretum amico ſapientiori: dicendo, Incidi in talem culpam; dic mihi quomodo cavendum eſt ab imminentibus per eam malis; & conſilium petere. Sic igitur Sacerdos præter quam quod divina poteſtate ſibi tradita te abſolvit; ut caveas ab erroribus, dat tibi pœnitentiam, in memoriam, & ſatisfactionem divinæ juſtitiæ, jubet ſatisfacere parti offenſæ per tuam culpam, purgat animum, illuminatque ad melius vivendum. Efficitque te membrum utile, qui prius noxium eras tibi, & Reip.

Reſponſio pro Confeſsionis ſecretę Sacramento.

Verum quicunque hoc irrident utiliſsimum Sacramentum, conſiderent, quomodo amici, & ſervi eorum inſidiantur eis, & furantur, & nocent abſque tali Sacramento; & Angli de hoc valde conqueruntur, poſtquam hoc Sacramentum expulerunt.

Neceſsitas Sacramēti Pœnitentiæ in Repub.

Profectò exterior juſtitia peccata tantum publica de Repub. pellit, & illorum modò, qui legibus coerceri poſſunt: ſed occultis, & Procerum, Potentiumque peccatis, obviam iri non poteſt, niſi per hoc divinum Sacramentum; quod in conſcienta examen, & rationem petit. Si igitur bonum eſt jam congruens naturæ noſtræ, qui illum contemnit, naturam contemnit, & Deum Auctorem ejus. Equidem non invenio legem utiliorem hac de Confeſſione inter Chriſtianos, niſi ea abuterentur perverſi, & parum crederetur ab aliquibus.

XI. Ergo iam perſpicuè novimus naturali etiam examine in præceptis moralibus, ac ceremonialibus in Chriſtianæ legis nihil eſſe niſi ſuavitatem, veritatem, certitudinem, innocentiam, amorem, rationem, totamque fælicitatem in hoc Sæculo, & in futuro, ut etiam Simoni Mago apud S. Clement. reſpondit Simon Petrus.

Concluſio.

Examen aliarum legum collatarum ad Christianam in moralibus, & ceremonialibus.

Leges gentium nec totam juſtitiam humanā, nec divinam amplecti rationem, nec politicæ finem, nec ſcelera niſi exteriora, nec omnia hæc tollere.

I. COnſpiciens autem ſub eodem examine leges aliarum Nationum, inveni eas prolixas, exparte irrationales, partim impias, maculatas injuſtitia, latas ad Tyranni utilitatem, vel potentum, vel plebis licentioſæ, permittentes vitia plurima, & remediis ſolidis vacuas, habentes pro fundamento præſentem fœlicitatem. Quod ſanè non corrigit, niſi publica crimina, & exteriora. Et pro regula habentes juſtitiam exteriorem, quæ in commutationibus, & diſtributionibus, & vindictis exercetur. Ideoque peccata tantum contra Reipub. dominium, & contra Proximum, teſtibus tantum comprobata, punit; atque ſcopum ipſarum eſſe facere homines cives bonos, non autem homines bonos, ut fatetur Ariſt. & tollere mala, non autem radices malorum. Nec enim habent pro fine Deum.

II. De antiquis legibus Romanis, & Græcis, & Aegyptiis, & Babylonicis, & Medis, & Perſis, exempla adducere ſuperfluum eſt, quippe cum ipſorum hiſtoriæ id teſtentur, & Philoſophi, ac Poetæ ipſorum, eas prænotatis culpent criminibus. Et quidem non hominibus modò, ſed etiam Diis licita faciebant enormia ſcelera, & canebant ea, ut ſales, & lepores politiæ.

De Romanorum lege ſub Romulo, & ſequentibus.

III. Romana quidem, quæ præ ceteris, quoad moralitatem laudatur in lib. 2. Maccab. pro ſcopo, & fundamento gloriam habebat, teſte Saluſtio; cujus acquirendæ gratia multa declinabant vitia, cæteris communia Nationibus. Id nihilominus cupiditatem vincendi quacunque via ingenerabat; efficiebatque, ut bellum, quod nimirum inter homines pro medicamine inventum eſt, cum contra naturam ſit adverſus propriam Speciem pugnare, eſſet ſcopus ipſorum principalis; ut & Lacedæmonibus fuit, incuſatis in hoc à Platone, & Ariſtotele duriter. Vicerunt quidem armis Romani Mundum: at à parvulis Chriſtianis inermibus mox victi ſunt. Erectumque eſt Romæ Chriſti tribunal: Romuli verò proſtratum, & Numæ; Cæſaris verò ſubactum, correctum, translatumque. Quod, ſi Chriſtiana Lex non longè antecelleret illam Romanam, nunquam eveniſſet. At divina veritas, abſque armis vicit magis. Item omnes potentiores Nationes domitæ ſunt per Religionem ab impotentioribus, ut Gothi, Hunni, Vandali, Tartari. Gens quidem omnis, omniſque humana res præda eſt hominum armatorum. At deinde Arma veniunt in poteſtatem profitentium Sapientiam Religionis, etiam apud Infideles. Quandoquidem videmus Turcas, & Tartaros poſt victorias ipſorum ingentes, prædam factos eſſe ſacerdotum Mahomettanorum: Quibus colla ſpontè ſuppoſuerunt. Prædictæ præterea leges idolatræ fuerunt, & Prophetas, & Sapientes, & miracula ſecundum Deum non fecere, & Chriſtianæ ſuccubuere & ſuccumbent, vt ſequentes indicabunt ſermones; nec habuere, in quo Chriſtianam expugnarent. ergo.

De Mahometana lege examen in Religione, & politica.

IV. Lex autem Mahometti ſuper gloriam armorum & ipſa fundatur: & quamvis aliquam retineat moralitatem, facit nihilominus homines crudeles, & & ignorantes. Permittit vitia multa uſque ad ſodomiam cum extraneis. Ponit atrocem ſervitutem libertatis loco. Negat liberum arbitrium, ergo facit hominem beſtiam, vel mancipium. Nec Rempub. fundare quis poteſt ſecundum hanc legem, ſed Tyrannidem modò abſolutam. Ponit Paradiſum carnalem fabuloſum, & ad relaxandas humanas cupiditates aptiſſima eſt. Multitudo vxo-

rum,

rum, licet contra naturam subitò ac primò non sit, cum etiam Patriarchis concessa fuerit, parum prolificationi prodest: ponit rixas inter mulieres: quas reddit etiam viles, & ancillas, dum uxores quatuor & concubinas concedit innumeras. Obligationes quoque ejus ad ceremonias multas, & lavacra crebra, & ciborum delectus, olent superstitionem & impossibilitatem; potiusque spectant ad gentem particularem, & puerilem, quam ad Mundum universum, & ad provectos in via Dei. Vinum interdicere omnibus, quia inebriatur unus, aut duo, stultitia est contra salubritatem: & quidem fundat eam super fabula quadam impia; Quia nimirum aliquando Angeli duo à fœmina, cujus concubitum petebant, inebriati sunt. Sic etiam abstinentia ab carne suilla, utilis est leprosis modò. Ipse autem fundat eam super fabula, qua ait, Iaphetum suscitatum narrasse coram Christo, & Discipulis ejus; videlicet natum fuisse porcum ex stercore humano, misto Elephanti excrementis, in Arca Noè: Ideoque non esse comedendum. Et quotquot præcepta dat, totidem fingit fabulas pro fundamentis, contrarias sacris Biblijs, & rationi omnium Mortalium. Et singula moralia præcepta, licet bona, maculat tamen his cerebrosis dicteriis. Nec quispiam credet profectò facile, quàm impius, stultus, ac fabulosus sit, nisi prius ejus legat librum; quem fingit, sibi missum esse à cœlo in pluribus vicibus. Nec quis reperitur tantillum sapiens, etiam inter Mahometanos, qui illum non irrideat. At violentia, & ignorantia illum defendunt. Hoc unum laudavi in eis, quòd nobilitas acquiritur, licet acquisitione nequam. Non peperit hæc lex Prophetas, ac Sanctos, & miracula; Sed tantummodo Medicos, Astrologos, & Philosophos, qui nihil credunt Mahometto, ut inferius memorabimus.

V. Lex Cinghi parum distat à Mahomettana. Patitur eadem vitia, ac videntur pariter esse sectariorum inventiones, ex modico, quod ad nostram de illis pervenit notitiam. *De lege Tartarorum.*

VI. Peruini, & Mexicani, quoniam vescuntur carne humana, utuntur sodomia, & moribus impiis, & superstitiosissimis, qualibet polluuntur Idolatria ineptissima, & Tyrannos, ut Deos alunt: Militibus Hispanis in prædam dignam, jam de nefandis ejusmodi vitiis pœnam daturi, devenerunt. *De lege Americanorum.*

VII. Iaponenses egrè propriæ legi credunt, nihil liberum arbitrium: seipsos in mari necant plurimi decepti, ad Deum Amidam transmigrare putantes: & quidem plebecula tantum aliam post præsentem credit manere vitam. Sunt effrenes in passionibus suis: Virtutem veram non norunt: commercium habent cum dæmonibus; & sequentes eos se præcipitant de rupi altissima: ubi etiam sese in latera ad præcipitium pendentes librant, peccata sua confitentes, in quo umbram Sacramenti Confessionis nostræ ferunt (quod & in Cuzco, & Mexico servatur) non penitus à Christianis abhorrent, Diabolo Deum emulante, ut antiquus Tertullianus, & S. Justinus monuerunt, ne veritas Christiana melior sua falsitate illis videretur. Non tamen moralitates, & ceremonias habent, quæ toti queant Mundo convenire. Et dum amant colorem nigrum etiam in dentibus, sicut etiam Cataini, indicium pravæ opinionis ostentant. *De Iaponensium lege.*

VIII. Inter Gentiles videntur Chinenses à Justitia minus recedere; & politicam satis habere rationalem. Sed non omnia explodunt vitia per legem. Plures habent Deos; & amicos quisque suos facit Deos; adoratque viventes: Indicium pravæ religionis; cæremonias habent impias, quoniam Idola sua maledicunt, & projiciunt in ignem; & deinde mulcent blanditiis, prout sortem meliorem, aut pejorem illis significant. Libidini sunt obnoxii. Virgines singulas tribus *De Chinensium lege.*

bus

bus decatis emunt: utunturque ad libidinem. Tandem non reperio in moralibus, multoque minus in cæremonialibus, puritatem, nec possibilitatem conveniendi cunctis Nationibus.

De Indorum lege.

IX. Consideravi & Indos, ubi Bracmani leges ab antiquo retinent; vidi multa bona, sed superstitiones quoque multas: non occidere animalia: maximi facere vaccas, in quas putant migrasse Majorum animas: Deos lapideos colere, & pyramides: permittere se pediculis vorari. Quidam ex eis abstinent à coitu ad certum tempus, quo tamen expleto deinde miscentur ad libitum quibuscumque obviis mulieribus, reputantes se jam impeccabiles factos esse propter merita præteritæ vitæ. Idem facere consuerunt in Africa sanctones Mahomettani; quos Marabutos vocant.

Leges meliores, quò rationi primæ propinquiores: deteriores verò, quò distantiores.

X. Tandem omnes percurri Nationes, & leges; vidique eas bonas in quo adhærent legi Rationis primæ; malas autem in quo ab illa recedunt. Dicerem de Tartaris, Georgianis, & de Monopotapa, & de Abassinis, qui Christiani Aetyopes sunt, deque aliis Populis Africanis; sed minimè opus est: quippe cum Macchiavellista nullus eorum ineptiis adularetur. Et in lib. attitulato, quòd Reminiscentur, posteà latius de omnibus scriptum est.

De Lege Mosis.

XI. Lex Moysi à Deo lata palam videtur, sed pueris, donec crescant. & hujusmodi erant Hæbrei manentes in servitute Aegyptiorum, rustico, vilique animo jam effecti. Nam sicut canit Homerus.

Dimidium sanè ingenii Deus abstulit illi:
Qui in miseram servi fortunam venerit unquam,

De Judicialibus.

Quapropter oportuit quoque eos docere, quomodo corpus evacuarent, & excrementa tegerent, quod cati faciunt naturaliter: utque non aspicerent bestias cocuntes, quo eos à libidinosa cogitatione amoveret: ut non caperent matrem simul & natos ex nido avium: nec coquerent hedum in lacte matris suę: multaque hujusmodi. Profectò his in edictis multam ostentat pietatem, & partim naturalem sapientiam, partim significata moralia, & divina, ut alibi declaravimus. Ideoque non videtur lex hominum liberorum, sed servorum imperitorum, suppositorum pedagogi disciplinæ.

De cæremonialibus.

Cæremoniæ autem in victu, & vestitu, & ciborum differentiæ utiles erant eorum rusticitati, & lepræ, quam naturaliter illa gens patiebatur: Quæ omnia sustulit Christus, qui primum, & quasi solum respexit hominem plenè bonum facere secundum Deum. Qui enim talis est, ipse, sibimet est lex; & per se sciet ea, quæ sibi, ac proximo prosunt, observare. Prævaricantes autem reliquit corrigendos per Pragmaticas, & Bullas humanas, ex lege Naturæ Evangelicaquè desumptas à Sapientioribus, in auctoritate constitutis, prout convenit varijs Nationibus, varietas. Unde Isidorus citatus à Gratiano, inquit: *lex, naturalis est, quæ continetur in lege, & Evangelio*. Utilis erat (etiam politicè loquendo) circumcisio, ut divideret eos ab aliis populis: & à seditione, & defectione ad alios arceret. Propter hòc enim & mancipia in carne signamus indelebiliter, Sed Lex Christi cum toti sit data Mundo, hanc distinctionem, & partialitatem abiicit; retinetque Sacramenta, possibilia masculis, & fœminis, barbaris, & civilibus in uno spiritu conflatis, nobilitatisquè simul.

Quid permissio indicet in Mosaica.

Permisit Moyses usuras cum exteris: indicium legis partialis, non autem universalis, quæ omnes copulet Gentes in unum. Divortium verò quacunque ex causa perniciosum est; aliaque hujusmodi, quæ perpetuò durare non possunt, nec omnibus convenire: sed donec Mundus sub pedagogo detinendus erat, utilia erant: at ho-

at hodierno tempore, & semper, molesta esset nimis. Attamen in moralibus, quòd divina esset lex, & primæ Rationis regula, liquidò constat. Ubi nota Mahometti ignorantiam, quippe enim accipit à Moyse, quæ erant permissa, & non jussa; & quæ erant cæremoniæ ad tempus propter corporis salutem; & regioni uni congruebant: non autem quæ ex jure naturæ, cunctisque communia Nationibus, perpetuò subsistere debebant; unde videtur transcribere quodam casu, & superstitiosè, non autem recta ratione, ut Moyses, dictanteque Deo.

Peperit lex Mosaica viros sanctos, & Prophetas mirificos, celebres adhuc nomine per totum Mundum: unde constat, quòd sit divina lex, à nemine rationaliter impugnanda. Quoniam verò post Christum charismata amisit, deberent animadvertere Iudæi, Christum fuisse finem illius. & quia Christiana non amisit, ex quo prædicavit Mahomettus: non ergo Mahomettus fuit finis Christianismi secundum Deum, sed flagellum. De his inferior disputabit sermo.

Effectus Mosaycæ legis in hominum studiis.

Argum. est S. Iustini, & Patrum, & Scholasticorum.

Responsio ad Macchiavellum, & Julianum, de Virtute, & Re militari, Gentilismum, præ Prophetis, & Christo, laudantes.

I. AT Macchiavellus objicit; quòd quamvis Moyses glorietur se habere Deum Ducem, ac Præceptorem in operibus suis, non tamen majora, & clariora facinora fecit, majusvè imperium acquisivit, quàm Cyrus Persarum Rex, qui totum subjugavit Orientem; gloriamque sibi, suæque Nationi immortalem comparavit. Julianus verò ignaviæ (ut ait) Christianæ improperat Magnum Alexandrum, & J. Cæsaris præclarè gesta, &c.

Argum. I. Macchiavelli in libro, vbi instituit Principem, contra Moysem.

II. Ego verè rectè hoc examinans, invenio Macchiavellum esse ignorantissimum omnis politicæ doctrinæ veræ; sed astutiæ tantum servilis, esse magistrum. Neque enim Cyrus, præter quam quod turpiter occubuit cum Tomiri fœmina committens bellum, in improperium suæ crudelitatis in utrem, sanguinis plenum, capite ipsius conjecto (licet Xenophontes in illius persona Ducem sapientem simulans, secus dicat) fecit quicquam Heroe dignum, si Moysi comparetur. Nam, præter miracula, & victorias mirificas contra Magos Aegypti, & contra proprium Regem, & quòd ex populo, servituti diræ subdito, per portenta, & signa multa, fecit Regnum nobilissimum; & innumeros expulit ex nativis populos sedibus: dum Cyrus, & alii, in armis tantum naturalibus, liberi populi fundaverunt Regnum: Insuper legem condidit Moses, sic sapienter, quòd totus hodie Mundus post tria millia annorum credit à Deo manasse. Hæbrei enim, & Christiani, & Mahomettani, Turcæ, Mauri, Persæ, Arabes, Tartari, &c. sic credunt; & à cunctis colitur Moyses, tanquam Discipulus, & Nuncius, & Propheta Dei, & propter suæ auctoritatis defensionem quilibet libenter mori vellet, seque beatum existimaret. Et de stirpe Abrahæ, qui fuit fundamentum, & origo Moysi, & legis ejus, omnes Nationes dependere gloriantur. Et de principio, & progressu Mundi, saltem usque ad diluvium ipse solus habetur ab omnibus divinus Scriptor, & certus. At Cyrus floccipenditur etiam in Perside nido suo, in quo nunc regnat Mahomettus: & Moyses, & Christus venerantur, saltem tanquam Prophetæ.

Resp. ad dictum argumentum.

III. Sed omisso Cyro, veniamus ad Alexandrum Magnum, & Jul. Cæsarem, qui

Resp. ad arg. Juliani Apostatæ.

qui heroicis gestis, & doctrina, longè Cyrum antecellunt, quos Julianus opponit nobis. Et hi profectò re in nulla præ Moyse magnificari possunt, & in eorum Regnis Moyses hodie imperat. Lex Alexandri annihilata est. Leges Cæsaris, & successorum emendatæ fuerunt à Christianis Pontificibus; & Christo serviunt, & Moysi credunt, ceduntque.

Macchiavell. in Principe obiicit Christo, & Prophetis, & Hieronym. Savonarolæ, ignorantiam politicæ, quoniam suos sequaces non armaverunt.

IV. Si obiciis, fuisse larvas, & deceptiones, miracula, & prætensam divinitatem, qua vicere Moyses, & Christus: tunc cur (inquam) tu Macchiavelle, tuique discipuli non molimini easdem deceptiones ad regna comparanda miraculosè: quandoquidem regnandi gratia omnia vobis licent, & hoc unum est studium vestrum? & hoc putatis docere melius, quam Christus, & Moyses, quos dicitis regnandi causa simulasse; sed tanquam ignaros nescivisse armare suos credentes, ac sequaces? Ergo deceptiones vestræ sunt astutiæ pueriles, quæ repente deteguntur. Cur ergo tantum profitemini magisterium super Moysem, & Christum, & Prophetas, quos ignaviæ, & ignorantiæ politicæ accusatis? Præterea vos nobiscum fatemini, Zamolxim, Pythagoram, Numam, Minoem, aliosque simulasse, se esse Dei Legatos, & Nuncios ad ferendam Legem: Cyrus quoque dixit, se à Deo esse Missum, & Alexander fecit se filium Amonis Dei: nihilominus non reperitur, eis qui velit credere: & quidem post Moysen extitere. Ergo Moyses prudentior fuit illis etiam secundum politicam tuam, ò falsè astute Macchiavelle. Nec nos movet Mahomettus, & Cynghus, de quibus is finis erit, qui fuit Herculis, & Apollinis, & Zamolxis, & aliorum simulantium, ut inferius disputabimus. Ergo diuturniorem dominatum fundavit Moyses, & in pluribus Nationibus, & in animabus hominum; illi autem exterius, & cadentem, ut & latrones omnes.

Argum. 2. ex Macch. contra Mosen.

V. Sed replicat Macchiavellista. Cyrus occupavit plures nationes, quàm Moyses, & prævaluit in vita sua.

Responsio.

Respondeo hoc argumentum indocti, ac plebei animi esse. Excellentia enim hominis non consistit in armorum victoria: vincere nanque corporeis viribus bestiarum est quoque munus: Rationis autem viribus, proprium est hominis. Hoc autem modo longè plura Regna subjecit sibi Moyses; ac continuò acquirit semper. Cyrus autem paulatim amisit omnia Regna sua; & lex ejus, & ditio ejus annihilata est.

Distinctio modorum acquirendi regnum.

Insuper dico, reperiri Regnum animorum, & corporum, & fortunarum. Qui vincit, occupatque fortunas, & non corpora, est Pyrata, & prædator, & latro, qui Dominium fundare nequit. Qui autem vincit corpora, & fortunas, non autem animos; subitò dominium fundat, & subitò amittit illud, sicut Tamerlanus, & Pyrrhus, & Vitellius, & Phoca, & consimiles. Qui autem vincit animos, & corpora, & fortunas simul, subitò regnat, & longum dominium ad posteros transmittit, sicut fecit Mahomettus, & Cæsar, & Cinghus, & Constantinus, aliique. Qui autem animos, & corpora, idem facit, sed diviniori modo; & his consequenter adiiciuntur fortunæ. Sic fecit Moyses, qui in deserto captivavit animos, dominatus est super corpora, sed deerant fortunæ, ex quibus viverent; sed miraculosis modis conservavit dominium illud, transfuditque in posteros: simili quodam modo fecit David. Qui autem captivat tantummodo animos, serò vincit, ut Imperium fiat: sed cùm sit inermis, quoniam utitur solo verbo, vitam amittit: sed quò veracior est doctrina, eò diuturnius durat; & quò magis oppugnatur, eò accenditur magis, ut ignis vento molestatus. Sic fecit Christus, & Prophetæ, qui animos hominum sibi, ut Dei ministris, subjecerunt, verbo: quos confestim sequuntur corpora, servientia animis; ac mox fortunæ, & politica exterior, tanquam

addi-

additamentum. Unde ait Christus. *Primum quærite Regnum Dei, & hæc omnia adjicientur vobis*. Et id vidimus passim in Ecclesia ejus. Ex his palam est, Moysem captivasse animos longè sapientius, & fortius, quam Cyrus; & paucos elegisse homines, & Regiones paucas, ut plantaret legem. Et tamen vicit etiam Aegyptios, multosque Reges; sed hæc nulla fuit ad victoriam animorum, quæ expansa est per totum Orbem, & durat in æternum. Captivare autem animos hominum, secretum divinæ est artis, Macchiavello ignotæ. In hoc tamen Moyses à Christo exsuperatur, ut suo loco declarabimus, quia sinè armis Christus vicit Mundum, gente idiota utens, & exili: & Principatum suum universalem fundavit in Regia Monarchæ Romani, potentissimi super omnes totius Orbis; & Vicariorum suorum pedem osculantur omnes Principes Terræ, qui primæ omnium Rationis esse volunt servi: & habent ipsum, ut Deum Deorum; & supra Moysen armatum, tanquam Ministrum Christus inermis, ut Dominus, adoratur. mira res.

At si quis dicat, id fuisse fortunæ eventum, & non artem Christi divinam: is tenetur nos docere, qua ratione Deus, seu ejus providentia, quam Fatum vocant, hoc efficiat. Et cur Macchiavellistis non est notum: qui profitentur se Sapientiores Christo, & Prophetis; & propterea contrariam viam, tanquam meliorem ad dominium acquirendum, servandumque, docent. At quoniam arte carent hæc magnalia patrandi; ergo truncata, & inceria est doctrina Macchiavelli, & cœci sunt ejus sequaces. Occurrit novæ objectioni.

Sed non (inquam) casu, sed divinitus hoc fecit Christus, & prædixit, ne casu venisse putemus, dicens, *Omnia traham ad me ipsum*; Et quod *Evangelium ejus prædicabitur in toto Mundo*. Et Apostol. Paulus, quod *evacuabit Principatus, & Potestates*. & *sedet à dexteris Dei*, donec *ponat omnes inimicos scabellum pedum suorum*; ut olim prophetatum erat. Et non ne in Apocalipsi, dum exilis erat, & turbabatur ejus cætus, dicit Iesus, *faciam illos, ut veniant, & adorent ante pedes tuos?* Et ipse dixit. *Quodcunque solueris, aut ligaveris super Terram, erit solutum, aut ligatum in Cœlis?* Et hæc promissa non ne verificata sunt? Ergo ars Christi fuit; & præscientia id docet, & prophetia ejus, & suorum: ergo non fortuna. Ipsi enim ignorassent hæc, si casu tantum futura erant. Ubi nunc est astutia tua, ò Mastigia inepte? ubi invenies politicam hanc, quæ per Crucem dominetur in totum Mundum?

Io. 8. 1. Cor. 15. Psalm. 109. Apoc. 3. Matt. 16.

Saltem hoc animadvertere debuisset, quòd seu vera, seu falsa, Religio semper in Politicam dominatur. Græci, & Romani creabant Magistratus: tunc si dixisset Sacerdos, vitio creatos esse, statim illis repulsis, alii eligebantur. Si pullarius dicebat, pullos tripudium non fecisse; bellum non committebatur à Ducibus: omnia prout Augures, & Aurufpices jubebant, fiebant. Sic & Assyrii, & Chaldæi, & Phryges, & Aegyptii. Idem observat Turcarum Rex erga suos Mufthiòs. Omnisque Natio propriis paret Sacerdotibus: in quantum existimant esse Ministros veri Dei.

Qua propter stultitia est belluina Macchiavellistarum, putantium Religionem esse artem quandam politicæ astutiæ; non autem potius reverentiam erga Deum Factorem, & Gubernatorem, sicut ipsa natura docet: cui omnes inclinantur, ut bonorum omnium largitori summo Bono.

Veluti enim iis, qui se diploma Regis habere ostendunt, seu falsum, seu verum habeant diploma, dum certiores reddi non possumus, paremus: sic etiam Sacerdotibus, & veris, & falsis, ex debito timore Dei, sive falsis, sive veris literis patentibus ostendant se missos à Deo, consequenter obedimus. Vide quanta fecit Mahomettus in diplomate hoc falso.

Occurrit obiicienti: Cur etiam Religio falsa dominatur Politicæ inter Nationes.

VII. Sub-

Argum. Macch.

VII. Subsannat deinde Macchiavellus Prophetas, & consequenter Christum, dicens quod credentes suos armare debuissent, sicquè vicissent, salva eorum vita, quam perperam amiserunt.

Responsio.

VIII. Hoc examinans, vidi plurimos quoque armatos vitam amisisse, ut Cyrus, Asdrubal, Frater Dulcinus, Iohannes Leidensis, qui nec gloriosa facinora, & durabilia patrarunt. Qui verò armati vitam non amiserunt, nec millesimam partem gloriæ, & Regni, quod Prophetis etiam occisis perpetuò partum est, sibi compararunt. Et quidem, loquor etiam in hoc Sæculo mortali, si homo perennem victurus esset vitam, nisi occidatur, ejus argumentum aliquid valeret; sed omnes morimur; nec scimus quando: Ergo melius est vitam impendere pro defensione divinæ Rationis, quæ te in hoc, & in futuro Sæculo æternet, quam armis ipsam defendere, sicuti rem humanam, præsertim in principio fundationis. Sed hi spiritu Dei aguntur: quid nos doceamus eos?

Hodie Romæ regnat Petrus, & Paulus, olim occisi inermes, non autem Romulus armatus, neque Nero, interfector; cujus memoriæ, & statuæ prostratæ sunt; erectaque Templa, Altaria, Statuæ, & Lampades in memoriam Petri, & Pauli. Et qui his contradicit, subitò perit. Neroni autem detrahunt omnes. Quin gloriosior est Socrates hodie, quam Melitus, & Anitus, ejus accusatores, victores, & interfectores per calumniam; quorum memoria in maledictione est. Et Senecas, & Lucanus celebriores sunt Nerone, occisore ipsorum. Quin etiam Sejano, & Tiberio Macchiavellistarum patre. Probitas ergo victoriam parit, & sublimis amor erga genus humanum, & zelus Dei, & Rationis æternæ, etiam in morte, sicut scriptum est. *Condemnat justus mortuus vivos impios.* Verba Apostolorum aureis literis, & vocibus ubique resonant, & cōstant singula verba sanguinis mare; & quicunque sese eis opponit, habetur tanquam bestia, seque ipsum exitio dat. At è contra futilem, vel nullam victoriam parit proprius amor: in quo fundat suam Macchiavellus Politicam rationem, quam vocant *de statu* sui sequaces; Paulus verò, *prudentiam carnis eorum, qui terrena sapiunt.* Et quicunque ipsam sectati sunt, turpiter in se, vel subitò in posteris perierunt. Inspicè Cæsarem Valentinum discipulum ejus, & Oliverottum, & Tyberium, & Castruccium, & Ezzelinum, & Absalonem, aliaque id genus monstra, quomodo perierunt, ac memoria eorum in maledictione est. Profectò ad pauca respicit homo iste, & ut ejus conterraneus Poeta canit.

Proverb.

,, *Inver questo amor proprio hà del bestiale, &c.*

Juliani arg. 2. contra Christum.

Ut autem respondeamus Juliano, qui deridet Christum, non modò, quia suos non armavit; sed quia nec heroes peperit lex illius, quales Gentilismus habuit, Cæsares, Alexandros, Achilles, &c. Dico quod Heroes Christianæ Legis imperant Cæsaribus, & Alexandris suis: & illi quidem inermes Mundum subjugaverunt, quem Cæsar, & Alexander armati, nec exparte potuerunt. Et sublimitas Christi fuit sine armis vincere, non vilitas. Qui indiget armis divina caret virtute. Neque profectò arma Cæsarem magnificarunt, cum in illis esset inferior Pompejo, sed militaris virtus, & Prudentia. Veram autem virtutem in Apostolis cernimus exuberare adeò, ut Dii præ Cæsare videantur. At si & in armis Heroes cupit: postquam victoria animorum parta est Christo; habemus Constantinum, & Carolum Magnum, Alexandro, & Cæsare superiorem; & Orlandum, Achille: quoniam utrorumque vita fictionibus magnificatur. Goffredus verò Cyro nō cedit: Fernandus Cortesius longe exuperat, sed Christophorus Columbus omnes mortales antecellit; ne dum fictos Theseos, Iasones, & Typhes. Scanderbegus Judæ Machabeo adæquatur. Sed

Resp. quòd armis, literis, religione, & virtutibus mirificis exsuperet Christiani omnes Nationes.

novos

novos Mundos invenire, Oceanum domare, Typographiam, & Archibugia, & usum magnetis reperire; non nisi divinorum ingeniorum Christianorum fuit. & tamen hæc à nobis pro nihilo habentur, si minimi ex Sanctis, ab Ecclesia canonizati, virtutibus comparentur. Profectò in scientiis naturalibus excellimus Gentilismum. Copernicus enim & Tyco, et Galilæus, præstantiores sunt Ptolemæo in Astronomia; Telesius exuperat Aristotelem in Philosophia naturali, ac morali, quamvis utriusque lucubrationes erroribus non careant. Basilius magnus, Platonem: Origenes, Porphyrii, hostis nostri, testimonio, ingenio, & scientiarum abundantia, omnes Gentiles exuperavit. Augustinus verò acumine, Hieronymus peritia linguarum. Sed quidquid boni habent Gentiles, notum est nostris, & multo plura. Albertus, & Divus Thomas sub se totum Peripateticismum ambiunt. Utuntur quidem Christiani Gentilium libris, quatenus rationi congruunt: sic enim sunt à Christo Ratione divina, ut Sanctus Justinus docet: quatenus irrationales, eosdem reprobat. Nos enim non ponimus schisma inter bonum, & bonum, sicut illi; sed inter malum, & bonum; unde Medicina utimur Hippocratis, in quo rationalis, non autem, ut irrationalis. Omnia approbamus, & quod bonum est tenemus. At in Theologia Christiani, omnes mortales vicerunt. Quin & Angeli prædicatione Apostolorum multa didicerunt: & mysteria Dei apud eos sunt, & librorum copia: et sapientia omnibus præstant. Et in moralitate, & religione, & miraculis sic exuperant totum Mundum, pro ut æmulatur simimilia, vt Cælum fabam unam. Sed Macchiavellistæ non gustant Chrysostomum, Athanasium, Hylarium, cæterosque Patres, & Scolasticos; Ideo ad pauca respicientes, de facili enunciant. Omisi, quod Poema Danthis omnes Mundi Poetas antecellit.

Ad Julianum ergo dicimus, Christum non dedisse legem de arte bellica: hæc enim ars extabat jam in lege naturali, ad quam ipse à se perfectam restituit Mundum; & in principio fundat legem in sanctitate, non in armis; & vincebat divinitus, non humanitus. Protulit præcepta cunctis universalia Nationibus: particulares verò illorum applicationes suis reliquit successoribus. *Pasce* (ait) *oves meas &c. & qui vos audit, me audit &c.* eisque insuper Spiritum largitus est sanctum, vt posint omnia invenire, & docere moralia, & cæremonias, & judicia: quoniam non amplius infantes erãt sed viri: nec servi, sed liberi. De quo, suo loco, cùm personam legislatoris examinabimus.

Responsio iterum ad Julianum.

Joan. 21.

EXAMEN SECUNDUM NATURAM credibilitatis eorum, quæ proponuntur tanquam supernaturalia, & fundamenta legum in quacunque Natione. Christianam præcellere omnes puritate, pietate, ratione, utilitate, & congruentia cum natura.

CAP. XI.

Difficultates in Fide Christiana.

IRCA fidem veritatum, quæ proponuntur ut supra naturales, examinando inveni, Christianam quasdam pati difficultates, plusquam Hebraicam, & fortasse Mahometanam; propterea quod sublimiora, & difficillima revelat mysteria, quæ non nisi prævio lumine auxilii divini, credere potes. Ac si Metaphysicam, pro Theologia Christiana assequenda perfectam ex Arcanis Primalitatibus Naturæ non calles supra impiam Aristotelicam pædagogicam, videntur impossibilia. Ideoque Hebræi obstinati permanent; similiter & Turcæ contra Christianos. Quoniam promptissimum est quavis in scientia credere Deum esse unum, simplicissimum, æternum, infinitum, Creatorem, & Rectorem omnium. Quòd autem hic Unus sit etiam Trinus, mendacium reputatur à Turcis, & Hebræis, & irridetur à Mahometto tanquam impossibile; & contra hoc dogma se missum esse dicit. Philosophi autem eis applaudunt magis, nisi majore lumine eorum intellectus roboretur.

Demõstratur evidẽtia credibilitatis SS. Trinit. & persuadetur veritas.

II. Ego autem arcana Dei in suis imaginibus, ac vestigiis perscrutatus in hoc examine, invenio etiam apud philosophos, præsertim Platonicos, & Stoicos, aliquam distinctionem inter Deum, & Rationem, seu Artem suam, per quam fecit regitque Mundum. Unde Senec. 4. de benef. cap. 7. *Quid aliud est Natura* (inquit) *quàm Deus, & divina Ratio toti Mundo, & partibus ejus inserta?* & in epist. 65. *Materia, ait, est rerum causa, & Ratio faciens, idest Deus*. Similiter Plato Deum, & Verbum, seu exemplar in Tim. in epist. & sæpissimè principia rerum ponit. Trismegist. in Pym. Deum, Verbum, & Spiritum agnovit in Divinis. Ergo sequitur, quòd cùm deberet Mundum recuperare relaxatum, corruptumque falsis credulitatibus, proculdubio à Diabolo invectis, conveniens erat, quòd Filius, qui dicitur Verbum, Sapientia, & Ratio, incarnaretur. Ex incarnatione autem patefacta est distinctio personalis Patris, ac Filii explicita; quæ apud Philosophos nesciebatur, nisi sub umbra, & aliquo pacto, aut secundum rationem tantùm. Postea verò in apparitione Spiritus sancti, hujus ab eis distinctio patuit, qui per modum amoris abditi ab eis procedit. Vidi etiam subtiliter inquirendo, rem omnem licet simplicem, qualis est calor, constitui, vel integrari participationibus Potentiæ, Sapientiæ, & Amoris; & ipsum esse rerum Propotentiam, & Prosapientiam, & Proamorem existere. Juxta modum, & gradum suum, à primo Ente manantem Potentissimo, Sapientissimo, & Amorosissimo. Ac tantum esse rem quamcumque, quantum potest esse, & præsentit esse, & amat esse. Nam & D. Thom. ait, *quòd omne ens tantum*

Vide postillam paginæ 21. quot vocabula dant Patres Filio: dicitur enim Sermo, Logos, Ratio, Ars, Exemplar, Lex.

Amb. lib. de Dignit. hom. & Richar. ad Bern. ita procedunt.

1. 2. q. 109. art. 3.

tantum amat, quantum habet de esse. Et cùm horum destituitur vel vno, tunc mori. Dehinc percepi, quòd Potentia, ut sic, quodammodo est à se: & potest, quia potest: non autem scit, quia scit, sed quia potest scire. Ergo Sapientia latentem quandam processionem habet à Potentia. Et deinde amat, quia scit, & potest. Quod enim ignoratur, amari nequit. Sic & quod non potest amari. Ergo Amor à Potentia, & Sapientia procedit. Et quoniam hæ primalitates Metaphysicæ compositionem non faciunt in rebus simplicibus, quales sunt calor, & frigus: Igitur, dixi, non debet impossibile videri, quod fides docet, nec sine vestigio, exemploque, licet remoto, & testimonio in causatis, quòd in Deo, ut ait Plotinus, sit prima Potentia, prima Sapientia, & primus Amor; ac proinde processiones, & Unitas, & Trinitas sine compositione. Scire enim & amare est esse res scita, & amata, vel fieri. Quod autem est, non fit. Deus intelligens est Deus idem intellectus à se, ac Deus amatus à se intelligente, & intellecto. Et reperi, quòd appellare tres Personas, ut Fides nos admonet, quia singulæ per se sonant aliquid distinctum realiter realitate relativa tantùm, non debet irrationabile videri: Et quòd meliori modo non possumus de his in terra enunciare; & video ex vestigiis, quæ sunt in natura, taliter insinuari id quod Fides docet, quòd animadverto, nullatenus probari posse, quòd sit impossibile; sed esse evidenter credibile; & moraliter persuasibile; per Metaph. Unde & rectè dixit S. Thom. cont. Gent. disputando. *Quod piè consideranti semper magis, ac magis rationes suppetunt de mysteriis supernaturalibus*. Et propterea Rich. de S. Vict. sex libros de Trinitate condens, dixit, se velle probare solis rationibus absque autoritate Scripturarum, mysterium Trinitatis: hoc est ejus credibilitatem: Quoniam in natura sunt res omnes similes quoquo pacto suo Autori, Neque enim non sibi, sed alii, fecerit eas similes. Et sic procedunt rationes Patrum persuasivæ. Unde Trinitas prædicata, quæ in natura non videtur impossibilis, in veritate per Fidem declarata extare realiter videtur sagaciter & piè cóntemplanti. Esse autem idem essentialiter, Potentiam, Sapientiam, & Amorem, dixi nuperrimè: ac Metaphysica hæc proprincipia Entis docet. Nec profectò Christus unquam dixisset, ut baptizaremur in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, nisi summa æqualitas, & unitas esset inter personas. Dare enim creaturis honorem Patris Dei Creatoris, esset ignorantia impia valde, pariter pari loco, & dignitate collocans in infinitum distantia; quam ignorantiam rimatus cætera non invenio in Christo, sed piissimam, ubique supereminentem Sapientiam. Ergo (dixi) verum est quod Ecclesia Romana prædicat; & mentitur Arrius, & Photinus. Deinde Apost. Paulus me certum reddidit prorsus, quando ait: *Christus ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant &c.* At quomodo constarent in Christo omnia, nisi esset ipse Deus? Et ait, *In ipso sunt omnes Thesauri Sapientiæ &c. & habitat omnis plenitudo divinitatis &c.* Et alibi, *Qui est super omnia Deus benedictus*. Et Ioan. *Hic est verus Deus, & vita æterna*. Et in Euang. docet idemmet, Verbum, & Rationem, quod erat apud Deum, & per quod Deus fecit omnia, incarnatum fuisse. *In principio* (dicens) *Erat Verbum, & Verbum erat apud Deum*, (ergo distinctum, si apud) deinde ait: *Et Deus erat Verbum*; ut ostenderet unitatem essentialem, cum distinctione personali. Unde potuit hæc fingere Piscator, scribendi, ac legendi ignarus?

p. 2. q. 109. art. 3.

Hanc processionem in ordinibus potentiarum, D. Thom. in 1. d. 3. q. 4. ar. 2. & 3. ex Aug. & Mag. agnoscit, probatque, ne dum præfati Patres.

Colos. 1.

Colos. 2.

Ibidem.

Rom. 9.

1. Ioan. 5.

Ioan. 1.

III. Porrò cùm credideris in Deo existere distinctionem, ac Trinitatem, & providentiam, nullum obstabit inconveniens, quominus Deus se ostendat hominibus in hominis forma vera, quando in apparenti multis se ostendit. Quippe cùm infi-

nitus Deus non finiatur in ea; quoniam nō contrahitur in hominem, sed assumit ad se humanitatem, ut Instrumentum personaliter conjunctum suarum actionum, apud homines visibilium. Et Arist. & Aver. pater Macchiavellistarum, & Avicen. & Alexander, ponentes unicum intellectum in sphæra hominis, qui nobis cunctis conjungitur continuo absque concretione, & finitione sui in unitate personæ eum in modum, quo Deum unitum esse humanitati, nostra Theologia declarat, habent modum, licet falsum, satis manuducentem ad illud Incarnationis mysterium; ut Sanctus Augustinus contra Felicianum, & D. Thom. in 4. cont. Gent. animadvertunt. Unde non est cur refugiant credere hoc mysterium tanquam impossibile, dum in cunctis hominibus eandem Mentem primam cum Anaxagora, seu Calcodeam, seu Intellectum, seu Deum incarnari ponunt. Quod Stoicis, & Pythagoricis congruit aliquanto magis. Hac autem credita Incarnatione, omnia secundum rationem ex hoc procedunt, ut concludit S. Chrysost. quamdoctissimè per naturam rationabilis, & euidenter credibilis consequentiæ in Christianismo.

Vide cap. 7. ubi has opiniones tractavimus.

Quòd nascatur ex Virgine Deus, dignum est. Et quod resurgat à mortuis, ascendat in Cælum, miracula faciat: Spiritum Sanctum det; & peccatorum remissionem &c. Quòd autem moriatur, & patiatur atrocissima, sitiat &c. convenit ipsi secundum humanitatem; omniaque argumenta sic de facili dissolvuntur.

Posita incarnatione de facili cetera mysteria suadentur.

IV. Dogma de Sacramento Eucharistiæ durum mihi videbatur. Sed qui credit, Christum esse Deum: & testimonium habet quatuor Euangelistarum, & quintum Pauli, dicentium: *Hoc est corpus meum: & Panis quem ego dedero, caro mea est &c.* fatuè & impudenter id inficiabitur. Quod si ais, esse in signo, non in re cum Calvinistis: Ego magis Deo dignum assero relinquere nobis signum substantiale, quam accidentale; sicut cyathus vini in taberna significat Vinum, & verè Vinum est; circulus lauri significat Vinum, & Vinum non est. Quod autem id totum sit credibile, in Dialogo, quem contra Lutheranos scripsi, ostensum est. Cùm Rex dat titulum Marchionis servo suo, repente mutatur servus, & vestibus, & cogitationibus, & desideriis. Christus autem dans titulum Corporis sui ipsi pani, non ne rationabile est, vt credamus, facere mutationem intrinsecam longe maiorem in eo, si est Deus, & quanta requiritur, ut verba plenè verificentur?

De Sacramento Eucharistiæ Matt. 26. Mar. 14: Luc. 22. Paul. 1. Corin. 11, Ioan 5.
Ex invictis & concordibus testimoniis.

Examinari ad maius.

V. De his cunctis libros scripsi secundum rectam doctrinam: itaque prorsus certus sum quæcumque docuit Christus, & Religiosa Fides supernaturaliter in Ecclesia approbat, nullatenus impossibilia per philosophiam demonstrari posse; quæ fiunt certa in Theologia per miracula, & sanguinem; & testes, omni fide dignos; qui viderunt, & tetigerunt, & aliis palpandum præbuerunt, sicut ait S. Ioan. *Quod vidimus, quod audivimus, & manus nostræ contrectaverunt &c.*

Confirmatio credibilitais dogmatum Fidei Catholicæ.

1. Ioan. 1.

Profectò qui de diuina benignitate erga nos, & de providentia dubitat, is tantùm de his articulis dubitabit. Sed qui rectè credens considerat, quod Deus Creaturarum nihil indigens, ipsas tamen creat, & regit: incunctanter credere potest quòd absque indigentia quoque potest incarnari, & auxiliari, & manifestari nobis. Unus enim articulus confirmat alterum, ac proinde probat, ex D. Thoma contr. Gent.

Quòd si te tangit falsa cogitatio, quòd Mundum fecerit propter suam jucunditatem, & etiam propter indigentiam quandam; pariter dicere debes, similiter propter jucunditatem, & indigentiam incarnatum esse, si potes id intelligere. Omnes namque fatemur Deum esse in omni re absque sui divisione; ergo est in

D. Tho. ex uno credito fit necessaria sequentia ad alterum credibile correspondens credito.

in hac penna, qua scribo, & non finitur ab hac, & in hac penna; sic neque finitus est à corpore humano, sibi conjuncto; neque à Mundo, neque ab ulla re. Res enim in ipso sunt, esse accipientes, non autem sic ipse in eis (sublimiter considerando). Quòd si pergis: Quid opus erat Deo incarnari? Non ne poterat ipse per se salvare gentes, se non vilitato, exinanitoque? Iam respondi, non esse vilitatem, sed nobilitatem, hoc modo, qui vilis videtur nobis, ingentia facere beneficia. Et cùm creaturæ omnes effectus sint illius, non minuitur dignitas ejus, quia sibi eas conjungit modo aliquo novo: quippe quibus semper conjunctus est intrinsecùs. *Portat enim omnia verbo virtutis suæ, &c. In quo omnia, & per quem omnia, &c. Exinanivit se*, hoc est, accepit naturam inanem; non tamen propterea ipse Deus in se, & secundum divinitatem est passus inanitionem. Neque enim, quia est in Mundo, & Mundus in eo, inanis est ipse. Animadverti etiam Deum quodam ordine in cunctis incedere operibus. Posset quidem Deus totum augmentum hominis complere in uno die; nihilominus non nisi in xxv. ferè annis hoc facit. Sic de arboribus, cæterisque rebus, quæ in Mundo fiunt; quæ sanè absque arte divina, ut dictum est, non fiunt: nihilominus cum tempore, & numero, & mensura operatur, quoniam rebus ipse condescendit, cùm non possint ad ipsum res elevari.

Resp. ad quid opus erat Deo incarnari?

Heb. 1.
Rom. 11.
Philip. 2.

VI. Et dixi. Potest Deus facere, quæ non facit, si puram ejus consideres potentiam; & potest arborem facere Solem; & existere plures Soles, & Mundum esse aureum, & omnes homines divites. Sed non facit, quoniam omnia sapienter fecit, & rationabiliter. Utrum autem congruat sapientiæ, ac rationi aliquid, nec ne, non possumus nos animulæ clausæ in tenebris intra pugillum cerebri, judicare. Ergo existimare debemus, non posse meliorem fieri Mundum, cùm semper fiant quæ fiunt, qualia, & quanta, & sicut Deus vult fieri; & verò vult res quàm optimè, quoniam optimum est, ut Plato in Timæo concludit, & Patres sacerrimi. Neque enim sibi dissimilia facit, aut dissimiliter. Nec invidia tangitur, nec pigritia, nec ignorantia, nec impotentia. Porrò si duo extarent Soles, cremarent Terram; si omnia essent aurum, ludibrium Midæ pateremur. Si omnes divites, quis ministraret cibum in culina?

VII. Sed hic priora argumenta resurgunt.

REPARANTUR ARGUMENTA ad Responsiones.

1. SI Christus est Deus providus, cur prioribus non venit sæculis ad salvandum homines?

Phalanx argumentorum in ij. capite positorum, & novorum quorūdam dubitantium in fide.

2. Et cur nunc tam innumeræ damnantur Gentes? ergo vanus fuit adventus ejus. Et cur alias multas perire, absque remedio permisit postmodum in altero Hemisperio, quem vocant Novum Orbem?

3. Et cur creat animas, quas prænovit esse damnandas? & plures salvandis?

4. Et cur unius pomi morsus tantum invexit malorum, ut totus exitio sic debeatur Mundus ex tam levi crimine, quòd Deus necesse habeat incarnari, & redimere eum per gravius crimen, in sua morte ab homine commissum?

5. Si enim homo ob tantillum inobedientiæ tanta passus est mala, nunc quia occidit Deum ipsum, quanto majora pati debet, nec salvari illius sanguine, sed irreparabilius damnari?

6. Et cur hodierno tempore Diabolus locupletior,& potentior est,quàm Christus super homines?

Resp. ad 1. & 5. ex Clem. Rom. lib. Recog. & S. Justino Apol. 2. cur Christus nõ venit prius.

VIII. Respon. semper fuisse divinam Sapientiam, & Rationem, in Mundo salvantem eos, qui per ejus gratiam volunt rationaliter, & secundum divinam rectitudinem vivere: omnesque, qui sic vixerunt, usque ad finem, jam salvos esse in illa. Christum verò, qui est ipsa Patris Aeterni Sapientia genita, se se ostendisse in carne, quando magis necesse fuit, quia Gens deflectebat multum à Rationis regula: & instaurasse Cælum, & Terram. Et de hoc arcano multum ignoramus in Cælo, & in Terra. Et qui voluerunt plus sapere, quàm revelatur, ceciderunt, nisi ad Deum recursum habuerint, volente Deo, ut multa subticeantur, quemadmodum dicitur in 4. Esdræ; & sciamus ea tantùm, quæ ad nostram spectant salutem. Sed hoc scimus, nos cogitare debere, hoc rationabile fuisse, & per Prophetas prænunciatum olim esse: & quadam mensura, naturæ nostræ se attemperante, processisse: at tandem venisse, quando illi optimum visum est venire. Scimus præterea ex Metaph. nos nullius rei posse sufficientes ostendere rationes, nisi ut nobis congruit: Quomodo de divinis poterimus? sufficere nobis debet ipsum, Quia est, ut Logici loquuntur.

Nostra Religio docet, quòd ingredi Cælum corporaliter non poteramus, nisi ipse corpus assumpsisset humanum, ac viam fecisset. Multa huiusmodi convenienter docet Ecclesia, quæ piis satisfaciunt intellectibus. Sed Sophista, ac Macchiavellista non acquiescit, quoniam videtur eis esse id contra rationem Politicam de statu. Et verè sic est: quoniam ut inquit Apostolus, *Prudentia carnis inimica est Deo &c.* & *Animalis homo non percipit ea, quæ sunt Dei &c.* & *Quia non cognovit Mundus per Sapientiam Deum, placuit Deo per stultitiam Crucis salvos facere credentes; quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus.* Atqui hi, qui terrena sapiunt,intelligere non valent, tantam celsitudinem in tanta relucere humilitate; & benignitatem Dei assumpsisse carnem propter charitatem, licet posset aliter salvare.

Rom. 8.
1. Cor. 2.
1. Cor. 1.

Resp. ad 2. cur adventus Christi non salvat omnes, nec plurimos: & de novi orbis incolis.

Ad 2. De his qui pereunt, dicendum videtur, quòd Christus venerit tanquam Medicus. Qui autem Medici præcepta spernit, non sanatur. Et quòd non conveniebat ei, per arma, sicuti Legislatores cœteri, cogere gentes ad hujusmodi præcepta, sed per virtutem vincere, & per charitatem instruere. Et hoc ipse fecit,& continuo fit in virtute ejus. Sed illis,ad quos hæc Gratiæ lex & remedia non dum determinatè pervenerunt,non deest ipse illuminando, & providendo supernaturaliter, quantum sufficit saluti eorum: nulli enim deest; sed nos illi, ut supra ostendimus. Et pro comperto habeo, deceptores damnari in quacunque lege, non autem damnari deceptos ex hoc, quòd vivunt secundum leges patrias, quanquam erroneas. Dum tamen non contineant errores, quos possit dignoscere, qui sub tali est natus, educatusque,fide,ac Religione. Si tamen legem naturalem per gratiam, & fidem Christi, quæ præstò eis erit, observent. Neque enim (ait S.Leo) obligat ad impossibile, sed dat prius ut possint, ut dicitur etiam in Conc. Trident. & in quo peccant,veniam à Deo ex puro corde petunt. Et hoc revelatum fuit S.Brigidæ nõ semel,& Theologi meliores sapiunt.Unde fortasse non tot damnantur,quot putamus: sed judicium Dei occultũ est: Ad illud me refero &c.

Quapropter Deo gratias quisque agere de suo beneficio debet, & orare pro aliis. Profectò hæc ratio me captivat.Quod si nos optamus omnes homines salvos fieri cum simus mali, & non eorum auctores, multo magis Deus bonus, ipsorum auctor. Curam Patri relinquamus; nosque quod debemus faciamus. Propterea

Esdræ

Esdræ hoc quærenti respondit, *Multum tibi deest, ut amare possis creaturas meas plusquam ego*. Tu fac quod tuum &c. Sentite de Domino in bonitate christiana; non in dolo Calvini : non in crudelitate Mahomettis. 4.Esdr.

Creat Deus animas, nec propterea ipsarum debet omittere creationem, quia prænoscit damnationem. Non enim ipse debet non facere bonum, quia ille facturæ sunt malum, quo damnentur : Alioquin bonum Dei præsens metu quodam à malo aliorum futuro vinceretur. Sic respondet S. Irenæus. Hæc Judicia Dei occulta sunt, ac parum ad politicum spectant, quo cum loquor. Hoc autem scimus, Deum non esse causam peccādi, & homines propria culpa damnari. In hoc stemus. Responsio ad 3. cur creat animas, quas prænovit damnādas.

IX. Has easdem difficultates multò fortius reperiri, ac plures in cunctis legibus, comperi : & opinionem quorundam Mahomettanorum, qui in omni lege hominem salvari asserunt, stultam reputavi. Quoniam ubi naturaliter nota est falsitas, non est salus illi, cui est nota, & non recedit. At nos asserentes Christum, ut Deum, esse Rationem primam supernaturalem, cui subservit naturalis, in omnibus Nationibus per eius gratiam, nulli deficientem, idiotarum, rectè viventium, & invincibiliter proprium errorem ignorantium, reperimus salutem. Numerumque damnatorum esse minorem, quàm objicientes intelligunt. Non enim intellectus, sed voluntas judicatur. Nec Deus quibus non dat supernaturalia, negat naturalia bona, tollitve. Non salvatur homo in omni lege, ut putat secta quædā Mahomet.

Hæc tamen quæstio mentem Esdræ valde exagitavit, responsumque accepit de peccato Adæ, quòd per illud omnes debemur exitio; Et quod Deus servauit sibi acinum de botro; & quod pluris valet Mons unus aureus, quàm centum lapidei : & sic differt inter bonos, & malos. Et quòd libertas humani arbitrii reddit Deum excusatum, cum damnamur : & tandem, quis es tu, qui respondeas Deo? Quæstio cur permittit Deus multos damnari.

Origenes autem, utinam tam fœlix, quam doctus, hac vexatus quæstione, opinatus est animas in cælo peccasse, ideoque alligatas fuisse corporeis carceribus; sed destructa, ac renovata Mundi Machina, Deum ignosciturum cunctis hominibus, & dæmonibus. Hocque dicebat dignum esse Dei clementia infinita, salvare omnia opera sua. Attamen Ecclesia, à Christo edocta, pœnam prædicat æternam, quam Diabolis, & pravis hominibus paratam ex Euangelio didicit. Profectò si has Christi minas aspicimus, verissimum est pœnam futuram esse æternam : & voluntas Dei signata talis est. Et ratio sic suadet, quoniam veluti homo peccaturus fuisset semper, si viveret semper, ideoque in illa voluntate peccandi semper, impœnitens mortuus est, sic debet etiam pati semper in æternum in vigore illius voluntatis peccādi semper in æternum. Ergo impœnitentibus modo debetur æterna pœna. Præterea contra Deum æternum peccat homo, igitur pœnam meretur æternam: quoniam quantum ad se vellet, ut Deus non esset propter hoc, ne ipsum puniret. Ergo directè contra æternam peccat essentiam. At cùm aspicimus immensam Dei misericordiam erga creaturas suas, suboriri, nisi nos retineret divinum Magisterium, posset suspicio, quòd voluntas beneplaciti ejus sit salvare omnes post Mundi renovationem : ut aliquando Gregor. Nys. & Hieron. disputant : Infinitaque ejus bonitas interficiet finitam nostram malitiam, si infinita hæc non est, nisi in illa finali impœnitentia, quam ipse mutare potest. Et quemadmodum dixit, se velle subvertere Ninivem : quod deinde non fecit; sed utili pœnitentia illam reddidit meliorem: sic posset quis opinari Deum indixisse pœnam æternam peccatoribus, quò à peccatis caverent : at post multa sæcula, quibus in Inferno cruciabuntur, misericordia motus ad pœnitudinem eos convertet salutarem. Veruntamen asserere quòd sic erit, falsissima assertio, & maxima temeritas est, Opinio Origenis, quam ipse non dixit esse de fide in Periarc. & sic Athanasius adnotavit in orat. contra Arr.

speciem

ſpeciem quidem pietatis habens ex altera parte, vel potius adulatoria: ſed ex altera revera hæretica; dum aliter ab Eccleſia docemur, & ab Euangelio. Quamvis ab Origene, cui Hieronymus videtur Rufino, non tamen rectè, aſſentiri, aliter interpretetur, quàm ab Auguſtino; & huic ſubſcribunt Doctores. Animas autem in corpora immitti, non quia peccarūt, ſed in exercitium & in occaſionem merendi, dictum eſt prius. Aug. addit, & ob propenſionem ad regendum corpora.

Augu. 7. ſuper Gen. c. 7.

Libertatis humanæ à Deo nō eſſe peccatum.

X. Hominem eſſe liberum, palam eſt, ſaltem ad velle, & nolle, in quo peccatum, & meritum conſtituitur, ut ſcripſi contra Calvinum. Nefanda quoque fatuitas eſt, credere Deum intrinſecùs adigere hominem ad peccandum: atque cum Diabolo certare, quiſnam melius hoc officium faciat; & hominem, quando blaſphemat Deum, impelli à Deo ad blaſphemandum Deum: ergo Deus contra ſe ipſum? ergo ne diviſus?

Cauſa humanarum calamitatum unde.

Reſp. ad 4. de peccato Adæ.

XI. Quod creditur de peccato Adæ, efficacius eſt. & intellectui ſatisfacit. Tantum enim chaos, & turbationem variarum ſectarum, & falſitatum, & iniquitatum, quibus obcœcantur homines; & potentiam pravorum, & ærumnas bonorum, & miſerias, & calamitates miſerorum mortalium omnium, à Deo veriſimile non eſt per ſe ſeminata fuiſſe. Porrò verum eſt, quod Comedia agitur coram illo, propterea quòd res omnis, etiam mala, in illius gloriam reſultat; non tamen ipſe ita voluiſſet antecedenter. Nos obijcimus Equum prædam Leonibus, & ſpectamus ludum: non tamen hunc vellemus ludum, niſi quia Equus ille ſuperbus erat, & indomabilis. At quomodo valeat hæc ſimilitudo in Deo, qui omnia ſcit, & mutare poteſt, & prohibere, ne mutentur, alibi ſcriptum reliqui. Et quod Philoſophi tribuunt ſeriei Planetarum ſuccedentium in regimine rerum, & de Cæli reverſione, & gubernatoribus ſupervenientibus, alibi oſtendimus fictitium eſſe, quoniam, Naturalia Moralibus & Tranſnateralibus ſubſervire non aduertunt. Et qualiter hæc, & cætera omnia, abſque nutu Dei non mutantur, ſed propter peccatum hominis, domini creaturarum inferiorum, omnes mutatas eſſe contra homines, facilè eſt creditu magis, magiſque pium, præſertim cùm cernamus S.Franciſcum, & S.Blaſium, aliosque pios homines innocentes jubere creaturis, & obedientiam ſubitò exigere. Ex quo rectè monemur, Chriſtum veniſſe ad reſtituendum, & perficiendum ſæculum innocentiæ; idque factum eſſe, & fieri ordine quodam inviſibili, quem natura in plantarum augmento imitatur. Id forſan patebit quando fiet unum ovile, & unus Paſtor, & perfectè cōſummabiturin beatitudine.

In Theol. & in Met.

Et dixi ad objectiones: Peccatum Adæ, quia accidit in Mundo, non adhuc corrupto, nec radicem infectam in eo habebat, nec exemplum aliorum peccantium, uti nunc; & quia ipſe erat origo, & radix, & ſemen generis humani; fuit quaſi infinitum; & propagatur ipſa inobedientia, & culpa; non autem morſus Pomi. Nec tamen hoc peccatum damnat cruciatibus æternis, qui pertinent ad pœnam ſenſus, ſed privat bonis æternis. Et contra hanc privationem remedium in Redemptione paravit.

Nec mors Chriſti ſalvat nos, quatenus eſt culpa ſuorum interficientium, ſed in quantum eſt pœna ipſius interfecti, & ſolutio pœnarum, quas nos pati debebamus. Et ita pretioſa fuit, quòd etiam peccatum interficientium deleviſſet, dum tamen remedium agnoſcere voluiſſent, ut S.Bernardus dicit contra Petrum Abailardum. Sed locus iſte has diſputationes non requirit, quoniam declaramus tantummodo, rectè nos id factum credere, quod impoſſibile non eſt: & quòd ſaltem propter amorem ſuum in nos, & in exemplum nobis vivendi, & moriendi propter virtutem, divina Sapientia carnem ſumpſerit.

XII. Fa-

XII. Facilius est credere ex naturalibus, quòd sit incarnata Sapientia, ut legifer, verbo, & exemplo; difficilius verò credere, quòd & ut Redemptor. In hoc enim plus credibilitatis, quàm in illo. Sed qui considerat calamitates humanas, hujus etiam necessitatem intelligit; ac proinde non impossibile esse decernit. sed hoc in sequenti cap.

XIII. Non continet ergo Evangelium in supernaturalibus articulis mendacium ullum, neque impossibilitatem, neque stultitiam; sed summum amorem Dei, pietatem, providentiamque nimiam erga nos; & peperit, parturitque in dies Viros sacros, qui miraculis, & virtutibus, & sanguine, & doctrina id comprobant, elevantur in Deum, communicant cum Angelis, & certam, evidentemque credibilitatem Christianæ faciunt Fidei.

Harum quæstionum de malis Mundi, & remedio divino, & providentia, cæterisquè supra positis, reddere rationem, aliæ nesciunt sectæ hujus Mundi. Plato enim adscribit hoc materiæ repugnanti animabus. Sed cùm Deus materiam longè exuperet, poterat ipsam sic animabus subjicere, ut malum ex ea nullum timeri queat. Alii elementorum pugnæ. Sed causa potior invenitur utens elementis. Nec enim possunt facere animal, & plantam sine Artifice, sicut nec ignis, lima, & malleus clavem sine Ferrario. Alii Deorum contrariorum discordiæ. Sed nos unum Deum ostendimus. Alii siderum varietati. Sed Auctorem supra sidera invenimus. Igitur cùm ille Auctor sapientia regat, & hominem etiam libertate: hominis repugnantiam contra Deum oportet malorum causam dicere; ergo non incongrua est Adami defectio ad solvendum modum. De his alibi. Et apud Philosophos Christiana habetur pro omnibus rationalis maxime, ac pia. Et Sanctorum experientia continua, & dominium super animalia, & revelatio probata, qua cæteræ carent, satisfaciunt cuilibet inquirenti.

Iterum de causa humanarum calamitatum.

EXAMEN MAHOMETTIS.

Contra verò Mahometti lex, quanquam Idolatriam tollit, & unum modò Deum asserit, nihilominus prædicat opiniones irrationabiles, nimis fabulosas, & mendacia, & impossibilia, & obscena.

Primo quidem videtur facere Deum corporeum, quoniam sedere dicit in solio delato ab Angelis quibusdam, quorum tanta est magnitudo, quòd ab altero in alterum oculorum unius Angeli, non potest volitans avis pervenire in centum millibus diebus. dicit etiam hos Angelos habere cornua immensa, quæ composita sunt ex nive, & igne simul, aliisque misturis incompossibilium. Et addit tanquam derisorum in cathedra loquens: *Non tamen ignis dissolvit nivem, nec nix extinguit ignem.* Ubi de industria videtur loqui, ut videatur dicere mirifica, & portentifica, vel ut derisor, vel sicut dementatus. Dicit in principio creasse Deum plumam multifidam, ut scriberentur futura. Totam Genesim pervertit, & Mundum prius habitatum fuisse ab Angelis, & deinde condemnatum fuisse Beelzebub à Deo, quoniam noluit adorare hominem, quem Deus propterea prætulit illi, quoniam scivit rectius imponere nomina rebus. Item duos Angelos inebriatos fuisse à quadam muliere lasciva, cujus concubitum appetebant, quæ pacta est seipsam, si illi patefacerent nomen Dei, quo volatur in Cælum. Quod cùm rescivisset, inebriatis Angelis, deceptisque, volavit in virtute illius nominis. Quam Deus videns

Examen Mahomettanæ sectæ circa supernaturalia.

conver-

convertit in Stellam. Item peccatum Adæ fuisse, quòd manducarit unum, ac dimidium frumenti granum. Et quòd ex dimidio postea in minutias redacto fecerit omnium plantarum semina. Item Cælos sustineri, ne cadant, à Monte Caf, cujus colore repercusso videntur cærulei. Stellas ligatas esse partim catenis aureis, pendentibus à solio Dei. Et extare Cælum aliud ex adamante, aliud ex luce, aliud ex smaragdo. Et super Cælum extare Maria. Deinde alios Cælos turbidos. Deinde Montes superbissimos. Deinde alia Maria. Deinde multa millia intervalla. Et de hujusmodi, casu quodam loquitur quicquid in buccam venit; & re vera tanquam Dæmonoplexia arreptus, nihil prorsus perpendens, aut curans, quod dicit. Dicit & sub nostra terra extare mare, & sub eo alias septem terras, aliam super aliam. Deinde Bovem magnum ab Oriente, usque in Occidentem protensum, qui sustinet Mundum: Bovem verò sustineri ab aliis montibus, & montes à maribus aliis. & sub his piscem ab Oriente in Occidentem, usque longum sustinentem hæc systemata: & piscem ab aere alio sustineri. Et sic interrogatus semper respondet hæc dicteria sine fine. Ponit Paradisum post mortem, in quo manducatur, & bibitur ex fluminibus vini, & lactis, & coeunt homines cum mulieribus formosissimis, & mundissimis, quæ habent pupillas brevissimas. Et quoties vult homo, coitu venereo utitur, & semper voluptuosius, & sine zelotypia; & edunt piscem, quem illis servavit Deus. & hæc accipit à Talmudistis. Et innumera addit id genus. Et quòd in examinandis culpis, & meritis durabit judicium universale ann. 50000. Dicit se missum fuisse à Deo in virtute gladii, & non miraculorum, quoniam homines non credunt propter miracula; ergo *si non vis* (inquit) *credere me esse Prophetam Dei, auferam tibi uxorem, & opes; & interficiam te: vel sub tributo cogam*. At in alio Capitulo ait, se non missum à Deo, ut cogeret homines ad credendum. Alibi ait; Lunam cecidisse, & disruptam esse; at Mahomettum amplexatum eam sanasse, & in Cælum remisisse; ideoque maculas adhuc habere. Item in principio Mundi Lunam fuisse æqualis luminis cum Sole; Sed alis Gabrielis pervolantis imprudenter, extinctam esse; & nunc parum lucere; & similia innumera dicteria fabulosa, quæ narrare non sufficio. Dicit, se licentiam à Deo habuisse subagitandi omnes mulieres, etiam consanguineas; & virtutem in renibus tot subagitandi, quot possent quadraginta homines, quò generaret plures prophetas: nec tamen genuit, nisi fœminas duas. Ecce signa sanctitatis, & sapientiæ ejus.

Alc. Azoar. 1.

Porrò omnibus Prophetis, & Moysi, & Evangeliis adversatur, manifestissimis utens mendaciis, etiam historicè: & nihilominus acceptat has scripturas omnes, tanquam veras, & à Deo. Sed quia ipse legere nesciebat, ut fatetur, neque scribere, dum laudat suam sapientiam, quasi divinam; nec recordabatur ea, quæ audierat, & sibi legebantur à duobus Hæbreis, quos secum habebat, & à Sergio Monacho, & alio quodam hæretico; ideò dictabat Scriptori suo quidquid in buccam veniebat. Cùm verò alii objiciebant scripturam aliquam suæ contrariam, respondebat, illam falsificatam esse. Historiam Geneseos penè totam depravat; præsertim de Ioseph; & præponit Ismaelem, & Agar, unde ipse genus ducit, Sarræ, & Isaac. Depravat historias David, & Salomonis, & libros Regum; & arbitratu suo loquitur de cunctis. De Christo inter cætera mendacia manifesta per historias Christianorum, & Judæorum, ac Gentilium, refert, quòd non fuerit crucifixus, sed mutato vultu, volavit in Cælum, & decepit Judæos, ut loco suo Iudam crucifigerent. Qui legerit, longè plures deprehendet insanias.

Quapropter Rex Persarum de secta Haly, has sententias Mahometti vertit in sensus mysticos, & alteratos, repugnantes historico. Unde Turcæ irrident Persas, habentque

habentque, ut Hæreticos. Sunt inter eos variæ sectæ, parum subsistentiæ ostentantes. At astutiores substulerunt omnes libros, & scientias de Regno suo; & solo gladio defendunt mendacia hæc, maximo profectò cum damno, ac dedecore totius generis humani. Sed de his in p. 3. Reminiscentur, &c. Hæc recitasse est confutasse.

EXAMEN JUDAICÆ.

XV. Credulitas legis Hæbraicæ rationalis est in hoc: quòd sit unus Deus vivus, incorporeus, æternus (licet C. Tacito, propterea quia tollit Deorum cultũ, videatur prava, voluntaria gaudẽti cæcitate) quòd dederit legem Moysi, quòd Moyses, & Prophetæ prædixerint Messiam Instauratorem, & Legislatorem totius generis humani. Sed assertiones Talmudistarum, & mendacia de Christo, quòd non fuerit Vir sanctus, nec Messias, & quæ fingunt de ejus nativitate, & educatione, & morte, deliria sunt, similia Mahometticis, ab omnibus confutata Historicis, præcipuè à Iosepho Hebræorum sapientissimo, qui loquitur de Ioanne Baptista, tanquam de Magno Propheta, & de Christo, tanquam plus quam homine. Et quoniam contra Moysen, & Deum ipsum, vidi Talmudistas obloqui stultè, mendaciter, & fabulosè, intellexi, quæ de Christo dicunt, vanissima esse. Nam præferunt Talmud Moysi, concedunt sodomiam cum uxore, & retentionem inventi alieni marsupii; & jubent odium usque ad mortem contra inimicum: & falsos testes non puniendos, si accusatus, jam pœna est affectus; & multa similia, contraria Moysi. Et qui contradixerit Rabbinis, morte plectendus, non autem qui Moysi; sed absolvi posse. Item quòd Deus multos Mundos fecit, & destruxit, antequam diceret facere hunc Mundum, exercendo se in hoc labore. Et quòd Deus facit precationes quotidie devoto animo; & vestit caput victis, & corrigiolis; & procumbit in genua, & orat. Quòd aliquando in loco separato plorat, & pœnitentiam agit. Quòd iratus injustè contrà Judæos, miserit eos in captivitatem. Et quòd præ dolore, quem habet de Judæis, emittit duas lacrymas in Oceanum quoties reminiscitur; & quòd propter scelus à se perpetratum, quando abstulit injustè lumen Lunæ, & dedit Soli, jussit fieri in lege Moysi festa plenilunii, & sacrificia ad expiandum sui ipsius culpam. Quòd tres horas diei consumit in studio legis Judaicæ. Quòd disputans cum Rabinis victus est ab eis, & anathematis sententia percussus, dixerit: *Filii mei vicerunt me*. Quòd astutia cujusdam Rabini victus est Diabolus, & Deus vice quadam. Quòd Adam coivit cum omnibus animalibus masculis, & fœminis, neque appetitui satisfecit, donec concubuit cum Eva. Quòd Corvus missus à Noe, nolebat egredi de Arca, timens, ne Noe post discessum cum Cornice uxore sua coiret. Sed quis narret omnia dicteria, & blasphemias, & fabulas istorum? Et vidi, quod veniente Christo, eo non recepto, Judæi traditi sunt in reprobum sensum. Non habent prophetiam, & charismata priora; & dereliquerunt legem Moysi re verà, sed in voce tantum gloriantur de ea. Nunc autem lex eorum est Talmud impiissimum.

Examinavi Prophetas eorum, & tempus adventus Messiæ, & agnovi Diabolicam esse pertinaciam, infamare Iesum Christum usurpatione falsi nominis Messiæ, & negare tot miracula, & historias Hebræas, Romanas, & Græcas. Et ipsi Talmudistæ dicunt, Solem in quarta die creatum esse: & ideò Messiam affuturum in quarto

Quam evidenter errent Judæi Christũ Messiam non acceptando.

quarto Millenario; & Iesum natum esse cernentes circa finem quarti Millenarii, nec alium Messiam comparere; & jam sumus post quintum millenarium, & dimidium: & nihilominus dicunt propter peccata sua dilatatum esse adventum Messiæ: & contra propria Dogmata, & ea, quæ dicunt esse Heliæ oracula, manent obstinati; & contra Deum: quasi Deus fuerit deceptus in tempore adventus Messiæ; vel nesciverit eos peccaturos, & impedituros adventum ejus per duo millia annorum. O dedecus insanum, perfidumque, diabolicumque! Vident Christum mutasse leges Mundi, & omnes Gentes ad Fidem vocasse; & fecisse omnia, quæ de Messia prædicta erant: attulisse cælestia præmia, quæ tacuit Moyses; mortuum fuisse secundum Scripturas; resurrexisse, ascendisse in Cælum, & promisisse se rediturum; nihilominus obstinati perseverant in perfidia sua.

In quo obstinatio Judæorum.

Sed tota obstinatio eorum in eo consistit, quòd non restituit Regnum Israel, non reædificavit Templum, neque Jerusalem, nec regnavit super sedem David in universum Orbem, nec vicit armis omnia Regna Mundi, ita ut adorent illum omnes Reges Terræ; neque sæculum aureum instauravit, de quo Isaias, & Tobias, & Prophetæ alii cecinerunt; & ipsi solum materialiter intelligunt; unde aliquid apparentiæ sibi videntur habere in hac parte. Ideoque in libro de Monarchia Messiæ, ostendi Christum sedere in sede David, quæ est Ecclesia. Et per suos Successores Mundum totum vicisse, & vincere, donec ponat omnes Principes Terræ scabellum pedum suorum, & evacuet omnes Principatus, & Potestates; & Judæos decipi, quia putarunt armis in primo adventu Christum omnia subjugaturum Regna, cùm tamen in Isaiæ cap. 53. post mortem illi promittantur omnia Regna in semine suo longævo, qui est Papatus: & omnes Christianos pertinere ad Israel spirituale, & similiter, Deo Duce, rectè viventes. Et Ierusalem esse Ecclesiam. Sed utrum sit reædificanda in Palestina, disputavi in Prophetalibus. Et licet renovationem spiritualiter tantùm Doctores multi exponant: Ego tamen non video, quomodo qui in Terra etiam expectant ea ratione, qua superius scripsi, Regnum unicum totius Mundi cum illa fælicitate, quam omnes Sapientes, & Nationes expectant, denotari possint; salvo semper quòd etiam si id ita non esset, non propter hoc cælestia oracula spiritualiter non subsisterent. Quòd sæculum quia descriptum est in Scripturis sanctis & prophanis instar Paradisi æterni, quem præcedet hoc Regnum tanquam præludium, fuit in causa, ut deciperetur Cherintus, & Mahomettus, qui solum hunc Paradisum carnaliter accepit, sicut Chiliastæ, qui posuere anticipatam mille annis resurrectionem bonorum, & Paradisum in Terra. Sed profectò qui hoc punctum notat, potest facilius Judæis, & Mahomettanis deceptionem suam ipsorum persuadendo aperire.

XVI. In verbis ergo Christi mendacium reperi nullum. Quæcunque prædixit, eventus comprobavit. Restitutionem Israel vidimus, cùm totus Mundus Israeliticum, idest Christianum, rationalem se cupiat, faciatque. Regnum unicum expecto, & video palam fieri post novi Orbis fidelitatem. Adventum ejus, ut proximum, qui cælestia considerat, expectat. Nec dubito quin Mahomettus pertineat ad Antichristi Regnum; & cum multis Scriptoribus insuper sentio, ex Mahomettismo oriturum caput impiissimum, qui omnium perversorum scelera recapitulabit: & durabit annos tres cum dimidio; Mahomettismus verò tot annos, quot sunt isti dies; & de hoc multa alibi scripsi.

Non latuisse novum hemisphaerium divinos Scriptores. Gen. 10. Ioan. 10.

Dico etiam ad priores quæstiones, quòd de novo Orbe loquutæ sunt Sybillæ, & Senecas, in Med. & Plato in Atlantico, & Moyses, quando dixit, *Insulas Gentium à filiis Javam originem habuiße*; & Christus quando dixit: *Alias oves habeo,* *quæ*

quæ non sunt de hoc ovile, & illas oportet me adducere. Quod non intelligitur tantum de Gentilibus hujus Hemisphærii, sed & alterius, de innuit quoque S. Brigida, quòd ante aduentum Antichristi replendum esset fide: & Esdr. lib. 4. cap. 7. revelandum.

EXAMEN GENTILISMI.

XVII. AT cum Religionem Gentilium considero, comperio intolerabilem. Sed stultissima, impiissimaque præ omnibus est, colentium, ut Deos, creaturas viliores, & deteriores se ipsis; sicut Aegyptii profitentes sapientiam coluere Vitulum, & Ibicem, & Cocodrilum: Chinenses vero stellionem: & alii lapides, pyramides, serpentes, & arbores, ut olim & nunc gentibus utriusque hemisphærij, mos est. Hi profectò inexcusabiles sunt coram Deo, ut primum loqui ferè, ne dum ratiocinari, norunt. Non enim honorem divinum dare debent deterioribus se, cum apud omnes palam sit vel ex instiuctu, Deum esse meliorem nobis, & potentem facere quæcunque vult, & patrem esse creaturarum, & gubernatorem, & summum bonum, aut illud quo majus cogitari non potest. Primus gradus stultitiæ Gentilium in Religionis intellectu, rituque.

Impii autem inexcusabiles in secundo gradu ii sunt, qui colunt homines, sibi æquales secundum naturam, sicuti Græci antiquiores, & Romani, & Aegyptii, & Assyrii, & quæ Nationes Deos fecere, Ioves, & Hercules, & Apollinem, Romulum, Augustum, & consimiles. Ergo pœna digni sunt, quoniam cum sit per se notum, Deum esse meliorem nobis summumque bonum, confestim nosse debebant, homines, non esse Deos. Gradus secundus.

XXVIII. At si obiicias, quod hæ nationes cognoverunt unum summum Deum vivum, & verum, hosce autem secundos Deos putabant, & colebant in eo sensu, quo nos colimus Sanctos homines, qui etiam Dii appellantur propter excellentem participationem Divinitatis,

Respon. quòd in hoc sensu non peccassent, si ii, quos colebant habuissent veras virtutes, quod opinatus Plato coluit Heroes, qui homines divini sunt; qui ob virtutes, quæ videbantur ingentes, ac beneficia præstita humano generi, digni apparebant cultu, non latriæ, & servitutis, sicut Deus, sed duliæ, & observantiæ, & reverentiæ, tanquam amici Dei veri: & hæc fuit Thologia Romana Varronis, Valerii, Sorani, Senecæ, & aliorum Philosophorum. Et Trismegistus in Aegypto declaravit verum Deum, & permisit cultum Diis in prædicto sensu. Nihilominus plebs eo lapsa est, quòd non modo dedidicit verum Deum, Primatum Iovi homini largiendo; sed postmodum statuas Deorum ligneas, & marmoreas adorabant latriæ cultu. Et hoc fuit in causa, ut Moyses tolleret omnem picturam, & statuam; & de hoc conqueruntur Prophetæ, & Apostoli. Quinimo & Socrates cernens Alcibiadem pro voto coronam cuidam statuæ Apollinis impositum ire, suasit ei, quòd non essent Dii illi, neque statuæ veri Dei; & quòd magis statua, & imago Dei est sapiēs vir, & probus, quam statua illa marmorea. Et ex hoc Plato docet, quod potius sit statua Dei tibi Pater tuus, quam illud figuratum lignum: plusque honoris tuo patri, quā illi debes. Stoici quoque idem opinati sūt. Unde Cato apud Lucanum cōtemnit oraculū Ammonis, cum esset in Lybia accipere; sedait, in nobis, & ubique esse Deum, quem consulere oportet dicens. *Estne Dei sedes & Terra & Pontus, & aer. Et Cælum, & Virtus. Superos quid quærimus ultra? Jupiter est quodcumque vides, quodcumque movetur.* Numa Pompilius reliquit libros abscondito adversus Plato in lib. de voto

Deos secundum rectam philosophiam. Sed Prætor Romanus zelo superstitionis patriæ côcitus, stultè combusit eos postea repertos. Senecas unum esse Deum docet; Mercurium verò rationem Dei, Herculem Dei fortitudinem, Palladem ejusdem Sapientiam. Nec fuit schola etiam indocta in Mundo, quæ id non intelligeret.

Quare dico, quòd ii prædictorum Dii talem non meruere honorem, qualem nos Sanctis nostris exhibemus. Namque historiæ ipsorum narrant de Jove, de Mercurio, de Venere, Marte, Cæsare, & aliis, adulteria, stupra, ambitiones, dolos, aliaque facinora, nec viro mediocriter probo tribuenda. De Jano nõ obloquor; quoniam credo ipsum esse Noe: & meritò pro sancto habitum esse sicut & Moyses, & Petrus, & Paulus, & Prophetæ. Puto etiã plurimos fuisse sapientes, & respectu virtutis adoratos à Gentilibus, qui non habebant eos tanquam essentialiter Deos.

Nomen Jovis esse Jeova; & quis primus profanavit.

XIX. Inveni etiam apud vetustissimos Deum nuncupatum fuisse Jovem, ideoque Hebræorum lingua יהוה adhuc nominari, cujusmodi Abraham Chaldeus ipsorum pater illos docuit. At Belum patrem Nini primum fuisse, cui nomen Jovis (idest Dei) tributum est; ex quo incepit Idolatria: deinde verò Osiri Aegyptio: Mox autem filio Aptere Saturni Cretensis, propter facinora ipsorum ingentia, & posterorum observantiam, & amorem erga eos. At quidem Philosophi, semper hanc Religionem irriserunt. Cato mirabatur quòd Sacerdotes conscii ridiculæ Religionis post sacra obviis invicem non corriderent, eo quod Populum tam deceptum apud se vidissent. Diogenes hecatombam ex pediculis fecit, ut si Dea à divitibus vaccas, à se animalcula paupere acciperet. Socrates nolens jurare per Jovem, aliosque per Deos mortuos, jurabat per canem; cumque impietatis argueretur, respõdebat, se jurare per canem Deum Aegyptiorum (quoniam & hunc colebant) quasi indicans in suo sensu, stultum esse habere pro Diis statuas, mortuosque homines, talemque dignitatem potius posse convenire canibus, qui vivi sunt. Nec est vir sapiens apud veteres, Religionis eorum tenax. Vide Cic. de Nat. Deor.

Omnis impietas ex prudentia carnis.

XX. Hinc animadverte, quàm atrox fuerit Jeroboam impietas, vitulorum aureas statuas colẽtis. Sed profectò hæc, sicut alia omnis impietas, ex politica prudentia Macchiavellica manavit, ne, videlicet, Populus iret in Jerusalem ad adorandum verum Deum, secundum legẽ, ac proinde rediret universum Regnum ad Roboam Regem Jerusalem, à quo ipse desciverat, nec putavit Deum, qui suæ ditioni decem tribus subdiderat, posse tueri illum Regnũ, quemadmodum potuit & dare.

Vidi etiam omnes hujusmodi impietates introductas esse vel fomentatas ab impiis Principibus: ut per eas facerent populum ignorantem, vilem, & servum Deorum vilissimorũ, quo deinde possent ipsi facilius in illum dominari. Profectò enim Tyrannide premi ille populus haud potest, qui verum adorat Deum vivum: quoniam magnanimus est, sublimisque, & audens, nec injuriam tolerat tantam, suique abjectionem. Tyranni autem prius eum reddunt vilem per religionem stultam, qui proinde derelictus à Deo, & ab illa celsitudine, & fiducia, quam indit, fovetque cultus omnipotentis Dei, tunc in pœnam sceleris remanet mancipium Tyranni. Postmodum verò Tyrannus fit præda extraneorum in se, aut in posteris suis, sicuti ex cunctis erudimur historiis.

Tertius gradus impietatis.

XXI. In tertio gradu comperi eos, qui colunt Elementa, quoniam cum hæc sint corpora ingenitia prima, & in Eccl. 42. viva appellata, ex quibus res nascuntur omnes, & ipsi dii homines, quibus divinus tributus est honor; quo circa Plato tellurem appellat Deorum omnium parentem; minus malum videtur Deum si ipsa colantur, ex quibus animalia habent vitam, & corpus, & animam, quàm si coluntur animalia, quæ illorum mistura sunt; præsertim apud eos qui animam à

Deo

Deo manare non norunt, sed ab igne, vel aere, vel stellis. Adeoque minus absurda hæc sententia reputata est, quod etiam Philosophi ipsam amplexi sunt, aut tanquam minus malam sustinuerunt; & Gentes admonuerunt, quòd per Plutonem intelligitur Terra, per Neptumnum Mare, & per Jovem Cælũ, aut æther, cujusmodi à Virgilio nũcupatur, & per Junonem Aer, & per Apollinẽ Sol: & quidem ita melius fuit, ut tolleretur cultus rerum mortuarũ. At mox ita applausum est huic sentẽtiæ apud Romanos, quòd cujuslibet rei proprium Deum invenerunt: unde fluvios dixere Deos, & terminum agri, & Forculum, & Pomenam, & Cuninam, à foribus, hortis, & cuna Infantiũ: Febrem quoque, Tremorẽ, & Pallorem, & Fortunam Deos vocitarunt, putantes numina invisibilia quædam esse horum morborũ causas proprias.

Varro autem hanc opinionem defendit, quia (inquit) Deus est ipsum Totum, Mundusque à Deo animatur, unde inferebat, ergo res omnis coli potest, tanquam membrum Dei, aut spiritus, & motus, aut actus illius Dei, qui animat universum. Hæc sane Theologia minus stulta est, sed subversio est indoctis; doctis verò impossibilis reperitur. Nam licet Deus ubique sit rerum, non tamen inest tanquam anima in ipsis; tunc enim à corpulentia fatigaretur, sicuti nostra Anima. Mundusque æternus esset, sicut ejus Anima: quod rationes plurimæ explodunt, essetque Mundus continens Dei, non contentus. Atqui per Metaphysicum examen inveni, Mundum non esse coæternum Deo; nec spatium, in quo Mundus insidet. At in Deo extare spatium, & Mundum, non autem Deum in eis; quippe qui ut sit, eis non indiget. Sublimiter hoc intelligendo. Nec decere facere membrum Dei stercus & urinam, omnesque res viles, stultas, ignorãtes, blasphemas, impotentes. Attamen cum hoc stat, quod res omnis participet esse à Deo variis modis; ipsaque sit in eis eminenter, non autem tanquam anima, nisi per similitudinem. Hic autem cogitatus longe dignior est de Deo altissimo; dum nos intelligimus potestatem, sapientiam, & amorem infinitum, sicut alibi scripsi. Quinimo nec Deus sit in Christo ipso tanquam anima informans, sed tanquam ejusdem personans, etiam alteram naturam, ut instrumentum redemptionis conjunctum.

Varronis Theologia Ex Aug. de Civit. lib. 4. cap. 31.

In Metaphys. p. 2.

Quartus gradus Gentilismi.

XXII. Minore tandem reprehensione dignos deprehendi eos, qui adorant Sidera, Cælum, & Solem: quoniam hæ portiones Mundi se ostendunt, à corruptione distantes, & pulchritudine vivida, simplicique donatæ: suntque nobiliores rerum inferiorum causæ, & in sublimi regione degunt, continuò beneficientes nobis, lucem effundendo, calorem, & influentias: generando, alterando, omniaque producendo: quas ob res magis movere possunt Gentes ad credendum quòd sint Dii. Africani multi hac tempestate, & in Aegypto antiquitus plurimi hãc opinionem secati sunt; & Plato in Epinom. Similiter asserit, convenientius esse Philosophis colere stellas, quàm mortales Deos Nationum.

Hanc ipse presſius exanimando sententiam, inveni non esse divinum cultum Stellis tribuendum. Deus enim præsefert Totum, & Animam in Mundo, si est aliquid ejus: Quapropter ita error esset hic, veluti, si quis Regem adorare volens, Animam Regis adorare prætermitteret, quia ipsam non videt; ex membris verò adoraret dumtaxat oculos, & aures, & caput; non autem pedes, & crura, & brachia. Nam re vera Sol, Cælum, & Stellæ, sunt quasi oculi, & caput & membra Mundi nobiliora: Tellus autem sicut pedes, & crura, & scabellum. Præterea periculosum est ista colere, quoniam cum sint formosæ, & bonæ res, magis alliciunt gentem à cultu veri Dei invisibilis ad se; ut tandem incurrat ad illam iniquitatem maximam, quam tribuit Iob colentibus Lunam, & Solem. Nihilominus, quamquam vera esset sententia Philonis, & Origenis, Platonicorumque,

 (quam

(quam Divus Thomas non includi, nec excludi à doctrina fidei docet, licet Sanctus Hieronymus, & Divus Augustinus dubitent, & Patres multi ita sentire videantur,) videlicet, Solem, & Sidera viva esse corpora, & sentire prorsus longe, magisque, quàm Animalia: sensus enim inexistit in Spiritu vitali passibili, cognoscente; oculi autem, nares, aures, nequaquam sensus sunt, sed foramina, & fenestræ, per quas intrat obiectum sensibile ad Animam sentientem, ut probant Ambrosius, & Augustinus, propereaque, abscedente Spiritu, non videt, licet apertus oculus, sicuti multi apertis dormiunt oculis, nihil tunc videntes, nec auris audit, licet patens; sed Spiritus: qui itque, reditque, ut Sanctus etiam Augustinus adnotavit. Nam & oculum (ait) alterum claudimus cum volumus totum Spiritum in alterum confluere, ut totus per balistæ Dioptram conspiciat; unde ex Augustini, & Ambrosii, et Gregorii Nyssenii sententia, perperam Aristoteles docuit potentiam informativam oculi, aliorumque organorum, videre, sentireque. Spiritus enim hoc munus obit, ut qui intermanet, quasi habitator domus, coniunctus tamen substantialiter, non ut forma Domus sicut probat S. Ambr. in libro de Isaac, et in lib. de Noe, et Arca: et cum eo sæpè S. Aug. quanquam Anima intellectiva informet utrumque, sicut lux aerem, et nubem, non tamen ut forma dependens à materia aeris et nubis: sed oculus non videt, dum Spiritus recedit ad dormiendum, vel cogitandum, vel audiendum. Igitur posito, ut ajunt Stellas esse totas Spiritum tenuem, (nam propterea putant Solem vocari Spiritum, Ecclesiast. 1.) et non videre per fenestram sicut nos, sed in propatulo, et se radiis tangere, et motus audire mutuos, et harmoniam edere: unde consequens est, sensu exquisitissimo, ut Platonici ratiocinantur, præditas esse: nequaquam tamen adorandæ essent, sicuti neque Animalia, sentiente quæ vivunt Anima. At neque etiam si intellectuali Anima essent Animata, ut Plato, Origenes, et Philo volunt, et Aristoteles; et non discrepat Divus Thomas in 2. cont. Gent. cap. 70. & Caietan. super psal. 135. ubi dicitur. *Fecit Cælos in Intellectu*, idest (ait) intellectuales. Qua de re in Iob. Deus dicit, *Cum me laudarent Astra matutina, & jubilarent omnes filii Dei*: & Debbora, & Abacuc, & Baruc videntur confirmare. Hæc, inquam, si vera essent, quod non decerno, non propterea colendi essent Cæli divino cultu, sicut nec Angeli, cum creaturæ sint. Imaginabitur quis esse Stellas statuas Dei viuas, totumque Cælum sedem Dei, & statuam appellari posse; sic & Mundum; ideoque dignum esse consideratione, laude, & reverentia in gloriam Conditoris, quem manifestant. Et Plato idem sentit, quando appellat Mundum, & Solem filium summi Boni, Stellasque Dei statuas. Verum Divus Augustinus dubitat, num Animæ Stellarum *pertineant ad societatem nostram, & Angelorum*, ut dicit in Enchiridion 58. & Divus Thomas 2. cont. Gent. cap. 70. At Cajet. putat hoc esse placitum Ecclesiæ, nec amplius dubitandum, quoniam in præfatione Missæ canit: quod *Deum laudant Angeli, adorant Dominationes, tremunt Potestates: Cæli, Cælorumque Virtutes, ac beata Seraphim &c. inceßabili voce proclamant; cum quibus & nostras voces, ut admitti jubeas deprecamur*. Qua in re non modo ordines Angelorum, sed Cælos ipsos, & Cælorũ virtutes, Deum laudare, sicut res animatas, & Animas, ipsi videtur, Ecclesiam velle, juxtà illud Iob. *Cum me laudarent Astra matutina, & jubilarent omnes filii Dei &c.* Hæc cum cogitassem dubitabam, an Cælestia sint colenda: & tamen conclusi, quonia hæc sunt incerta, & non probata mihi, & alium sensum in prosopopeia possunt habere, quod etiam si essent animata Anima intellectuali non informante, sed solum adsistente, & movente, ut

Etiã si animata ponerentur, coli non debent Sidera.

Deb. Jud. 5.
Hab. 3
Bar. 3. dicit Stellæ dederunt lumen in custodiis suis: lætatæ sunt, & vocatæ sunt, dixerunt, Adsumus. & luxerunt cum jucunditate ei, qui fecit illas.

te, ut

te, ut explicat Sanctus Thomas in quæst. 70. 1. par. conciliando Basilium, Damascenumque cum Origene, & Hieron. Platonizantibus. Igitur conclusi, non esse colenda, nec quippiam sciri certi, an sint animata: Telesius enim probat nec assistentes, nec informantes Cælis inesse Animas intellectuales, licet falli possit: Nihilominus propter populi inconstantem stultitiam, & dogmatis incertitudinem, cùm à Deo non sit revelatum expresse, subticetur. Quin non minori sapientia, ac magnanimitate adoratur Deus in se ipso, quàm in his statuis, imaginibusque ejus vivis: ex quibus postmodum elabi possumus ad cultum statuarum inferiorum, ut Aegyptiis evenit. Quamobrem Moyses, ipsis obsistens, cultum illum totum penitus suo prohibuit Populo, quod & consilio Dei factum est.

XXIII. Alias percurrens leges, in illis errrores inveni minus, qui Deitatem colunt incorpoream. Sed quoniam vident in Mundo contrarietatem, & bonum, & malum, quæ ab eodem procedere non possunt; duos ponunt Deos, alterum Cæli, alterum Terræ, ut Manichæi olim, ac hodie Tartari apud Sarmacandam, & Balduc, qui colunt Deum Cæli, à quo bona Animi, & Cælestia petunt, & Deum Terræ, à quo bona corporis & terrestria. Manichæus asserit Deum malum fecisse legem Moysi, & malum, & tenebras: Bonum verò legem Christi, & bonum & lucem; Et Symon Magus alium præficit nostro Deo. Chinenses pariter colunt Dæmones pro bonis terrestribus impetrandis, & ne sibi malefaciant: & in priscis sæculis apud Nationes usurparunt sibi nomen Deorum inferorum, & cultum; Et in Brasile, & Iapone invenitur idem penè cultus erga eos: & Porphy. loquitur de Diis bonis & malis, & Platonici omnes. Trismegistus admiratur hominis præstantiam, qui statuas animatas facit, & Deos, responsaque accepit ab eis. Hi oracula dedere, & quod placuit eis, fecere, ubi Christi lex seminata non fuit. Unde Plutar. de silentio oraculorum causas rimatur invalidas & inanes: quas Chrysost. veras in Christo deprehendit, ut & oracula novi orbis, ubi Christus annunciatus non erat, nos docere non cessant. Quintus gradus Gentilismi.

Equidem examine presso hanc scientiam ventilavi, admiratus quomodo Dæmones appareant multis, aliquibus vero minimè, quos scio perambulasse per loca tenebrosa, & animo indagasse: & quomodo Nero plurimorum Magorum opera usus, ut videret eos, quod maxime cupiebat, non potuit quidem unum, ut Plinius refert. Aristot. verò irridet assertores Angelorum, & Dæmonum; sed Deum ponit Animam primæ spheræ, & tot Angelos motores, quot sunt spheræ. Inferiora verò nil ab eis gubernari, nisi ex consequenti. Quin in libro de Mundo; *Si Deus curat*, ait, *inferiora, non indiget ministris, ut Rex Persarum: quoniam Deus potest ubique, & per se operatur omnia sufficienter. Ministri verò indicium sunt imbecillitatis*. Sic deprehendi Peripateticos omnes negare Dæmones esse, & quidam Ant. Mirand. qui scripsit de eversione Monomachiæ, irridet Angelos, Dæmones miracula, & Deos; sed cum Aristotele sentit, quem putat non posse errare: & solvere conatur prorsus argumenta contraria. & in fine ponit tanquam commissuram, quòd credit in Theologia aliter, ut Christianus; palam ostendens, se nihil credere in Christum, nisi propter timorem tribunalium; Aristotelique erranti, tanquam Deo, inhærere, sicut Averrois. Multi quoque præsentis sæculi Scriptores in hoc errore versantur. Quapropter ipse magno arsi desiderio experiundæ hujus veritatis; quod tandem non sine Dei providentia, ex meo malo operante mihi bonum, assecutus sum. Historia veri experimenti, quod Dæmones, & Angeli sint, &c. Plin. lib. 27.

Scio Astrologum virum moderatum, qui ex constellatione in genesi cujusdam juvenis idiotæ argumentatus est illi apparituros intellectus abstractos, licet incerta

argumentatione; tunc avidus experiundi instruxit juvenem quomodo esset rogaturus Angelos Lunæ, & Stellis præsidentes, quos Philosophi, vel solos non negant Peripatetici, qui negant Dæmones, & Angelos alios omnes. Disposuitque confectis orationibus, cærimoniisque. Tunc juvenis cæpit mirifica videre, & responsa accepit Astrologus per illum de rebus gravissimis, & qui apparebat ei Spiritus, simulabat se esse Angelum, & aliquando esse Lunam, aliquando solem, aliquando Deum. Sub his enim, & aliis formis apparebat inter somnum, & vigiliam. Veritates plurimas annunciabat. Multique apparuerunt; sed paulatim ad magis falsa pertrahere conati sunt idiotam adolescentem; scilicet non extare inferos: & animas migrare de corpore in corpus, etiam brutorum, & plantarum; ut Pythagoras, &quidam Pharisei. Nec liberum arbitrium esse in homine. Oracula dederunt futurorum eventuum, & aliqua sic contigerunt. Dixerunt, non extare Diabolos in Mundo, sed omnes esse Angelos, magis, minusque bonos, sapientesque magis, & minus. Et Gentilibus respondisse per amphibologiam eos, qui minori pollent sapientia. Tandem amicus signa petit, sicut Gedeon, per juvenem. Pollicitus est qui apparebat: sed exinde dolis usus est incredibilibus, quo curiosum virum Astrologum dubitantem, & meliora consulentem, ab illo misero juvene separaret. Quem deinde separatum, ut libuit, deceperunt, & ad violentam necem pertraxerunt. Tunc alium virum præstolantem promissa ante casum juvenis, erumnæ atrocissimæ ad majorem experientiam tenuerunt diù, donec propriis visionibus agnovit, quæ vix unquam intellexisset. Alloquuntur, inquit, inter somnum, & vigiliam, unica voce præsertim, cùm quid mali passurus est. Hæc cum ille mihi, quem nec deceptum, nec me decepisse credo, communicavit, cognovi vera esse, quæ narrantur de Dæmone Socratis, & Genio Bruti: & hinc certus ergo experimentis omninò sum extare Diabolos perversæ voluntatis: sic etiam bonos Angelos. Et antiquos Gentiles ab illis nequam deceptos fuisse. Non quidem facere possunt quidquid rogantur, ideò dixerunt decepto juveni, omnes Deos fato subjacere; ipsum quoque Jovem. Sic enim ipsum introduxit Ovidius, & Homerus. Itaque deceperunt Nationes omnes, quæ plures colunt Deos, & veluti homines prò Deis sese haberi faciunt per superbiam, vel quià putant non extare Deum: sic faciunt Dæmones. Undè percepi ego, eos nihil posse miraculosum facere, nisi utendo naturalium rerum viribus, & applicationibus. Et deceptos fuisse ab eis Magos imperitos, & mulierculas sæpius. Et quò liberius quisque peccet, negant Infernum; Et quò clàm sit, eos ibi cruciari: utque corporibus intermaneant humanis, transmigrationem fingunt Animarum. Et Cacodæmones decipere amplius satagentes, Astrologo per juvenem interroganti de multis, dixerunt, quòd ipse rectè scripsisset de libero arbitrio; sed rectius Calvinum (utique ad illorum gratiam;) unde de S. Augustino, & Chrysostomo simul interroganti an benè scripserint de libero arbitrio, non responderunt. Et quoniam ego semper pessimè sensi, & scripsi de Calvino, ex hac certa relatione, agnovi Calvinum esse Diabolorum instrumentum, quoniam magno illis est usui: cum scribat Deum impellere sic ad malum, ut ad bonum, homines, tanquam instrumenta, & si spontanea, non liberas; quibus repleat Infernum, & Paradisum. Undè per ipsum sequitur, quòd Deus sit perversior Diabolo; aut quòd peccatum non sit peccatum; ut dicunt libertini. Quod per Philosophiam examinatum, stultitia deprehenditur impia. Non enim differentia esset inter scelestum, & sanctum; & inter sapientem, & ignarum: & Cæsar, & Moyses, & Melchisedech pares essent Parasito, & Circulatori cuivis: imò inferiores. Circulatores enim delitiis fruuntur magis. Prætereà ma-

nifesta

nifesta est differentia inter vitium, & virtutem; omnemque actum, qui nos destruit, aut Rempublicam, vel ad destructionem disponit, peccatum esse contra nos, aut contra Rempublicam. Qui autem conservat, meritum, justitiamque. Hosce, negantes peccatum, quilibet verberare deberet duriter; & eis vindictam negare: quoniam vindicare non debent id, quod non est malum, & culpa. Oracula Græcorum, & Aegyptiorum, & Persarum, & omnium Gentium extare Diabolos manifestant ubique Terrarum. Nec si Pythia aliquando dolosè mentita est, non sint qui respondent ea quæ nemo scire posset. Porphyrius præterea, & Plutarchus, & Scriptores multi, Dæmones, & Angelos extare norunt; & qui afflantur Dæmone, idem convincunt. Responsa etiam à Diabolis in corporibus obsessis fæmellarum idiotarum, loquentibus Latinè, Hæbraicè, aliisque linguis, indicant extare Diabolos, quod doctus L. Ananias expertus est; & Philippus Columna Dux, & Magnus Regni Neapolitani Comestabilis, prudentia, & probitate clarus, testatur, quòd se præsente exiens expulsus Dæmon, lampadem extinxit jussu Exorcistæ; & Patavii cum ibi morarer, pulsavit campanam. & multa huiusmodi satis probant dubitantibus, extare Dæmones. Item Paulus Grillandus. Bar. Spina, Amb. Vignates, Volfangus, & alii multi Inquisitores publicis libris experimmenta innumera coacervaverunt; ut qui hoc negant, historias & testes, contra naturæ jus negare convincantur. Nec enim quia in multis atrabiliosis ægritudo est similis demonoplexiæ, non datur dæmonoplexia; quæ tot signis mirificis, atræbili nullo pacto congruentibus, comprobatur; & tandem si vis, ò Macchiavellista experimenta certa, vade ad S. Antoninum Surrentinum: qui respondet Oraculis; solvit ligatos ad columnam; fugat Dæmones; cogitque fateri mirifica; & quidquid postulas.

Quapropter ego experimentis jactis argumentatus sum efficacissimè; quod non sit Deus verus & primus alius, nisi unus; sed Dæmones usurpando divinitatem introduxere pluralitatem. Et in superioribus jam sentire professus sum, cælum terramque à consimilibus potestatibus activis constituta esse, idest à colore, & frigore, ambobus activis, corporeitate concretis, diffusivis, prosentientibus: & contrarietatem suboriri inter similia propter amorem ejusdem boni insufficientis utrisque: Unde Rex Regi contrarius, non Davo: ergo conveniunt in aliquo. Ergo extat causa eis communis, à qua consimilitudinem habent, dependentque. Ergo Cælum, & Terra ab uno Deo. Et mox dixi, non posse Mundum ex contrariis compositum subsistere absque una principe causa, colligente contraria, ipsorumque pugnam temerariam ad productionem rerum artificiosam ordinante.

Argum. ex historia prædicta.

Et Resp. ad Manicheos, & Catainos.

Nec propter impotentiam Dei, sed propter ordinem extant Angeli, & Dæmones. Si enim Aristotelis Ratio valeret, neque Angelos oporteret ponere, quos ipse ponit Motores spherarum; sufficeret nanque Deus movere omnes absque ministris: nec opus esset Sole in Mundo; Deus enim potest per se omnia collustrare: sic etiam calor tollendus esset, omnesque causæ. Ergo conveniunt majestati, non indigentiæ. Asserendum ergo est, quod totus expertus est Mundus, extare Angelos, & Diabolos, variis muneribus à Deo destinatos; & Sadducæos multum errasse in hoc. Deumque esse causam bonorum cælestium, & terrestrium, cum Mundus sit unus, unumque modo Principem admittit. Quin videbimus Cælum influere Terræ virtutes parturiendi bona terrestria, & utrumque colligatum esse sub gubernatione una, ergo sunt ab Uno.

Resp. ad Arist. & Sadducæos.

XXIV. Si ita non esset, lex Christi etiam à Diabolo esset, quoniam in terra Deus malus solus exercet dominatum. Quod si ais; Deum bonum in terra per Christum occupasse partem Regni contra malum: condemnas te ipsum, ò Manichæ

Resp. adversus Manichæos de Scriptura veteri, & nova.

chæe. Christus enim allegat sententias multas Scripturæ Mosaycæ, tanquam divinæ, & dicit Moysen de ipso scripsisse; & in Prophetis fuit promissus. Ergo est idem Deus. Item idem Deus, qui Moysi comparuit, allegatur à Christo. Quòd si putas Evangelia depravata esse, depravatus es tu. Non enim bonus Deus, passus est malum in scriptura sua, ut & tu decernis; sed de his alibi.

Quæstio, cur Moses tacuit Angelorum creationem, & pœnas, & præmia post mortem.

Magnopere deinde animum meum vellicabat, quòd Moyses non loquutus est de creatione Angelorum, & Dæmonum; propereaque Sadducei eos esse negant, & Julianus Moysen incusat; Platonique postponit: quia eorum Creationem docuit in Timæo, Moses verò tacuit. Id etiam maxime exagitavit me, quòd Moyses expresè nusquam promittit Paradisum, & Infernum post mortem, sed tantummodo bona, malaque temporalia; sed nec Prophetæ id tam apertè promiserunt, ut animis curiosis omnibus satisfieri queat. S. Augustinus accipit sermonem ejus mysticè, ut, cum dixit, *Fiat lux*, intelligitur natura Angelica; sed hoc non satisfacit, quoniam dogmata fundantur in sensu literali: ideo Hieron. dicit, à Moyse præsupponi creationem Angelorum multis ante sæculis; sic Basilius, Nazianzenus, Damascenus, Chrysostomus, Cassianus, & Origenes, & Græci omnes, & Ambrosius, Hylarius, & alii, quos D. Thom. Canoni decretalium conciliat. Sed hoc nihil ad præsentem causam. Sed palam deinde Moyses meminit Angelorum, & Dæmonum in serpente, qui decepit Evam: & in Iob de Satan, & de Angelis sæpe. Hunc autem librum Moyses scripsit. Ergò hoc silentium non debet suadere, quòd non sint.

ad 1. quæstionem.

Responsio S. Augu.

Responsio Hieron.

Ad 2. quæstio Resp:

XXV. Quòd verò ajunt: Propterea non promisisse bona, aut mala post mortem, quod populus rudis erat, & puerilis, qui malis bonisque præsentibus tantum, in officio detinetur, non satisfacit Politico. Nam Salomon in Sap. vocat *Populum sine querela, Sanctum, & Sapientem*, aliis comparatum populis. Nihilominus Chaldei credebant Infernum, & Paradisum; & Plato, & Pythagoras, & Græci omnes, & Romani: & Salustius refert, Catonem exprobasse Cæsari hæresim, quòd nimirum non crederet Inferos extare. Quapropter dixi adhuc inquirens; si omnes Nationes rudiores hanc fidem habebant, debebat saltem, nisi alia subest ratio, Moyses inter, vel post præmia, & pœnas temporales, addere semel æternas, quæ vim majorem habent ad movendum animum, eoque magis junctæ temporalibus. Alii cogitare possent Esdram instaurasse perditas Scripturas, idcircò diminutas esse, & mancas. Sed ego comperio Esdram commemorare pœnas, & præmia post mortem, & loca mortuorum, & resurrectionem mirificè in lib. 4. Quod autem ejus sit, alibi declaravimus.

Saluft. in Catil.

Idcircò cogitavi, veram esse doctrinam illam, quòd tunc usque Cæli Janua aperta non erat. Et, quia Deus facit opera sua ordinatim, & oportunè, spectabat ad Christum ea aperire: & hujus veritatis notitiam expresè revelare; quam Moyses mysterio deserviens non explicavit tam manifestè, ut relinqueret Christo munus proprium: præterquam quòd id erat alias tam notum, ut non indigeret expressiori revelatione pro tunc. Nam quia ante Christi adventum deponebantur Animæ in Lymbo; dicebat Jacob, & Iob, *Descendam ad Inferos*. Et quoniam aliæ Nationes doctrinam de peccato originali ignorabant, putavere beatitudinem esse apud Inferos, & in campis Eliseis, qui est Sinus Abrahæ: Infælicitatem verò in Inferiori Tartaro; quoniam Abraham cæterique Sancti Patres, & Heroes eo in loco detinebantur. Et hujus arcani publica, ut puto, revelatio erat in Mundo, derivata etiam ad Poetas, & leges Gentium. Unde Iob, cujus librum à Moyse scriptum credimus, loquitur de Inferis, & de fluvio Cocito, de resurrectione mortuorum: sic Sapientia, & Ecclesiasticus palam. Prophetæ autem mysticè, sed in lib.

Regum

Regum hiſtoricè. Unde & Phariſeorum, & Eſſenorum ſecta hanc fidem indubitanter confitebantur. Chriſtus autem multos Prophetarum locos, id docentes, exponit. Attamen quoniam ab antiquo fides Gentium omnium erat de Paradiſo, & Inferno, & Purgatorio, ſicuti Socrates, Plato, Pythagoras, Virgilius, Homerus, aliique teſtantur: At non omnibus adventus Meſsiæ notus erat; vel ignotum erat, quòd ad ipſum pertinebat primum eſſe, qui in Cælum aſcenderet; Idcircò ſcripſerunt, Heroes quoſdam, non in Campos Eliſeos, ſed in Cælum, extemplo fuiſſe aſſumptos, ut Romulum, Cæſarem, perſimileſque. Hæc autem myſteria velavit Moyſes in lege, quia tempus non dum erat: at in Job clarè docuit, & ſimul Animæ immortalitatem; quam falsò putant ab ipſo negatam Manichæi, & Sadducæi: addiditque corporum reſurrectionem.

Nec exiſtimandum eſt, Diabolum eſſe cauſam per ſe, à Deo non dependentem, & plura Regna poſsidentem, & potentem ſuper nos plus, quam Deus. Nam & ſi Homines cunctos ſub ditione ſua haberet, nihil ſunt comparati Angelorum multitudini. Porrò aſſerendum eſt, Diabolum eſſe carnificem, & lictorem Juſtitiæ Dei; non autem competitorem, ut vulgus opinatur. Cum enim Deus reos punire deberet, idque per ſe nollet, cum ſit proclivior ad miſerandum, quam ad puniendum, nec à bono in quantum bonus, ſed in quantum juſtus punitio ſit, quoniam optimus eſt, ac ſuaviſſimus; ideo hoc munus Dæmonio demandavit perverſo; in quo relucet Dei poteſtas in modum punitivum, utens etiam in bonum perverſitate exequutoris.

Reſp. ad argum. cur Diabolus plura poſſidet quam Deus.

Diabolus autem hoc munere gaudet. & qui ſe cum torquentur, blaſphemant Deum ſecundum qualitatem, quam ipſi affigunt in imaginatione ſua; non ſecundum quod in ſe eſt. Hæc autem eſt cælicolis comedia; & ſicut qui ſibi ſcabiem, & alopeciam ſcalpunt unguibus, aliquam capiunt ex hoc voluptatem falſam, & ſibi plus malefaciunt ſcalpendo: ſic Diaboli, ac Damnati *metaphoricè* gaudent malefactis, & pruritu quodam perfuſi, maledicentia quaſi perfruuntur. Hoc autem in eis pœnam adauget, magno, & vero, cum gaudio Beatorum.

Et profectò hæc crudelitas Reip. neceſſaria eſt ad reprimenda vitia, & fovendas virtutes, clàm, & palàm. Etenim veluti mendacium impedit bona particularia, & communia in politia, homines depravando, nec ſubſiſtentiam habet, neque poteſt ſuper mendacio Reſp. ulla fundari, aut ſtabiliri: ſic è contrà, veritas palàm, & clàm prodeſt; facit homines probòs; & ad omnia utilis eſt, & in omni eventu ſubſiſtit periculis, probationibuſque cunctis.

Religionis dogmata etiam politicè neceſſaria.

Item Juſtitia Dei deficiens mutilaque foret, ſi pios morientes pro Dei defenſione, Rationiſque, & virtutis, non manerent præmia in alio ſæculo: Neque impios, in hoc gaudentes, & prævalentes, pœnæ. Fama enim non eſſet ipſorum præmium, cum ſit illis prorſus extinctis ignotum. Multi autem nulla relicta fama, ſanctam abiere mortem. Achilles autem, & fabuloſi homines, qui nec in Mundo extiterunt, aut ſceleſtiſſimi fuerunt, fama glorioſa diuturnaque donati ſunt.

Item ex Dei Juſtitiã.

XXVI. Nec profectò hæc fides Legiſlatorum aſtutiæ, ut putat Aver. tribuenda eſt; qui ut Varro ſcribit, quo leges ipſorum obſervarentur, ſuadebant timorem, & ſpem, pœnarum, & præmiorum poſt mortem: ſeque ipſos Deos faciebant, ſuaque corpora occultari poſt obitum providebant: & cum Deo ſe loqui, & leges accipere ab eo ſimulabant, ſicut de Romulo, & Numa, & Minoe, & Pythagora, & Mahometto, & Zamolxi legimus. Nam hæc credulitas Inferni, & Paradiſi, & Purgatorii, conformis eſt Juſtitiæ Dei, et voluntati bonorum; et ſtabilita eſt miraculis, martyrio, et viſione. Credulitas autem Deorum falſorum

Dogma de præmiis pœniſque poſt mortem non eſſe Legiſlatorum aſtutiam.

odiosa est Philosophis, justitiæ, voluntati, & judicio piorum, & sapientum, & politicæ vitæ, quæ per illam vilescit, & scinditur, ut dictum est. Non ergo pari passu incidit fides de Paradiso, & Inferno, cum fide de Diis.

Plato in lib. de voto. Trism. in Pym. Cic. de legib.

XXVII. Item veritas jam patefacta est contra falsos Deos: & semper crescit in favorem alterius sæculi. Tot autem falsitates prosunt; ut cognoscamus necessitatem adventus Dei in terram, prophetatum usque à tempore Enoch, Socrates quoque, & Plato, & Cicero præstolabantur quendam instaurationem divini cultus; & omnes nationes; ut per Sybillas innotescit.

Responsio ad argumentum, quod Christus vere nos liberavit.

XXVIII. Nunc ad eos sermonem dirigo qui dicunt Christum non liberasse nos à Diabolo. An non vides olim orbem totum coluisse Diabolos, hodie verò neque Mahomettanos agnoscere, nisi unum Deum? Gentes autem omnes, paulatim ad fidem Christi reducuntur. Et ignorantia alterius sæculi sublata est. Et differentiæ inter peccatum, & non peccatum; positusque est in terra modus, & usus vincendi Diabolos sancta doctrina, non contentiosa (qui corrumpunt eam, ill's veh) & patientia, & probitate, conteruntur arma; et Imperium Romanum eversum est, & Idola ejus; positumque est Romæ Solium Christi ab idiotis Piscatoribus mirabiliter: totusque Mundus paulatim fermentatur, ut Christus prædixit. Conveniebat Deo opera sua facere non per vim. Qui ergo salvatur propria voluntate, à Deo id habet, & salvatur per gratiam Dei indeficientem. Qui lucem renuit auxiliumque, propria cadit pravitate. Christus lucem miram dedit, & legem immaculatam omni loco, & tempore convenientem. Et quidquid pollicitus est, factum est, & fit. Et quamquam nos jacturam multam fecerimus in probitate, & fide, quam docuit; ipse quoque & id prædixit, ut mox patebit. Quidquid autem possidet Diabolus, non est suum, sed depositum divinæ Justitiæ.

Nunc libra omnes Mundi Religiones cum ista, & videbis tantum distare eas ab ista, quantum Auricalcum ab Auro: quod impius Boccaccius non consideravit, nec qui de tribus imposteribus scripsit.

APPENDIX.
De causa mali, ex Metaphys.

Omnes errores Politici, & Theologici ex hoc quod causa mali ignoratur.

OMnium veritatum examinatoribus origo mali pernoscenda est. Quoniam enim ignorabatur tot malorum, quæ in Mundo sunt, origo, & causa, alii negarunt Deum esse; putantes impossibile, & inconveniens, si Deus est summum Bonum, fieri, vel permitti tantum in orbe malorum, ut Epicurus, & Democritus. Alii negarunt providentiam Dei in rebus inferioribus, ut Arist. & Aver. Alii posuere Deos duos, ut Manichæus, & Symon Magus. Alii plures, quibus varia mala, & contrarietatem, & bona tribuerunt; Alii omnem transcendentes impietatem asseruerunt, eumdem Deum efficere mala, & bona, & esse in nobis causam efficacem, ita ad peccandum, ut ad bene agendum; nos autem libertate bene vel male operandi privarunt, uti Lutherus, & Calvinus, ab Alcorano edocti. Quos Cicero cum suis Stoicis religiositate præcellit. Dum enim solvere argumentum non posset; unde nam malum oriatur, statuit potius negandam esse providentiam in his, quæ pertinent ad arbitrium hominis, quàm Deo peccatum

tum imponere, & libertatem humanam negare omnibus manifestam sensibus; ut patet in lib. de Diuin. licet alibi utrumque asserat, Damasc. etiam eximit liberos actus à providentia, sed determinativa necessario, ut exponit D.Thom.3. contr. Gent. Alii vero negarunt extare malum, omniaque posuere indifferentia; excepto vitio, ut Stoici. At Libertini recentiores considerantes ex doctrina Calvini sui Deum esse causam mali dixerunt Deum facere quidem malum, sed malum non esse revera aliquod, neque peccatum, quandoquidem à Deo fit. Et hi minus impietatis redolent, quam Calvinus: excusantes Deum. Alii putarunt mala evenire propter peccatum ante corporationem Animarum commissum, ut Origenes, dum quærit excusare Deum, & Manichæis respondere.

Has cunctas examine presso per Metaph. discussi opiniones; & vidi, non extare malum ullum nisi peccatum, & vitium: Calamitates verò, & mortes, & generationes, & dolores, & corruptiones, posse in malum, & in bonum reverti, prout ea capessimus, & utimur bene, vel male, ut Stoici asserunt. Et quia non potest in Mundi partibus non esse distinctio, neque productio rerum variarum, nisi adsit contrarietas elementorum: Ex contrarietate autem illa derivantur, quæ mala putamus; ideò non posse non esse malum, stante hujusmodi ordine. Sed verò contrarietatem esse, ut sic bonam, & duraturam, donec rationabile est apud Deum. Deinde vidi vitia, & peccata moralia carere essentia, & esse deficientias, & Deum concurrere ad quodcumque esse, & actionem quamcunque; quoniam est diffusio esse. Non autem sic ad non esse, & ad passionem, & ad mortem, & corruptionem, quæ sunt defectus Esse; nisi permittendo corruptionem, & mortem, & pasionem, quatenus, & dum, concurrit efficienter ad generationem, & vitam, & actionem, quæ ad illa consequuntur, & in illis includuntur. Quinetiam calor dum occidit frigus, aliud nihil facit, quàm calefacere materiam, in qua inest frigus. Ergo actionem, quæ est calefacere, facit per se: at per accidens sequitur pasio, & mors frigoris; quæ non à calore emanat, sed à Nonente, & eo quod frigus non est calor; unde fit, ut secum permanere non posit; sic enim esse, & non esse manerent simul.

Hinc plane comperi, Deum non concurrere ad malum, nisi permisivè, & malum non habere causam agentem, sed solummodo deficientem: peccatum verò esse nihil, idest defectum boni majoris, & abusum ipsius boni. Quia nos, amplectimur minus bonum, & apparens, ipsumque anteponimus majori bono, & vero contra Regulam Dei & Naturæ; Et quatenus est actus, & motus ad bonum, non esse peccatum, sed entitatem: quatenus verò est defectus, & tendentia ad ipsum minus quod est in illo bono, peccatum esse, & annihilationem partim peccantis. Et formaliter (ut aiunt) esse nihil, materialiter ens. Hoc autem accidit nobis ex defectu potentiæ, vel sapientiæ, vel voluntatis; sed non imputari in peccatum, nisi ex defectu voluntatis, quia ipsa præsupponit posse, & scire. Et tunc solum completè perversa est voluntas, cum potest, & scit melius eligere, & melius facere, & nihilominus eligit pejus; vel minus bonum. Malum enim quà malum eligi non potest, nec à Creatore, nec à Creaturis.

Non ergo existit dualitas Deorum; Sed Ens, & Non Ens sunt proprincipia Metaphysica; Et qui adhæret Non Enti, peccat, idest, bono, quod minoritatem habet. & Non Ens sapit, comparatum illi, quod Deus tibi, tanquam melius proponit. Non Enti enim in quantum Non Ens inhærere animo non possumus, nisi ei substernatur aliquod Ens. Unde privationem vocat malum D. Thomas, & Dion. non malè. Ergo in furari, & machari, physicè bona sunt apparentia parva. Non

Entis

Entis participia: modicum afferentia fructum, & satisfactionem falsam, vilem, & exiguam, & brevem. Deinde verò trahunt, secum commistum malum, pœnitentia plenum nimis. Fallaciæ autem nostræ, ac deceptionis, causa est confusio mali cum bono. Si enim separari possent, peccatum committi non posset. Ullum malum enim per se diligi non potest; neque odio haberi bonum. Sed per accidens, quià commista sunt, dum complectimur minus bonum, quo cum inest majus malum, peccamus, contrà Deum, & naturam, qui ostendunt, jubentque aliud bonum verum, majusque. Amplectentes autem illud malum, quod secum affert multum bonum, ut medicinas, pœnitentias, & labores, meremur, ut palam est in omni arte. Malum autem essentialiter non extat, nisi respectu particularis Entis, ut dictum est.

Hinc innotescit qualiter Deus concurrit ad peccatum, in quantum habet existentiam, & bonitatem substratam; sic ad peccatum naturæ, ut ad peccatum moris. Non autem concurrit, quatenus caret existentia, & bonitate vera; Estque ordinis rationalis defectus.

Deinde consideravi contra Tartaros stultum esse arbitrari, quòd bona terrena non dependeant à Cælo, cum videamus à Sole, & Stellas, Terram immutantibus, cuncta Entia nostra produci. Ergo idem Deus est utriusque Elementi. Diabolus autem non est Dominus, sed lictor miser; tentatque nos ad faciendum malum, quoniam ipse malus est, non natura, quoniam à Deo bono creatus est, sed voluntate perversa: gaudetque similes habere. Hoc autem in nobis ipsis experimur, cum sæpe possumus, & scimus benefacere, & tamen potius eligimus malefacere. Autuma ergo idem evenisse Diabolo; Deumque permisisse; quem postea, malum effectum, voluit ad justitiam faciendam usui esse.

De hoc casu Diaboli Moyses loquutus non est, neque Christus, nisi parum; quòd scilicet, *Ille homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, &c.* Sed hoc scimus per traditionem, & historias Nationum omnium, & per sensus Scripturæ sanctæ mysticos, & per declarationes Apostolorum. Nos autem in tenebris versantes maximum finem horum ignoramus, quem divina intendit providentia; & timor errandi, audaciam investigandi, & loquendi aufert.

Ioann. 8.

Hoc addo, peccatum non esse à Deo, neque partem liberi arbitrii; sed oriri ex Noennte, ex quo facti sumus, traductique ad esse per virtutem primi Entis. Posse autem peccare est impotentia, qua magis possimus inniti bonis exiguis participantibus Nonens, & non esse bonum; quam magnis participantibus plus Entis, & esse bonum. Nos enim quatenus sumus, ad Esse incedimus; quatenus non sumus (& quidem innumeræ res non sumus) currimus ad Non esse. Sic facit Diabolus, putans melius esse non subiici voluntati divinæ, quàm subesse: Quoniam amor proprius essendi per se, & à se, quod quidem nihil est per se, & à se, sed per Deum, & à Deo, decepit illum; sicut & nos decepit, exorbitantes à regula primi Entis, per ejus verbum, Rationemuè manifestata. Non ergo datur Deus mali, neque malum, nisi respectiuè: & omne malum est minus bonum: quod id ipsum concludit simul cum nihilitate sua: quæ non facit causam existentem. Vide Metaphysicam.

EXAMEN CULTUS DIVINI EXTERIORIS ſecundum Religionem Chriſtianorum, & aliarum Nationum, per indaginem certiſsimam, cum conſonantia ad naturam bene inſtitutam, & reſtitutam, voluntatem rectam, & Sapientiam veram: ex quo probatur cultum, & ſacrificium Chriſtianum eſſe rationabile in ſummo gradu: & de Sapientiæ divinæ præſtantia in Euchariſtia.

CAP. XII.

QVEMADMODVM naturale eſt hominibus, poteſtates, ſuperiores ſe, cognoſcere: explorare cæleſtia, & horum effectus: & primam inquirere cauſam, ex qua omnia derivantur bona. & nos dependemus, de inſtinctu & jure naturæ eſt: ſic etiam eſt colere ſuperiores: maximè autem cauſam primam. Quoniam verò iſthanc Potentiſſimam, Sapientiſſimam, & Optimam eodem cultu, qui cæteris tribuitur, honorare, ignorantia impia foret: propterea peculiaris modus ipſius venerationi adhibendus eſt: & quoniam ab ipſo omnia bona procedunt, res meliores, quas ab eo accipimus, à cunctis Nationibus eidem dedicatæ, oblatæque fuerunt. Nec gratiorem compererunt, quàm animalium frugumque, ex quibus vivimus, oblationem. Significantes enim ſe ſe à Deo omnia recipere bona; Idcirco illi in ſignum eadem offerunt: quæ optimo jure poſtmodum in Sacerdotum Deo vivis animis ſervientium, cedunt uſum.

D. Thom. 3. cont. Gen. cap. 119 *Non ſolum homo inſtinctu naturali cognoſcit ſe obligatum colere Deum, ſed etiã colere ſuo modo, ideſt per actus exteriores.*

At verò impia, ſtultaque cogitatio eſt, quòd Deus largiatur nobis gratias ſuas, & placetur, ignoſcatque peccatis, propter exteriora tantum ſacrificia noſtra, niſi ad interiora ordinentur. *Num quid ait, manducabo carnes Taurorum &c.* & *Non qui dicunt, Domine, Domine, &c.* Neque enim homo magnanimus placatur donis, ſi intelligit ſe non amari à Donatore, vel non libenti animo ea dari, præſertim cum non indiget. Ergo ſacrificium utile eſt, quando exhibetur in ſignum ſacrificii animi intrinſecùs: unde Plato relegandum præcipit ex ſua Repub. Verſiculum illum.

Munera crede mihi placant homineſque Deoſque.

Actus exterior Religionis ordinatur ad actũ interiorem, qui eſt per intellectum & voluntatem; propterea exteriora ſignificãt intellectui, & afficiunt voluntatem: ex D. Thoma p. 2. q. 99. ar. 3.
Pſal. 49.
Matt. 7.
De Juſto dial. 3.

Quoniam verò certi ſumus, nos à Deo nihil excellentius accipere, quàm animam: hanc offerendam illi cenſeo, & ſacrificiis exterioribus proteſtandum; populumque hoc ſenſu imbuendum.

Quapropter palam fit ſacrificium majus in Mundo non reperiri, ſecluſa revelatione divina, quàm cum homo ſacrificat ſe ipſum, dum fit Religioſus, & cultui divino ſe totum dedicat. Et licet Averroes reputaverit hoc ocioſitatem, quoniam Reipublicæ nihil prodeſt; ipſe aliam vitam agnoſcere noluit, & irriſui habebat Chriſtum, & Mahomettum ſuum, & cunctas leges. Nec putabat, orationes nobis prodeſſe, neque proinde Eremitam orantem pro Repub. utilem

Sacrificatio ſui ipſius eſt potiſsimum ſacrificium notum omnibus.

lem esse; nec exemplum patientiæ, & sanctitatis innoxiæ in eo agnoscebat, nobis utile, & honestè, & sine noxa viveremus, & in timore Dei. Sine quo profecto timore à Sapientibus, piisque, bene resoto, beneque roborato, nulla potest subsistere Resp. neque secundum Macchiavellum. Omitto, quod sæpe Deus flagella universalia non immittit propter paucorum sanctitatem. Omnes quoque Nationes huic assenserunt sententiæ, nec frustra, infert Seneca. *Deum quoque preces humanas exaudire, manifestæ nos experientiæ admonent.* Et quamquam ab æterno statuerit quæcunque facturus est, nihilominus etiam statuit faciendas preces, effectusque suos per illas revelandos patrandosque, veluti & frumentum dat multiplicatum, si tamen seminamus. Idcirco Hebræi Levitas habuere, & Nazareos, & Pharisæos, aliosque Religiosos, divino cultui addictos. Turcæ, Arabes, & Persæ, plures quoque ordines, qui se dicunt Religiosos habent. Multoque plures sunt apud Indos Orientales; & Iaponenses habent plurimos, quos vocant Bongos. Christiani habent Clericos, & Monachos, & Fratres. Et ubique hæc gens diuino cultui mancipata, est suæ nationis pars sapientissima, & exempta tributis fiscalibus. *Filii enim Dei sunt*, qui vere Religiosi sunt: *ideoque liberi*, ut dixit Christus, quia mediatores inter Deum, & homines. Non veri autem apud Nationes sunt exempti, quoniam veri reputantur apud illos. Idem Arist. refert de antiquis Græcorum Sacerdotibus. Idem legimus de Romanis, & de Aegyptiis in Bibliis, & de Levitis. Quin apud omnes aluntur decimis & stipendiis publicis, vel elæmosina; adeo præ cæteris hæc Reip. pars utilissima existimatur, vel ex solo lumine naturæ. Si enim Sacerdotes non extarent, nulla prorsus Resp. subsisteret; quoniam non extaret Religionis doctrina, quæ est anima unitiva propter divinam unitatem animorum omnium Civium, & consequenter corporum; & fortunarum. Nec populi obedirent legibus, neque Principibus, sublato Religionis metu: Neque Principes quod justum est judicarent. Tunc continuo erumperent Tyrannides, seditiones, scismata, crudelitates, excidia Regnorum, ut alibi ostendimus; ergo diuina res est Religio, non autem humana astutia, ut putant Macchiavellistæ.

Religiosi ubique exempti tributis, & præferuntur aliis de Jure naturæ D. Tho. in 13. cap. ad Rom.

Rgligio est Anima Reip. non Princeps ut vult. Arist.

In Politicis.

Triplex Sacrificium

Ergo primum sacrificium est animi, & ad hoc omnes obligamur. Secundum est nostri corporis, at non sine animo, quo Sacerdotes perpetuo sacrificati visuntur. Tertium est bonorum exteriorum, quæ offerimus. Et hoc est animalium aut frugum, aut supellectilium &c. At istorum nihil potest Deo placere nisi sit etiam signum interioris servitutis.

Posset cuipiam videri post sacrificium animi optimum esse sacrificium nostri corporis. Et reverà sic est, sed non quando à nobis occiditur, ut mos est Mexicanis, Brasiliensibus, Peruinis, aliisque Barbaris. Imò & Romani, & Druides Galli, priscis temporibus huiusmodi sacrificio usi sunt. Sed iste usus profectò maledictus est, execrabilisque. Deus enim cum sit Pater noster, nostris malis non gaudet. Cum ergo malorum extremum sit interfectio, sacrificium illi acceptum esse non potest. Item ex hoc abusu inducuntur ad vescendum homines hominibus. Nec verò perniciosius quippiam reperitur, magisque naturæ adversum, quàm carnem ejusdem speciei in propria specie manducare. Et quamvis Cati sæpe natos devorent proprios, aliaque animalia carnes propriæ speciei, & utiles sint, & sapidæ, unde Diogenes existimavit non esse contra naturam manducare eos saltem, qui Bello, aut Justitia necantur: nihilominus hoc exemplum suadebit manducare quoscunque: & insidias in invicem moliri multiplices in Tabernis, & Sylvis; & corrumpere Justitiam propter esum carnis, & pietatem, & humanitatem.

tem. Nec homo bestias imitari, sed rationem sequi debet. Existimandum est etiam quicquid nobis malum est exitiumque, displicere Deo, patri benigno, non crudeli: Cum præsertim videamus, Diobolos his delectari sacrificiis. Præcepit quidem Abrahæ sacrificare Isaac, quo nobis obedientiæ exemplum poneret. Sed deinde renuit impedivitque cædem. Quando autem decem de stirpe Saul ut placaretur ira sua ex peccatis Saulis: non quidem sacrificium fuit, nisi illo sensu Senecæ. *Victima nulla Jovi magis opima, quàm cædes Tyranni*. Christus quoque permisit se occidi propter peccata hominum, utque exemplum præberet moriendi pro ratione; & quomodo moriendo ita vincimus. Obtulitque seipsum in sacrificium, sed non in virtute eorum, qui ipsum occiderunt, tanquam impii, non tanquam Sacerdotes; sed sui ipsius: qui tanquam Sacerdos seipsum obtulit Deo. Et hac ratione quicunque propter virtutem moritur, est Martyr, & sacrificium Deo suavissimum, dum non hac ambitione, & per se, sed resistendo Tyrannis propter virtutem, se morti offert in honoris Dei, ac rationis defensionem.

Occurrit objectioni.

IV. Posthæc respiciens ad sacrificia nationum, Deo facta, non invenirem quid accuses, si creaturis non exhibent honorem Creatoris; sed ex effectibus manantibus tali ex cultu, & omni ex sacrificio, de illorum bonitate judicium haberi potest.

Apud Hebræos inveni Prophetas, ac viros olim sapientissimos, qui cum Deo loquuti sunt, & miracula fecerunt insignia. Unde non potest eorum cultus, nisi rationabilis æstimari, Deoque acceptus. Erat quidem servitus Dei plena cæremoniis, lavacris, oblationibus, ita ut penè impossibile videatur, quòd ad expiandas tot contaminationes, quas incurritur secundum legem ipsorum, & peccata, & ob alias causas, possint tot animalia educari, præsertim à pauperibus. Præterea semper apud ipsos suspicio, & scrupulus vellicat mentem contra sycophantiam Sacerdotum: quòd peccata desiderarent, ut sacrificia multa in eorum veniant usum: & palam est, quod Populus sæpe sæpius quacunque ex causa à lege illa recedebant. Et Sanctus Petrus existimavit eam intolerabile jugum. Cognoscitur quoque ad tempus lata. Nam abstinere à carne suilla, utile erat populo illi leproso, recens è servitute liberato. Et in Palestina porcus non est salubris, sicut in Regionibus nostris: plurimæque aliæ ciborum abstinentiæ non prosunt apud nos. Unde cognoscimus, Deum illam legem non ad perpetuum tempus tulisse, neque pro omnibus Nationibus: quandoquidem non omnibus, nec semper utilis est. Unde & extra Provinciam, & templum Judææ vetuit sacrificari. Ergo non est pro toto Mundo. Minus quoque decorum videretur semper sordere sebo & carnibus; & bestias tot in Ecclesia mactare. Deus autem condescendit, donec verus, & perfectus cultus revelaretur: tunc enim ægre poterant usum Aegyptiorum, & Gentium relinquere, ut Ierem. & S. Clem. docent, & de hoc inferius.

Sacrificium animalium apud Judæos quid.

V. Mahomettana lex sacrificium non habet, nisi orationum. Sed hoc est argumentum impietatis; cùm quia debetur Deo particularis cultus exteriùs in protestationem servitutis; qui solis conveniat Sacerdotibus, ad id consecratis: Tum quia à Daniele prophetatum est; quod Antichristus ablaturus erat sacrificium. Mahomettus autem est unus ex eius magnis Præcursoribus, & Capitibus, ut in Prophetalibus docuimus, & inferiùs patebit. Oratio quidem communis est omnibus. Quid ergo opus est Sacerdotio, ubi non est sacrificium? Nunquid qui in ministerio Regis sunt eandem seruitutem exhibent,

De Cultu exteriori Mahomettanorũ defectus.

quam plebicula omnis? Item ex hoc sequitur, quod sæcularis Princeps sit major Sacerdote, non faciente aliquid erga Deum, quod non faciat Princeps. Hoc autem est contra legem naturæ, & divinam, & humanam, ut alibi docui. Sed Calvinus Mahometanus est in hoc. Præterea hic cultus Mahometticus non peperit homines supernaturales, & divinos; & miraculorum, & charismatum gloria decoratos, qui per prophetias certissimas, ecstasim, & miracula declarent, se cum Deo in ejusmodi cultu communicare. Quin apud Turcas, neque literati reperiuntur. Omnis nanque doctrina, & disputatio veritatis ostensiva; illis odiosa est.

Mauri autem sicut & Turcæ habent Religiosos, qui carnes sibi incidunt amore Mahometti; alii oculos ignito calybe sibi obcæcant, postquam viderunt sepulcrum ejus: Res profectò irrationalis; quæ Deo non prodest, Reipublicæ nocet. Et Sanctones illi Aegyptii & Fezitæ, qui per multos scientiæ gradus transeuntes existimantur postea impeccabiles, & subagitant quascunque palam obvias mulieres, & ab omnibus propter hoc magis coluntur, & admirationi habentur: nonnè manifestè indicant Religionis illius turpitudinem, scelestam: & irrationalitatem stultiorem, quam Bacchi olim cultus, imitantur? Facinora non dissimilia Iaponenses Bongi, & Indi Sanctones committunt.

De Abstinentia à vino in Mahometismo.

Abstinentia à vino Mahomettica, licet Religiosis sit laudabilis, nil prodest toti Reipublicæ, nisi fortè militibus, ne ferant impedimenta, & quacunque sint re contenti. Ob hoc enim ipsum instituit eam Mahomettus. Et circumcidit suos, ut divideret eos ab aliis Principibus, quibus rebellabant; utque attraheret Hebræos Circumcisione, & Christianos Baptismis. Pluribus enim utuntur lavacris, quæ ad munditiam non essent inutiles; sed ad divinum cultum superstitiones sunt: faciuntque hominem in his ludicris, non autem in vero Baptismo Christi Sapientiæ Dei, qui Animam, & corpus abluit, confidere.

De cultu Americanorum.

VI. De Americanis cum admiratione audivi, quòd confessione peccatorum utebantur; plebs Principibus, Principes Regi, Rex Soli confitebantur; Sol autem Deo, ut putabant: & panem quasi Eucharistiæ manducabant, formantes Idolum ex sanguine, & pasta, & distribuentes, & communicantes in illo: quem vocabant nomine Dei sui, æmulantes de Diaboli magisterio Christianum ritum. Unde quoniam non sunt ritus ex cognitione veri Dei, nec ejus instinctu, vel lege instituti; & irrationabiles sunt! cum palam sit esse commenta Diaboli, simiæ Dei: siquidem sacrificabant Homines, colebant Dæmones, multaque Idola obscena valde: vescebantur carnibus humanis: Sacerdotes se lanceolis forabant in obsequium Tyranni Dæmonis: habebant auguria, ut olim Romani: & cum defunctis res cariores sepeliebant: quibus in alia vita uterentur; & sæpè servos, & uxores vivos; qui mos etiam apud plures Indos, & Tartaros extat, & Dæmonis nutu faciebant omnia isthæc, aliaque: palam veniunt reprobandi.

Plurimos variosque ritus diversæ Nationes habent; Sed quia carent rationalitate de his alibi.

De sacrificio Christianorum.

At vero Nationes cunctæ præsertim Hebræi, & Mahomettani irrident, improperantque Christianis idolatriam in Sacramento Eucharistiæ: opinantes impossibile esse, Christum esse Deum, & insuper manducari in pane: *vidi gentem comedentem Deum suum*, dixit quidam Maurus. Et argumenta Jeremiæ in gentiles torquere solent diabolico instinctu in Christianos. Nam ex eadem farina partem manducamus, partem facimus nostrum Deum. Huncque Deum Muscæ

Arg. contra S. Euch. pseudopoliticorum & Judæorum.

irrident

irrident & mures & vermes, qui ipsum devorant: sæpeque polluunt. Item vermes: si ipsum non mutant novi panis consecratione. Subditus est igni: aquæ; latrones furantur pixidem auream, in quo servatur, ipsumque humi prosternunt: ipse autem sese non defendit. Ergo non est Deus. Item qui fieri potest, ut sit integer in singulis hostiæ particulis? at simul sit in Cælo & in Terra, & multis locis idem corpus numero. Attamen *Piè consideranti semper magis, ac magis suppetunt rationes ostendentes credibilitatem in mysteriis supernaturalibus*, D. Tho. ait, p. cont. Gent. non semel.

VIII. Equidem post considerationem respondeo: inter Christiana dogmata, hoc de Sacramento difficillimum esse; nec aliud subjectum magis Hæreticorum blasphemiis, & stultis irrisionibus politicorum reperiri. Si certus non essem, à Christo institutum fuisse ex testimonio concordi quatuor Evangelistarum & Pauli Apostoli: & Christum esse verum Deum, & Rationem omnium primam ex jam dictis; nunquam ita philosophatus essem, ut hujus rei credibilitatem inquirerem, & tandem acquiescerem. Et dixi. Procul dubio Christus est sapientia Dei, cui nihil est impossibile; & ipse dixit de Pane consecrato: *Hoc est corpus meum*. hoc necesse est fieri aliquam ingentem mutationem in pane, dum Sacerdos secundum Christum ordinatus eadem verba, prout ipse instituit in ejus memoriam, cum vera intentione juxta fidem Ecclesiæ profert (in nobis verò per ipsum mirificatis interior fit cum fide suscipientibus sacrum, mutatio, non autem ita & incredulis.) Si Vis tanta est in naturali Magia, quòd aliquando res ipsas immutat, ut testatur Avicen. præsertim in se: & nobis in 4. lib. de Sensu Rerum probatum est in eo, quem subitaneus timor subito canum fecit, & in aliis alia mira imaginatio & fides promit. Ergo cum fide supernaturali longe plus in nobis ex instituto divino Deum hospitantibus, efficiet

Ex demostratis, & creditis alia demonstrantur, credibilia esse.

Prima Ratio ex testimonio.

Item si Rex (dicebam) qui nihil immutare potest secundum substantiã, solo verbo suo præbẽdo titulum Consiliarii, aut Marchionis alicui viro, efficit miram mutationẽ cogitationum, operationum, vestimentorum, & vitæ: longe majorem mutationem in pane Christus omnipotens facere existimandus est: dum titulum sui Corporis cum veritate illi confert; veramque esse edicit transubstantiationem. Nec esse signum dumtaxat extrinsecum, sicut laurus in vinaria taberna, vini est signum, sed esse substantiale, sicut ampulla vini ante tabernam posita, est signum, quòd ibi vinum venumdetur, & vinum est. Hujusmodi autem signum est Christo dignius. At etiam si non appareat extrinseca mutatio in pane, ut piæ locus fidei, & communicationi relinquatur, credibile tamen est valdè, quòd intrinsecus fiat: si Christus est potentior humanis Regibus ad suos titulatos transformandos.

Secunda ex minori ad majus.

Occurrit Zuinglio diceuti purum signũ.

Item dixi: Convenit hoc divinæ benignitati; ut quia natus est, & mortuus est pro nobis, amans nobiscum manere, reliquerit se ipsum in Sacramento, ut nos magis uniremur in illo sibi, & inter nos communicando, & manducando idemmet corpus omnes simul: quandoquidem sumus omnes simul corpus unum mysticum suæ Reipublicæ; & in suo corpore vero, ab omnibus simul manducato, communicamus. Et quantò magis arcani hujus altitudinem considero, tantò magis Deo dignam comperio. Porrò Resp. humanæ, quanto magis unitæ sunt, tanto magis referunt corpus unum, conservabile magis, secundum Platonem, & Telesium, & quemcunque Philosophum optimum. Ergo convenit Christo suam efficere unitissimam longe magis, quàm describitur à Platone tota prorsus in communitate. Hoc autem unum modo arcanum reperitur quod fiat interius unitas præceteris maxima. (*Volo Pater ut omnes unum sint in me*) ipse orando dixit.

Quarta ex requisita unione Reip.

Ioan. 17.

dixit. Pari modo qui conjurant in negotium egregium, ut fides, & amor inter eos copuletur mutuo, edunt bibuntque ex eadem mensa, & sanguinem interdum communem in eodem poculo bibunt, ut idem spiritus in cunctis communicetur, sicut Catilina cum suis conjuratis omnibus fecit. Igitur, quo Christiani fiant corpus unum, cujus est unus consensus, unaque membrorum conspiratio, ut dixit magnus Hyppocrates; magna sapientia fuit, sicut sciunt peritiores in naturali secreta sapientia, quam magiam vocant, talem inuenisse modum compaginandi, & uniendi, membra unius Reipublicæ per corpus suum, sanguinemque vitalem hominis Dei; unde nos deificat in eo, & unit diuino amore in unum spiritum Rationis divinæ: aptiorem profectò, longe magis ad id faciendum, quàm per quancumque, vel naturalem magiam.

Confirmatio, ex magia naturali.

Qui duobus, amoris conciliandi gratia, rem eamdem plenam spiritu in cibum dat, aut res duas amore unitas, sicuti Columbas duas masculum, & fæminam: quoniam nutrimentum mutat in se partim nutritum, ut vinum inebrians ostendit, & caro bovis, qui comedit rapas, olet rapas: saltem symbolum producit. Carni ergo Christi, Deo unitæ, quæ mutat nos in se, vim mirabilem inesse faciendi nos omnes unam rem; cum sit ipsa eadem una in omnibus, affirmandum est pariter. Nosque verò ut plurimum id non magis plenè sentire in nobis, quoniam ea fide viva caremus, quæ nos facit unum cum eo, cui confidimus. Qui in meretricibus confidit, fit animo meretricius; qui prorsus Philosophis'se credit, fit animo philosophicus: qui ergo prorsus in Deo, fit animo divinus. Idcirco innumeri sancti homines, hoc Sacramentum sumentes, rapiuntur in ecstasim, vident mirabilia, absorbentur in gaudium, sunt Dei, ac proximi amatores. Nec carere possunt hoc Sacramento ulla die, ut S. Chatarina Senensis, quæ plures menses hoc solo nutrita cibo perseveravit. Et voluptate & estasi afficiebatur, quando sumebat Eucharistiam hanc; quando autem non dabatur, mœrebat & affligebatur. Ecce Christi veluti Magiam supernaturalem. Omitto hic miracula multa, quomodo sanguis, & puer Iesus in eo sæpe comparuit: Et à perfidis laceratus manavit cruore, ad convincendam perfidiam: non sui physicam passionem.

Confirmatio ab exẽplo eiusdem Magiæ.

Occurrit objectioni.

5. Ex experimento.

Quapropter quando Ieremias irridet Deos ligneos, jure optimo id facit; quoniam ab hominibus fiebant ex eodem ligno, quo calefacti erant; illudque institutum erat humanum. At hoc est divinum; & in virtute Dei peragitur mira transmutatio. Nec quia materia humana est, transmutatio à Christo promissa negari debet. Arca quidem etiam in veteri Testamento lignea erat, & quoniam Deo præcipiente facta est à Moyse, magna ab Hebræis, & ab ipso Jeremia observabatur reverentia; Et quia Ozas ipsam tantummodo, & sine dolo, tetigit, percussus est ad mortem propter temeritatem; & Azotici in partibus posterioribus. Nec tamen erat in arca illa transmutatio intrinseca, ut in pane sacro; sed solum habitaculum Dei cum hominibus. Nec quia Turcæ derident nos, & Calvinistæ, & Hebræi; magni refert. Ipsi enim mysterium non pernoscunt, nec Christum esse sapientiam primam. At non irrideret Trismegistus, si viveret; neque Magi sapientissimi, scientiæ hujus cultores. Tandem absque superna sapientia, & charitate viva, percipere hoc mysterium, & per experimentum saporis degustare, nemo sufficit.

Recapitulatio respõsionis ad argumentum.

Contumelia muscarum & vermium, & murium, potest de quacunque re sacra exprobrari. In omnibus enim Nationibus, & in Templis, & in Altaribus, & in Tabernaculo veteris Legis, muscæ sordebant. Haud tamẽ id Deo, aut nobis, est ignominia. Deus profectò in omni re inexistit. Ergo nec mingere, nec excrementa emit-

De muscis & vermibus in Eucharistia quid.

emittere aliasque spurcitias licet, ne Deum offenderemus. Id plane stultius est. Deus enim in rebus modo tam eminenti est, ut nihil ex illis contrahat labis. Inter res autem obscenitas non extat; nec malum, nec immunditia, respectu Mundi, & Dei, sed solum respectu partium contrariarum. Quod nobis amarum est sordidumque, perplacet cani, & porco, & arboribus. Quod autem ipsis est immundum, nos manducamus. Zipetium colligitur ex testiculis sudantis animalis; muscus quoque testiculus est Castoris, ut multis scribitur; frigus immundum videtur calori, non autem Telluri: Febricitanti aqua placet, quæ vinosis exosa est. Porro Deus, qui est omnia entia eminenter, & causaliter, & ubique est, à nullo afficitur. Qui autem id non percipit, rudi, stultoque donatus est judicio; qui omnia metitur proprio sensu crasso particulari, miseroque, non autem mensura entis & veri universalis, & absoluti; quod Totum Jocundum Toti est, ut in superioribus ostensum est sermonibus. Quapropter haud propterea, quòd bestiolæ contemnunt Eucharistiæ accidentia extrinseca; quæ etiam in vermes convertuntur, materiæ vicem tenentes, aut comburuntur: Christus Deus pati quippiam existimandus est. Hoc autem faciunt bestiolæ, quoniam non cognoscunt illam rem, sicut nos, idcirco nec colunt eam reverentia ulla. Omnis quippe natio eas reueretur res, in quibus religionem ponit: in quibus tamen aliæ nationes, & bestiæ, non credentes, aut nescientes, haud quaquam reverentiam agnoscunt, aut Deitatem, quamvis Deus ubique sit & in rebus illis. Nec in Eucharistia est, ut in aliis rebus religio, in quibus non, sicut hic, ex instituto Dei, necessarium edente promissum effectum, sed juxta operantis affectus, aut juxta Dei novum judicium religionis actus effectum habent; propterea doctiores Theologi ex Ezechielis doctrina, & experimento declarant, Deum respondere interdum hominibus illis in rebus, in quibus invocatur: nec respicere ad ignorantiam, ubi malitia non est, sed ad voluntatem pie credulam. Ubi sane nos ipsum credimus, ibi respondet nobis, ubi credunt alii, ibi respondet aliis, dum credulitas impia non sit. Sepe quoque impiis ipsis respondet, ut capiantur in malitia sua; vel, ut mutationem aliquam in Regnis humanis, ut consuevit, ea faciat ratione.

Ezech. 14.

Tandem dico, quòd alia Christianismi Dogmata irreprehensibilia, hoc quoque difficillimum mihi credibile faciunt. Et addo: quòd, cum natura dictet hominibus Deum sacrificiis colere, & omnia sacrificia nationum sint persé inepta ad placandum Deum: Deus enim nostris haud indiget: sed solum valeant ex vi fidei, ac devotionis, quæ offeruntur, & tanquam signa protestantia nostram subjectionem Deo, ejusque jurisdictionem (loquor etiam de Hæbraicis) volens Deus magnificare populum suum sacrificio ab aliis differenti, quod Deo per se ipsum esset acceptam, ut aliquid plene dignum se largiretur, non potuit, nec decuit eum aliud largiri, quàm se ipsum in Sacramento. Solum enim Deus acceptus est per se Deo, ut etiam inquit Plato. In hoc autem Sacramento inest divinitas concomitanter cum substantia humanitatis. Ergo à quocunque offeratur, placet Deo, etiam à scelestis Sacerdotibus, non propter devotionem, qua ipsi carent, sed propter essentiam ipsam hujusmodi sacrificii, quod prodest. Hanc mirificam dignitatem consideret, qui in animo pietatem vilibus non contaminatam ratiunculis affectibusque, & cognitionem infinitæ misericordiæ, & providentiæ sollicitissimæ Domini Dei Patris erga suas creaturas, gestat, consideratque. Et quicunque verè amat.

Mirificentia amoris in Eucharistia.

Profecto cum personam quampiam revera amamus, & ardemus, nos illi evisceramus, & vellemus, si potis esset, sanguinem & animam, & nos ipsos penitus

illi

illi dare, præsertim in discessu (hoc recogitet, qui medullitus amauit unquam) cur ergo Deus, qui longe nos in amando excellit, suis amatis non dederit creaturis seipsum, cum posset sanguinem, & corpus suum, quod à nobis accepit; sicut Amans ab amata re hausit imaginem, & verius & intimius essentiam sibi copulauit?

Cur irrisa Eucharistia miracula nō facit semper.

Hæc profectò evidenter mihi suadent credibilitatem veracitatis Eucharistiæ; Et non injuria Calvinistis absconditam esse, nec miracula irridentibus & frangentibus per ludibrium hostiam sacram, exhiberi, quoniam generatio prava est, expers charitatis Dei, idcirco signum non dabitur ei, ut pereat in iniquitate sua. Sed sæpe vidimus sanctos, Deo caros, in virtute Eucharistiæ miracula fecisse, & ejus dogmatis fidem, confirmasse. Quid enim patiatur Deus à Calvinistis? Non ne seipsos lædunt in blasphemia, ut in superioribus ostensum est, dum Deum blesphemant?

Quid persuasionis in Theologorum rationibus.

Rationes Theologorum, quòd Christus sit in Hostia consecrata realiter per conversionem alterius in ipsum, vel præsentialitatis multiplicationem: Quòd accidentia remaneant absque subjecto: Quòd substantia Christi insit ex vi consecrationis, corporalis verò figura,& alia accidentia ex concomitantia: Quòd non frangatur corpus: sed signum, & accidens; aliæque similes rationes, sunt pulchræ sane ad persuadendum, & respondendum disputantibus: sed profectò ille, cui deest pia affectio, nunquam intelliget hoc mysterium. Cui autem inest, satis est audire, quòd Christus ibi insit realiter, & sacramentaliter per transubstantiationem: hoc est modo quodam vero,sed secreto,& substantiali quem capere non possumus nisi Deus illud nobis interiori operatione revelet intrinsecus:Et quidem sic est. Ego per scientias perveni ad ipsum evidens credibilitatis ipsius quia est. Ultra progredi ratio humana non potest. Hic Macchiavellistas relinquo.

IX. Cùm vero è contra sacrificia cæterarum Nationum, solerter inspectamus, ea partim impia, partim sordida, & spurca adipibus animalium invenimus. Quæ quidem Deus populo olim suo ad tempus dedit, ut testatur Ieremias, & Ezechiel, *Dedi eis præcepta non bona; & pollui eos in muneribus eorum*. Quod quidem fecit, moribus eorum, in Aegypto sacrificiis hujusmodi assuetorum juxta ritum omnium gentium,condescendendo: utque detineret in his figuris usque ad adventum Christi, ait Clemens. Talia enim sacrificia dedit, quæ perse peccatum non tollebant; nec Deum placabant, nisi ex devotione & signo, & protestatione. Insuper quasi specimen heluationis, & ingluviei, & crudelitatis in Sacerdotibus præseferebant; sicut dixit Pythagoras; qui cædes animalium in sacrificio, & cibo vituperavit, vetuitque. Cato etiam miratur apud Ciceronem, cur Sacerdotes quando se mutuo contuebantur, non riderent. Interrogatusque quamobrem; Respondit, quoniam nobis illudunt in Idolis suis,& sacrificiis: comedunt, & heluantur, nobis applaudentibus. Itaque ridere quidem deberent (aiebat ille) quod apte nobis illo die illuserint: sicuti & Manticularii quando crumenam alicui subripiunt, mutua sibi obvia occurrentes, corrident. Diogenes quoque cernens, quòd Idolo fieret sacrificium centum boum, quod vocabant hecatombam, ipse quoque scandens super altari, centum occidit pediculos, dicens, se quoque velle facere hecatombam. Cumque objurgaretur, respondebat, quòd veluti ditiores offerunt Diis Boues, & animalia grandia, sic pauperes debent parva offerre, quæ habent. Nam si Dii boni sunt, acceptassent ejus hecatombam non minus æquo animo; quandoquidem non minus devotus erat oblator. Devotio autem valet in sacrificiis. Dii enim non manducant. Nil ergo (ubi non intervenit

Ezech. 20.

divi-

divinum præceptum, ficut in lege veteri) mactare hoc, vel illud genus animalium, aut grande, aut parvum, intereft. Ex quibus patet omnes ritus esse ludibriis fubditos, excepto Christiano, ubi intrinsecùs perpenduntur.

Religio colendi imagines Sanctorum ubique recipitur, præterquam à Turcis, & Calvinistis. Hebræi quoque hostes sunt imaginum, eo quòd illusionibus videantur bestiarum, & ignis, & aquæ injuriis subjacere: populusque in eis idolatria contaminari possit. At nihilominus ego, ubi populus rationalis est, invenio non dedecere secundum naturam ipsarum cultum. Nobis enim naturale est venerari imagines amasiæ, & amicorum; & cupere has in ipsorum absentia. Cum ergo Deus quoque factus sit homo, quod non erat Moysi temporibus; utile, piumque est ejus imaginem colere, & Crucem, in qua repræsentatur Crucifixus. Nec quidem retinendæ sunt modò tanquam Scriptura ignarorum, & memoria omnium; hoc enim sub sensu nemo eas neget; sed ut adorentur in spiritu elevato ad id, quod repræsentant; quoniam naturale est plus illud revereri, quod plus repræsentat.

De Imaginum pia adoratione ex naturalibus argumentū.

Sanctos autem dignos esse adoratione duliæ, manifestum ex mutua inter viventes observantia, præsertim erga sapientes, & pios, & Dominos. Rationabilis quoque credulitas est, quòd ipsi nostras indigentias cognoscant, cùm ex relatione Angelorum ad nos venientium, tùm ex visione Dei, in quo cuncta relucent. Igitur si charitatem habent, opem ferunt, & orant pro nobis. Negare autem intercessionem naturalem, etiam inter nos, est beatorum charitati derogare. Haud tamen Dei adoratio, & sacrificium illis debetur: Id enim esset idolatria. Quod autem Deus velit honorari in suis amicis, per quos miracula operatur, & divinas actiones, digna fides est, probataque.

Signum quoque charitatis ingentis est, quando quis pro alio pœnam suscipit; & in Romano exercitu hic mos colebatur; & in Schola Grammaticorum, alter pro altero discipuli plagas in manibus excipiunt. Ergo communicatio meritorum, & satisfactionum pia est, secundum veram charitatem. Sed hic non est locus ejus.

De Indulgentiis congruentia.

Satis ergò est ex naturæ decretis agnovisse naturalis Religionis veritatem; & supernaturalis credibilitatem; effectusque ejus mirabiles; quibus pii transhumanantur credentes.

PROPONITUR EXAMEN DE PERSONA CHRISTI, aliorumque Legislatorum Nationum cæterarum; & inquirendas esse notas: quibus, quem Deus miserit, quem Diabolus, quem ratio, aut astutia propria, pernoscatur.

CAP. XIII.

DEUS solus, semperque verax est. Ergò solus dignus est fide indubitata. Omnis autem homo mendax, vel ex ignorantia, vel malitia, vel fragilitate.

Vide primum lib. nostræ Metaphys.

Qui mentitur per jocum, aut metum, aut consuetudinem urbanitatis Aulicæ, inter fragiles mendaces numeratur. Adeò convaluit hoc genus mentiendi, quòd venustas, & humanitas nostro sæculo apparet. Nam pro ly, Tu, dicunt, Voi, e Vossignoria.

Triplex mentiendi modus. Primus, ex fragilitate.

Qui

Secundus, ex ignorantia.

Qui veritatem ignorant, eamque enunciant, ac si scirent, aut qui putant falsum esse verum: in Scholis humanis reperiuntur innumeri.

Tertius, ex malitia.

Mendacium ex malitia pessimum est; quod propter lucrum, & honorem, aut divitias, aut alterius exitium, aut, ut regnet quis per violentiam, & per sophisma, usurpatur. Mundum corrumpit. Mendacium Legislatorum, & Doctorum, & Principum, perniciosius est, quoniam multos in perditionem trahit.

Tria requiruntur ad veritatem fide dignam.

Nemo igitur fide dignus est, nisi sit bonus; potens, vel animo; & sapiens. Propterea ergo naturale est nobis credere Patribus, & amicis, quoniam credimus eos esse bonos, saltem erga nos; nec proinde nos decipere velle. At si in eis ignorantiam cernimus, fidem non præstamus in eo, quòd ignorant; idcircò Medicis ægrotantes credimus, magis quàm Patribus; & Nautis magis in navigatione; & Philosophis in philosophando. Insuper plus fidei præstamus Diogeni, absque metu veritatem proferenti, quam Aristippo, dum Dionysio mentienti adulatur. Nullam quoque Poetis adulatoribus, formidolosisque, aut Theologis, venundatis sub timorem, & lucri cupiditatem, aliisvè talibus, credulitatem adhibemus.

Unde fidem acquirunt sibi homines.

I. Hoc considerantes homines, lingua, calomoque potentes, ut compararent sibi fidem conati sunt fieri boni, & sapientes, & liberi, aut saltem tales apparere. At nec postmodum eo devenire possunt, ut indubitata fide digni appareant. Neque enim homo homini in secreto animæ suæ subditur, licet foris subdi apparet, quoniam ut Poeta inquit,

Qui velit ingenio cedere, nullus erit.

Solus Deus per se magister indubitata fide dignus, quoniã Potentissimus, Sapiẽtissimus, & Optimus.

II. Et dixi. Ergo solus Deus est per se magister hominum certissimus, quoniam non habet, quem timeat, nec cui adulctur; nec quid cupiat: unde veritatem corrumpat. Dein sapientissimus est, ut nullo possit eam ignorare pacto. Est demum optimus, & amorosissimus, expers ambitionis, fallaciæ, indigentiæ, fraudolentiæ, quæ à veritate ipsum distrahant. Ipse solus est Pater noster. Nostri enim Patres facere homines nesciunt, sed ad actum generationis amore, qui Dei est calcar, adiguntur, quòd agendum est, ignorantes, & quo pacto formetur infans in utero, sicut nec calamus scit, quod ego per ipsum scribo. Deus solus est insuper integrè hominum Dominus, Auctor vitæ, & mortis. Et sicuti Pastor superioris speciei; Grex verò inferioris est. Sic Deus Pastor: nos autem greges; Principes verò nostri, quasi Tauri, & Arietes: quorum collis Deus campanulam appendit; ad cujus sonum regitur grex. Sunt ergò loco Dei: nec punire possunt, nisi secundum regulam, à Principe Deo præscriptam: qui unus est nostrĩ Dominorumque Dominus. Hæc regula est ipsa lex naturalis, unde positiva derivatur: A Philosophis autem utraque nobis ostenditur, & à Legislatoribus imponitur; Eatenus fide dignis, quatenus sapientes rerum, amantes nostri, & liberi passionibus sunt, hoc est, Deo persimiles.

Deus solus Pater Dominus.

Qui novam legem prædicant, aut mittuntur à Deo, aut à naturali ratione, aut ob Astutia, aut à Diabolo.

III. Et vidi, quod quicunque doctrinam religiosam, & legem, tulerunt hominibus, missi sunt, aut à Deo visibiliter illis comparente; quippe qui nobis est inaccessibilis, multoque magis plebibus, proptereaque aliquos adhoc munus auctorizat, cum sit providus, amorosusque Dominus. Aut à Ratione naturali: Aut ab Astutia propria; aut à Diabolo.

Examen missorum à ratione.

Qui ratione moti ad hoc munus surrexerunt, laude quidem digni sunt. At quia errare potuerunt, fide indubitata haud itidem digni sunt. In horum numero vidi Philosophos multos, ut Platonem, Socratem, Senecam, Dantem, Telesium: qui ingenuè confessi sunt quicquid ignorabant, atque sciebant. Inter Legislatores vidi Draconem, Solonem, Lygurgum, Charondam, Phoroneum, aliosque

qui

qui leges suas, & doctrinas, sine sanguine, & miraculis, & sine prophetia in sola Ratione fundavere. Hi sapienter loquuntur, & student facere homines bonos; non autem sibi honores, & divitias comparare.

Qui autem ab Astutia, vel à Diabolo missi sunt, conveniunt. Inter Philosophos, vidi Protagoram, Gorgiam, Aristotelem, Epicurum, Hippiam, Homerum, Arrium, Calvinum, Lutherum, & consimiles; qui ut lucrarentur honores vanos, ac divitias, & majoribus incommodarent, scripserunt; & loquuti sunt de rebus, quas ignorabant. Religionem ludibrio exposuerunt; & quicquid ipsi nescierunt, falsitatem, & vanitatem esse existimarunt: Quin & fraudolentiam, persimilem vafriciei ipsorum. Inter Legislatores, plurimos astutos invenio, qui aut ex ambitione propria, aut quia existimarunt, acta aliorum Legislatorum ex astutia manasse, & simulationes prudentum esse miracula, quò Populos in officio detinerent, deceptione quadam amorosa, aut perniciosa, finxerunt & ipsi sese à Deo missos esse, & miracula falsa fecerunt, & legem dederunt. Ita sentit Varro de cunctis Legislatoribus, & Prophetis. Averroes quoque, & Aristoteles putant, Legislatores omnes esse simulatores vafros, & prudentes propter sui utilitatem, aut populorum excitos. Hanc sententiam mordicus tuetur Maccniavellus, & liber de Tribus Impostoribus impiissimus fovet. Ego autem in horum numero conscribere consuevi Minoem, Numam Pompilium, Pythagoram, Zamolxim, Romulum. At de Mahometto, & Cingho opinor, quòd ab astutia propria, & à Diabolo decepti, ac proinde deceptores evaserunt. Pari modo multos sectarum Auctores in Nationibus. Nam ex Vafricie docere soliti apparent. Siquidem Minos duodecim annis in antro commoratus, fingebat se cum Jove loqui, cujus quoque filium se fecit, ibique leges scribebat, ferebatque ipsas ad Populum per Radamantum carissimum, qui negotio inserviebat. Porrò inveni, omnes ferè homines, lingua, virtuteque potentes in magnis temporum articulis sectarum Auctores consuevisse fingere sese esse Deos, vel Deorum filios astu quodam diabolico ad obscurandam veritatem illam, quæ expectabatur in toto Mundo. Sic Aeneas filius Meretricis, aut Ancillæ Patris sui, fingitur filius Deæ Veneris; quoniam caput est sæculi. Romulus verò Vestalis Virginis filius, & Sacerdotis, fingitur filius Martis, ut sub magnis auspiciis Romam fundaret. Bacchus, & Hercules adulterino natus concubitu, Jovis proles habetur. Alexander Magnus, quo spontè Populi subderentur, fingitur filius Dei Ammonis. Cyrus verò Commissarius Dei; licet iste prophetiam habuerit Isaiæ, & ille Danielis; sed sibi ignotas. Nabucdonosor Deus prædicari voluit ubicunque Olofernes Imperium suum extenderet. Idem conjicere possumus de Belo, de Mercurio, de Osiri, & de similibus Deis antiquis, fictis à se, aut mox ab opinione vulgi decepti. Idem hodie studet adipisci nomen Divinitatis Faxiba Iaponensium Monarcha.

Examen missorum ab astutia.

Ex his plurimi miranda fecere, quæ Populo discernere nescienti visa sunt miracula; & post mortem curaverunt sua cadavera occultari, quò crederentur in Cælum translati esse. Et horum collatio videri facit Macchiavellistis, & Peripateticis, Christum, & Moysem esse pariter simulatores. Alter enim se filium Dei fecit. Alter Nuncium Dei; & corpora eorum post mortem non comparuere, sicut nec corpus Aeneæ, nec Romuli: quod Livius refert hac de causa à Senatoribus absconditum fuisse; ut crederetur translatum in Cælum, sicut Aeneas, quem vocant Deum Indigetem. Idem fecit Periander, unus de septem Sapientibus, Numa Pompilius intra quoddam nemus sacrum cælabatur, ubi fingebat se loqui cum Dea Aegeria, & cum Superis, de hinc leges Romanis ferebat. Pythagoras duobus

De Pythagora Legislatore.

duobus annis ſub foſſa latuit; deinde dixit, ſe ab Inferis redire; narravitque præmia, & pœnas futuri Sæculi, magnumque metum Populis indidit. Et indicavit eis quidquid feciſſent in duobus illis annis; quoniam ejus mater, vel uxor, negotiorum tantorum conſcia, ſibi illa indicaverat. Sic leges Crotoniatis tulit in Calabria; ſed mirabilia alia de illo non legimus; niſi naturalia, & doctrinam admirabilem.

De Zamolxi.

Zamolxis ejus Diſcipulus fuit, Scythis leges dedit in quodam antro, ſimulans cum Diis ibidem loqui.

De Epimenide.

Epimenides Cretenſis, quinquaginta annis dormivit, vel finxit ſe dormiviſſe, forte, ut quid miri hac ratione perficeret, & quidem ſummam venerationem ſibi comparavit.

De Mahomette.

Mahomentus etiam in antro ad Montes Arabiæ philoſophabatur cum Diabolo, & ſcripſit alterius manu, & foras emiſit ſcripta illa, ex quibus compoſitus eſt Alcoranus ſub Rege Moavia, ex ſucceſſoribus ſuis quinto. Finxit quòd illa præcepta ab Angelo Gabriele accepiſſet; & quod in pluribus vicibus de Cælo deſcendiſſent. A Sergio Monacho, & à duobus Hebræis, cum quibus diſputare ipſe in ſuo libro introducitur, adjutus, fidem comparavit ſibi exulum, & latronum, & ſervorum: atque cum eis cæpit rebellionem exercere. Morbo ſacro laborabat, ac fingebat ſpiritu Dei tunc rapi, præſertim apud uxorem ditiſſimam, quæ hera ſibi fuerat: & deinde per mulieres invaluit fama. Hic morbus ſolet magni ingenii homines vexare, ut teſtatur Ariſt. in problem. de Socrate, Callimacho, & Hercule; quibus Scotus Theologus addi poteſt.

Sect. 30.

De Cingho.

Cinghus finxit ſe filium Solis; & ſigna mirabilia fecit Tartaris. Tranſire viſus eſt Mare Caſpium ſicco pede, ſicut Moyſes Erithreum verè tranſivit cum Populo ſuo, legeſque tulit hac ratione.

De cæteris Legislatoribus Nationum parva apud nos extat notitia: ſed omnes aut per aſtutiam, aut per naturam, aut à Diabolo miſsi, facinora grandia ſunt aggreſsi. Hoc autem ex ſequentibus agnoſces.

De Chriſto, Moſe, Prophetis, & Apoſtolis.

Pſeudopoliticorum argumenta contra Moſen.

VI. A Deo miſſos inveni Chriſtum, & Moyſem, omneſque Prophetas Hebræos. Qui tamen videntur Peripateticis, & Macchiavelliſtis, pari aſtu ſimulaſſe. Opinantur, Moyſem moratum eſſe ſuper montem ad ſculpendas tabulas lapideas, & comediſſe, & ſimulaſſe x x x x. dierum jejunium, & colloquium Dei, & ſculpturam digito illius: & à Joſue admonitum fuiſſe, quòd vitulum aureum adoraſſent; omniaque alia, quæ dicit à Deo didiciſſe. Gloriatur, ſe viciſſe Magos in Aegypto miraculis: quod nulla teſtatur Scriptura præter ſuam. Alii dicunt, ut Cornel. Tacitus, & Juſtinus abbreviator Trogi, inveniſſe Moyſem aquam, quam de lapide eduxiſſe fingit, ductu Aſinorum ſylueſtrium euntium ad bibendum; Ideoque Judæos colere Aſinos. Et Zachariam, quidam dicunt, obmutuiſſe, quoniam vidit Deum Aſininum intra Sancta Sanctorum, & revelavit cæteris. Item pharmaco naturali aquam dulcem reddidiſſe. Et mare rubrum tranſiviſſe in refluxu, quando deſcendit: Pharaonem verò in fluxu, quando intumeſcit; ideoque hunc necatum. Licet Juſtinus dicat ex fluviorum illuvione, mox ſuccedente ex pluviis. Item finxiſſe, ſe Deum habere ductorem: dum ipſe mitteret quendam in nocte cum tæda, & facibus ignitis, quocunque iturus erat; in die verò cum eiſdem ignibus, ſed non apparentibus, niſi per ſumum ob Solis præſentiam: & Aaron, & Joſue, & Ur, & Mariam, conſcios fuiſſe, & adjutores in tanto negotio. Eos verò qui id agnoſcebant, & murmurabant, interfectos eſſe, ut Chore, Dathan, &c. & cadaver ſuum cælandum curaſſe, ſic etiam Aaronis, ut cultum divinum ſibi exhiberent.

hiberent. Plinius vero putat, Moysem sapientissimum Magorum fuisse, & per Magiam omnia miracula fecisse. Quintilianus vero, astutum, & impium.

VII. Nec abstinent à Dicteriis contra Christum, alii dicentes per Magiam miracula fecisse; & se vidisse librum Christi de Magia missum ad Petrum, & Paulum, ut Augustinus testatur. Alii finxisse ex condicto miraculum cum Lazaro, & aliis; & in Aegypto didicisse scientias, quando aufugiit; & ab Astrologis genus mortis suæ, & adorationem. Idcircò libenter ad mortem perrexisse; ac procurasse, ut cadaver de sepulchro subriperetur post mortem; nec verè cuipiam comparuisse. Nam resuscitatus comparuisset in platea publica, ut plures animas lucrifaceret; & fidem fortius plantaret, & Pharisæos, aliosque calumniatores confutaret.

Quid fingunt contra Christum.

Equidem omnes argutias, suspiciones, contradictiones perscrutatus sum, examinavi, & consideravi. Res enim tanti momenti utiliter tractatur in præsenti sæculo tenebricoso, ubi boni, & mali, Philosophi, ac Sophistæ, Sancti, & Hipocrytæ, Legislatores divini, & humani, & diabolici, omnes videntur impiis unicolores. Et longè plures dubitationes, & quæstiones cōmovi super Evangelio, & super sacris Bibliis. Ac postquā supradictis experimentis certior effectus sum extare Diabolos, & Angelos, & vidi errores horrendos Aristotelis, & Politicorum recentiorum in physicis, & moralibus, ritè intellexi, longe magis potuisse eos errare in Doctrinis sacris, quæ maximè refert nosse: difficileque introspectantur.

Resp. in genere.

Errores Aristotelis, & Philosophorū in Philosophia, indicant ipsos magis errasse in Theologia, quam impugnant.

Impresentiarum de his disputandum non est, qui à Diabolo missi sunt. Hæc enim turba impia non credit esse Diabolos. Nam subitò sequitur, quòd, si Diabolus mittit Legislatores, mittat etiam Angelus, & Deus suos Nuncios, & Legislatores, & Prophetas. Isti autem omnia hujusmodi astutiæ tribuunt humanæ, regnandi cupiditati, adeò quòd, & Savonarolam ob idipsum simulasse colloquium Dei, docet Macchiavellius. Ergo ad examen necessarium accedamus.

EX CERTISSIMIS NOTIS EXAMEN particulare presſius, ac rigidius, veritatis Prædicantium nova in quocunque Sæculo dogmata; & confirmatio testimoniorū Apostolicæ doctrinæ, ad quamlibet invictæ probationem.

CAP. XIV.

I. EORVM profectò, qui sese à Deo missos asseruerunt, neminem suspectione vacuum prorsus, excepto Iesu, & per Iesum invenio. A quo etiam nisi de Moysis doctrina certus factus essem; dubitationes, & quæstiones plurimas animo volutarem; quas non tam facilè solverem. At quidem examinata signis, & contestationibus collata suis, post longam disputationem, & experimenta, hæc quoque divina reperitur; nec Magiam esse naturalem, per quam Mosen vicisse Aegyptios Magos affirmat ineptè Plinius, cujusmodi etiam Magiam Cypriam, qua Apost. Paulus divinitùs Elymam magum cœcitate percussit, multaque signa coram Sergio Proconsule effecit, ineptiùs suspicatur.

Solus Christus per se omni suspicione vacat; at alii non prorsus, nisi per ipsum.

Plin. lib. 27.

II. Cuicunque à Deo misso diploma habere convenit, quod quilibet suo dat Rex oratori, legatoque. Diploma Dei divinis est literis scriptum, & demonstrationibus

Notæ unde dignoscuntur qui à Deo mittuntur.

tionibus non naturalibus, ficut eorum qui à natura mittuntur, fed fupra naturalibus.

Prima nota.

Hæc autem miracula funt, & operationes fupra naturam.

De hinc intrepiditas ad omnem adverfitatem, & contemptus mortis pro obedientia tui Dei, dum certus es, te ab illo miffum: qui oftendit tibi poffe fe dare vitam, & gloriam æternam pro temporali, veluti tu cæteris prædicas ex ore Dei. Utque oftendas, te non motum cupiditate bonorum hujus Mundi, valdè prodeft figillo fparfi fanguinis diploma firmetur. Qui autem fanguinem fpargit miraculis carens, quamvis oretenus mandata habeat cum verax effet, videtur tamen venire abfque patentibus literis, feù diplomate. Nam & hoc opponi illi poteft, quòd etiam Hæretici multi mori optant pro fua hæresi, quoniam decepti funt, ac moriuntur, ficut cæteri malefactores, Deo non confirmante fignis doctrinam eorum. Si autem miracula habes abfque proprii fanguinis effufione; diploma quidem habes, fed non tam benè figillatum, ideoque dubium de te remanet apud gentes; quibus non perfuadetur, te vafrum, diabolicumque non effe.

III. Si verò utrunque teftimonium prædictorum habes, ac præterea addis conteftationem Prophetarum, qui tuum adventum prænunciarunt, fides augetur tibi apud omnes.

IV. Item, fi quæ tu annuncias, & prophetizas, eventus cōprobat, longè magis.

V. Item, fi Gens alia, tuam amplexa doctrinam, eadem facit in miraculis, fanguine, & prophetia; palam fit quòd cùm tam plures nequeant effe confcii, & complices ejufdem vafriciei, ac doli, quin detegatur, nec propriæ morti confentire ftabiliendi alieni gratia doli, verax fit ipforum Magifter, & Auctor.

VI. Item fi probitas vitæ, & certitudo, & conftantia in dicenda veritate, fimulationibus mundanisque refpectibus fublatis, & notitia rerum divinarum concomitantur; nullatenus dubitandum eft de illo, qui talem feminavit doctrinam; fed credendum eft, Deum effe cum illo.

VII. Si temporis quoque diuturnitas confirmat Rem, nullus remanet dubitandi locus ipfi quoque Macchiavello, fi vel modicum confiderare velit.

Propofitio univerfalis, quòd omnes iftæ notæ Chrifto conveniunt. Mar. 16.

Porrò in Chrifto & Apoftolis ejus inveni omnia ifthæc indicia, & teftimonia, & conteftationes, & collationes, & figna, ampliffimè cōftare. Ipfe quidē ea oftendit in fe, & dedit etiam fuis difcipulis, & difcipulorū difcipulis promittit. *Signa* (inquiens) *eos, qui crediderint hæc fequētur. In nomine meo Dæmonia eiicient: Linguis loquentur novis: ferpentes tollent, & fi mortiferum biberint, non eis nocebit. Super ægros manus imponent & bene habebunt, &c.* At Paulus ejus Apoftolus ait. *Signa autem Apoftolatus noftri edita funt apud vos in multa patientia, in fignis, & prodigiis, & virtutibus, &c.* Et Iefus. *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, &c.* Et alibi. *Confidite, Ego vici Mundum, &c. Oportet filium hominis pati, &c. Occident eum: & tertia die refurget, &c. Ecce mitto vos, ficut oves im medio Luporum, &c. Tradent vos in conciliis, &c. Flagellabunt vos, &c. Nolite cogitare quid loquamini, &c. Spiritus Patris veftri loquitur in vobis, &c.* At verò cæteris Legislatoribus inveni ex prædictis indiciis, & teftimoniis deeffe quàm multa. Nam & Moyfi, & Prophetis non omnia infunt.

2. Cor. 12. Mat. 10 Joann. 16. Luc. 18. Mat. 10.

Quæ notæ defunt: & quæ convincunt Mofen effe à Deo.

Moyfes primus martyrio fanguinis fui (quamvis adhoc promptus) non confirmavit fidem, quam prædicavit. Et in locis, ad quos ejus plantandi gratia migravit, bellum invexit aliis: expulit eos de propriis fedibus, armavit gentem fuam materialibus armis, fortificavit pofteros doctrina, & armis. Prophetas ante fe non habet, qui ipfum præconizaverint, nifi quos ipfemet allegat, nobis, & Mundo ignotos.

At miracula fua, & prophetiæ, eventu comprobatæ: & fucceffio, & Difcipuli

mira-

miracula facientes, & sanguinem effundentes, & prophetantes; & tandem Christi testimonium, dat Moysi firmam auctoritatem.

Mahomettus testimonium habet nullum, nisi victorias diuturnas armorum plurimas; quod commune est Cingho, & Alexandro Magno, & Cæsari, & Tamerlano, & omnibus strenuis Ducibus, licet sceleſtis. At martyrium non habet in se, neque in suis. Mendacia habet horribilia, depravat Biblia sacra, & Evangelium, & cunctas historias. Non est qui prædixerit adventum ejus, nisi quatenus Pseudoprophetæ, & Antichristi, ut infra videbimus. Fundavit, ut ipsemet fatetur, doctrinam suam in armis, & sine miraculis. Fingit tamen quædam, & vult per vim sibi fidem præstari; quòd videlicet refecerit Lunam: loquebatur cum animalibus, quæ dicebant velle fieri Mahomettana. At nusquam resuscitavit defunctos, neque curavit ægrotos, &c. Successores ejus potentes in armis fuere, ut Alle, Oram, Otomar, Abubacher: qui diversas sectas fecerunt, & se mutuo trucidarunt. Sic eorum mox Califfi, & Sultani, qui Imperium Romanum debile invenientes, afflixerunt. Et palam videntur ipsorum quilibet acquirendæ gratia tyrannidis, prædicasse, non autem cupiditate Regni Cælestis, nec moriendi pro ejus defensione, nisi eum in modum, quo omnes milites, etiam mercennarii, & alienæ fidei, & religionis, Quin mutuis præliis sese persecuti sunt, dominandi ambitione; & alius alium occidit, ostentantes re vera ipsis non affuisse charitatem Apostolorum; quibus mutua tam fervens, sublimisque fuit, quàm contemptus divitiarum, & honorum, & vitæ, & dignitatis humanæ; sed affuisse diabolicam ambitionem ab ipsorum capite haustam. Nam qualis Magister, talis Discipulus.

Quæ desunt Mahometti.

Romulus armis legem suam fundavit, & cæde fratris, sicut mos quoque Turcarum est. Non habet Prophetas ante, nec post se. Pompilius verò jam, acquisito Imperio, tutatus est legem, & religionem, & doctrina quidem humana non roborata miraculis. Sic & Minos, quoniam Rex erat Cretensium. Trismegistus quoque Rex, & Sacerdos Aegyptiorum.

De notis Romuli, & consimilium.

Belus Iuppiter caput fuit Monarchiæ Assyriorum successor Nembrot, qui primus dominari per violentiam in Mundum introduxit. Ninus autem filius propter gloriam suam, & amorem, quo patrem prosequebatur, adorationem ejus armis stabilivit, ut Nabucdonosor, & Julius, & Augustus Cæsares. Idem de cæteris invenio Legislatoribus, sanguine, & miraculis, carentibus.

De notis Jovis, Beli, priscis adorati.

Pythagoras quidem rationem naturalem defendens, effudit sanguinem, à Tyranno interfectus, & miracula non habet, aliaque prædicta testimonia. Nec pro lege sua mortuus est, sed Tyranni communis violentia. Credo etiam, Philosophos nonnullos pro defensione dogmatum legis naturalis interfectos fuisse, ut Anaxagoras, & Socrates, & alios, quos S. Justinus sæpè nominat præsertim in 2. Apol. Qui quantum ad hanc partem digni sunt, ut Justinus, & Hjer. ajunt, qui numerentur in Christi asseclis, saltem quatenus auctor est naturæ. At miraculis caruerunt, aliisque indiciis, quibus prædicarent, se missos à Deo; nec id affirmarunt, ne mentirentur: sed illis satisfuit defendisse Rationem, quæ lumen est primæ Rationis, seu Verbi Dei. Sique, ut ajunt, finxit, Pythagoras mirifica, condonandum illi est ex parte, nam ignorabat plurimum de tractatione Dei cum hominibus; opinatusque est, deceptionem amorosam, in beneficium deceptorum, non esse peccatum: sicut cum Medicus porrigens Absinthium puero ægrotanti, dicit esse dulcem. Id confirmat Plato, assecla ejus, & Origenes; in quam doctrinam D. Hieronymus in epist. ubi invehitur in August. & Patres Græci, minus sæveri sunt; quo ad mendacium officiosum. Ast in re tanta nescio, qui defendi potest, quòd non

De Pythagoræ notis, & consimilium.

sit quoque perniciosum; veluti id defendit Varro, à D.Augustino jure correctus.

Denotis in Christo potētissimis ad probandum, quòd sit à Deo.

I. Tunc è contra ad me dixi. Quis considerans Christum panis quotidiani indigentem, natum in stabulo, filium Fabri, humiliter educatum sine literis in arte paterna, tantum aggredi, quòd se filium Dei affirmet, nec fundare in doctrina Philosophorum, neque in divitiis, neque in armis prædicationem suam, proculdubio, si non erat quod dicebat, audacissimam, cunctisque mortalibus judicandam impossibilem, quòd sit Deus verus, Creator, & Gubernator omnium, ille mendicus homo: sed in miraculis, toti evidentibus Mundo in promptu, & ubique, nullo prævio artificio, aut consultatione, & in propalando veritatem in faciem, contra Doctores, & Religiosos illius temporis, & contra Principes, & quoscunque violatores veritatis, & justitiæ; & mori tam constanter pro illa cælesti legatione, & bono nuncio, quod attulit Mundo, de Regno Dei, & perseverantem usque ad mortem in assertione divinitatis suæ, & veritatis, & spei, cum prædictione eorum, quæ facturus erat post mortem, & suis ventura: Qua ratione, quæso, poterit (dicebam) quis suspicari fraudem, aut sui deceptionem in homine isto?

Prima Ratio universaliter pro Christo.

II. At si ipse deceptus erat, persuasum habens per insanam imaginationem propriam, aut per aliorum sermonem, se esse filium Dei (nam & plurimi ipsum furiosum reputarunt etiam consanguinei, nedum Herodes, ejusque consimiles, vt S. Mar. testatur) & tanquam deceptus, & furens illam stultitiam prædicabat (sicuti & multos vidi furiosos sese Deos, ac Reges jactanter reputare) profectò tot miracula illi non affuissent. Nec potes credere, quòd ipse miracula per vafriciem finxerit, nam si erat (ut ais) in se ipso deceptus, non poterat esse deceptor, & fictor. Nec Deus, qui Mundum regit, & in re quavis exigua mirabilem ostendit providentiam, concurrisset tot miraculis, ad ejusmodi stultitiæ vanissimæ confirmationem.

Quod Christus non fuit deceptus, nec deceptor.

III. Item Apostoli, qui erant synceri, probi, idiotæ, inepti ad moliendas fraudes, & deceptiones, sed potius apti decipi, quàm decipere, non consensissent, neque mori voluissent pro defensione technarum, & fallaciarum Christi contra Principes, & Sacerdotes, & (ut videbatur illis) contra leges patrias divinasque.

Non ex Apostolorum testamento.

VI. Si autem omnes unà cum Christo decepti erant, non potuissent deinde per se, absente, vel mortuo Iesu Christo, tot miracula facere, & convincere Gentes, & Mundum totum patientia, & doctrina cælesti, signisque admirandis. Nec enim venenum Apulæ Araneæ mortua ipsa, in morsu perseverat, ut diximus de magia loquentes; quanto minus ista totius Mundi commotio in solo verbo?

In 4. de sensu rerum.

V. Item quomodo poterat Iesus, cum esset furiosus, præbere illi potestatem contra spiritus malignos, & sanandi infirmitates, calcandi serpentes, & venena expellendi, ut testantur Matth. & Luc. & Marc. quòd miserit eos prædicare Evangelium Regni, absque pecunia, & calceis, & sine veste duplici; & dedit eis potestatem jam dictam. Quod ipsi impigrè fecerunt, & reversi sunt exultantes, quòd tot miracula fecissent in nomine Iesu. Qui respondit. *Nolite lætari in hoc*, videlicet, quòd miracula fecistis, & Dæmonia vicistis, &c. *Sed quia nomina vestra scripta sunt in Cælis*. Quibus in verbis ostendit mirificum spiritum humilitatis divinæ, & quandam certitudinem veritatis suæ in Cælo haustæ. Quomodo (inquam) poterat ista deceptus polliceri, & largiri; aut deceptor, cum videas idem effecisse realiter suos, & contigisse benè credentibus, ut & quæ prædixit?

Ex communicatione potestatis.

Mat. 10.
Luc. 6. & 10.
Mar. 3.

Luc. 10.

VI. Si verò dicas, Apostolos idiotas etiam deceptos pariter fuisse: ac stellas eorum favisse cæptis. Tunc objicio Lucam, qui manducabat, & bibebat cum Christo, & erat unus de lxxij. Discipulis, Doctus in Philosophia, Poetica, Rethorica, Medicina, in lingua Græca, & Hebraica, & Pictura: nec dignus fuit numero

Ex Apostolorum simplicitate, & doctrina luce.

mero xij. ascribi : & Barnabam, qui fuit doctus in Lege.

VII. At & Paulus doctissimus in vtraque lingua, & Poetis, & Philosophis, & in lege Hebraica; persequutor sævissimus Christianorum, quomodo decipi poterat? quibus præstigiis, & ubi, & quando? Ipse nihilominus est, qui ait; *Signa autem Apostolatus nostri edita sunt apud vos in multa patientia in signis, & portentis*. Ecce diploma ejus, quo demonstrat, se legatum fuisse Iesu Dei sui. Et hoc post mortem ejus: unde Hæretici, & Gentiles falsò scripserunt, Christum misisse librum magicum ad Petrum, & Paulum: ignari etiam historiæ, ne dum mysterii. Ex test. Pauli. 2. Cor. 12.

VIII. Adde tot doctissimos Principes Hebræos, ut Gamalielem, Nicodemum, Josephum, Symonem, Lazarum, Stephanum, aliosque sæculi illius; qui Iesu crediderunt; &, quod mirabilius est, ipsis Apostolis Hebræi, & Romani proceres fidem præstiterunt, ut Sergius Proconsul Romanus, Theophilus Præses Antiochiæ, Cornelius Centurio, aliique plurimi, qui decipi non poterant à viris illiteratis, & puris, quales erant Apostoli, præsertim prædicantibus contra legem Romanorum, & contra commoditates, & delitias Mundi, quibus illi potiebantur. Ex test. Principum Romanorum, & Judæorum.

IX. Tota insuper hæc Schola Discipulorum sigillaverunt miracula, & prophetias, quas allegabant pro Christo, & pro Doctrina ejus, proprio quisque sanguine: nihili extimantes famem, carceres, naufragia, flagella, minas, blanditias, infamias, tribulationes. Sed hæc omnia amplectentes hilariter, cum quadam mirifica securitate, & certitudine, tãquam qui propriis continuò cernerent oculis Paradisum apertum, & Deum vocantem eos, & præstolantem ad immortalem gloriam. Equidem cum considero hanc cõstantiam, & certitudinem animi, comprobatam miraculis, & sanguine, obstupesco, & contremisco: Nec aliud dicere possum, nisi, quòd prædicabant veritatem certissimam, haustam in Cælo, & non in Terra. Ex firmitate testantium.

X. Hoc mirum etiam considera: Quòd Christus non promittit suis bona temporalia, sicut Moyses: neque delitias uxorum multarum, & dominatum, & potestatem armorum, sicut Mahomettus, aliique Legislatores; nec cathedras honoris, secundum humanam Sapientiam, sicut Philosophi; sed promittit ærumnas, carceres, flagellationes, anathematizationes, pressuras, & mortem; sed ne timeant, quoniam capilli quoque eorum numerati sunt apud Deum, nec cadet unus, absque ipsius voluntate. Ergo si interficientur, ut facientes Dei voluntatem, nolint timere eos, qui occidunt corpus, sed Deum solummodo, qui potest & animam mittere in Gehennam. Et his durissimis pollicitationibus, & moriens ipse primus crudeliter, & ignominiosè (quod sanè debuisset eorum frangere animos, & dehortari, ut fugerent doctrinam ejus, tanquam mortiferum venenum) tantam assequutus est gloriam, & sequelam. Ex dictis factis, & conditionibus Christi. Math. 10.

XI. Equidem summa animi attentione ipse considero, ejusmodi doctrinam, & duras pollicitationes suaderi verbis non posse iis, quibus ærumnæ diræ imminent: sed re verà eos miraculis plurimis, & visionibus certos fuisse redditos. Nec ista satis erant, sed infudit in eos Spiritum sanctum modo mirifico. Seque ipsum ostendit eis resuscitatum, & in Cælum ascendentem, ut eos tutos redderet de veritate sui dogmatis: & quòd ipsi pariter resurrecturi erant, & in Cælum ascensuri: alioquin post mortem Christi ignominiosam nemo ausus fuisset verbum de tanto seductore ullũ bonum proferre: sed revera ergo resurrexit, & ascẽdit, & misit Spiritum. Quis unquam Moyses, aut Deus Gentium, vel modicum quid huiusmodi fecit?

XII. At ergo qui fieri potest, ut Apostoli prædicent Resurrectionem, & Ascensionem Christi, decipiendo semetipsos, ac cæteros? si enim decipiebant cæteros, non amplexi essent martyrium, & miserias in seipsos; si autem decipiebant. Iterum quod Apostoli nec decipiebant, nec decipiebantur.

semetipsos, non fecissent miracula. Nec quidem fingi potest modus, quo ab aliis ipsi in negotio resurrectionis, & ascensionis delusi fuerint. Ecce quàm audacter dicit Petrus. *Non doctas fabulas sequuti, notam fecimus vobis Christi virtutem, & sapientiam, sed speculatores magnitudinis illius effecti, &c.* narratque transfigurationem ejus in Monte Tabor, & vocem quam audivit de Cælo. Et Io. epist. 1. *Quod vidimus, & audivimus, & manus nostræ contrectaverunt de verbo vitæ, &c. testamur, & annunciamus vobis*. Et Paulus. *Non nè Dominum Iesum vidi oculis meis?* & alibi *Ego Apostolus non ab hominibus, neque per homines, sed per Iesum Christum, &c.* Et Lucas, & ipse, conveniunt de apparitione sibi facta post ascensionem. In cæteris omnes contestantur. Et, *ibant gaudentes, quoniam digni habiti sunt pro Iesu contumeliam pati*. Quomodo igitur potuere hi decipi, vel decipere? quanto magis id considero, & fingo ita esse, minus invenio.

2. Pet. 1.
1. Ioann. 1.
1. Cor. 9.
Galat. 1.
Act. 1.
1. Cor. 15.
Act. 5.

Ex vita, & lege eorum.

XIII. Si vita eorum, ac Præceptoris contemplare, summam invenies innocentiam, probitatem, mutuum amorem inter se, & erga totum genus humanum: nullam jactantiam, aut ambitionem, aut cupiditatem inter eos. Videntur esse nati tantummodo ad beneficiendum, nullique nocendum, sed adjuvandum etiam inimicos operibus, & oratione ad Deum. Hæc autem doctrina semper eadem perseveravit inter Apostolicos homines, verosque Christianos, & sic ubique prædicatur usque in hodiernum diem. Ergo fide quacunque digni sunt, undequaque, & usquequaque. Sunt enim probi, fortes, liberi, omisso timore, & cupiditate, veritatem propalantes. Sunt etiam sapientes ea, quæ prædicant. Nam eorum sensibus palàm manifestata est veritas Resurrectionis, & Ascensionis Christi, & miraculorum, & vitæ, & dogmatum; ergo testes sunt de visu simplices, puri: nec loquuntur opinativè de rebus non visis, aut non revelatis, sicuti Macchiavellistæ secus opinantes.

Fragilitas, Ignorantia, & Malitia testimonium infringunt, ut in 1. Metaph. & Topicis, quorum contraria in Apostolis fuere circa ea quæ prædicarunt.

XIV. Nec propterea, quòd pauperes fuerunt, & Christus dixit eis, *Centuplum accipietis in hoc sæculo, & vitam æternam in futuro*, &, *sedebitis super sedes judicantes, &c.* eorum testimonium infirmatur. Hoc enim præmium non est promissum illis, tanquam principale, in quo fundarentur tanquam possessores. sed promissa est eis pressura. *In Mundo* (ait) *pressuram habebitis*. *Vade. Vende, quæ habes; & da pauperibus, &c. Nolite portare sacculum, neque peram, neque calciamenta, neque duas tunicas, &c. Tradent vos in Conciliis, & in Synagogis suis, flagellabunt vos, &c. Nolite timere eos qui occidunt corpus, &c.* Quin prædicatio Christi incipit. *Pœnitentiam agite, &c. Beati qui lugent, &c. Beati estis cùm vos persequuti fuerint homines, & flagellaverint, & ejecerint, &c.*

Occurrit objectioni Mat. 19.

Ioann. 16.
Mar. 10.
Mat. 10.
Ibidem.
Ibidem.
Mat. 4.
Mat. 5.
Luc. 6.

Ergo illud centuplum, promissum est eis in bonis temporalibus, sicut additamentum ad magnum negotium, quod operaturi erant; quasi admonendo eos, quòd providentia Dei illis, qui reliquerant propter Evangelii prædicationem, amicos, & parentes, & agros, aliaque bona, providisset eis, ut hæc illis non deessent, sed centuplum acciperent. Et verè sic factum est. Nam manducabant quæ dabantur; nec defuit illis victus, aut vestitus unquam; labores autem manuales, quos suscipiebant, nè scandalum avaritiæ olerent, voluntarii erant. Et quot quot homines Deo lucrabantur, fideles erant illis magis, quàm parentes, & amici carnales: & possessiones vendebant, & ponebant prætia ad pedes Apostolorum, qui distribuerent omnibus. Et sic adimplebatur promissio, & non in possessione mundana. Et fundaverunt Ecclesiam in toto Mundo victoriosam, & potentem. Et quidem ita lætabantur in tribulationibus, sicut in delitiis, & longè magis, si ritè contempleris ab initio. Porrò, & hoc centuplum acceperunt non

Act. 4. & 5.

in morte

in morte Christi, in qua frangi potius, atque obmutescere debuissent; sed multo post in adventu Spiritus sancti. Et hoc centuplum pro nihilo habebant, nisi in Deo. Nulla ergo suspicio mendacii invenitur in eis; si enim in mendacio fundati essent, primis ictibus cadentes, cessissent.

XV. Plurimi Hebræi,& Turcæ,& falsi Christiani Evangelii historiam,& Apostolorum negant, & falsitatem inesse autumant, at temporis diuturnitate fidem nactas esse, quoniam in quadam Civitate, quam nominare nolo Macchiavellistæ pictis Apostolis flagellatis imposuerunt, titulum, *Pro falsariis*: propterea ipsorum testimonium iterum examinare non pigeat.

EXAMEN TRIUMPHI, ET PRÆCEDENTIÆ, qua pollent testificantes super opinantes: unde calumniatores Apostolorum omninò statim convincuntur.

CAP. XV.

I. PROPTEREA novo facto principio Metaphysico, in quo summa rerum,& disputationum, & negotiorum,& vitæ hominum, versatur,fundaturque, dixi sic inquirendo de Euangelio, eiusque testibus. Principium, unde omnis veritas probatur, & ad quod resolvitur,cõtra opinantes.

II. Propositio omnis, aut vera est, aut falsa.Veritas & falsitas humanitus non cognoscuntur opinione, sed experimento omnium sensuum; nec ex revelatione opinantium, sed testificantium. Hoc principium asserere debent etiam Sceptici, qui negant omnem scientiam, etiam sensitivam. De quo manifestè conuincuntur in nostra Metaph. Lib. 1. primæ partis saltem quoad Quia est. Nemo enim videns me, negare potest, me nunc scribere. Nam & qui legent hanc paginam, dicent, me scripsisse. Quamquam enim quoad propter Quid,res omnis dubia esset, quia nullius quidditas perfecte cognosci potest, veritas tamen Quia est,cum sit historica, non potest pluribus dubia esse, cernentibus ipsam simul ad lumen, cunctis sensibus adhibitis,non impeditis passione corporali, aut spirituali proprii amoris, aut odii.

III. Multi sanè scripserunt doctè, quod alterum hemisphærium Antipodum non extaret; & Lactantius Firmianus, Procopius Gazeus, & S. Augustinus, & sequaces multi doctissimi, ac piissimi, irridebant eos, qui extare asserebant. Aliæ Philosophorum scholæ negabant. Aliæ ancipites erant. Tandem navigavit illorsum Christophorus Columbus,invenit novum penè orbem, Antipodesque in altero hemisphærio. Et palam factum est, quòd ibi erant habitatores, & non Paradisus Terrestris,ut opinabatur Danthes,ut neque in Insulis Fortunatis, vbi Doctores, & Christiani, & Hebræi, & Gentiles ipsum posuerant; neque infinita aqua ut Xenophanes, & multi Philosophi; neque Tartarus,& inferi, ut Virgilius, & Isidorus; neque systemata plurima Terrarum,& Marium, & aeris, ut Mahomettus docuit.Et dixi, cuinam ex his nunc credendum est: huicne Nautæ idiotæ testificanti de visu, an Augustino, Lactantio, & Philosophis, & Poetis, & Legislatoribus? Nautæ Columbo prorsus. Ergo, dixi testimonium legitimum præcellit omnes opiniones, licet Sapientum, & Sanctorum, dummodò quatenus opinantium tantummodo.

Credendum esse testificantibus, nõ autem opinatibus quibuscunque.

Probatio, prima ex negato à Doctis, & Sanctis opinantibus hemisphærio altero, convictis ab uno testimonio.

tummodo. Item Arist. Virgilius, Ovidius, aliique plurimi Philosophi, & Poetæ, & Theologi (quibus etiam quidam Sancti Doctores, & D. Thomas magis assentiendum judicant) negabant posse vivere, & habitare homines sub Aequatore, & sub Polis, ob nimium (ut putabant) calorem & frigus. At hodierno tempore Lusytani, & Angli, qui navigando contrarium viderunt, ostendunt Aristotelem mendacem, & omnes secum opinantes, & syllogismos eorum veritatem hic non assecutos.

Arg. 2. ex necessitate politica, & morali, & œconomica &c.

IV. Et dixi circumspiciens. Profectò si existimatio, opinioque humana posset secundum naturam anteponi testimonio; hominum commercium, & Respublica omnis subitò dissolveretur; nemo sciret cujus est filius: nec quòd sit legitimus prædij sui possessor. Quicunque enim alius dicere posset. Hoc est metum prædium, & probaret sic esse per syllogismum. Et tu non es filius Petri, sed Francisci, quia sic videris per syllogismum physiognomicum. Quòd si tu allegares testimonium vicinorum, & obstetricis, & instrumentorum, & codicillorum, nihil valeres contra sophistas in contrarium argumentantes. Item nec crederemus navigantibus, quòd extet alterum hemisphærium; neque historicis, quòd Cæsar fuerit in humanis; nec quod Turcæ regnent in Costantinopoli; quoniam diceremus per opinionem syllogisticam, non debere Deum hoc permittere; & tandem nulla veritas substiteret, si testificantibus non plus fidei præstaretur, quam quibuscunque opinantibus Sanctis, sapientibusque. Omnesque historiæ rerum præteritarum falsæ haberentur, nullusque Rex ostendere posset, quo jure possidet suum Regnum, nec cujus filius sit.

Cōclusio quod miracula Christi & suorum negari nō possunt.

Ergo (concludo) quicunque negant miracula Christi, & Moysi, & aliorum, & Historias autenticas propter opinionem contrariam, nullam merentur omnino fidem.

Arg. 3. ex sensuum testimonio necessario. Cui mens innititur, nō autem opinioni.

V. Deinde dixi. Naturale est homini propriis credere sensibus, eo quòd sunt testes ipsi animæ de rebus, quæ sunt extra nos. Alioquin sequendo opinionem, comederet amara pro dulcibus, noxia pro utilibus, alba diceret nigra, & somnia veritates. At ubi oculus luscus, & auris obturata, & gustus bilioso perfusus humore, haud quaquam praestatur sensibus fides absque errore. Ergo sensibus purgatis, mundis, & sanis modò credendum est. Pari modo naturale est alienis præstare sensibus fidem, nos enim omnia vidisse, & videre non possumus sensibus nostris. Ergo scientia rerum præteritarum, & absentium non esset scientia. Sed quia sensu nostro experti sumus aliorum sensus etiam veros esse, & nostris subservire; consimiliter faciunt & ipsi nobis scientiam.

Qui sunt fide digni.

Ex notis octo noscuntur.

VI. Deinde addidi. Sed testificantibus fide dignis dumtaxat credendum est, quò fiat ex eis scientia. Tum, Ecquinam digni sunt fide? Illi sanè, qui id, quod sciscitamur, sensibus cognovere propriis.

2. Et non loquuntur ex opinione.
3. Et qui conformes sunt inter se non discordantes.
4. Et qui ab historiis contestationem habent aliorum scriptorum, at non malignantium, nec adversariorum.
5. Et qui non reperiuntur mendaces contra alias historias comprobatas omnibus veritatis notis.
6. Et qui ab inimicis quoque approbantur: quamvis hoc non semper sit necessarium.
7. Sed quòd sint probi non corrupti cupiditate, pecunia, ambitione, veluti Poetæ, & Historici venundati: nec timore Tyrannorum.

Et qui

Et qui loquentur veritatem constanter, & certò, nihil vacillantes.

Ex quibus sane omnibus conditionibus simul palam fit, quod nec decepti fuerint, nec deceptores

VII. At (dixi) hasce conditiones omnes invenio in Christo & Apostolis ejus. Quinimò nil profitentur aliud, quàm testificari semper, numquam verò opinari. Ecce ante omnes Iesus Ipse dixit. *Amen dico vobis, quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur: & testimonium nostrum non accipitis? &c.* Et loquitur cum Emphasi, quasi dicens, naturale est credere testificantibus, tu autē non credis? Et quibusnam credes? opinantibus ne? &c. Et Joannes Baptista vocatur testis Christi. *Et missus, ut testimonium perhiberet de lumine* Et Apostoli mittuntur à Christo tanquam testes de visu, *Eritis mihi testes in Judæa, & Jerusalem, & usque ad ultimum terræ.* Et Petrus eleganter dixit animadverte quoniam non opiniones, *Neque doctas fabulas sequuti.* (Sicut de Jove, & de Mercurio, aliisque falsis Deis narrantur à Gentibus) *Notum fecimus vobis Christum, sed speculatores magnitudinis illius effecti. Accipiens enim honorem & gloriam à Deo voce de Cælo delapsa. Hic est Filius meus &c. ipsum audite. Et nos audivimus vocem hanc, cum essemus cum illo in Monte Sancto &c. Et insuper habemus firmiorem propheticum sermonem &c.* Quoniam Prophetæ omnes prædixerunt adventum ejus & Deitatem, & conveniunt testimonia præterita, præsentibus. Sic & Ioan. semper scribit. *Quod vidimus, quod audivimus, & manus nostræ contrectaverunt &c. scribimus, & testamur, &c.* Et alibi. *Hic est discipulus ille, qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc; & scimus quia verum est testimonium ejus.* Ecce quomodo tota Christi schola fundatur in ipso puro & syncero testimonio nulla misto opinione. & Paulus, *Si Christus* (ait) *non resurrexit invenimur falsi testes adversus Deum, dicentes, quia resuscitavit Christum à mortuis, quem non resuscitavit &c. Ergo vana est fides est vestra &c. Ergo nec nos resurgemus &c Nunc autem Christus resurrexit, &c. Apparuit Cephæ, deinde undecim; deinde plusquam quingentis fratribus; Deinde Iacobo: Deinde Apostolis omnibus, novissimè autem mihi.* Igitur conclude: Quicunque loquitur contra Apostolos testificantes, propterea, quòd ipse opinatur contrarium, aut quivis alius, fide dignus est nulla prorsus.

Conditiones veracis testimonii omnes cōveniunt Christo, & Apostolis.

Ioan. 3.

Ioan. 1.

Act. 1.

1. Pet. 1.

1. Ioan. 1.

Ioan. 22.

1. Cor. 15.

VIII. Convenientiam tantorum testium deinde examinavi. Et vidi in doctrina morali concordiam, ingenti admiratione dignam. In omnibus Philosophis, & libris, annotantur contradictiones plurimæ, & dissensiones ejusdem Autoris, nè dum discipulorum; qui sanè pleni sunt discordia, & pugna de sensu Autoris, & proprio, ut apparet inter Peripateticos, Hippocraticos, Stoicos, Pythagoricos, & Platonicos, & Epicureos: Magis autem inter discipulos primarios Mahometti, qui confestim quatuor contrarias condidere sectas. At inter Christi discipulos unitas spiritus admirabilis; & pax, & consensio in tota doctrina dogmatum, atque morum: & in modo persuadendi per miracula, & testimonia Prophetarum, & signa confirmata virtutibus, & probitate vitæ, & charitate arctissima inter eos, conspiciuntur.

Concordia testimoniorum Apostolicorum.

IX. Circa historiam verò in principalibus, quòd Christus natus est Filius Dei, quòd prædicavit; fecit miracula, & discipulos: quòd Ioannes Baptista fuit præcursor ejus; quòd uterque violenta occubuerit nece; quòd Christus resurrexit: dedit Baptisma: ascendit in Cælum, quòd fecerit cænam Eucharistiæ; quòd promiserat Spiritum Sanctum: in his, inquam, omnibus conformes sunt omninò. Preterea conveniunt cum omnibus Prophetis antiquis; nullamque historiam allegant

Conveniētia in substantia.

falso

Disconvenientia in accidentalibus non in re, confirmat testimonia.

falsò, aut falsum, ut rectius ex Hieronymo docemur. At verò discrepare videntur in plurimis extra substantiam negocii. Alius ponit horam tertiam, alius sextam, alius unum, alius duos à Dæmone liberatos ibidem; alius unum Angelum in sepulcro, alios duos: alius Spiritum Sanctum datum insufflante Christo; alius de Cælo missum post quinquaginta dies. Adventum Magorum, & quasdam parabolas solus scribit Matthæus: miraculum Lazari, & Cæci nati, & Piscinæ, & æternitatem Iesu Verbi Dei solus Ioannes: Annunciationem Gabrielis ad Mariam, & Zachariam, & pastorum adorationem, & cantica, & Mundi descriptionem, sub Augusto factam, apud Lucam modò legimus. Hæc & alia diligenti perquisivi examine, sed me multo magis in fide confirmarunt. Nam constat testes non ex condicto per dolum convenisse ad scribendum eadem eodem modo, ut nos deciperent, neque ut deceptos à Dæmone eadem dictante prorsus: sed scripsisse veritatem eandem variis modis seorsum alium ab alio: veluti etiam fideliores habentur testes in jure Civili separatim, aliquantulum in modo explicandi discrepantes, sed non in substantia. Videmus etiam idem negotium in eodem Conventu nostro factum, aliter atque aliter ab aliis narrari: ut nusquam prorsus conveniant in cunctis: sed in substantia facti tantùm: ergo substantia eventus haud quaquam negari potest propter has varietates. Præterea has dissentiunculas consentientes facit Augustinus, & Hieronymus & alii; & Christus apud Brigidam optimè satisfacit. Præterea quod alius tacuit, alius dixit absque mendacio; nam & in vera Logica, locus ab auctoritate negativus non valet ad convincendum. Et Ioan. dicit, *Alia fecit Iesus, quæ non sunt scripta in libro hoc; neque mundus caperet qui scribendi essent libri*, & Paulus allegat verba Christi, quæ non reperiuntur in quatuor Evangeliis, videlicet, *Beatius est dare, quam accipere*. Et palam est, quòd Ioan. prætermisit dicere, quæ alii priores dixerant scriptores; ac scripsit, quæ deerant post multos annos.

In lib. de Consen. Evangelistarum.

Ioan. 22.

Act. 20.

De concordia testimoniorum Evangelicorum cum omnibus historicis, & Doctoribus per tēporū vices perpetuo eadē durante ab Apostolis usque ad nos.
Primum sæculum.
Secundum sæculum.
Tertium sæculum.
Quartum sæculum.
Quintum sæculum.
Sextum sæculum.

Præterea quatuor Evangelia concordiam habent miram cum antiquissimis scriptoribus Christianis, qui fuere in tempore Apostolorum, ut Ireneus, Policarpus, Papias, Dionysius, Clemens Romanus, Martialis, aliique Coætanei. Quibus successere, Tertullianus, Iustinus, & Lactantius, Ammonius, Clemens Alexandrinus, Origenes, & eorum coætanei; qui etiam habebant Evangelium secundum Hebræos: multaque scripta non satis autentica; & Ecclesia illa non retinuit tanquam non solidissima, tametsi Origenes utitur pluribus, & Clem. & Hieron. Hos postea sequti sunt Didymus, Cipryanus, Basilius, Chrysostomus, Athanasius, duo Cyrilli, duo Eusebii, duo Gregorii, vel tres Nazianzenus, Nyssenus, & Teumatur. Post hos vides Ambrosium, Hieronymum, Augustinum, Hilarium, Fulgentium, & coætaneos. Et mox Isidorum, Gregorium, Anselmum, Bedam, et alios usque ad Benardum, Hugonem, Richardum. Mox Albertum, Thomam, Bonaventuram, Alex. Alensem, Scotum, Durandum, Hugonem, cæterosque Scolasticos: et hi omnes quasi per manus transmiserunt ad sæculum nostrum easdem scripturas. Nec inter tot persequutiones Tyrannorum, et mortes Christianorum, et sæculi mutationes, et bella Barbarorum, potuere unquam hæ veritates ab ipsis scriptæ, extingui. Sed quod mirabilius est continuò perpetuoque Christiani aucti sunt numero, et viribus. Et cum occideretur unus, resurgebant mille, ita prorsus, ut promisit Iesus, *Si mortuum fuerit, multum fructum affert.* At si arma Mahometanis auferas, statim eorum secta annihilatur, sicut in Hispania vidimus, et in Africanis oris, et Insulis.

Arg. ex firmitudine, & augmento in persecutionibus.

XI. Præterea conveniunt cum Scriptoribus Christianis inimici eorum. Ioseph enim

enim Rabbinorum doctissimus, qui scripsit antiquitates, & Romæ pluribus hono- noratus est Statuis sub Vespasiano Cæsare, narrat Christi sanctitatem, & miracula dicens, fuisse magnum in opere, & sermone. Et addit. *Si tamen hominem fas est illum dicere*. collaudat pariter, & Ioann. Baptistam, non secus ac Euangelistæ ipsi. Et de Iacobo longè plura, tanquam de viro sanctissimo ità, ut putaretur propter ejus necem capta fuisse Ierusalem sub Tito. Extat & testimonium Aegisippi Hebræi, qui etiam Christianis adhæsit. Lentulus quoque de Christo scripsit ad Tiberium Cæsarem tanquam de Deo; & Tiberius in Senatu de adscriptione Christi inter Divos oravit, ut Tertul. ex scriptoribus gentilibus refert. Philo Hebræus sapientissimus collaudat Religionem Christianam, & mirificè scholam D. Marci in Aegypto, & vivendi modum philosophicum in communitate. Adde decem Sybillarum Gentilium testimonia, & Trismegisti, & Platonis, & Socratis, expectantium adventum ejus, & docentium simillima Theologiæ illius. Plures credo Baronius allegavit testes Gentiles, & Hebræos, similiter Cyrillus, & Chrysost. Clem. Alex. Iust. & alii hoc prosecuti argumentum.

Argumentum ex testimonio inimicorũ.

Antiq. lib. 18.

XII. Præterea Judas, qui vendidit Christum, scripsisset de dolis, & machinamentis illius, & Apostolorum, ut se ipsum excusaret. Sed ipse pœnitentia ductus, laqueo se suspendit. Ergo nullum mendacium in eis agnovit: quamvis inter primos à secretis fuisset. Item & Cajani Hæretici, qui Judam colunt, dicunt esse laude dignum, quia cum nosset Mundum esse redimendum per mortem Jesu, tradidit eum Judæis bono zelo. Ergo inimici nostri sunt pro nobis.

Cõfirmatur ex actis Judæ proditoris.

XIII. Præterea Romani scriptores sagacissimi, ut Cornelius Tacitus, & Suetonius, dicunt sectam Christianam esse superstitionem, veluti & Hebræorum; sed tamen nullum Christianis adscribunt crimen, aut dolos, sed potius simplicitatem innocentiamque. Item scribunt Neronem falsò imputasse Christianis incendium Urbis, quod suæ ambitiosæ crudelitatis opus fuit; & aliis adscripsit. Præterea miracula eorum ab Antonino Pio contestata allegat S. Justinus coram ipso Imperatore in Apologia; & extat Romæ in Columna Antoniniana sculptum testimonium. Irrident quidem omnes ferè historici Romani simplicitatem, & idiotismum Christianorum, sicuti solent, qui nolunt veritatem subtiliter inquirere: sed tandem victi, cessere miraculis, & sanguini tanto, cum essent lassi, occidendo eos, qui sicut herba germinabant.

Ex Romanorum testimonio.

XIV. Ampliùs, universa Apostolorum contestificatio confirmatur miraculis, & sanguine, non solum ipsorum, sed etiam successorum. Ergo nec activa, nec passiva deceptio reperitur in eis.

Arg. ex confirmatione testimoniorum Apostolorum.

XV. Ampliùs, novimus eos nulli obnoxios metui fuisse: si enim mortem non timebãt, & omnes vitam pro fide illa posuerunt, quid nam aliud timere potuissent?

Arg. ex vitæ probitate intrepida in tormentis.

XVI. Quòd autem cupiditate, & ambitione caruerint, idem contemptus mortis docet; & communitas vitæ: & rerum despicientia terrenarum. *Omnia arbitratus sum stercora*, (ait Paulus) *propter eminentem scientiam Domini mei Iesu*. In idipsum omnes maximè uniformiter consentientes in summo gradu comperies; & perscrutare quantumvis acutè, nodum in scirpo quærens.

Probitas demõstratur.

1. Cor. 4.

XVII. Fuerunt Hæretici multi, sicut in Mahomettana, inter Christianos; sed successione auctorizata, & miraculis caruerunt: & pravitatem in moralibus, & cæremonialibus introduxerunt. Solus Petrus Apostolus retinet solium Christi, sicut promissum est ei; *Quod non deficiet fides ejus, nec Portæ Inferi prævalebunt, &c.*

Occurritur objectioni de Hæreticis, & cõfirmatur ex eis veritas Catholica.

Luc. 22.

Matth. 16.

XVIII. Ex his è contra, adversus Mahomettum argumentatus sum.

1. Cum

Arg. contra Mahomettū ex prædictis notis deducta.

1. Cum enim Discipuli sui sint penitus discordantes.
2. Et ficti.
3. Et terrenörum cupidi, pro his zelantes: fide indignus reperitur.
4. Nam præterea neque sanguine successores ejus fidem suam confirmarunt, neque ipse; nisi quis interdum idiota deceptus, nullum ostendente Deo signum in morte ejus, necari se permitteret.
5. Profert etiam falsitates diabolicas. Acceptat Evangelia: & deinde negat Christum mortuum fuisse crucifixum, ac esse Filium Dei consubstantialem: & textum Joann. *In principio erat Verbum, &c.* vertit in suum triumphum. Sic & Ismaelis historiam, à quo ipse descendit, præclariorem facit secundùm Deum, quàm Isaaci, & aliorum Patriarcharum; & innumeras fingit de omnibus fabellas.

De Christi divinitate, suppositis testimoniis Sacræ Scripturæ, demonstrationes fiunt, ut D. Thom. in 4. contr. Gent. probat.

XIX. Equidem diligenter inquisivi veritatem divinitatis Christi; præsertim quia & ante Mahomettum ipsam negarunt Cherintus, & Photinus; qui & Ioannis Evangelium explodunt. Sed Paulus Apostolus me certum reddidit omninò: dicit enim ad Rom. 9. *Ex quibus Christus secundum carnem: qui est super omnia Deus benedictus in sæcula, &c.*

1. Nil curo punctuationem sacrilegam Servetanorum in hoc; quia veritatem mihi quæro non contentionem.
2. Item ad Coloss. 1. *Qui est primogenitus omnis creaturæ, &c. In quo condita sunt omnia visibilia, & invisibilia, &c. Et ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant, &c.*

Col. 2.

3. *In quo inhabitat omnis plenitudo divinitatis corporaliter, &c.*
4. *In quo sunt omnes thesauri sapientiæ, & scientiæ Dei absconditi, &c.*

2. Cor. 5.

5. *In quo era Deus pacificans sibi Mundum.* Aliaque plura testimonia evidentissima, quæ dici non possunt, nisi de ipso Deo æterno, & vero. Et conformia sunt Ioanni, cùm ait.

1. Joan. ult.

6. *Hic est verus Deus, & vita æterna.*

Joan. 1.

7. Et cùm ait. *Erat Verbum,* (hoc est prima rerum omnium Ratio, & Sapientia) in principio.

Et Verbum erat apud Deum. Sic patet distinctio personalis, quia quod est apud aliud, distinguitur ab eo, apud quod est. *Et Deus erat Verbum &c.* Ecce unitatem essentialem contra Arrum, facientem Christum Deum minorem, & creatum.
8. Sufficit Matt. 28. *Baptizantes eos in nomine Patris & Filii & Spiritus Sancti.* Quo jaculo confoditur & Macedonius. Si enim Spiritus Sanctus, & Filius, essent minores, & creaturæ, impium, sacrilegum, & stultum crimen Christus commisisset, æquando eos in regenerationis animæ intrinseca divina operatione. Scimus autem Christum ex aliis Sapientem, & pium. Item ratio docuit, rationem esse idem cum ratiocinante: multo autem magis in Deo, qui est idem cum suo intelligere, ut in Metaph. docemur. & Stoici, & Platonici, & Trismegistus odorem & sermonem aliquem de hac veritate habuerunt.
9. Sed ad testimonium pauperum piscatorum præclarissimum non trãscenderunt: Quod nimirum rubore perfundere deberet quemcunque incredulum arrogantem. Qua ratione, quæso verba illa, *In principio erat Verbum, &c.* Fingere potuisset homo, nesciens legere, neque scribere? An non Isaias, & Jeremias, Christum Deum, & Jeova annunciant? An invenies discordiam inter eos? Quis Apostolorum non vocat Christum *Filium Dei*?

Ergo stultitia est eorum, qui dixerunt, Christum finxisse negotium resurrectionis Lazari, aliaque miracula. Multò autem minus propria, & post mortem finxisse

putandus est. Et quicunque contradicit Apostolis, is mendacii convincitur, tanquam cœcus opinans, & non testificans oculatus, quales illi fuerunt.

X X. Equidem secundùm rectam philosophiam persuasum habeo prorsus, quia evidenter credibile est, quòd sit verum Christi Evangelium. De Moyse quoque ex eo quod præconizavit Christum, & Christus confirmat dicta Moysis, vehementer confirmare concluditur alias suæ veracitatis causas. Et revera hoc argumentum magnum est divini testimonii. Examinavi Prophetas: & vidi omnes uno ore prænunciare quendam Mundi Salvatorem, nedum Hebræorum. Dixit Deus ad Abraham, quod replicavit Isaco, & Jacobo, quòd *In semine suo benedicendæ forent omnes nationes terræ: & quod hæres esset Mundi: & semen ejus sicut Stellæ Cæli multiplicandum* valde, & nimis, *& sicut arena maris*. At si Christus non venisset ad verificandum hoc oraculum positum à Moyse, careret quidem Moyses testimonio præcedenti: non enim invenitur, qui ejus adventum, & legem prophetaverit, regnumque sacerdotale; sed ipsemet scribit propriam historiam; & testimonia Abrahæ, Isaac, & Iacob; quibus factæ, & confirmatæ fuerant repromissiones. Sed quod prænunciavit Moyses populo suo, quòd captivus sæpe futurus erat, & transmigraturus in regiones diversas, & sæpè, & passurus ærumnas atroces; Accidit Hebræis vicibus multis: & hæc est postrema, cui remedium non inveniunt. Omnes præterea Prophetæ discipuli Moysi, & ipse David, qui ipsorum videtur Princeps, & Magister, qui miraculis, sanctitate, & doctrina, & sanguine interdum, nos certos faciunt de lege Moysi, pariter præmonstrant venturum fuisse de semine David Saluatorem, qui instauraret Regnum Israel, & promissiones Abrahæ, ut *hæres esset Mundi*.

Ex testamēto Christi Moysis testamētum lōge magis cōfirmatur. item ex prophetia Moysis.

Gen. 12. Rom. 4.

Ex testimonio Prophetarum de Christo.

Protectò Judæi injuste negant Jesum esse Messiam. Illum ipsi expectabant, & venit ille, quem expectabant, & dixit, quod ipse esset: & hoc ostendit miraculis, sicut Moyses; & sanguine plusquam Moyses, & testibus, & probitate vitæ; & Prophetis, quos non habuit Moyses: cur nam nunc non præstant illi fidem?

Occurritur Judæorum negationi, & convincuntur, quod credere debēt Christo plusquā Moysi.

Examinaui causas perfidiæ, & inveni, quòd desiderant in primo adventu ea, quæ promittuntur post mortem ejus fieri paulatim in Ecclesia, et complenda sunt in secundo adventu, ut maximè patet ex cap. 53. Isaiæ, *Quod fortium dividet spolia &c. & omnia trahit ad se, & fiat unum ovile, & vnus Pastor*, Et sæculum illud aureum, quod in superioribus declaravi examinibus; et ostendi errores Judærum, & Mahomettanorum ex hoc etiam capite pendere. Hæc scripta sunt latissime in Prophetalibus.

Potissima causa obstinationis Judæorum contra Christum.

Inveni deinde consensum inter Prophetas, & Apostolos mirabilem. Et Isaias, & Zacharias, me in stuporem traxerunt, considerantem nimiam certitudinem, & quasi historiam faciendorum per Jesum: & hic prophetavit vnà cum Aggeo excidium Jerosolymæ, quando ædificabatur sub Zorobabel, ne quis posset fingere fuisse loquutum de Chaldaica eversione, & reædificatione, quæ tunc fiebat. Præterea Sybillæ admiratione perfundunt quemcunque horum perscrutatorem; cum viderit quanta certitudine negotium Jesu totum ad unguem prædixerint. Et Lactantius, aliique viderunt scripta earum, & Cicero latine vertit oraculum Sibillæ, quæ pronunciat Jesum Salvatorem per Crucem: & fatetur expectari Monarcham Mundi suo tempore; quod tamen illi displicebat, ne Respublica corrueret. Plato & Socrates in libro de Sanctitate, & devoto, expectabant Legislatorem et instauratorem cultus veri Dei. Trismegistus etiam Regeneratorem hominum, et cultus divini instauratorem præstolabatur,

Ex Isaia, & Zaccharia plenitudo test. de Jesu.

Ex Sybillis testimonium.

Ex Cicer.

Ex Plat. & Socrat.

N vocan-

vocandum Filium Dei, in Asclepio. Et Sybilla eundem expectatum sæpe collaudat. Idem Diuus Augustinus didicit ab eis. Et veluti nunc omnes gentes Judicium universale expectamus, sic tunc temporis expectabatur Christus. Quòd Aggeus Propheta Hebræis significauit dicens: *Veniet desideratus cunctis gentibus*: Eadem expectatio palam est in Dialogis Trismegisti. Et Judicii finalis, & omnium fere dogmatum Christianorum.

Arg. ex Sideribus pro Christo.

XXII. Nec Astrologi hujus debent esse cognitionis expertes: quia, ut Sanctus Leo serm. 4. Epiph. *Ad roborandam hanc fidem, quæ contra omnes præmuniebatur errores, ex magna gestum est divini pietate consilii, ut Gens in longinqua orientalis plagæ regione consistens, quæ spectandorum Siderum arte pollebat, signum nati pueri, qui supra totum Israel regnaturus esset, acciperet. Nova etenim claritate apud Magos Stellæ illustrioris apparuit, & intuentium animos admiratione sui splendoris implevit.* similiter Sanctus Augustinus ait. *Aspexit Magus, obstupuit Astrologus, putavere Fatum; sed fuit signum &c.* At venientibus ad cognoscendum quod astrologicè cernebant, Spiritus Sanctus supplens quod deerat pio officio, Deum esse in animo inspiravit, ut adorarent. Plures nati sunt eodem tempore, qui finxerunt se Mesiam esse, ut narrat Lucas & Joseph, & interfecti sunt, sicut Jesus: sed iste quia verus erat Messias, vicit moriendo, illi verò annihilati sunt. Et credo, quòd quemadmodum in fine Mundi signa in Cælis constituet sui secundi adventus, sicut legimus in Euangelio; ita ante, & circa primum adventum fecit, ut non deessent influentiæ cælestes, & mirabiles homines Mundo promittentes, & quò Deus in Stellis signa omnia naturalia, quorum sunt causæ, ut Plato, & Origenes, & Divus Thomas testantur, & insuper multorum supernaturalium, quorum non sunt causæ, essent signa, ut monet Sanctus Augustinus, & Theologi non vulgares. Dixit Joannes Baptista, quando & ipse ut Mesias habebatur, & discipuli indignabantur, quòd Jesus plures faceret discipulos. *Nemo potest accipere, nisi quod illi datum fuerit de Cælo;* Hoc est ab Autore Cælorum; quem nihil prohibet in eodem Cælo signare quæ mirabilia vult facere, cum illorum sit Dominus. Sunt enim omnia in Deo Idæaliter, & sicut in Opifice; in Angelis administratoriis Cælestium, & Terrestrium, sicut in discipulis exequentibus Idæationem; & in Cælo, sicut in communi sigillo formationum; &, ut Trismegistus ait, in Pantoformio; & in Elementis instrumentaliter; & in elementatis, ut in susceptivis postremis. Et quidem Sidera Christo, in quantum erat Deus servire decebat, tanquam signa ab ea posita pro nobis: at in quantum homo passus est ab eis calorem, siccitatem, multaque, quæ homines veri patiuntur, prout ipse præordinare voluit. Porrò sub eadem constellatione eadem in nobis deberet procedere operatio, cum Cælum de se uniformiter influat; sed tamen diversæ operationes in nobis sequuutur propter diversas affectiones nostras, prout vitio, vel virtute nosmetipsos regimus. Unde D.Thom. propterea, ait, etiam de arbitrariis Astrologum sæpè verum pronosticari, quoniam sensum, subditum Stellis, potius, quam intellectum, non subditum, sequuntur; sicut temporibus nostris potens constellatio indicavit Lutherum, & Serifum, & Sofium, per religionem falsam seducentes orbem, & è contra simul indicavit Ignatium cum Jesuitis suis, & Capuccinos, & Fernandum Cortesium. Animus semper liber est, & quancunque per impresionem in sensibus movetur ex constellatione, exque ea in se modificata secundum naturam recipientis, tendit ad bonum, vel ad malum, prout quisque est affectus, & utitur bene, vel malè motio-

Ser. de Epiph.

Joan. 3.

3. contra Gen. ex c. 81. usque ad 90.

motionibus suis. Eadem pluvia descendente de cælo, alii Nautæ ad vovendum, alii ad blasphemandum sese ferunt. Cometam nascentis Jesu notavit Calcidicus Platonicus super Timeo, & Magi Orientales: sic mutatio Arietis in Taurum, & omnis signi in omnem signum, seu locum signi in spatio immenso; & conjunctio magna in primo Trigono peractis cæteris; & novitas Anomaliæ, paulo ante Jesum cœperunt; & jam *motum est cælum & terra*, ut non ineptè verificari etiam in hoc possit quod dicebat Propheta quando *venit desideratus cunctis Gentibus*, obstupente Mundi machina ad Dei sui Incarnationem, ut enim Hieron. inquit, omnia sentiunt creatorem, quamvis nobis sint insensibilia. Aggei 1.

Ergo non asserat increduli Stellas, fecisse hoc, sed Deum. Stellæ enim à Deo fuerant ab antiquo ad hunc dispositæ ordinem, secundum mensuram providentiæ suæ. Et jam in horum consideratione immoratus suspicando rationabiliter ex mutationibus irregularibus Apogeorum, eccentricitatum, & obliquitatis, & Soltitiorum, & æquinoctiorum, Stellas cieri ad nutum Dei, video: Qui sane cum vult accelerare, aut tardare, accelerat, tardatque motus earum, de quo alibi scripsi; & ostendi: *ex quo dormierunt patres non perseverare sicut ab initio omnia*, ut prophetavit Petrus Apostolus, dicturos esse Peripateticos, & Macchiavellistas illusores, Mundum æternantes, propterea quod cælum semper eodem motu, & situ, & regula, ipsæque stellæ motæ sunt, unde Arist. immortalitatem Mundi probat in primo Cæli physico argumento: (Nam cæteræ rationes, quòd daretur motus ante motum, & tempus ante tempus, sunt Logicæ, & inanes) siquidem in præfatis exorbitantiis cuncta irregulariter semper, idest non secundum primordialem regulam insensatæ naturæ cieri; sed prout opificio Dei sapienter moderantis mutantisque mirificentissimo, opus est, agnoscimus. Vide Metaph. & Prophetalia. 2. Pet. 3.

XXIII. De Mahomette autē prophetiam non invenio, nisi tanquam de *Antichristo, qui solvit Jesum*, ut dicit Joan. & quæcunque Christus dixit, eventus cōprobavit. Arg. ex Veteribus contra Mahomettē. 1. Joan. 4.

1. Nam mox accidit Jerosolymitanum excidium, & non remansit lapis super lapidem sub Tito, & Vespasiano.

2. Et renouatio sæculi.

3. Et totus Mundus fidem ejus accepit, ut ipse dixit.

4. Et mors, & præssura, & victoria Apostolis prædicta.

5. Et quod Jerusalem calcabitur à Gentibus, donec impleantur tempora nationum. Ergo Antichristus est ipse Mahomettes, vel insignis ejus præcursor: post quem caput unum adhuc surrecturum de Secta illius est diabolicum præ cæteris maxime, omnium pravitates recapitulaturum. Notas alibi dicam. Nam, & eas satis examinavimus. In Prophetalibus.

XXIV. Insurrexerunt hæreses, sed non negant Christum & Apostolos, neque testificantur contra Historiam Evangelicam; sed contra sensum Catholicum controversias dumtaxat cient. Ecclesia semper firma permansit inter tot turbationes hæreticorum, & Tyrannorum; quia Christus dixerat: *Portæ Inferi non prævalebunt adversus eam*: Primatum Petro traditum, *Pasce oves meas &c. confirma fratres tuos &c. Tibi dobo claves &c.* Semper stare fortiorem vidimus. Adventus ejus, quàm proximus sit, mihi indicāt Cæli exorbitantiæ, & signa in Sole, & Luna, & Stellis: charitatis defectus, & Spiritus fidei ecclypsatio apud eos, qui terram contra Solem interponunt, vel Lunam instabilium cogitationum. Ecce cùm Apostolus dixisset: *Ecclesia est columna, & firmamentum veritatis*: comprobat hoc dogma quadam emphasi certitudinis mirificæ. *Profectò* (inquiens) *magnum est pietatis Sacramentum, quod manifestatum est in carne, justificatum est,* Ex firmitudine prænunciata pro Ecclesiæ Romanæ fide. Matth. 16. Joan. 21. 1. Tim. 2.

eſt in ſpiritu, apparuit Angelis, prædicatum eſt Gentibus, creditum eſt in Mundo, aſſumptum eſt in gloria, &c. O quàm verè!

Arg. ex adimpletione, promiſsionis Abrahæ.
Gen. 12. & 15. & 22.

XXV. Videmus etiam promiſſionem Abrahæ compleri, ut ſit *Pater omnium Gentium, & ſemen ejus, ſicut arena Maris, & ſicut ſtellæ Cæli*; quoniam Judæi, filii ejus ſecundùm carnem per Mundum diſperſi totum, *ut teſtificarentur unum Deum Gentibus*, ut dixit Tobias: *ut ſint noſtri librarij*; ut dicit Auguſtinus. Turcæ verò, Perſæ, Arabes, Mauri, profitentur ſe deſcendere ab Abraham ſecundùm legem per Iſmaelem, à quo Mahomettes eorum Legislator originem trahit. Sic Tartari per Cinghum, qui ex decem tribubus ſub Salmanaſſar translatis. Et omnes tanquam patrem colunt Abraham. Et verificatum eſt, quod dixit illi Deus de Iſmaele; quòd *de ipſo Principes, & Reges naſcituri erant, & manus ejus contra omnes. & manus omnium contra eum*; Et quòd magna pars mundanæ poſſeſſionis ad ipſum ſpectet. Sed hi pertinent ad arenam Maris. At promiſsio benedictionis cæleſtis, & ſuper ſtellas Cæli, & Monarchia Sanctorum poſtrema, debetur Iſaac, & ſemini ejus, quod eſt Chriſtus. Sic etiam Chriſtiani omnes profitentur ſe deſcendere ab Abraham, quia inſerti ſunt à Chriſto, tanquam Oleaſter olivæ, Davidicæ proſapiæ Regiæ, teſte Paulo. Cætere Nationes paulatim ad hanc filiationem convertuntur; nec jota unum invenio, quod non adimpleatur, quando rectè conſidero.

Gen. 16.

Rom. 11.

Cõcluſio pro Moſe.

Quapropter ex propriis prædictionibus, & ſequela Prophetarum, & qualitate miraculorum, manifeſtè comprobatur Moyſes eſſe Nuncius Dei. Adde prætereà firmiorem Chriſti conteſtationem.

Ex propriis convintur Mahomettis.
Mahom etti Profetia mendax probatur.

XXVI. Mahomettes è contra prædixit, non ſurrecturum poſt ſe Prophetam alium. Hoc autem falſum convincitur: quoniam Cinghus fuit poſt eum, qui & à Tartaris ſuis, tanquam Propheta, ſicut Mahomettes, habetur. Item ſecundum quoſdam Arabes, qui vitam ejus ſcripſerunt, quorum teſtimonio utitur Carthuſianus, prædixit ſe poſt mortem reſurrecturum, & aſcenſurum in Cælum: & mendax inventus eſt: Proptereaque ſequaces ſui projecerunt corpus ejus, cùm expectaſſent præſcriptum tempus, & non niſi fœtorem vidiſſent. Deinde Haly collegit corpus, & revocavit ſocios, qui diſsiliebant ſoluto cœtu; & ſuaſu duorum Judæorum, qui ſequebantur Mahomettem, ſuſcepit titulum Prophetæ, & quòd Mahomettus Tyrannicè occuparat, Mechæ Regnum: ſed per invidiam occiſus eſt à Bubac; qui tanquam benemeritus magis de Mahomette, aſpirabat ad Tyrannidem. Cæterum ſcribere omnia mendacia ejus hiſtorica propheticamque impoſſibile eſt. At ex dictis habentur multa.

Arg. ad hominem ex Aſtrologia, ex qua Mahomettani convincuntur, & Gentiles, & ex parte Judæi

XXVII. At verò, ſi licet nobis, minus has rationes probantibus, ad Aſtrologos, & ad ipſis credentes politicos, qui Deo, diviniſque viris non credunt, argumentari per cæleſtia in his magni momenti negotiis, cùm meliora ſpernant, aſſero etiam convinci eos ex eorum principiis. (Nam veritas etiam à Diabolis teſtimonium habet, ut dicit Chryſoſt. ex Oraculis Daphnidis, & ex Balaam, & ab omni ſcientia.) Sciendum ergo, quòd ſecundùm numerum annorum commumunem Moyſes Legem tulit, quando ſub trigono Solis fiebant ſynodi magnæ. At ſecũdum Albumaſſar, & Aly, Mahomettanos expoſitores, & Cardanum, noſtratem, ſub trigono Saturni, & Mercurii: quoniam cæpit cum mirabilibus in Aegypto ſubdito Geminis; & deſignat ejus durationem, & diſperſionem, & turbationes, ut ajunt; & quod ipſa cæteræ leges indigerent ad ſui confirmationem, quoniã Mercurius eſt Princeps linguarum: Saturno verò omnes Planetæ applicant. Et Macrobius à D. Thom. receptus in hoc, in opus xx. Saturninos propter hoc ipſum facit Hebreos.

D. Thom. opuſc. 20. lib. 3. c. 6. Judæos Saturninos propter hoc aliorum conſortium aſpernari. docet.

Chriſti

Christi Legem ortam, & promulgatam sub triangulo Jovis, & Solis, qui primus est, ut ipsi hostes dicunt: significatque vitam illustrem, puram, innocentem, veridicam, & piam, & Prophetas veraces. Sic fatentur omnes Astrologi, & Judæi, & Mahomettani, & nostrates.

Confitentur etiam iidem Mahomettani, Haly expositor, & Abenragel, & Dorothæus, & Albumasar, & Albategnius, legem Mahomettis sui cæpisse sub trigono Martis, & proximam præcedentem conjunctionem magnam fuisse in quarto Scorpionis. Et ipsimet docent in hac constellatione significari Prophetas falsos, impios, crudeles, fabulosos, ponentes jus in armis; ac proinde talem esse Mahomettem suum fatentur. Et sub eodem trigono fuit Lutherus, & Calvinus, & Serifus, & Sofius, & hæresis Anglicana; qui videntur Alchoranum, non Evangelium, amplexi esse pariter.

Præterea in 4. lib. Esdras prophetavit, quòd egressuri erant Dracones Arabes, & Mundum contaminaturi. Hi fuerunt Agareni sub Capite suo Mahomette, qui postea se vocarunt Saracenos. Idem liber prædicit Apros de Caramania, qui fuerunt Turcæ: & quicquid in illo libro habetur, quotidiè verificatur. Et nubes terribiles ibidem sunt Cinghus, & Tartari. Sed quia D. Hieronymus, qui cc. annis præcessit Mahomettem, librum illum Apocryphum reputavit, Ecclesia parvi fecit eum præceteris libris sacris, nec in Canone unquam posuit, licet illum Basilius, & Ambrosius, & Picus Mirandulanus, mirificè laudent. Sed qui veritates ejus rectè d judicat, rectè novit librum esse plenum sapientia, & consideratione plurima dignum; quamvis prudenter non sit receptus in Canone. Mahomettes ergo prædictiones habuit, se dignas. Idem quoque Scorpionis trigonus ostendere eum deberet Arabibus Astrologis suis (quod etiam fatentur) luxuriæ deditum, & concupiscentiæ fœminarum, sicut Daniel prophetarat: sic & sequaces ejus cum uxoribus multis. Et Venus est stella Arabum, & Luna per secundum trigonum; Et Mahomettes scribit se habuisse à Deo virtutem in renibus subagitandi tot mulieres, quot possent homines quadraginta. Hem prophetæ Antichristiani signum!

Ex Esdra contra Mahomettum. 4. Esdr. 15.

Hodierno autem tempore revertuntur synodi magnæ ad trigonum, in quo natus est Christus; ex quo etiam liceret ex Astrologicis, si quid valerent, prædicere multa bona Christianitati, cum insigni renovatione; & insuper unitatem Principatus, sicut Sol potentissimus est in toto Mundo. Quod minimè discordaret ab his, quæ sancti viri promittunt, desiderantque, ut S. Vincentius, S. Catharina, S. Brigida, Dionysius Corthusianus, & superiores qui causas, supraque Cælum, nuper consideraverunt.

Nec propterea Deus res non faciat, quia in stellis cernuntur. Sed magis certiores de sua reddimur providentia, quo magis cernimus eum illius ordinem metitum esse in secundis causis ejus instrumentis. & hoc ipse dixit S. Brigidæ; *Quod, si homo siderum motus consideraret, de providentia Dei nil dubitaret.*

Occurrit objectioni

6. Revel. 45.

Hoc bellum quod Turca libris, & virtutibus indixit, diabolica res est, indicans ignorantiam in falso pertinacem. Lupanaria puerorum, scholæ superstitionum in Serifi Regno, sunt semina Præceptoris sui. Inter omnes minus perversi sunt Persæ.

Arg. contra Mahom. ex scientiarum prohibitione & scelerũ acceptatione.

Porro è contra vidimus Apostolos inimicos cujuscunque superstitionis, & vitiorum, & nullum in literis humanis studium fecisse, nec in Siderali, aliavè naturali conjiciendi scientia: nihilominus quidquid prædixerunt, quotidie veritas certis comprobat eventibus.

EXAMEN MIRACULORUM, & autoritas ad convincendum.

CAP. XVI.

Comparatio inter legem Christi, Mosis, & Mahomettis, ex ratione miraculorum.

RANSGREDIAR jam ad miracula. Quæ rite examinata impugnari posse video, tanquam minus efficacia secundùm nos omnes, ad persuadendum, Legislatorem esse verè divinum, nisi sanguinem habeat, & vitæ probitatem, & testes fide dignos, quibus roborentur, & per successionem hæreditariam prædicentur; & promulgentur. Id quod invenio in Christianâ primo: deinde vero in Mosayca; at non sic abundanter. Deinde comperio in Mahomettana tantummodo mendacia ludicra. Quinimò inter Philosophos Mahomettanos, & Astrologos, qui plurimi sunt, prò fabulis haberi miracula Mahometti deprehendo. Sic Avicenna, Averroes, & prænominati, ejus judicant causam. Et plurima statim falsissima demonstrantur, ut illud de Luna: & de cucúrbita: & de arbore sui adoratore: & de putamine ovi: & de lupo indicante se fieri velle Mahomettanum &c. Et ex hoc disce omnia. Mahomettani Principes agnoscentes ex his per scientias detegi Mahometti fallacias, relegaverunt omnes scientias Philosophicas, & Astrologicas, & retinuerunt tantum Empyricam medicinam. Persarum Rex, qui retinet Physicas, & Astronomicas artes, considerans non convenire cum Alcorano veritatem naturalem, novam expositionem amplectitur, omnesque stultitias, & dicteria, fabulas, & cerebrositates illius ad mysticum trahit sensum. Quamobrem à Turcis appellantur Persæ *Malecredentes*; retinentibus sibi nomen Musulman, hoc est *Benecredentium*. Si quod miraculum, qud revera miraculum non est, nisi apparenter, fecisset auxilio Dæmonis, sciens ipse à Dæmone se adjuvari, vel deceptus ab eo existens, non potest convincere legem ejus esse veram, quippè cum Prophetia, testimonium, vita, & doctrina S. Scripturæ, & naturæ adversa, repugnent: deterius autem successio ambitiosa, crudelis, & discipuli impii, perfidi, & proditores alterius alteri.

De magorum miraculis.

II. Magi quoque Pharaonis & ipsi fecerũt signa quæ imperitis videntur miracula; utentes scientia occulta, vocata Magia, applicativa activarum passivis rebus; eum in modum, quo natura in æstate repente ranam, ubi crassa pluvia cadit in calidum pulverem, producit. Hanc scientiam paucissimi callent, quoniam requirit multam, diuturnamque experientiam, & animi tranquillitatem, & scientias cælestes, & physicas: multique ipsam à Dæmone ex parte docentur: quod mihi jam non est dubium, postquam Astrologum supradictum hanc quoque scientiam, & alias docere promisit artes, simulans sese Angelum esse. At ego increpavi Astrologum, cum mihi dolosa ejus verba retulisset; & dissolutum est commertium, ac deceptionem sui nuncius agnoscens recessit à visionibus, & suggestione sola moraliter deceptus necem miser obiit violentam. Quapropter credo plures homines hujusmodi mirabilia naturalia facere, quæ videntur super naturam. At Magi Pharaonis demum confessi sunt Moysen à Deo adjuvari. (*Digitus Dei est hìc*,) cum vidissent illum nequaquam uti Magia, dum illa faceret, ad quæ Magia non pertingebat. Fuit quidem Moyses, ut dicit Stephanns, & Ecclesiasticus, & Philo, & Ioseph, *instructus in omni scientia Aegyptiorum*. Et quidem Physicus & Medicus,

Exod.8.

Moysis historia.

cus, & Astronomus, & Mathematicus in sua lege apparet; sed secundum pietatem ambulans coram Deo, meruit & à Deo doctrinam supernaturalem. Fuit ipse filius adoptivus Reginæ, deinde Dux exercitus Pharaonis præliatus est contra Arabes, & Aethyopes, si vera refert Joseph: & talis fuit apud Pharaonem, qualis Scanderbegus apud Amuratem Regem Turcarum. Agnoscens mox sanguinem suum, cœpit dolere propter ærumnas suorum Hebræorum. Ultus est injuriam unius ex eis, occiso Aegyptio injuriante; fugit ab aula in Madian: factus est socer Principis Jetro, qui erat etiam Sacerdos summus. Et dum secum moratur, & pasceret gregem, missus est à Deo, qui apparuit illi in Monte, deditque miracula pro diploma te, ad liberandum populum suum: fecitque magnalia plurima, quæ legimus in Scripturis.

III. Hic videre poteris malignitatem Taciti, & Trogi, qui loquuntur tanquam opinantes falsi, non tanquam testes; cùm dicunt Moysem fuisse filium Joseph, Pharaonis charissimi propter explicationes somniorum, & Regimen Aegypti, & à Josepho didicisse Magiam, per quam facinora illa patravit astutè, & liberavit populum fuga, ut se Regem faceret; sed alter eorum dicit, Judæos ab Aegyptiis expulsos fuisse per vim, quia erant leprosi, ac mansisse in desertis tabescentes, & morientes: tunc Moysen, unum ex eis audaciorem, eos animasse verbis proficuis, & traduxisse eos per desertum, & dedisse legem simulando se Dei nuncium.

Argumēta Cornelij Taciti, & Trogi, & Justini mendacia cōtra Mosen, & miracula ejus.

IV. Profectò hæc omnia sunt falsitates opinantium; quando quidem historia testificantium clara est, quòd Moyses fuerit de Tribu Levi, natus post obitum Joseph ducentis ferè annis. Neque Moyses mentitus esset genus, præsertim cùm gloria fuisset illi esse filium Josephi. Falsum est quoque quòd expulsi sunt Hebræi; cum è contra eos fugientes Aegyptii insequuti sint, submersique in mari rubro: Extitit illo in tempore ac Populo Lepra nimis; sed non ob ipsam Moyses abscessit; sed Dei nomine à Rege petiit, ut dimitteret populum. Et profectò, cùm exularet ab Aegypto propter homicidium, non esset reversus ad Regem ita audacter, confisus tantùm in Magia illa, in qua Aegyptii quoque potentes erant, nisi Deus fuisset cum eo. Et quidem coram Rege asserere se missum à Deo, absque miraculosis probationibus, periculum erat terribilissimum: sed verè in cunctis divinus apparet, & victor.

Vide veras historias Aegyptiorū & Græcorū, & Syrorum de Mose insuper in 1. Strom. Clem. Alex, & apud Cyril contra Jul. & apud Josep. contra Apion.

V. Nec quidem Moyses se Regem fecit, sed quasi bajulum, & tutorem Populi in multo labore: nec suis filiis Regiam potestatem reliquit, cùm posset. Et Summum Sacerdotium non sibi, neque filiis, sed fratri suo, ejusque natis tribuit jure hæreditario: Principatum verò Josue, qui non erat de tribu sua.

Qua in re quamvis non reluceat excellentia, quanta in Iesu, quoniam fuit Moyses Rex, & Sacerdos armatus, & tribui suæ dedit quasi dominatum super cæteras, ut viveret de decimis, mancipata Deo: nihilominus palàm apparet semper ad Reip. utilitatem, non ad propriam respexisse, etiam, si ut Philosophus, & non ut Dei nuncius, consideretur.

Inficiari autem ejus historiam, & miracula, est proterue opinari, nisi historiam habeas fideliorem Scriptorum Moyse meliorum, & qui plus fidei sibi per virtutes compararint in Mundo, quàm Moyses. At ubi talem invenies, nisi Christum, qui testatur pro eo? Et licet Moyses ipse scripserit librum, & historiam propriam; nihilominus & Cæsar scripsit proprios Commentarios de rebus à se gestis, absque mendacio. Et Xenophontes expeditionem Cyri minoris, in qua ipse Dux fuit: Et quæ tota fuit ipsius Xenophontis gloria, & gestis plena, scripsit cum veritate. Vir bonus veritatem de se, ut de cæteris enunciat. Sed & Prophetæ, qui subsequuti

sunt.

ſunt, & ſchola ſtupenda, quam inſtituit in Orbe, & quæ veraciter prædixit, & vitæ probitas, idem pro eo confirmant.

De tranſitu Maris rubri.

VI. Quod ajunt de tranſitu maris rubri creſcentis in Pharaone, & decreſcentis in Moyſe, fabula eſt. Adeò enim mare illud, etiam in extremo, profundum eſt, quòd in ordinario decremento, neque Elephanto tranſitum tutum præſtat, ne dum tantæ multitudini innumerabili Hebræorum cuiuſque ætatis, & ſexus: erant enim ſexcenta millia bellatorum, exceptis mulieribus, pueris, & iumentis.

De Serpente Aeneo.

VII. Qui affirmant Serpentem Aeneum, in quem morſi aſpicientes ſanabantur, factum eſſe per Aſtrologiam, ſunt ſtulti opinantes. Ego expertus ſum, tantum non poſſe figuras Aſtrologicas. faciant ipſi idem, & tunc loquatur.

De cæteris fictionibus contrà eum, pudor eſt obloqui, quoniam nullum afferunt teſtimonium; ſed opinionem propriam. Et Ioſeph Appionem Grammaticum circà ſimilia teſtibus multis, certiſque confutavit: & S. Cyrillus in libris contra Julianum, idem pluribus egit. Nec minus in Apolog. Tertullianus.

De ſimilibus.

VIII. Si allegas ſimilitudinem ad aſtruendam opinionem; quia ſcilicet Cinghus itidem tranſivit cum ſuis Mare Caſpium; & Romulo floruit haſta. Reſpondeo quod fortaſſe iſta ſint mendacia. Aut refluxum præſtitiſſe tranſitum, ſicut contigit Scipioni in Carthagine nova: & Amilcari quendam ſinum Maris apud Tunetum ſimiliter pertranſeunti cum exercitu: & Diabolum naturali arte affuiſſe Romulo, & Cingho, ut eos exaltaret. Et tandem dico, dato, & non conceſſo, quòd verum eſſet miraculum, quòd nihil repugnat, Deum, volentem novum facere Regnum, aut aliquod negotium ingens, condeſcendiſſe ad faciendum miracula, ubi non extant, dummodo id non ſit ad perhibendum teſtimonium falſitati. Sicuti & ſuſcitavit Samuelem ad Saülis petitionem, quamquam ars illa non defunctos, ſed Dæmones ſuſcitet. Et Sybillis Deus, & Balaam ſuperſtitionibus contaminato per ſe reſpondit, dum fortè aliud invocarent, aut per Angelum comparuit. Propterea in Ezechielis 14. ipſe Dominus doloſè interrogantibus veros Prophetas, ſe reſponſurum comminatur, ut capiatur interrogator in aſtutia ſua. *Etſi* (inquit) *erraverit Propheta, ego Dominus decepi eum, & extendam manum ſuper illum*. Et 3. Reg. *Spiritus mendax à facie Domini egreditur, ut decipiantur Prophetæ in perniciem Achab*. Arcana Dei plurima ſunt, & maxima. Profectò illi Veſtali Virgini, quæ ad comprobationem ſuæ Virginitatis falsò accuſatæ, portavit aquam in cribro de Tyberi in Templum, equidem eam magis propendo in ſententiam, quòd Deus vero miraculo affuerit, teſtando innocentiam, non comprobando cultum: quàm Dæmon ſui Idoli, quamvis aquam arte aliqua retinere potuiſſet. Et in cunctis Nationibus Deus favet innocentiæ. Quot autem miracula fecerit ad Nabuchdonoſor, & alios ad Principes Gentiles, qui legit, novit. Ergo concludo opinionem adverſus Moyſen, ex his non poſſe roborari.

Idem patet D. Hieron. in

Ad Taciti obiectionem de Aſinis.

IX. Porrò non minus falſus eſt Tacitus, quàm fabuloſi illi Hæretici, qui dicunt Moyſen Aſinos honoraſſe. Non enim eos in ſacrificiis mactari vetat propter honorem eorum, ſed quia reputabat eos immundos. Sic etiam Canes, & Porcos, & Simios, aliosque plures. *Primogenitum* (ait) *Aſini mutabis ove: quòd ſi non redemeris interficies*. Ecce quem honorem tribuit Aſinis. Concedunt tamen quiddam Rabbini, quòd quando Moyſes de petra educere aquam accingebatur, dicente Populo, ut educeret de petra quadam, ab eis oſtenſa, noluit; ſed ad aliam perrexit; ideoque punitus eſt à Deo, dicente: *Quia non honoraſti me, ſed potentiam meam ſub dubio poſuiſti, quaſi magis ex hac, quam ex illa petra ego dare poſſim aquas, & non ab omnibus æqualiter; idcircò non intrabis in Terram promiſſionis.*

Exod. 13.

Fatetur

Fatetur etiam Moyses, hoc suum infortunium evenisse sibi eo quòd non honoraverit Deum ad Aquas contradictionis; sed non explicat totum. Non tamen ex his habetur fallax, & mendax, sed syncerus; qui nec contra se siluit veritatem; maximè quidem silendam, si fraude usus esset in miraculo, ostendentibus aquam Asinis, nè suspicionem in toto negocio suo præberet. Nec enim inter tantam multitudinē id cælari potuisset. Sed cætera ejus facta, hoc quoque verum esse contestātur.

X. At cùm christi miracula considero, nullam omninò suspicionem fraudis invenio, neque in ipso, neque in Discipulis. Nam palàm est, quòd inter deambulandum, & nil istud attendens, miracula faciebat ipse, & postea Petrus in fimbria, & umbra: & sic successores eorum, & ipse dixit. *Qui credet in me, opera, quæ ego facio, & ipse faciet, & majora horum faciet.* Et ita vidimus profectò evenisse. Majora enim fecit Gregorius Taumaturgus, & Hyacinthus, & Petrus, sed in nomine illius, qui faciebat in illis. Profectò cùm considero res gestas à Francisco de Paula, & Catharina Senensi, qui scio veritatem ab his qui viderunt, & scripserunt syncerè omnia, de Christi divinitate dubitare pacto possum nullo. Et quidem hæc Gens sancta Papæ & Cardinalium tuetur auctoritatem; qui licet aliquando non sancti, à Gente tam Sancta, certaque de veritate cælesti Christiana, miraculisque plena, in summa veneratione habentur. De evidentia certitudinis miraculorū Christi.

Hinc execravi scelestissimos Gentiles, qui librum venditabant de Magia Christi, ad Petrum, & Paulum scripta; cum Christus nulla prævia præparatione Magorum more fecerit miracula; neque hi Sancti quicquam tale didicerunt; & Paulus fuerit conversus post Ascensionem Christi. Et scimus Christum scripsisse nihil, more Socratico, & Pythagorico; nec illi Gentiles miraculum unum ex eodem libro illo facere potuerint, ut Christus. Ad obiect. Gentil.

Stultè alii Apollonio, & Iamni, & Mambri, eum comparant: quorum patuit Mundo naturalis Magia; & nullum divinitatis nomen habent; nec discipuli eorum successione eam retinuerint: & omnia præparatione antecedente patrarint.

Multas quidem falsas historias, apocryphaque miracula nostro in sæculo novi; at nequaquam tamen ab Ecclesia canonizari unquam vidi. Idque semper mihi fidem de puritate ejus corroborat magis. Nam cùm nonnunquam etiam pravi homines ejus gubernacula regant, haud tamen unquam pravam doctrinam, aut obscenam, aut dubiam, aut inconstantem admisit. Et successio, eadem perpetua serie doctrinæ, probitatis, miraculorum, & martyriis per 1600. annos perseverans, ipsam solidissimam in Deo declarat. De discretione Ecclesiæ in recipiendis miraculis.

XI. Et quanquam Mahomettes surrexerit contra Christianismum, haud tamen extinxit Regnum, Sacerdotium, Miracula, & Sanctitatem, & Prophetiam Ecclesiæ; sed perseverant, nec transiere ad Mahomettanos, potestas hæc, & charismata, & donorum Dei successio spiritualis: sicut comparente Christo, Hebræi non modò amiserunt Regnum, & Sacerdotium, sed omnia dona spiritualia, Prophetiam, Miracula, Sanctitatem, observantiam Legis; & serviunt impietatibus Talmudicis; aliaque signa, quibus Ecclesia Dei à cæteris dignoscitur, ab eis transierunt ad Christianos; ut prædixit Iacob, & Prophetæ. Maximum profectò argumentum pro veritate Christiana. Hebræi autem relicti sunt dispersi, ut sint librarii Christianorum, & per libros suos, testes veritatis Christi contra Mahomettem, coram Gentibus, & Mahometanis; ostendentes easdem scripturas divinas, quas Mahomettes falsavit, & conservantes eas nobis in testimonium: ut inimici nostri sint Judices contra inimicos nostros. At Mahomettanos, Deus permisit, non modo ad nostrorum punitionem peccatorum, præsertim ex schismate, & inobedientia orien- Nil obstat Mahomettismus veritati Christianæ, sed argumentum etiam dat veritatis illius, vel nolens, cum ad se charismata non traxerit.

orientium; ſed etiam ad deſtruendũ Idolatriam, propter unitatem Deitatis, quam retinent contra Gentiles: & tollendum impedimenta introductionis fidei, ubi non eſt. Item, & contra Judæos, quos ad fidem vocatos arguunt mendacii, quatenus negant Chriſtum miſſum à Deo, quod Turcæ, & Perſæ, & Arabes, & Fezitæ fatentur. Hem Dei providentiam? neque permitteret mala, niſi propter meliora. Ipſe quoque uti novit bonis, & malis in beneficium eorum, quos amat.

Reſp. ad Boccaccium.

XII. Stultè igitur Boccaccius fabellam finxit de tribus anulis datis à Patre tribus hæredibus æqualis ponderis, & ſpeciei, & perfectionis; unde illi ignorarunt quis verus eſſet hæres: Ex quo infert, haud poſſe internoſci quæ ſit verior Religio, Judaica nè, an Mahomettana, an Chriſtiana: quoniam eadem ſigna habent. Nam manifeſtè patet, anulos harum trium legum non eſſe prorſus ſimiles, niſi à longe aſpicientibus, & arte, pietateque carentibus: Non autem gemmariis propè inſpicientibus, & per artis inſtrumenta examinantibus: qui diſtinguere lapides falſos à veris præcioſis, aurumque ab auricalco, probè norunt.

EPILOGUS, RESPONSIO, & confirmatio hujus libri.

CAP. XVII.

IDIMUS igitur Religionem Chriſtianam, quantum ad omnia, naturæ decretis congruentem, & perfectionem illi ſuperaddere; Et Deum extare Potentiſsimum, Sapientiſſimum, & Optimum, honore dignum infinito, non modò propter id, quod ipſe eſt: ſed propter beneficia innumerabilia, quæ nobis præſtat. Item eſſe Unum, & non multos, & omnium rerum curam gerere, ſed præcipuè hominum; quorum Animæ ſunt immortales. Item extare pœnas, & præmia poſt mortem. Item omnia feciſſe per ſuam ſapientiam, & artem: atque regere, & inſtaurare: dominiumque ejus eſſe penè infinitum in creaturis, quamvis etiam terram, & incolas ejus non poſſideret. Dæmonem non eſſe ejus competitorem, ſed lictorem, carnificem, & præfectum carcerum; qui meritò damnatus ſit ad hoc officium viliſſimum ob ſuam ſuperbiam maximã: & perverſum eſſe, voluntate, non naturâ: qua perverſitate videtur gaudere propriis malis, & alienis. Nec Deum ab illo, neque à blaſphemantibus, lædi; ſed id, quod in ſe fingunt eſſe Deum; ergo ſeipſos. Deum creare Animas in corpore, ut det illis occaſionem merendi in bello inferioris Mundi. Peccaſſe hominem ſuggeſtione Dæmonis. Dediciſſe cultum Dei: diviſum fuiſſe in plures ſectas, & Principatus, dum ſuam ſub Dei tutela libertatem non cuſtodit, effrenemque in mala omnia ſub Diaboli jugum corruiſſe. Item Deum ipſum voluiſſe hominem liberare per ſuam Sapientiam, per quam fecerat eum.

Hanc ergo Sapientiam incarnatam fuiſſe, ut fieret nobis acceſſibilis, & verbo exemploque viam ſalutis oſtenderet: atque à Diaboli redimeret vexationibus. Item id nihil impoſſibile eſſe, quando etiam in Peripateciſmo officina Macchiavelliſmi, idem continuò fieri in ſingulis affirmatur hominibus. Ipſi enim ponunt intellectum agentem cuilibet individuo extrinſecus advenire, atque in unitatem perſonæ,

ſonæ, copulari, ut Divus Thomas in 4. cont. Gent. cap. 47. cum Sancto Augustino comprobat: qui tamen extrinſecus intellectus agens, ut probat Divus Thomas in 1 p. quæſt. 79. ex dictis Auguſtini, non poteſt eſſe, niſi Verbum Dei, quod in uno tantùm incarnatum eſt: in aliis, ut univerſalis cauſa in ſuo effectu tantummodo adeſt. Et veniſſe ad redimendum nos, non per vim, ſed ſuaviſſimo, & divino modo, nobis congruente, factis, & verbis, veram vivendi normam perſuadendo. Nec damnatorum exiſtere numerum, quot putamus: ſed in hoc judicium ingens occultari: Nec verum eſſe, quod Diabolus plures habeat, quam Chriſtus ſubjectos; quandoquidem ipſe non punit, neque poſſidet homines, ſed Chriſtus, qui eſt æterna, & prima increata Ratio punit, & poſsidet omnes, per Diabolum ſervum nequam, inſtrumentum Juſtitiæ punitivæ, regulæ Rationis æternæ.

Item adventum Chriſti ad redimendum Mundum non fuiſſe vanum ad ſalutem unius modò digiti, ac totius corporis ſpeciei humanæ perditionem. Quandoquidem nunquam Ratio benevivendi, à Ieſu indita, defuit Mundo. & qui damnantur, ſibi perdi, non Chriſto. Chriſtus enim perdit, amittitque nihil. Quos enim non poſsidet ut Pater, poſsidet ut Judex. Et ſanguinem ejus non Diabolo in præcium datum eſſe pro nobis; ſed vero Deo in ſatisfactionem peccatorum, & remedium peccantium; dum per Sacramenta nobis applicatur; aut per vivum affectum ſupernaturalem à fide procedentem, & charitate, in quo eſt Sacramentorum votum; quod nos Deo primæ Rationi, naturæ, & gratiæ Auctori copulat. Et in hoc plus latere, quam patere. Et quidem omnes ſalvos eſſe homines in ſanguine ejus: qui rationis compotes, & impœnitentes perſonali nō decedunt in peccato. Quia autem ſolum in originali, damni pœna amiſſæ beatitudinis ſupernaturalis mulctari: ſenſus verò pœna vacuos, in naturalibus donis Deum, ut naturale objectum notitia, & dilectione naturali ad ſecuturos, teſtimonio Scholaſticorum Patrumque oſtendimus.

Item unam ſolum eſſe Legem in toto Mundo, quæ facit homines ſecundum rationem naturalem vivere; ſed ab Autore naturæ perfectam, & ad ſupernaturalia elevatam; alias verò leges eſſe veras, aut falſas, prout huic conformantur, aut repugnant. Ergo apud omnes Nationes ſemper unam fuiſſe legem; repugnantes autem illi, non eſſe leges, ſed abuſus; ſicut unus eſt modus ſeminandorum hominum, alii verò abuſus.

Apud omnes imperitos.

Item attuliſſe remedium ſupernaturale eidem legi: & electis viam feciſſe aſcendendi in Cælum, qui prius detinebantur in Limbo. Et Chriſtum mortuum eſſe, & reſurrexiſſe, & aſcendiſſe in Cælum, ut nobis viam pareret, exemplo, merito, & doctrina. Et quicunque vixerit ſecundum rationem divinitus perfectam ab eo, qui nulli deeſt in quacunque Natione vivendo, & moriendo, & reſuſcitando, & Cælum aſcendendo ei conſimilem factum iri perenniter: & hoc eſſe remedii ſummam. & de prædeſtinatione ſilendum: & de reprobatione; quoniam Deus omnia ſapienter agit, ſed quemlibet benefacientem ſuſcipere, & ad benefaciendum juvare, non autem ad malefaciendum; quoniam non eſt proditor, neque Tyrannus. Ac proinde neminem damnari in gehennam, quia Deus ità decrevit voluntate antecedenti peccatum originale, & actuale: ſed voluntate conſequenti prævisum peccatum utrumque; at ſi ſolum originale, privat tantum æternis bonis, non punit æternis cruciatibus. Omnes enim formavit ad imaginem, & ſimilitudinem ſuam, non autē ad imaginem Diaboli: & ad ſe, & ut ſummum bonum cognoſceret, & adipiſceretur. Veh non agnoſcentibus tantum bonum. *Perditio enim tua ex te Iſrael eſt*. Nec bonum creationis ejus debere cedere malo noſtro futuræ volitionis; & Deum omninò culpæ noſtræ non modò expertem eſſe; ſed verius adjuto-

S. Thom. ex præviſis demeritis reprobat, ſed abſque præviſis meritis prædeſtinat, in opuſc. de præſcientia, & prædeſtinatione. At in 1. p. q. 23. reprobationis, pœnā ſenſus inferentis, cauſam facit peccatum. Non dandi verò bona æterna, Dei voluntatem abſolutam; quæ tamen ad mala cruciantia æterna antecedenter non damnet, ſed conſequenter actuali accedente peccato.

rem meriti, & adhoc nos prædestinasse, non ad illam.

Item nec quia resurgens Christus, in platea non comparuit, infirmari fidem ejus. Nam comparuit, *plusquam quingentis fratribus*, (teste Paulo 1. Cor. 15.) & *deinde Apostolis omnibus*: & coram eis ascendit in Cælum.

Nec esse deceptos, neque deceptores hujus rei testes.

Item idem argumentum posset nunc fieri, quare hodierno tempore Christus non comparet in plateis; Et ratio nota est, ut detur locus piæ fidei, & meritis, & credamus nō violenter. quæ enim incessanter videmus, necessariò credimus. Diaboli credunt etiam & contremiscunt. Et quia sunt alterius entitatis gloriosa Entia, nec nobiscum communicant, nisi alienatis à nobis, ut patet in Sanctis. Et multa de hoc ignoramus.

Moysen, & Aaron non fuisse occultatos, ne putarentur non ivisse in Cælum; quandoquidem ipsi nulla de translatione hominum in Cælum expresse verba fecere, neque promisere præmia post mortem: sed ne adorarentur in terra more Gentilium colentium mortuos. Et hanc fuisse providentiam contrariam opinantibus, qua usus est etiam S. Antonius Abbas, qui idcirco per obedientiæ vim præcepit Monachis sepulturis eum, ne reuelarent corpus suum, quo vitaret honorem, Sanctis exhiberi consuetum corporibus in terra. Aliique plures id curaverunt. Quod Gentiles finxerunt impiè, partem cum ista pietate non habet.

Item de Christo abesse metum, si adoraretur; cum sit ipse Deus verus. Nec occultatum fuisse corpus ejus, sed verè resurrexisse probavimus multiplicibus argumentis: & nihilominus custoditum fuit diligenter, ne resurgeret velut ipse promiserat. Si promisit, ergo fecit. Aut ergo sepultum reddant, aut resurgentem adorent Judæi, oportet.

Item Apostolos testes hujus historiæ non posse reprobari, neque ut deceptores. Et prophetias eorum nequaquam habere consistentiam in Astrologia, & Actibus naturalibus. Et Ptolemeus enim in Quatripar. Astrologico agnouit Prophetas divinos absque Astrologia prophetare veriora certioraque. Et Plato, & Socrates & Sybillæ similiter contestantur.

Stellas quoque quodammodo dispositiuè aliquando ad hoc ipsum se habere; Deique regulam sequi, omnia facientis.

Vidimus & miracula vera & falsa, & in re quacunque reperiri id, quod verum est; & quod fictitium. Deumque permittere ea propter melius. Cujus partem modicam scimus, partem verò plurimam ignoramus.

Item totum mundum verosimiliter credi posse ad hanc legem fore reducendum; cùm tam rationabilis sit, atque universalis.

Item tempus, quod nobis prolixum videtur, esse quasi ludum modicum ad illud melius, quod post turbationes præsentes successurum speramus. Nec citra culpam esse mala Entia ulla, nisi apparenter, & respectu, non verè & essentialiter.

Item Mahomettem esse Antichristum ex parte. Prophetias verificatas esse, & continuò verificari, quòd Iesus sit Messia verus; qui occulta ratione fermentat passim per coagulum legis suæ Mundum in massam unam: & crescit sicut planta invisibiliter; Et quicquid faciunt Christiani cingentes Mundum, & adunantes Nationes (id quod nulla fecit lex) opus esse ipsius Messiæ. Et Principes præsertim Hispanos esse brachia corporis Messiæ, ut dicit in Esaia, *Brachia mea populos judicabunt, &c. Egressus est Salvator meus, &c. Et legem ejus Insulæ expectabant; &* Esaiæ 51. *brachium meum sustinebunt, &c.* Hucusque inferum Hemisphærium à nostro Insulatum expectavit hanc legem Messiæ. Si hoc adverterent Hebræi, confestim

agno-

agnoscerent Christi Regnum, & Antichristi, & Christum sedentem *à dextris Patris, donec ponat omnes inimicos suos scabellum pedum suorum, & evacuet omnes Principatus, & potestates* antichristianas; & deinde venturum ad Judicium. Sed qui mysteria cupit, Prophetalia legat. Psal. 109. 1. Cor. 15.

Argumentum principale, quòd Clerus à debita sanctitate longè factus, & increduli multi reddunt Religionem dubiam, ipse quoque Boccacius impius solvit in fabella de Hebræo, qui Romam venit suscepturus Baptismum: cumque vitam lascivam, & nequam Clericorum videret, magis in proposito fidei roboratus est, dicens, non posse falsam esse Religionem illam, quæ tam pravè, & impiè (ipse ait) à Christianis tractata, nihilominus perseverat per se solida semper & crescens. Noverunt Hieronymus, Bernardus, Beda, & alii Patres hoc argumentum, quod hæretici ad reprobandam fidem Romanam proferunt: Sancti viri, zelo corrigendi mores: Pseudopolitici, ad evertendum Religionem: nos ad roborandum adducimus. Profectò enim hoc demonstratio est, quòd Fides Christi portat nos, non autem nos fidem: sicut Judæi, qui defendunt suam fidem obstinatione; utque dicitur in Prophetis, sunt *duræ ceruicis*; & Gentiles suam consuetudine; ut Plato, & Cicero docent; Mahomettani suam gladio, ut Mahometes jubet in 1. c. Alcorani. Christiani autem boni, veritatis vi: quæ portat, & bonos, & malos, & non portatur. Nam & profectò (vt Bernardus in declamat. & in Cant. plorat) *longè magis à suis laceratur, & prosternitur, quam fuerit à Tyrannis, & hæreticis, qui potius accenderunt eam vento persequutionum, sicut ignem; mali Clerici autem extinguunt eam aqua mollis Epicureismi*. Bernardus id plorat, & potius optaret Tyrannos, & Hæreticos, quam fictos Christianos. Et Petrus & Paulus de futuro tempore prophetarunt. *Erunt in nouissimis diebus homines seipsos amantes &c. Speciem quidē pietatis habentes, virtutem vero abnegantes &c.* Et *erunt magistri mendaces de vobis in avaritia negotiantes &c.* Et Jacobus & Judas pariter hoc prædixerunt: sed Jesus hoc promittit tanquam supremam persequutionem, ad probationem, quòd sua lex vera esset. Ipse quidem dixit: *Refrigescet charitas, & abundabit iniquitas &c. Putas quòd inveniet fidem in terra?*

Ex vita Christianorum mala non infirmari arg. pro Fide Catholica, sed augeri.

Ser. & in cant. 30.

1. Tim. 4. 2. Tim. 3. 2. Petr. 2. & 3. Jud. 1.

Hæc sanè signa videri possunt reditus illius. Ergo ipsum præstolor, ut propinquantem ad januas. Omnia enim signa adventus sui in aliquo sensu transierunt, teste D. Ambrosio, & S. Gregorio super Lucam; bella, terremotus, fames, pestes, Pseudoprophetæ, hæretici Antichristiani; reliquum erat videre tantum signa in Sole, & Luna, & Stellis, quæ Gregorius ex aeris immutatione docte argumentatus est proxima esse. Ego autem suspicor præsentia esse, & in hanc vigilantiam excitari Mundum vellem. Sed ut *Dies Domini sicut fur in nocte comprehendat incredulos*, ut dixit Jesus, & Petrus, & Joannes, & Paulus: qui tamen addit 2. Thes. 5. *Nos non sumus filii noctis, neque tenebrarum*; Idcirco vigilemus. Vigilare ego cupio omnes, & videre; sed falsi Astronomi, & Peripatetici, Politicique, afferunt mille petitiones principiorum & non causas pro causis horum signorum, ad deceptionem plebis, & obscurationem Evangelii, *olim præscripti*, (ut ait Lebbeus) *in hoc judicium*.

Matth. 24.

Math. 24. 2. Pet. 3. Apocal. 3. 2. Thes. 5.

Jud. 1.

Præcursor magnus Antichristi prænunciatus à S. Vincentio, quòd ex Germania surrecturus esset, jam comparuit Lutherus sub quinto sigillo, & Calvinus ampulla quinta iræ Dei: qui omnes, vnaque Macchiavellistæ conveniunt cum Alcorano longè magis quàm cum Evangelio. Expectamus ergo renouationem à Brigida, & Catharina, & Carthusiano, aliisque Sanctis prædictam. Quis scit si nos ea patiemur in hoc secundo adventu, quæ Jerusalem in primo? Dixit Jeremias. *Milvus*

Lutherus præcursor Antichristi.

O *in Cælo*

Jerem. 10. *in Cælo cognouit tempus suum. Turtur & Ciconia, & Hyrundo custodierunt tempus adventus sui; populus autem meus non cognovit judicium Domini. Quomodo dicitis, sapientes nos sumus, & lex Domini nobiscum est? vere mendacium operatus est stylus mendax scribarum &c.* Profectò qui id non videt in nobis, bis cœcus est. *O hypocritæ faciem Cæli nostis judicare, hoc autem tempus quomodo non agnoscitis?* Profectò multi Scriptores falsi venundati deceperunt sæculum hoc; student occultare, & prosternere Euangelicam Sapientiam, extinguere Prophetias, autorizare sophisticas scripturas Gentilium, & Principes laicos: demoliri, & humiliare, & enervare Papatum, ne possit nos ad reformationem & veri recognitionem, defensionemque cogere. Hoc autem me certum facit magis de veritate Euangelii. Hoc scandalizat Macchiavellistam: me autem ædificat, ex quo didici per plagas quærere Deum, quoniam video adimpleri prophetiam, *Sicut in diebus Noe capiat nos.* Et dico cum Sancta Virguncula Catharina mea: *O Dio amore adempisci presto i desiderii de' servi tuoi.* Et cum Joan. *Veni Domine Jesu*, qui respondet; *Venio citò.* Super hoc citò colludunt irridentque increduli Religionem; ignari profectò, quòd mille anni, & centum mille, sunt hora una ad æternitatem. Alii dicunt Patres deceptos fuisse, qui olim Judicium Jesu expectarunt, & non venit, ut Tertullianus, Lactantius, Ireneus, Clemens, Hilarius, & alij. Ego respondeo, quoniam hi Patres sciebant coronam deberi, *bis qui diligunt adventum ejus:* idcirco ex quibuscunque signis avidè argumẽtatos esse finem Mundi: quoniam & chronologiam falsam habuere LXXII. Interpretum, nec dum viderãt signa postrema in Sole & Luna, & Stellis; sed non propterea mẽtitus est Jesus. Quinimò hoc evenisse videtur ad unguem sicut ipse dixit, quod veniret *sicut fur in nocte:* si enim venisset eo quo Patres expectabãt tempore, manifestum fuisset omnibus: sed melior fuit illorum deceptio diligens, quam nostra negligentia verax. Siquidem qui odere adventum Domini, propterea quod reddituri sunt rationem de operibus impietatis suæ, quacunque ex ratiuncula persuadent sibi, esse mendacium; sicuti unicuique accidit, quippiam odio habenti, quod exiguo argumento illud reprobat, ut incredibile. Sed de his rebus potest Politicus tunc certus fieri, si prius proprium abneget amorem, & consideret effectus Dei admirabiles per omnes scientias, examinando leges cæli, & naturæ inferioris hominum absque ulla prætensione, nisi agnoscendi Deum: & hoc per ærumnas intellexi.

Luc. 12. Matth. 16. Matth. 24. Epist. ad Avin. Apoc. 22.

Tempus adventus licet videatur tardũ post 1600. annos, non tamen est, nisi citò.

Apoc. 3.

Nihil plane dubito, reperiri Clericos, & Prælatos sanctos & Christianos veros, sed non abunde, ut olim, quoniam ego & mei similes sumus in fœcibus, si Deus vult novo vino replere dolia Cellarii sui.

Stultam quoque ostendimus opinionem, quòd Christus finxerit miracula: & neque moraliter possibile esse, quòd & Discipuli decepti, vel deceptores fuerint in examine stricto per philosophiam agnovimus. Similiter, quod simulaverit se filium Dei incarnatum, quoniam non esse impossibile id quoque demonstravimus: & insuper quòd sit possibile perfidi Peripatetici docent inviti, modum confitentes, intellectum agentem, ut Aphrodisiensis & sequaces, vel etiam possibilem, ut Auerroes, & sequaces, esse unum in cunctis hominibus, & in cuiusque conceptione velut incarnari personaliter, insigni congruentia ad explicãdum eum modũ, quo Deus in Christo homine, ut Aug. admonet. Hic etiam Intellectus ponitur ab Anaxagora, à quo ipsi mutuati sunt, *verus Deus*; ab Avicenna verò *Colchodea datrix formarum*; quod propriũ est artis divinæ, quam Theologi vocãt *Verbum Dei*; Ab Averroe autẽ, & Alexãdro *similis Deo* habetur. Sicuti enim Deus movet spheram primã, sic iste intellectus est in sphera humana nostri aeris, & infundi-

tur hominibus.Ecce convictos incredulos à se ipsis,quod Deus possit incarnari: & mirum,quomodo fingũt possibilitatem falsorum dogmatũ,verorum autem negant.

Tandem ut respondeam quæstioni atrocissimæ, vexanti mentes hominum, præcipuè Epicureos, & Macchiavellistas, sæpeque ab ipsis deploratæ Prophetis. *Quare via Impiorum prosperatur?* & , *Taces oppugnante impio justiorem se?* & , *Numquid meliora facit Babylon, quàm Ierusalem &c.?*

Cur bonis mala, & malis bona in hoc sæculo.

Ier.12.
Abac. 1.
4. Esdr. 3.

Dico hoc contrarium esse ei,quod credunt. Quippe enim hoc certum est argumentum,quòd homini conveniat alia melior vita, ut bene Antenagoras argumentatur. Et, post hanc, futura sit recompensatio bonorum, & malorum. Et præsentem vitam esse militiam paucarum animarum (si conferas numero cælicolarum,) quæ animæ sparsæ sunt inter contraria, cælum & terram, in opacis corporibus, ut ludum agant Superis; & pugnent illis cum Diabolis, qui ausi sunt contra Deum erigere cornu, sibique acquirant cælicam civilitatem, unde illi exclusi fuerunt. Profectò si tu credis providentiam & amorem Dei erga suas creaturas, hoc argumentum moraliter convincit, quòd nimirum altera sit vita,quamvis causa, & modus, & pugna præsentis, sint nobis minus nota.

Ratio 1. Infælicitas Pseudopoliticorum etiam secundum ipsorum dogma.

1. Insuper assero, quòd etiam si hæc non credis, bonum erit operari bonum secundum naturam. Operari enim secundum naturam cuilibet sano jocundum est, dicunt Physiologi. Ergo pravi homines operantur malum contra naturam,& regulas ejus; Ergo semper mœsti sunt: Gaudium autem eorum apparens est falsumque, quod subito perditur, sicut gaudium ægroti bibentis aquam contra legem Medici magna cum voluptate; sed statim affert mortem: & voluptas falsa fuit. Plus capit voluptatis qui in fame manducat panem, caseumque, prout natura statuit; quàm qui sine fame vitulum saginatum. Hoc autem nec Epicurus negat. Ergo si tamem expectes, non es minor Rege in cibo, potuque.

2. Item sobrii & continentes sunt longioris vitæ, ut Antonius, Hilarion, Romoaldus, consimilesque, qui centenarium ultra vixerunt.

3. Insuper fruuntur quadam dulcissima contemplatione, cæteris intemperatis ignota; edaces vero, ebriique, vitam sibi abbreviant, laborant podagra, chyragra, stomachi repletione, ructu fœtido, cauteriis, ignorantia, iracundia; nullaque voluptas ipsorum penetrat animam.

4. Venus quoque nobiliorem dat prolem continentibus, quam libidinosis, impudicisque, & comedonibus. Qui autem penitus continens est, caret fastidio natorum, & uxoris.

5. Et jam ostendimus, appetitam præsentem voluptatem esse deceptionem,quæ nos trahit ad labores: & luxuriosos sæpè affici morbis venereis, & morte accelerata, & deliquiis.

6. Illi pariter, qui honores ambiunt, & curis dominandi afficiuntur, sollicitudine superflua vexantur frustra. Vir quidem sapiens habet honorem pro fastidio, qui nos omnibus privat jocunditatibus: & regimen aliorum est afflictio continua.

7. Et quamvis honores, & admirationes populorum adsunt, hi tamen extra nos sunt, parumque sentiuntur.

8. Mendicare insuper hoc bonum ab opinione hominum, est quædam affectio ignorantis, qui caret gloria in se, & quærit aliunde. Virtus autem, & studiose operari sufficiunt; quoniam verè bona sunt in nobis, quemadmodum bene decernunt omnes rerum humanarum contemplatores.

9. Preteria timent semper ne amittãt Principatũ,vel honorẽ illi annexum;plenique suspicione vivunt, à populis, à servis, à cognatis,ab amicis,ab exteris,& undique.

10. Quando aliquid faciunt, mille teſtes habent, coguntur aliorum vivere arbitratu : ſi quid mali faciunt, mille Judices habent, & murmuratores, qui malum illud augent : quoniam eſt in candelabro : bona minuunt, quoniam majora requiruntur ab eis : & cum laudant, reputantur adulari, & irridere potius.

11. Præterea neceſſe habent audire nunc hunc, nunc illum memorialem libellum : vel blaſphemari à populo : item proſpicere rebus innumeris maxima cum moleſtia.

12. Sæpe compelluntur diſplicere, & maleſacere plurimis : placere autem, & bene facere paucisſimis; providere, quomodo ſalva dignitate, ſatisfacere queant tot hominum varietati : reſpondere Oratoribus Principum, utiliter, & honeſtè.

13. Invenire nova genera tributorum : & interdum per fraudolentias ad corradendas pecunias populi:& ſceleri reſiſtentes,per vim,& per ſophiſmata opprimere.

14. Hæredibus æqualem dominationem relinquere : aut ſchiſmati ipſorum conſulere ſæpe crudeliſſimè : ut Turcarum Rex per necem filiorum: ſimiliter Rex Fezitarum : Chinarum vero per deportationem.

15. Cogitare quòd redditurі ſunt rationem Deò pro tota multitudine. Quod ſi nõ credis dum ſanus es,& contentus; quando tamen æger eris,ſenex,& morti proximus,impoſsibile eſt, ut Plato monet,quin te cogitatio tangat, num dogma de Judicio univerſali verum ſit, recogites malefacta, & horrore futuræ vitæ perfundaris, & præteritam lugeas, atque blaſphemes.

De Rep. dial. I.

16. Infæliciſſimi, profectò Tyranni ſunt, ut fatebatur Dionyſius Siracuſanus; at Tyrannidem non relinquunt propter timorem, ne deinde torvè aſpiciantur, & perſequutiones patiantur ab illis plurimis, quos ipſi perſequuti ſunt. Vide Xenophontem.

17. Omitto quòd Mundi bona nunquam explent deſiderium : & iniqui omnes pleni ſunt ſuſpicione, cupiditatibus ardentibus, ſtimulis honoris falſi, & divitiarum.

18. Cùmque propriam conſiderant ignorantiam, & invaliditatem, ſeque indignos ea, qua donati ſunt dignitate intuentur; contriſtantur, ac fingere coguntur ſe ſe ſapientes eſſe, & ſtrenuos. Aſt id ipſum eſt ipſorum annihilatio quædam : dum oſtendunt ſe eſſe, quod non ſunt, & aliud quam ſunt ſe faciunt. Ergo ipſi non ſunt. Unde etiam coguntur ſicut Nero, odiſſe, & ſæpe occidere Sapientes, & probos viros, quoniam ſunt quaſi teſtes ſui ipſorum ignaviæ, & ſtultitiæ; vel interdicere populo ſtudium virtutis, ut facit Dux Moſcovitarum, quo ſolus videatur ſapiens : Vel etiam ſibi & aliis, & ut Valentinianus, & Barbari Reges : & tunc dominatur beſtiis ipſe beſtia, à quibus, ut imperitis, non poteſt adjuvari,ſed odio haberi,& paulatim exitio dari; ut Plato & Ariſt. & Plutar. advertunt.

Felicitas bonorum.

E contra verò mens Juſti, eſt quaſi juge convivium, Iniqui verò infernus ſuſpicionum, ac ferventium deſideriorum inſaturabilium olla, & ſtimulorum ambitionis, & avaritiæ ſeges, plena paſſionibus, &c. Nec Philoſophum invenio, qui id non conſideret : & ipſi ſciunt ſceleſti ita eſſe : ſed meliora ſequi ignorant; ſicut qui ſe ad remigium revendunt. Et vidi quòd facilius eſſet benefacere, quàm malè.

Sed, quòd majori conſideratione dignum eſt, quodlibet genus hominum capit voluptatem tantummodo à voluptuoſis rebus : ſed ſapientes Chriſtiani, hoc eſt verè & plenè rationales, capiunt voluptatem etiam à dolorificis. Profectò, qui pro amaſia laborat, experiturque labores illos eſſe voluptuoſos propter ſpem retributionis exiguæ, ſciens ſe in eis placere carni, & ſanguini, vix ſentiendi

tienti, intelligit quid dico. Ergo Christiani exuperant jocunditate omnes sectas, quoniam & à malis capiunt jocunditatem, & à bonis eventibus: cæteri vero à bonis tantùm: insuper & multò minus gaudium capiunt ex bonis, quam Philosophi & Christiani. Ergo saltem quadrulex est gaudium Christianorum ad gaudium aliorum. Plato autem addit multò plus cum Socrate suo proportionem hanc exquisitius indagando. Ergo secundum Naturæ legem id verum invenitur: quoniam Christus est autor naturæ, & gratiæ, & legis veræ cujuscunque: & ideo vndecunque testimonium habet, ut Paulus prædicat Lystris.

At si dicas Philosophos, & Christum decipi; Ego inquam, hanc ipsorum deceptionem facere eos beatos, jocundosque semper; Tuam autem veram voluptatem te plenum ærumnis semper. Nam cum hoc unum scias, te moriturum, omnes voluptates amittis, quoniam aliam vitam non credis, neque speras, & in tuis voluptatibus semper affligeris, quòd satiari illis non potes absque conquæstione & dolore, & turbationibus multiformibus. Christiani autem credunt mortem esse transitum ad vitam meliorem, & cum lætitia illam præstolantur, & amplectuntur: tu autem cum horrore, & dolore. Heus Macchiavelle an nè vides scholam tuam deceptam? Petrus Apostolus hoc arcanum docuit contra Simonem Magum, quòd, etsi alia non superesset vita, conscientia recta in hac beatum facit hominem magis, quàm quæcunque fortuna læta incredulorum. Ecce ergo quia Boni sunt beati vndequaque. & quidem qui non statuit vitæ probitatem experimento proprio agnoscere, hanc philosophiam nunqum agnoscet. Et ego testis sum, qui de omni vivendi modo examen feci. Scio etiam, caros mihi puritate conscientiæ, ac vitæ probitate longe magis gaudere, quàm quibuscunque delitiis.

Hoc tandem inficiari nemo potest, quod bestiæ capiant jocunditatem à rebus dumtaxat jocundis; at scire ex in jocundis quoque jocunditatem elicere, magna profectò est philosophia, atque victoria contra malum, à quo semper metuit iniquitas, tanquam belluina, vilisque.

11. *Timida* (ait Cicero) *sui natura est improbitas, suo ipsius testimonio convicta*. At (ut ait Horatius.)

Integer vitæ, scelerisque purus,
Non eget Mauri jaculis, nec arcu. &c.

Animus culpa plenus semper seipsum timet. Qui utrunque vitæ genus non penitius gustat, ægrè de his potest enunciare. Et Costa noster addit, interiorem lætitiam & non lædi à malis temporalibus, esse præmium justis, licet quis aliud non expectaret: mœrorem vero interiorem, & lædi quacunque ex causa, & perturbari, esse pœnam injustorum. Sed ego, umbram, & præsagium verorum, gaudiorum, & pœnarum, ista duo prædico. Quin etiam ad impiorum opprobrium præstolor etiam in terra præludium Paradisi cælestis, aureum sæculum, fælicitate plenum, à qua facto iterum flagello de funiculis Creaturarum (ut inquit S. Cathar. Senen.) excludentur increduli derisores pietatis, quam pro stultitia habet Philosophia pseudopoliticorum Epicurea, alibi clam, alibi palam. Et utinam contenta foret delitiis naturalibus, ut Epicurus, sed enim & contra naturam alias exquirunt novas, reficiunt veteres, & saturantur nunquam, quoniam *vanitas vanitatum & omnia vanitas*. Eccl. 1.

APPENDIX TOTIUS LIBRI.

Macchiavellum omnium ſcientiarum fuiſſe ignorantiſsimum, excepta hiſtoria humana: & politicam ſuam non per ſcientias, ſed per aſtutiam, & peritiam practicam, examinaſſe: & quicunque ipſum ſectantur, præponuntque veræ philoſophiæ Sanctorum, eſſe pueros: qui coquum, ſuavia exhibentem, Medico, ſalubria jubenti, præferunt; idcircò in ſe, vel in filiis ſubitò vitam, & Regnum amittere ſolere.

CAP. XVIII.

VONIAM Principes Nationum infidelium omnes, & fidelium plerique hac tempeſtate hæreditario jure non ſelecti ad Regimen aſſumuntur. Multi autem ex his putantes ſe beatos naturâ eſſe, atque ad imperandum, non ad laborandum pro cæteris natos, nihil, aut modicum, ſcientiis operam navant; nec prudentes Veneti ex toto ab hoc eximuntur crimine, quoniam apud eos filii Patritiorum patritii ſunt, & plebis Domini. Romæ verò, quæ Reſp. eſt Sanctorum virtuoſorum Orbis totius; ubi non niſi doctiſſimi exaltari ſolent debentque, irrepunt non rarò urgente aut pacis, aut alterius utilitatis ratione, filii Principum; & cõſanguinei, & amici Gubernantium, dum ægrè alienis confidere magna negotia poſſunt. Hos autem contingit aliquando exiguam vel ſophiſticè literis operam dediſſe. Quapropter fit, ut plerique neſciant judicare inter bonum, pravumque conſilium; ſaniores verò pauci coguntur cedere. Prætereà cum aliquid dedicerint ſubitò quicunque Principes effutiunt illud, ſicut gallina edito ovo, Aulici eorum acclamant, tanquam Dei ore loquentibus. Sapientes verò timent effari verum. Quoniam ut divinus Poeta canit. (Horat.)

Fugit potentum limina veritas,
Quanvis ſalutis nuncia, Nauſeam, (Vrb. viij. ode j.)
Invisa provitat, vel iram.
Sæpe magis juvat hoſtis hoſtem.

Itaque ipſi decepti, deinde ſtultitiam ſuam effundunt in exitium populorum; & quidquid delirant Reges plectuntur Achivi. Et quoniam ſurrexit Macchiavellus, phiala iræ Dei, promittens ſcientiã regnandi, qua nihil ſuavius eſt hominibus, quippè quibus dictum eſt; *Dominamini piſcibus Maris, & volatilibus Cæli, & beſtiis Terræ:* (Gen. 1.) huncque titulũ portant in fæmore dum naſcuntur. Iſte autem Macchiavellus familia quide nobilis, ſed baſtardus, omnium ſciẽtiarum fuit expers, & tantũmodo aſtutiam quamdam ex hiſtoria rerũ hauſit humanarum. Cumque eſſet animo impius, cogitavit omnes homines regnãdi cauſa omnia opera ſua facere, ita quod & Prophetas, & Philoſophos, & Jeſum, ambitione hac tactos, nova dogmata poſuiſſe exiſtimavit. Et cum videret à Principibus impiis Religionẽ ludo quodã tractari, prout prodeſt ſtatui eorum; putavit, eſſe artem fallendi, & trahendi homines quaſi bubalos per naſum in

fibula

fibula timoris Dei. Et ego ostendi, ipsam Religionem naturæ decretis constare apud omnia Entia modo suo, & apud bestias aliquo pacto, sed longè veriori apud homines, sed insuper supernaturaliter perfectam apud Christianos; nec propter præsentem modò vitam, sed propter futuram, ut in hoc libro, qui posset Antimacchiavellismus nuncupari, patet. Hinc opere pretium duxi ostendere Macchiavelli ignorantiam; si quomodo perditis rebus consulere possimus. Jam enim hæc pestis in Borealibus Regnis magis grassatur: eamque palam profitentur, qui politici vocantur, teste Bellarm. & Butero, & Rescio. Dixit Hesiodus.

Optimus ille quidem, qui per sese omnia novit.
Proximus huic fuerit, qui credit recta monenti.
Atqui nec sapit ipse, nec audierit sapientem,
Utilis hic nulla est omninò in parte putandus.

Quapropter, quoniam Principes Terræ sedulam studiis operam navare, ut per se omnia intelligant, non possunt, satis est illis, si sapientibus veris obediant. Sapientia autem probatissima est Lex, & Scripturæ sanctæ, & viri sapientissimi, qui sanguine, miraculis, & doctrina veritatem confirmarunt. Macchiavellus autem scelere pollutus omni, nullisque excultus doctrinis, cur sit consiliarius eorum non video. Profectò sicut pueri magis amant Coquos, qui epulas suaves, & dulces, prout cupiunt, præparant; odere autem Medicos, qui salubres imperant, non ita suaues, sed interdum amaras. Coqui autem accusant Medicos coram pueris, dicentes; ò Domini pueri, cavete, quoniam isti Medici vos occidunt, sunt crudeles, quærunt Dominatum super vos. Ecce quas præbent epulas? Tunc irati pueri expellunt Medicos, retinent Coquos: quorum cibis mox infirmantur, & in nocte detestantur Coquos. Coquus est Macchiavellus, parat Epulas mortiferas, sed dulces Principibus Terræ, pueris doctrina, & virtute; accusat Prophetas, & Religiosos Medicos animorum; quia pocula amara, & victum durum propinant: Hi exploduntur à corde eorum; remanet Macchiavellus exitialis illis, & statui eorum.

Perfecta similitudo.

Hoc nuper voluerũt persuadere piissimo Ludouico XIII. Galliarum Rege.

Quapropter clamat Sapientia ad vos Principes in Salomone. *Usque quo parvuli diligitis infantiam? & stulti ea, quæ sibi sunt noxia cupient &c. convertimini &c.*

Prov. 1. & 3. & 4.

Et quoniam pueri esse vultis, ostendam vobis eiusdem per exempla Macchiavelli, ipsum esse Coquum idiotam.

Primò, quoniam veluti puer non cognoscit, nisi quæ sensus exterior videt, Angelos autem, & Deum, & Animam extare non novit; & tamen dicat mihi, cur abeunte Anima corpus moritur? Ecquis ordinavit cursum Cæli, & Terræ germinationem? Ecquis sapientiã dedit Animalibus? Hæc omnia in hoc libro ostendi ei.

Prima ratio ostendens, Macchiavello credentes esse pueros.

Secundò, quoniam putat, hominem proprio tantum arbitratu res humanas regere, ideoque in astutia humana fundat jus politiæ. O puer non nè vides, nos pro crastino consilium capere quemque suum, neminemque fieri voti compotem, nisi eum, qui primas causas, & secundas simul consuluerit? Alius enim cogitat navigare, alius arare, alius venari, alius in curiã, alius in vineam ire; Cras autem veniens pluvia de Cælo, dissipat omnia consilia hæc. Astrologus autem capit cõsilium laborãdi in domo, & nõ est dissipatũ, quia habuit è causis cælestibus pluviæ præsciẽtiam.

Imò probatum est in Metaph. quòd omnis motio, omneque atomum, causa, vel occasio esse potest immutandi regna, & imperia. Siquidem clavus equum signiferi in bello pungẽs, vacillare facit vexillum: & ex hoc milites: & ex hoc hostes victores fieri: & regnum mutari. Musca etiam una idem fecit torquens molestia Principis oculos ad videndum id; unde rerum mutatio suboritur. Et pulex unus, Assuerum excitans, ad lecturam Annalium, unde Mardochei, & Judæorum Salus

Salus, & Aman ruina, provinciarum ſtatum immutauit. Ergo tu cum Sadduceis Cauſam primam, unde aliæ innumeræ moventur per ignotas occaſiones, ſpernendo ſtulti eſtis. Nam etſi homo liber ſit ad quodlibet volendum, haud tamen & ad omnia, ut lubet, operandum: quoniam aliæ cauſæ circumſtant ſupernè, infernè, à dextris, & à ſinixtris. Ergo ſi Macchiavellus non docet, quo pacto ex præjactis cauſis iſta prævideamus, ratio politica ſua fallit. Ipſe quidem ait, nos tempori aptari oportere, ideſt ſequi fatum, ut Poetæ ajunt. Sed quid doces, niſi & iſtud doceas, quando, & quomodo, & unde iſta fiant? Fatum eſt ſeries cauſarum. Datur nè causa prima inter eas? Si non datur; neque nos ſumus in Mundo; quoniam non ſine cauſa, nec ab infinita ſerie factus eſſet tranſitus uſque ad nos: Si datur: ergo illa colenda eſt univerſaliſſima, primaque, ut ad ejus auxilium in neceſſitatibus refugiamos: ſicut ad principem populos ſubditos tu quoque dirigis. Et hoc eſt Religionis Seminarium: Politicis quidem utiliſſimum. Cum enim mortalium providentiæ timidæ ſint ex accidentium nõ præviſorum infinitate; expedit, faciliusq; eſt, legem ſequi divinam, Deumque orare, ut conſulat menti, & operaiones incertas, vacillantesque dirigat, (dum fecerimus, quod in nobis eſt:) quàm proprio arbitratu non minus temerè, quam perniciosè circa parva, & magna, negotiari, juxta propriæ legem aſtutiæ Achitofelliſticæ operando.

Senec. 4. de benefic. oſtendit fatum habere cauſam primã.

Cauſa autem prima, vel fide creditur, quam omnis Nationis præſertim Chriſtianæ Religio tradit: vel ſtudio ſcientiarum. Similiter & ordo. Nam phyſica docet medicamina, & prima corpora, & miſturas, & paſsiones, & generationes rerum terreſtrium, & maritimarum, & aërearum; Aſtronomia, motus Cæli, & ordines temporum, & primæ cauſæ providentiam in eis. Aſtrologia, vires ſtellarum, & poteſtatem ſuper inferiora; Theologia autem Dei Legem, & voluntatem, & ordinem in Mundi regimine, & finem ad quem opera noſtra dirigimus, ùnde Plato, Stoici, Pythagorici, & omnes ſectæ, liberè, & probè philoſophantes, finem politicæ dicunt eſſe cultum Opificis rerum omnium. Quapropter deliras Macchiavelle, nullo præſtituto fine, niſi Tyranni utilitate, ſibi aliisque pernicioſa, ſuadere hominibus artem arripiendi tyrannides, & conſervandi, & ad libitum omnia faciendi, & non ad Dei voluntatem. Si nulla eſſet ſupra nos cauſa, aliquid diceres. Sed cum noſtra conſilia corruant, niſi & cauſas omnes perpendamus, falleris. Et propterea omnes diſcipuli tui corruunt, & principatum in ſe ſubitò, vel in poſteris mox ſuis, amiſerunt, & vitam: contraque artem tuam, qua principatum conſequi, & æternare, per fas, & nefas, & id unum modò, doces.

Quod omnes Achitofelliſtæ vitam, & Regnum in ſe, vel in poſteris ſubitò amiſerũt exemplum primum ex Valentino.

Non iſtud recito, ut maculã Familiæ nobiliſſimæ facerem; abſit; ſed quod Jovius, Sanazarius, Guicciardinus, & alii hiſtorici narrãt pro veritate, & Macchiavellus ipſe prò impietate cõfirmanda, ego repeto pro impietate expellenda, facioque de ſerpente pharmacum principibus, volentibus hãc pernoſcere veritatem, nec enim Lutherus Sanctam Religionẽ Auguſtinianorum, nec Judas Senatum Apoſtolorum, uec ergò hic Macchiavellus familiam Macchiavellorum nobilem, nec Valẽtinus ſuam, macularnnt.

In primis Dux Valentinus, qui ex ore tuo hanc doctrinam hauriens, voluit ſicut tu doces, ſe facere Regem Italiæ, extinguere Papatum, occidere Cardinales, & erigere Romæ titulum Regium. Et prius (adjuvante etiam Patre Pontifice) occupavit Flaminiam, quam vocamus Romagnam (ut Jovius, Guicciardinus, Sanazarius, & tua hiſtoria conteſtantur) ſed quid profecit? Et tu laudas eum in cunctis: & dicis, ipſum omnia optime diſpoſuiſſe, interfeciſſe Urſinos Principes per proditionem, qui poterant conatibus ſuis contraire, & ſub verbo Potentiſsimi Patris ſapienter (ais) ſtrangulaſſe eos, & ſequaces primarios eorum. Nihilominus vidimus poſtea, eundem Valentinum expulſum ab Italia, ſuccedente Papa Julio II. ſibi contrario, & mortuum in Navarra exulem, & mendicum, & execratum Deo, & hominibus. Ipſe voluit toxico Cardinales necare, & necavit ſe, & patrem, licet ipſe, ut juvenis, & medicamine utili ſanatus ſit. Quid dicis adhoc? Reſpondit, omnia prævidiſſe Borgiam, ſed hoc quod mortuo patre ipſe infirmus à toxico remaneret, & Papa contrarius ſuccederet, non prævidiſſe. O miſer, non nè ſic

tuam

tuam ignorantiam fateris? Quare tu non docuisti eum ista futura mala? Nesciebam, dices. Ergo tua doctrina stulta est. Et Deus est in Cælo dissipans consilia hominum, prout vult. Hunc recognoscere oportet. Defuit ergo tibi triplex scientia in hoc. Nam si Theologis, Papatum æternantibus minus credis: saltem per Astrologiam fortasse potuisses videre non concordare tempus conatibus vestris. Et si Papatum tanquam rem humanam tractabas, nullam ejus eversionem à stellis significari per Cometam, & per Synodos magnas, & per ejus originis thema cæleste saltem vidisses. Secundo: Agnitio Prophetiarum ex Theologia, cui non credis, defuit. Nam illi promittunt sedem David, & thronum ejus, (Pontificatum scilicet Christianorum) sicut dies Cæli æternum. Ergo conatus vani erant contra promissionem Dei, nisi tu à Deo haberes oracula nova certiora. Quod si tanquam vanas irrides prophetias: Ecce vanum fecère consilium tuum. Præterea defuit & Politica, quam profiteris. Cum enim Papatus non sit unius Familiæ, aut Nationis imperium, sed virtuosorum totius Christianismi: etiam si occupasset illud Valentinus, retinere non potuisset. Omnes enim Populi, & Christiani Principes, & Religionis zelo, & Regni communis amissione, perciti, contra invasorem surrexissent. Quoties enim Barbari, aut Germani, aut Gothi, aut Longobardi, Papatum afflixere, toties Reges Christiani, Galli, Veneti, Itali, aliique contra eos unanimiter pugnaverunt: & qui pro Papatu certarunt, gloriam, & Regnum sunt adepti: qui contra, vituperium, & miseriam. Vide historias.

Item Oliverottus, quem dicis sapienter Patriam subjugasse, occisus est dolis Valentini tui sub verbo Pontificio vocatus. Et inermis accessit, & periit. Ubi est doctrina tua in illo? cur sic imprudens fuit, ut qui fidem non habebat, & sciebat Valentinum minus habere, se traderet in manus eius? *Exemplum 2. ex Oliverott. laudat à Macchiavell.*

Item Castruccius Lucēsis, quem laudas super septem Sapientes Greciæ; &, quod pejus est, fingis eum expositum fuisse, & educatum à Cane, ut portentificam ejus nativitatem facias, sicut Xenophon Cyri ortum. Et narras, quòd in lectum cujusdam mollis viri pedibus luto plenis ascenderit, ut ostenderet se illius calcare superbiam: Et quòd in faciem expuerit illi, qui domum mundam magis quam seipsum servabat. Et quæcunque mira de Philosophis Cynicis leguntur apud Laertium, tu huic bestiolæ tuæ tribuis: at mendacissimè. Et quàm sapientissimè, & prodigiosè tyrannidem Lucæ, & Pisarum occupaverit, admirari nos cogis. Nihilominus isteSemideus tuus mortuus est, non relicta successione suis, sed miseriis multis; quia post pugnam (ais) captavit noxium ventulum fluminis frigidum. Ergo defuit tibi, & illi physica. Item politica spe plenus accersivit Bavarum in Italiam, unà cum Maffeo Vicecomite, qui tamen fuit suæ clades Patriæ. Ubi est sapientia tua? Si dicis, fatum illi obstitisse: cur non placas fatum Religione? si implacabile est; & casu aguntur omnia: ergo frustra consilia tu Principibus subministras. Qui credunt in Deum, cum omnia facienda fecerint, nec ex voto (quod raró vidimus) succedit, consolationem hanc habent, quòd Deo hominum Patri melius, licet occultius, providere placuerit, & dormiunt in spe. Tui autem in rabie, & desperatione infæliciter succumbunt. *3 Exemplum ex Castruccio.* *Fęlix documentum.*

Item Ludovicus Sfortia, qui Macchiavellisticè Principatum Nepotis usurpavit, & irrisui, & ludo omnes Principes habebat; & pinxit se atri instar homunculi, pulverem in oculos aliorum de vestibus suis scopa excutientem: non ne & ipse periit in astutia sua à Svizzeris mercenariis militibus in cavea positus, extra Italiam in vinculis delatus? At è contrario non ne tu fateris Julium II. contra rationem politicam multa fecisse; & tamen prosperatum esse? *4. Exemplum ex Ludovico Sfortia.*

Item

5. Exemplum ex Tryphone. 1. Mac. 13.

Item Tryphon ille, qui Regium natum Antiochum dolosè enutrivit: & juxta tuam doctrinam occiso ipso Regnum Syriæ occupavit; non ne periit, ut canis? Quid profuit ars tua, qua Jonatham Principem Hebræorum, ac filios, aliosque conatibus ejus obstare potentes, consimili dolo, quo Valentinus præfatos Regulos, enecavit?

6. Exemplum ab Henrico iij.

Item Henricus III. Rex Gallorum, dum politicè Hugunottis favet, & Hæreticæ Genevæ protectionem suscepit, non ne periit à fraterculo occisus; & lineam Regum de Valois secum extinxit? Et oppositū faciens Lud. XIII. mirificè prosperatur.

7. Exēplum à Francisco Alansone.

Item Franciscus Dux Alanson, quò facilius Regnum Galliæ invaderet, se attitulavit Defensorem utriusque Religionis, scilicet, Catholicæ, & Hæreticæ, consilio Macchiavellistico; & hoc eodem accersitus ad Regnum Flandriæ processit: tamen in sua astutia ridicula, & impia, non ne perdidit, & vitam, & Regnum, & conatus omnes vanos de Macchiavellismo damnauit? Vide quam infælix Henricus VIII. Rex Angliæ Macchiavellizando fuit in uxoribus quinque, in Regno, in extincta prole, in vituperiis?

8. Ab Henr. viij. Anglorum Rege.

9. Exempl. à Roboam Salomonis filio. 3. Reg. 13.

Item tu doces, Principem in principio Regni debere se Populis durum exhibere; quoniam si in principio cedit, semper nova petent privilegia, & humiliabunt eum. Si verò celsus, durusque eos despiciet in principio, semper Dominus erit. Nihilominus Roboam filius Salomonis, hoc idem consilium (repulso seniorum contrario) accepit à juvenibus, dum tributorum imminutionem populi peterent, quando primum coronatus est; & dixit. *Fortior est digitus meus humero patris mei: pater meus aggravavit jugum vestrum, ego autem addam jugo vestro, &c.* & tunc subitò amisit Regnum penè totum.

10. Ex Absalon. 2. Reg. 17.

Item Absalon, Achitofellis consilio, qui fuit idem quod tu penitus, surrexit contra David patrem; arripuit Regnum, & vitam amisit, & regnum. Et Achitofel se laqueo suspendit. Huic respondes, quoniam non est sequutus consilium postremum utile Achitofellis; & sic dicit Scriptura. Sed Ego dico. Quare? quoniam *Deus dissipat consilia Principum, & adducit Consiliarios ad stultum finem.* In hoc deficit tibi prophetia, quæ Salomoni Regnum promittebat; & tu in politica ratione confisus decepisti Absalonem; & nescivisti ostendere dolum Chusai, oppositum consulentis.

Psal. 32. Job 12.

11. Ex Abimelech. Jud. 9.

Item tu consulis, genus Principis regnantis extinguendum esse novo Regnatori, exemplo Romuli, Agis, & Turcarum. Sed non ne idem fecit Abimelech filius spurius Gedeonis, occidens lxx. fratres; & tamen ipse per manus fœminæ extinctus est? Nemo ergo prosperatur ex Principibus tuis. Idem fecit Nero, & ipse propria periit manu. Idem Athalia, & eundem finem truculentum sortita est. Idem Ptolemæus gener Simonis Principis Judæorum. At quis finis ejus? Quid profuit Herodi cædes Innocentium, & filii proprii? hoc narrat Macrobius quoque, nedum Matthæus Evangelista, cui non credis.

12. Ex Nerone. 13. Ex Athalia. 14. Ex Ptolem. 15. Ex Herode.

Occurrit objectioni.

At si affers exemplum Jehu; prospice quòd ille sequutus est prophetiam Eliæ. Quapropter absque nutu Dei, jubentis hæc contra impios, consilium tuum impium est. Non ne melius Reges Galliæ, & Poloniæ, & Hispaniæ, & Germani Imperatores Austriaci, natos Regios servant, vel in alia Regna destinant, dant eis victum, honoresque: & benedicti sunt apud Deum, & homines? Aliud quoque Reges Chinarum, & Aethyopum remedium habēt in deportatione, minus crudele. Non ne etiam Cæsar per clementiam vicit Pompejum, armis superiorem? Et Scipio benignus crudelem Annibalem, quem tu Scipione sapientiorem, & fortiorem facis? Et quare? quia nihil sanctum, nihil pium, nulla fides erat in eo teste Livio.

Exem-

Exemplum Agricolarum, quo virgulta minora excidunt, ut majusculum excrescat magis, valeret, si, ut de eadem radice portiones nutrimenti virgulta connata, fixaque habent, sic filii Regii haberent Regni portionem independenter. Sed velut Barones sunt sub Rege, sic & auxiliarii fratres. Nec Deus Davidi, nec Natura Regibus Gentium hoc documentum dedit, sed servandi omnes, ita tamen, ut rebellio non facilè sequatur: quæ tamen non minus ab extraneis, quam à consaguineis oriri solet.

Tempus quidem deficiet, si narrare velim, quot arripuerint Tyrannidem Macchiavellistica arte, & corruerunt: nec profectò video unum ex eis ad posteros transmisisse Principatum.

Nunc aliud dogma ejus tangẽdum est. Asserit enim Religionem posse à Principe torqueri quocunque vult, exemplo Spurii Posthumii apud Samnites. Ego autem rogo, utrum contemptus Religionis palàm prosit dominatui? credo, negabit; nisi & populos in suam aliam novam Religionem trahat. Sine Religione enim, ut probatum est, non stabit uno die Civitas ulla, nec Regnum. Quis enim non videt, quòd si Papa spernat Religionem, deponitur? & Reges plurimos de solio dejectos ob hoc ipsum? At ipse intelligit clam fallendo populum; unde putat Sanctum Gregorium fuisse unum ex his: & omnes prophetas. Vel oportere novam Religionem condere, ut per ipsam stabiliatur Regnum, sicut fecit Mahomettes. Ego autem video oppositum omninò, nisi Deus novum aliquod pro tempore jubeat, & miraculis, & signis, & prophetia confirmet. Id autem in hoc libro docuimus, & Mahomettem promissum, ut Antichristum, & propter quid. At exempla apponere non gravemur. An politica Religionis torsio prosit, ut Macch. tuetur.

Primo, Julianus Imperator Apostata, dum Religionem oppugnat, & irridet Christum; occiditur in Perside. Secundo, Jeroboam dum novam instituit Religionem, ut retineret Regnum, ne reverteretur ad Roboam, à Prophetis increpatur, amittit filium, & successionem. Similiter Acab, Baasa, Manasses, Sedecias, & innumeros apud libros Josephi Hebræi legimus. Item temporibus nostris Dux Saxoniæ, Lutheranismum introducit; perdit Principatum, & seipsum. Item Rex Anglorum Henricus VIII. in successoribus perditur, & in se experitur infortunia quatuor uxorum adulterarum; quoniam ex divortio, contra Religionem facto, apostasiam molitus est. Item Joannes Leidensis, & Frater Dulcinus, seipsum cum populo pessumdedit. Et Reges quidam Gallorum de Valois spreta Religione, dum nunc Catholicis, nunc Ugonottis favent, extincti sunt. Balthassar Rex Babylonis, spreta Religione, eadem nocte occiditur, juxta verbum Danielis. Principes Germani post novam Religionem, à populis obedientiam vix exigunt; & Rustici bellum Principibus intulerunt, & Geneva defecit à Duce Sabaudiæ. Et quicunque contra Papam caput Religionis, olim surrexerunt, Principatum, & vitam amiserunt, ut Federici, Henrici, Manfredus, Conradinus, & tandem Constantinopolitanum Imperium propter schismata corruit. Veneti spreto Papa sub Julio II. corruerunt: ad ipsum redeuntes, Regnum, salutemque recuperarunt.

Exemplum 1. ex Juliano cõtra torquentes, & mutãtes Religionem.
2. Ex Jeroboam, & aliis Principibus Judæis.
3. Ex Duce Saxon. Ex Rege Anglor.
Ex Principibus Gallis.
Ex Rege Babyl.

Legimus è contra pios omnes diù, & benè regnasse: ut David, Salomonem, Ezechiam, Moysen, Constantinum, Carolum Magnum, Venetos perpetuos Ecclesiæ auxiliatores. Atque inter gentes ipsos quoque, qui solam speciem pietatis habuerunt, Augustum, Numam, Vespasianum, Adrianum; aliosque: quod & Macchiavellus fatetur. Dum imprimitur, Codici huic adde Ludovicum XIII. Regem Gallorum, adolescentulum contra omne consilium politicum hæreticos sui Regni Potentissimos, & Rupellam fortissimum nidum eorum, & refugium Rebellium, etiam

Argumenta ab oppositis.

etiam Catholicorum, zelo Religionis aggressum, victorem, & triumphatorem non magis de Hæreticismo quàm de Achitofellismo, Deo duce, revertentem. At è contra impios brevi, & malè, ut Jeroboam, Sedeciam, Sennacherib, Antiochum Epiphanem, Neronem, Domitianum, Commodum, Azzelinum, Julianum; & alios jam nominatos discipulos Macchiavelli. Quòd si contigit citò mori pios, eorum memoria in benedictione est; & mortui etiam dominantur, ut nunc Romæ Petrus, & Paulus, & Prophetæ ubique, sed impiorum maledicta coram Deo, & hominibus. Vide quæ diximus in corpore libri de hoc.

Resp. ad arg. Macchiavelli ex Romana politia fictum.

De Romanis mentitur, quod Religionem ludo vertebant: quin oppositum legimus: nihil absque Religionis jussu fecisse; & ipsa repugnante, omnia revocare consuevisse, etiam Consulum Creationem, & belli apparatum.

Quod autem de Posthumio, verum est; sed non poterat ille pacisci in perniciem Reip. Vel dicendum est, aliquos Consiliarios impios Religionem violasse: Vel non meruisse Samnites observantiam propter crudelitatem: Sed non ne idem Consul se tradidit ob juramenti Religionem Samnitibus occidendum? & Attilius, Carthaginensibus? Hoc reputavit stultitiam Macchiavellus, & violandam potius Religionem consuluisset. Ergo Romani non putarunt se violare Religionem, ita facientes: quod si errabant, ex errore non est trahendum argumentum.

Resp. ad aliud dogma Macchiavelli, de armandis credentibus.

Aliud impiissimum Dogma, quo Prophetas vituperat: eo quod nescierint armare credentes, & vincere; In hoc Antimacchiavellismo penitus evertimus, & docuimus, eos non dominandi causa, sed Dei jussu loquutos esse. Et pluribus demonstratum est. Item eos, qui armaverunt suos Macchiavellisticè, etiam vitam amisisse; ut Frater Dulcinus, & Joannes Leidensis; & non fecisse minimam partem eorum, quæ fecit Jeremias, & quicunque ex Prophetis: ostendimus, Moysen Cyro præstantiorem dominatu animorum, & diuturnitate, & amplitudine, & reverentia Imperii, contra id quod obloquebatur Macchiavellus: & distinximus dominari in animo, in corpore, & in fortunis, &c. Vide.

Ex facto Savonarolæ pravè per Macchia. interpretato.

Illud autem quod de Savonarola excogitavit, ridiculum est. Neque enim ullo pacto putandus est ille Religiosus Dominicanus, dominium Florentinorum ambivisse; quomodo enim Monachus regere illud posset, nisi dimisso habitu Monachali, & prædicando Religionem novam, seù hæresim? At si hanc, vel modicum innuisset, statim quam sibi adhibebant fidem, amisisset; cum vel perseverando in austeritate Religionis, etiam calumnias non effugerit, vel accusationes. Nolo enim hoc judicare. Præterea in morte sua ostendit grandem pœnitentiam, & sanctitatem, & scripsit super Psal. 31. & 50. ignitis verbis consolationem mortis. At fictus Macchiavellista vix cogitare, aut legere præ timore potuisset, quæ ille in fervore Spiritus, & Sapientia viva, dictavit. Et hæc quidem nihil sunt comparata his, quæ fecerunt Prophetæ, & Jesus Deus noster. Et quia de hoc disputatum est, ad locum suum lectorem remitto. Sed hinc indicium assumimus, quòd Macchiavellus nullam agnoverit Spiritus humani conditionem & qualitates; Ideoque quidquid in suo arbitratu falso concipiebat, ut dogma secretissimum scribebat.

Arg. ex Papatus regimine.

Fatetur quoque Macchiavellus, Papatum regi absque ratione *de statu* sua, & tamen tantam esse erga ipsum reuerentiam, quòd tutior sit, quam quicunque armatissimi Principatus. Hoc profectò debuisset illi persuadere, quòd nisi Dominus custodierit Civitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Ergo si nomen Dei tantum potest prædicatum à Prælatis, quos ille opinatur impios, & imperitos; quanto magis à Sanctis?

Arg. ex Prophetarũ potentia.

Non ne Elias, & Eliseus posuerunt, & deposuerunt Reges? & Papa Reges, & Impe-

Imperatores, & Respub. & mox condidit novos titulos, & extirpavit, & plantavit, sicut dictum est ad illum in Jeremia, & Petro? Quapropter addiscat primo scientias omnes, & deinde doceat artem vivendi, & regnandi. Quod si Theologos spernit, accedat ad Socratem, ad Platonem, & Pythagoram, ad Trismegistum, aliaque naturæ lumina; & deinde consulat Principibus quod rectum esse agnoverit; et, non quod opinatur, salubre esse Coquorum more.

Ex defectu scientiæ in pseudopol.

Non ne Regnum Hispaniarum semper crevit, ex quo pugnarunt contra Mauros, & zelo Ecclesiæ Dei imbuti sunt: cætera verò Regna Christiana passim succubuerunt, quoniam contra invicem spreta Religione pugnabant? Quod si fingunt Hispani (ut ais) religiositatem, hoc magnum est, quod etiam Religio ficta plus potest quam impietas manifesta. Quanto magis ergo vbi vera existit? Carolus Magnus pro Ecclesia certando adversus Saracenos, erexit novum Imperium: Constantinopolitanus vero scismaticus corruit. Quapropter revertimini ad cor: & ad concordiam Principes Christiani; & relicto Macchiavello, hoc est, prudentia contraria Religioni, consulite Evangelium: & ego auguror vobis de Evangelio, quòd possideatis terram. Quid si etiam Monarchiam uniuersalem sub fælicitate sæculi aurei, qualem in Prophetalibus descripsi, & in libro hoc?

Arg. ex Hispanorum pietate.

Arg. ex Carolo Magno.

Tandem quæro: utrum sicuti regnandi gratia licet Macchiavellistis Religionis simulatio, & perjurium, & divinæ legis prævaricatio, liceat etiam pro bonis aliis, ut pro fama, divitiis, prandio, vindicta, injuria, pro libidine explenda? si enim pro his quoque licent illa: tunc pater non potest habitare cum filiis, neque fratres cum sororibus, neque discipuli cum magistro, neque homo cum homine contractare, sine dolo, & statim ruit commercium humanum, & Resp. & amicitia.

Regulæ Macchiavelli tollunt etiam familias & amicitias ne dum Civitates, Regna, & commercia.

Si autem non licent, ergo neque regnandi causa. Nam sicuti Cæsari Romam subjugare pessimum omninò est facinus, ita Agasoni subripere arcam plenam preciosis vestibus, & manticulario marsupium; & Coquo oleum, & sal, & carnem heri; & sartori ulnam panni &c. Ergo faciamus omnes quod pessimum est, Ergo filius toxico tollat patrem, ut citò hæreditatem adeat; & frater fratres, ut possideat solus; & sororem germanam constupret, & quodlibet liceat. Numquid constabit amplius Respublica? minimè. Ergo Religio ipsam sustinet? maximè. Ergo Macchiavellus docens artem regnandi, docet artem ruendi. Quid enim est Princeps absque Populi colligatione? Sed ipse concedit hæc solis Principibus; Proh scelus belluinum: non ne tu doces quoscunque ad Principatum ascendere per quascunque artes? Nam & Agatoclem quia captivavit sibi milites passus turpia, & prævaluit audacia inde arrepta, & pervenit ad Regnum, tu collaudas: & similiter Oliverottum, & Castruccium vilissimo loco natos ascendisse per scelera sapienter, doces, ad summum. Ergò omnibus concedis omnia. At si non concedis, cur ista scribis, unde omnes discant malefacere? parum tibi videbatur naturæ pronitas ad malum, nisi & artem docuisses?

Et in hoc ignorantissimus appares. Si enim Respublica non potest stare absque Religione; Ergo natura hominis illam appetit: sicut politia, & Rationalitas, non ergo est supperaddita astutia. Item, ut per historias multas, & rationem ostendimus in politicis, omnis Principatus, & Respub. & secta, & lex, in quibus eò devenitur, ut homines non credant Deum esse, vel providentiam erga nos, aut animæ Immortalitatem; aut hominem habere liberum arbitrium; necessariò patitur mutationem & ruinam, ut Hebraica, quando habuit Sadduceos, & sectæ Philosopho-

Argumenta evidenter convincentia.

losophorum,quando pepereunt Epicureos; & Gentilismus,quando sine Deo cæpit esse; & Japonis Monarchia, quando Immotalitas Animæ explosa est, &c. Quoniam hæ opiniones faciunt Principes Tyrannos, & Populos seditiosos necessariò. Ergo politica Macchiavelli quæ solam licentiam arbitrii ex his relinquit, nullo pacto stare potest. Et mirum, quomodo non videt [Principes subito fieri Tyrannos, & per vim regnare: violentum autem nullum durabile. Et ipse scelestus dicit, Principem timeri potius quam amari, expedire. In quo vel comicus Poeta, nedum. Philosophia, & Theologia condemnat eum. *Malo coactus, qui suum officium facit, dum id rescitum iri credit, tantisper cavet. si sperat fore clam, rursus ad ingenium redit*, hæc Terentius.

Quod si Tyrannidem Turcicam introducere cupit, in qua solus Rex est Reip. finis, licet fingatur Deus: profecto qui hoc laudat, omnes homines mancipia erroris, & Tyrannidis, & Hypocrisis facit: mereturque sub tali Regno vivere, in quo nec res, nec filii, nec honos, nec ipse sui est. Præterea Macchiavellus ipsemet docet in prima clade ruere hujusmodi dominatum, quoniam viribus subditorum, & benevolis caret animis. Nec parvos Principatus posse ejusmodi subsistere, nisi Monarchias magnas, in qua subditi armis privati effeminentur: armati autem sint Regis tantum satellites. De hoc vide Politicam nostram.

Arg. ex altera ignorantia scientiarum.

Item Macchiavellus videtur Cosmographiæ & moralis penitus ignarus. Non enim omnis principandi modus omni convenit Nationi; sed Borealibus, Respublica & Anarchia; quoniam sanguine, & spiritu multo abundant vix corregibili, frigore colligente ipsorum vires Meridionalibus Tyrannis; quoniam tenui & fuliginoso spiritu donati sunt: itaque sunt timidi, viles, & dolosi, & facilè ferunt dominatum, & crudelitatem, ut probavimus in Physicis. In mediis vero Regionibus Resp. convenit, ut Græcis, Italisque, propter mistam naturam. Item oportet solum, & Cælum spectare, & Sidera, & mores, ut scias quomodo, & ubi quem dominandi modum instituas. Hoc autem indiget Astrologia, & Physica experientia. Ergo ubique Tyrannidem fundans Macchiavellus, imperitus est; neque enim artes eædem omnibus congruunt.

Idem docet S. Tho. opusc. 20.

Politica Macchiavellistica est servilis modicitatis & astutiæ, non prudentiæ magnanimæ &c.

Docet Macchiavellus latrocinari palmum unum telluris; & tutamen ejus per dolos serviles; nec causas spectat omnes, ut enim probavimus in Metaphys. tota rerum universitas & Cælum & Terram & secundæ causæ, concurrunt ad effectus omnes, præsertim magnos per Necessitatem, Fatum, & Harmoniam; & qui eos ignorat, male fundat, & perperam ædificat: Nisi Sapientiæ Divinæ se committat.

Fatū dicitur à fante Deo.

Arg. ex Christi Sapientia & hujus artis Macchiavelli, sibi notæ, reprobatione.

Sciendum est tandem, quod Macchiavellus utitur prudentia carnis, quæ belluina est, & terrena sapit. Et Christus reprehendit Petrum quando dicebat ei, *Ne rediret in Judæam; quoniam ibi passurus erat*: & ait, *Vade retro Satanas, non enim quæ Dei sunt scis, sed quæ sunt hominum &c.* hæc est ratio humana carnalis Satanica Macchiavellica, quam Macchiavellus putat Christum ignorasse; sciat nunc à Ghristo reprobatam esse, quoniam spectat causas particulares, & non omnes; Christus autem Theologiam, & supranaturalem spectabat; & quod toti Mundo utile erat; & sibi gloria erat æterna: & non tuitionem vitæ trium dierum. Macchiavellus inspicit quod potest facere homo, secundum se. Christus secundum se, & secundum omnes causas à Deo ordinatas. Macchiavellus est porcus, & pecus, qui decernit cras edere & lavari, & nescit quod pastor aliud de illo disposuerit; Christus autem pastorem spectat, & pecora, & causas, & concausas præsentium & futurorum.

Præterea probatum est in Politicis, culmen imprudentiarum esse in eo, qui putat

tat prudentiam humanam ad acquirenda, & conseruandaque imperia sibi sufficientem esse: cum quotidiè experiamur, nos non solùm aliorum hominum auxilio, sed etiam Cæli, & Terræ, & Aeris, & Aquarum, & Solis, & Lunæ, & Creatoris, & Gubernatoris rerum ope indigere; una enim pluvia dissipat consilia Gentium, & Principum, & unus pulex somnum auferens Assuero, mutationem non aulicorum modo, sed totius Regni peperit. Quapropter Socrates, *Prophetia opus habere Rempublicam*, dixit. *Cogitationes enim mortalium timidæ, & incertæ providentiæ nostræ* teste Salomone; qui & addidit, *Cum defecerit prophetia, dissipabitur populus*. Propterea scientias, & divinas, & humanas habemus, legesque, ut intelligamus, Prudentiam Principis non gubernare per se solam, neque Principem esse Reipublicæ finem, & optimum: quippe qui non beare, at destruere Rempublicam sine Deo potest: sed Deum nostri beatificatione consequendum. Achitofel autem tanquam si Princeps esset à se ipso, & Respublica propter ipsum, vel interpretatiuè, fatetur, nec legibus divinis neque virtute, neque Deo Principem indigere: quo nihil ineptius, stultiusque, perniciosiusque.

Ester. 6.
In phed.
Sap. 9.

Prudentia humana etiam Apostolus usus est in Concilio Pharisæorum, & Sadduceorum, & dissipavit eos; & Daniel occidendo Draconem. Sed consideratur dupliciter, vno modo ut supposita prudentiæ divinæ, alio modo ut opposita; primo modo licet uti ipsa, & proficit; secundo non licet; nam nocet tibi in te, vel in tuis, ut exactè probatum est. Quapropter Macchiavelli artes suppositas legi Dei, laudo; non autem oppositas.

Act. 23.
Dan. 14.

Tandem ipse ponit Summum Bonum in dominando, ego probavi esse in hoc infælicitatem, & laborem si facis quod te decet: at si non facis, annihilationem tui, & continuam afflictionem, ut patuit in cap. 17. hujus libri, & in præcedentibus.

Et quicumque Deum causam peccati faciunt, ii faciunt Deum proditorem, Tyrannum, Macchiavellisticum; qui jubet benefacere, quod non possumus, & cogit malefacere, ut habeat occasionem nos torquendi, & de pœnis Inferni ridendi, & lætandi. Tales sunt Calvinus, & Lutherus, & Mahomettus. Quorum cætus oportet dissolui, ubi primum populi hoc intellexerint, sicut docui in Panegyrico ad Italos Principes. Veh nobis, si astutis Italis hæc unquam concedetur opinio, ut simplicibus Borealibus; subitò enim Principatus, & Respublica corruent, & dissolventur; excusantes scelera Fato, & tribuentes Deo: omniaque ad libitum operantes. Has radices impietatis in Metaphys. convulsimus.

RESPONSIO AD DEFENSOREM Macchiavelli.

CAP. XIX.

VRREXIT quidam Achitofellis admirator, ex Evangelio perperam contra Patres omnes accersiens, contraque leges omnes, defensionem. Quoniam Christus laudavit villicum iniquitatis, quia pro se prudenter egisset; quamvis contra Dominum, bona illius debitoribus, sibi ex hoc subventuris, iniuste largiendo. Sed non advertit Defensor, quòd Diabolus, & tyranni omnes eadem prudentia usi sunt, laudata quidem non simpliciter, & veraciter.

Luc. 16.

Sed vel in ordine ad consequendum, quod malè desiderat: veluti si quis laudaret Zingarum, non ut bonum, sed ut bonum furem, (sicut Arist. in 5. Metaph. notat in verbo Bonum) quòd subtiliter, artificiose ex boni viri loculis pecuniam subripuisset; aut quòd ita prudenter adulterium patraverit, ut à marito non deprehendatur. Non enim potest reperiri malum sine bono, aut non in bono, alioquin duo essent Dii, bonus, & malus, uti Dionys. probat. Similiter in 2. Reg. 17. dicitur. quòd Absalon, Chusai astu deceptus, reliquit utile consilium Achitophellis &c. Utile quidem, & bonum sibi erat secundum quid erga optatum scelus; sed simpliciter valde malum, quo vitam Patri & Regnum Filius eripiebat malus. Quid? ergo ne boni erimus homines aut boni politici, quia utiliter occidimus insontes, insidiamur, fornicamur, aliena invadimus? minimè gentium. Ergo vel modum furandi, ut bonum furi, non ex suo genere, sed ex industria furantis (non enim reperitur malum, nisi in aliquo bono, teste D. Thom. ex Dionys.) Dominus laudavit: non latrocinia villici per se mala, quæ nec facienda voluit, sed punienda secundum omnes leges statuit.

Defensor.

Vel quia postquam facta sunt, in bonum pro se illa convertit, uti Sanctus Hieronymus exponit. Alioquin Christus hoc verbo totum Evangelium, & legem condemnavisset, quasi omnis lex & divina, & naturalis, & humana, dolosa esset, quoniam ea prohibet, quæ vtilia nobis Macchiavellistico more comperiuntur.

Ex male acquisitis Zaccheus non laudatur, sed ex bene dispensatis: propterea Alexand. III. pauperibus tribuit, quæ quis possidet aliena, nec Domino, ignorato, vel per mortem sublato, reddi possent. *Facite vobis amicos de Mammona iniquitatis: ut cum defeceritis* (per mortem) *recipiant vos pauperes in æterna tabernacula* (Cæli:) Sic Deus mala quæ non facit, vertit in bonum, quod facit. Non ergo docet malum facere, sed factum minuere, & in bonum vertere.

ARGUMENTA ADMIRATORIS contra Reprehensores Macchiavellismi.

INstat Admirator, quòd qui Macchiavellum incusant, sunt Logicæ ignari: atque Politicæ: alienum, & falsum capessentes.

1. Logicæ

I. Logicæ quidem; quoniam ex extraneis argumentantur,& transiliunt de genere Politico in genus Theologicum, aut morale: dum volunt Macchiavellum debuisse præcepta dare Principi, quæ ad saluandam animam, non ad salvandum statum, conducunt. Imò sepè volentes esse pii, peccaverunt in Politicam & corruerunt, vt Sanctus Rex Josias, & Sanctus Ludouicus IX. Francorum Rex.

Primum arg. contra Accusatores Macchiavelli est, quoniam ignorant Locam.

II. Politicæ verò: quoniam contra Politicam loquuntur Artem. Non enim Politici est unam modò optimam Reip. formam describere, sicut fecit Plato; sed omnes etiam mediocres, & malas, ac proinde quæ præcepta & artes requiruntur ad cuiusque tuitionem. Nec enim Politicus dicit nisi generatim formas alias esse malas, ut Oligarchiam, & Tyramnidem, & Democratiam. Deinde verò debet præcipere modos, quibus quælibet servatur, & quæ mala & quæ bona.

Secundum, quoniã ignorant politicam.

Quia autem optimæ Reipub. status non dum visus est in Mundo, nec videri potest; propterea prudenter Macchiavellus, quomodo servantur quæ sunt malæ Resp. & Principatus mirificè docuit. Non ergo erravit, nisi præcepta congruentia non dedisset. Non congruit Tyramno juramentum servare, neque honorare virtuosos, & potentes, & sanctos viros, & consanguineos; sed occidere; ut ipse jubet. Neque congruit justum esse, ac veracem; sed talem se ostendere ad decipiendas plebes. Et hoc rectè executus est Macchiav. Alibi dicit, quod narrativè docet Artes Tyranni: alibi, ex hypo~~stasi~~ *thesi*

Probat autem hoc auctoritate Arist. in 5. Polit. c. 9. & D.Thomæ ibidem lect. 7. ubi Oligarchas docent simulare, & pejerare, si debent servari. Similiter in c. 11. Arist. & D.Thomas lect. 11. docent tyrannum debere interficere potentes, sapientes, Magnanimos, spoliare divitiis subditos, per vectigalia, & exactiones multas: Bella, & dissidia inter eos serere. Pœnas inferre quasi paternaliter, & adolescentibus libidinosè uti, non quasi contumeliæ, sed quasi Amoris studio. Et ostendere se excellentem in aliqua virtute; vel simulare illam. Item se alienum esse à corporalibus delectationibus &c. ne sit contemptibilis.

Confirmatio, ex auctoritate Arist.& D. Thomæ.

Quas ob res non contra artem, nec contra prudentiam faciunt, qui docent Religionem in secretò contemnere, & simulare pietatem; & facere quidquid prodest ad statum acquirendum vel conservandum. Sunt autem contra artem & prudentiam, qui reprehendunt in hoc Macchiavellum: Igitur & si sit salutare præceptum docere Principem, ut sit verè pius, & peccata expiet usu sacramentorum, quo Deus prosperet statum ejus: Hoc tamen, ait, est à Politica schola alienum. quoniam qui usi sunt tam bonis consiliis, statum amiserũt plerumque & vitam &c.

Conclusionis cõfirmatio.

Igitur accusantes Macchiavellum sunt inertes, quoniam tractant de probitate Principis. Et ne malefaciat: quod est alienum ab arte.

Conclusio.

III. Item falsi crimine peccant.

Tertium, quoniam fallunt in politicam

Primò, Qvoniam docent, quæ mutant statum Tyranni in bonum principatum, vel in statum privati Civis; non quæ servant in Tyrannide.

Secundò, Si virtutem, vel virtutis illius opinionem docet, quæ obest. Ut esse clementem & pium aliquando obest: & non esse non nocet; sed aliquando non haberi pius. Quapropter Principi solum, ut appareat virtuosus, præcipiet. Nam aliquando virtus nocet statui, aliquando vitium: Propterea crudelis & avarus videri nil timeat. Non enim virtus, nec vitium nocent, aut juvant, sed opinio, quam de illis habet populus. Igitur si præcipit politicus crudelitatem, & avaritiam, ubi prodest, non peccat in politicam; & qui non jubet, peccat.

Hic contraria jubet defensor: cælare vitium. Et non timere videri vitiosum.

Tertiò, Falsus est etiam Politicus, si juris, & æqui, & fidei servandæ Religione statum conservari doceat; cum hoc esse falsissimum experientia quotidiana te-

ſtatūr ; & à ducentis annis ſcimus Principes vi, dolo, fide violata, acquirēre, & ſervare Dominium.

Tria ſunt ſervanda politico præcipienti pro Tyramnide.

I. Hoc ſolum obſervet Politicus, nè laudet Tyramnidis, & Oligarchiæ formas, & artes, ſed loquatur ex hypotheſi, videlicet,ſi eſt retinenda, ita faciendum.

II. Item nè ſit lubrica oratio ,unde quis putare poſsit te laudare vitia & formas Reipub. malas.

Occurrit objectioni.

III. Sed ſi lector impingit ut ita credat de te, non eſt timendum, quoniam etiam ex S. Pauli verbis occaſionem errandi accepere, teſte S.Petro ; ſic ex dictis Macchiavelli quidam errant.

IV. Et alibi : vituperare Tyramnidem ſpectat ad Ethicam ; ad Politicum verò ſervare.

V. Juvamento populis eſt Politicus, docens Tyramnum Intenſionem Tyramnidis, vel Remiſſionem per impudentiam vitiorum, vel per ſimulatas virtutes. Hoc enim mitigat mala. Illud palam facit fraudes, & dolos, & ſævitias, quibus indigent Tyramni : quæ tamen eis non proſunt ; populis verò proſunt, ut deterriti fugiant ab ejūs ditione, Regnoque. Sic fecit Macchiav.

RESPONSIO.

Argumētis ſumptis ex 1.poſt.Ariſt & 1. Metapg. & 2. phyſ. probatur bonus Artifex qui cōtra Macchiav. præcepta præcipit Principi Religionem & probitatem.

SED contra ipſe probabo, quod nec tranſcendit de genere in genus politicus ille, qui Principem docet eſſe bonum, ut principetur; nec unquam nocet: nec extra limites ſciētiæ it, qui in una ſcientia aliis connexis utitur : dū non ex propoſito,ſed ex cōnexo. Ergo prima Propoſitio eſt imperiti valde ; vel alienum volentis ſcelus zelo methodi ſcientiarū,& artium, tegere. Tranſcendere enim de genere in genus apud Logicos eſt de unius objecto ſcientiæ in alterius ſcientiæ,non ſubalternantis nec ſubalternatæ, tranſilire,vel docendo,vel probando. Ut cum Aſtronomus tractando de XII. Signis Zodiaci,tractaret ſimul de Apoſtolis XII. & Mathem. tractans de Triangulo, diceret de Trinitate perſonarum in Diuinis. Vel ſi probaret æquilaterum eſſe hunc triangulum, quoniam in Diuinis tres perſonæ ſunt æquales : & Terram eſſe rotundam,quoniam Deus non habet nec principium nec finem. At quando ſubalternata à ſubalternante principia ſumit, ut Medicina à Phyſiologia, vel à ſcientia communi omnibus ſcientiis, qualis eſt Logica, & Metaphyſ. vel à ſcientia communi cum illa, quam tractas, qualis eſt Mathematica artibus de Numeris, de Ponderibus, de Menſuris, & hiſtoriograpia phyſicis politicis, Theologis: neutiquam peccat : ut ſi probet terram eſſe rotundam in Phyſ. quoniam omnes partes æquè tendunt ad centrum, & contrario à cælo æquè recedunt omnes ; unde lineæ omnes à centro ad circumferentiam ſunt æquales ; & ſtellæ quæ apparent in Jeruſalem non apparent ſimul in Italia, ſed poſtea : & quæ ultra æquatorem, nunquam.Cum ergo Politica dependeat ab Ethica tanquam à ſubalternante : ex eo enim quòd bene ſe ipſum quis regere ſcit per Ethicam, bene & alios per Politicam novit : lex enim eſt virtus publica, ſicut virtus eſt lex privata : non indocte nec contra artem politicus docebit moraliter bonum eſſe Principem, ſicut omnes fecere Politici, & ipſe Ariſt. cui inhæret. Et Geometra utitur Arithmetica, & Arithmeticus Geometria, ex annexo : & utriſque utitur Coſmographia ex ſubalternatione. Præterea cum ſcientia finis, præſtituat agendi modum iis, quæ ſunt ad finem. Finis autem Reipub. ut probat Plato, eſt cultus Dei ſummi Boni, à quo Reip. fælicitas habetur, & ſperatur : Theologiæ autem objectum eſt Deus : neutiquam præter artem aberrabit,qui principatum & Remp. inſtituit in ordine ad Deum. Quamobrem non impius modo Macchiav. qui timorem

morem Dei, & Religionis aufert de cordibus Principum Tyramnorum. Sed etiam iners, indoctusque veræ Politicæ finisque illius, ut in præcedenti probatum est capitulo.

Præterea teste Arist. & D. Thom. primo Ethic. Prudentia *est recta ratio agibilium*, Ars vero *recta ratio factibilium*. At Macchiavelli Ars non est recta, sed obliqua, non enim ad fælicitatem Reipub. & ad Deum spectat, sed ad libidinem principantium, & ruinam. Ergo non est Ars, neque prudentia politica, sed astutia scelerosa. Quod probatur etiam autoritate Admiratoris sui, dicentis, quod *Tyramni absque studio literarum, fecere plura scelera artificiosa ad status acquisitionem, & conservationem, quam quæ ab Arist. & Macchiavello traduntur.* Ergo non datur Ars de his, sed peritia, malitiaque. Similiter Joan. Chrysost. in lib. de Sacerdot. Artem omnem mereri hoc nomen, si utilis est Reip. & privatæ. Sed præcepta Macchiavelli sunt inutilia, noxiaque Reip. ut fatetur: sunt & Tyramno; quippe qui per ea perditum it animam, & statum, ut supra probatum est pluribus exemplis rationibusque, & Plato mirificè docuit in dialogo 9. de Repub. ergo &c. Similiter Arist. dixit. *Malum se ipsum perdit: & si integrum fuerit, intollerabile evadit*. Ergo cum sit mala ista sua Politica pernitiosaque, Ars non est, nec conservationem mali docere potest ex arte. Nulli præterea arti veræ, nec scientiæ contradicit Theologia, & Ethica, ut patet ex Concilio Later. quod non considerat iste Macchiavelli Admirator, dum vult Politicæ contrariam esse.

2. Item ex eo quod Macchiavelli præcepta non sunt ex prndentia neque ex Arte.

Confirmatio ex pedia defensoris.

Item ex S. Chrys. doctrina.

Præterea Arist. docuit Principem non modo bonum Civem, sed bonum hominem esse debere, legemque animatam: subditis vero sufficere esse bonos Ciues. Sed Macchiav. eum docet scelestum fieri Civem & hominem, perjurum, pesecutorem optimorum. Ergo contra præcepta Arist. à quo tu defensionem accersis, incedit. In Politica autem Christiana & Principem, & Cives esse bonos homines, præcipitur, ut supra &c. Ergo &c.

3. ex Arist. doctrina.

Cum verò ait, non valere probitatem ad salvandum statum, sed ad salvandam animam: & propter hujus rei ignorantiam periisse Josiam, & Lodovicum, Reges sanctos: non modo contra Pietatem contraque naturam loquitur, quæ per virtutem, non per vitium, omnia salvat, & se Macchiavello adhærere declarat; qui Prophetas, & Savonarolam indoctos politicæ facit, quia nescierunt armare suos credentes: sed etiam contra Macchiav. qui fatetur contra propria etiam dogmata, in hist. in Principe, & in serm. ad T. Liuium, Principes bonos diutius, & fælicius conservasse & propagasse statum, ut David, Ezec. Augustus, Adrianus, Constantinus, Carolus Magnus &c. quam pravos, qualis Nero, Commodus, Maximinus, Azzellinus &c. ut supra probatum est. Nec verum est, quod per ignorantiam Politicæ, partam ex Religione Josias cecidit (verum enim vero non contradicit, nec scientia scientiæ, ut dicitur in Concil. Lat. sub Julio II. sess. 8.) sed quoniam non obediens verbis Domini ex ore Necao Pharaonis, contra Religionem potius, quam contra Politicam Artem, Pharaonem insectarus est (ut dicitur Paral. 35.) ex imperitia, & obstinatione. Clem. autem Alex. 1. Strom. 11. ait, *Josias, cum non audiisset Jeremiam prophetam, interemptus est à Nechao &c.* Nec enim quia demolitus est Idola, instauravit fœdus cum Deo, Phasem celebravit, & abstulit effeminatos &c. propterea non fuit bonus Politicus, ut vult inferre Admirator: imò ex hoc fælix Rex fuit, ut supra probatum est. Similiter nec S. Lud. propter Religionis observantiam fuit malus Politicus, ut dicit Autor. Sed cum multa bona in Palestina fecisset, & victor factus, victus est, non Religionis causa, sed infortunio, ad sui probationem per Deum immisso. Tamen Bella, quæ gessit in Gallia contra

Probitas valit ad conservandum Imperium.

tra

tra Rebelles, Justitiæ tribunalia, opera misericordiæ, liberatio Christianismi, Tunetis obsessio, quæ cum victoria perfecta post suam mortem à suo Fratre fuit, sunt Boni Politici artem redolentes & præcipiuntur ab Arist. & D. Thoma & cunctis artificibus. At quis vidit Macchiavellistas melius prosperari? Lege Historias, de Valētino, Oliverotto, Castruccio, Absalone, & aliis ejus discipulis, in c. præced.

Item ex autor. Concil. Lat. & decreto Philosophorum.

Miror quomodo iste Autor contra Concilii Patrum decreta tam impiè exempla producit aduersus Religionem, quasi Politicæ contrariam, aut extraneam, cum sit reuerà Anima Politicæ: nec sine illa institui aut retineri Politica potest ulla, tunc enim est cadaver. Et non solum Sacri Concilii dogma est, quòd verum vero, & scientia scientiæ non contradicit: sed omnium Philosophorum: ipse tamen nil veretur contrariam Arti Politicæ dicere Theologiam, & Ethicam, ut Principibus exosæ fiant.

Ex eo quod Religio est Anima politicæ.

Præterea cum Anima regat corpus, arma, & fortunas, non nè oportet prius animam instituere; quæ ipsorum est Agens, & finis: animæ autem Deus? ergo non ex arte, ipse contrarium faciens, loquitur Macchiav. nec ejus Admirator: Sed ex peritia astutorum, & nebulonum. Propterea Artis, (inquam) est docere, quo animo debet esse Politicus Princeps; Tyrannusque debet imitari eum, si debet ipse servari. Et Resp. esse viva, non cadaver.

Ex Encyclopedia.

Præterea nescit Enclyclopediam; per quam omnis sciētia scientiæ usui est omni. Multo autem magis quæ generalis est, & quæ contermina: ut Ethica Politiæ & Oeconomiæ. Item quæ imperat, utitur ancillis: At secundum D. Thom. 6. Eth. & p. lect. 2. Politica imperat Ethicæ, & Oeconomiæ. Ergo utitur illis. Ergo ex Arte non contra Artem. Sicuti navifactiva, utitur dolativa, & cæsiva lignorum &c. Iste homo non vult scientiarum mutuum usum, ut possit defendere Macchiav. laudantem Tyrannidem; & perfidiam, & impietatem in Principe, ut in cap. 18. ostendimus.

Ex ignorantia Macchiav. probatur defensionis falsitas.

Præterea nec Macchiav. hanc Dialecticæ sciebat subtilitatem, cum nullis scientiis, nisi praxi politiæ, operam dederit. Quapropter non ex ratione Methodi, sed ex malitia præcepta dedit impia. Ergo non piè etiam defenditur: undique lacerato quoque tegitur pallio.

Plato nihil attinens ad politicam omisit, & plura dixit quam Arist. etiam de Tyrannide, nedum de cæteris in 24. libris Arist. autem 8. solū cōdidit, furatus meliora ab illo.

Ad secundum, Revera, Politici est, omnes Reipub. formas describere. At falsò accusatur Plato (non lectus, vel non intellectus) quasi non descripserit omnes: cum in suis decem dialogis de Justo omnes formas percurrerit. Et mutationes aliarum in alias; Et de Tyrannide differuerit longe plura, quàm Arist. Unam autem probaverit Rempub. optimam, sicut fecit etiam Arist. Imò quidquid boni Arist. dicit, ab illis 10. libris accipit, & à 12. de legibus, & à Minoe de Legislatura, & à Civili, de Regno. Divisit etiam Plato in lib. de Just. tres status, Principis, Paucorum Bonorum, & Omnium: idest Monarchiam, Aristocratiam, & Politiam. Quarum degenerationes docuit esse, Tyrannidem, Oligarchiam, & Democratiam. Et quomodo altera in alteram mutantur Politicè; & quomodo ex viribus numerorum. At & quantum per se præstet optima Resp. Platonis supram optimam Arist. alibi monstratum est rationibus, & S. Patrum, & Philosophorum testimonio. Sed quoniam Arist. Macchiavellizat, concedendo abusum mulierum, & puerorum; & fetuum cædem non sanorum jubendo: & Religionis impuræ gratia, priapi & nefandarum imaginum retinendo picturam: & Sacerdotium vulgando (quasi esset non Dei cultus gratia, sed humanæ quietis) Militibus veteranis, sanguine, & violentia plenis, attribuit. Et omnes artifices, & agricolas, extra Rempub. quasi incapaces fælicitatis, servos esse vult, cum Macchiavello do-

cente Tyrannidem; Propterea videtur admiratori Macchiavelli melior quam divinus Plato; quem tamen omnes Theologi meliorem fecerunt. Ut Chryf. Auguft. Ambr. Juft. Bafil. Greg. tres, & ipfe D. Thom. in opuf. de Regim. Princip. lib. 4. c. 4. & 3. pol. & 1. Met. & alibi.

Præterea fallaciter infert, quod Politicus docere habet tyrannidis confervationem quà tyrannis eft. Si quidem, ut fic, res mala eft; malaque politia: igitur non confervabilis. (Malum enim feipfum perdit) nec ab arte; quæ eft recta ratio factibilium; nec à providentia quæ eft recta ratio agibilium; fed præter hæc omnia. Igitur non eft Politicæ Artis præcipere de tyrannide confervanda: ficut non eft Medicæ, de lue Venerea confervanda; & de acquirenda, vel confervanda pefte, aut fiftula, præcipere; fed de fanandis. Propterea cum tyrannides fint peftes Principatus, de illis retinendis, aut augendis, nulla datur ars, fed diabolica aftutia. Datur autem de fanandis, & meliorandis ratione fubjecti, non obiecti. Dixit enim Aug. injufta dominia effe magna latrocinia. Doceamus ergo nos Politici, latrocinari, pejerare, abuti pecuniis, & uxoribus alienis, occidere fapientes, potentes, bonosque, ut fimus intra artem Macchiavelli admirabilem in fuo admiratore. PROH DOLOR. Hæc quidem Politico dicenda funt qualiter fiant, cum deteftatione facientis, & factorum: ut dixit Cato Cenforinus, quando in Senatu Romano audivit Carneadem difputantem contra Juftitiam prò Tyrannide: & pronofticatus eft, non diù duraturam Remp. Romanam, in qua adolefcentes tam libenter audiebant illas Macchiavellifticas rationes. Et eventus fubitò id oftendit in Mario, Sylla, Cæfare, Pompejo, aliisque Reip. exitialibus. Nos autem in Rep. Chriftiana id non advertemus? At Macchiav. docet, jubetque fieri, ut bonà fimpliciter Principi, non, ut fecundum quid, ad principandum fic. Multoque minus folum narratiuè. Lege, qui non credis, in Princ. 7. Laudata fcelera Valentini prò adipifcenda Tyrannide, tanquam virtutes.

Tyrannidis adipifcendæ, & confervãdæ per fe non datur ars: fed peritia, & aftus. At deftruendæ, & meliorandæ datur ars.

Cum verò hoc probat autoritate Arift. & S.Thomæ, longè perniciofus aberrat. Non enim ifti docent artem confervandi tyrannidem, fed fanandi, vel propè fanitatem reducendi, etiam ex fuppofitione, fi debet retineri, nè dum abfolutè. Neque in 5. polit. c. 9. & 11. docent, quod acquirenda, & augenda fit tyrannis, fed quod ubi ex corruptela aliarum formarum politicarum quocunque modo (nam multos modos narrant) contigerit, mitiganda eft, ut durare poffit ipfa, mala per mifturam boni. Siquidem ajunt, quòd malum non poteft fervari, neque vitium; igitur non eft (aiunt) tollenda religio, & virtus, & probitas, & amor populorum; fed fi non ineft, funt faltem fimulanda: quoniam faltem fimulacrum, & umbra virtutis tutatur Statum. Ergo Oligarchis non eft (ait) jurandum (ut faciunt ftulti Politici) quòd contra plebem fint operaturi, fed contrarium. Quod fcilicet fint plebi benefacturi, quamvis hoc non intendant: & pro eis non fit. Illud enim eft fine judicio, & juftitia, & fine veritate, licet fit cum veracitate: & hoc cum judicio, & juftitia, & veritate, fed fine veracitate tantùm. Ergo conceditur, ut minus malum tyranno. Utrumque tamen eft perjurium, ut docet S.Thom. 2.2. q. de Relig. 90. & 98. Neque oftendendum, quod adolefcentibus funt abufuri per contumeliam, fed fimulent ex amore; neque fpoliandi divitiis populi, & vita fapientes, quafi per odium, & iram, fed quafi machinati fuerint contra libertatem, aut majeftatem, aut propter indigentiam Reip. Igitur D. Thom. & Arift. docent fine amore fuorum, & fine virtute, aut virtutis, & amoris fimulacro, non poffe Tyrannum vivere. Item ideo verè beneficum effe oportere, & amicos conciliare, præftantiores, non occidere, & populum favoribus mulcere; aliaque multa, ut in

Falsò allegatum fuiffe Ariftot. & D. Thom. pro Macchiav. & pro fuis.

Nec D. Thom. nec Arift. docent tyrannidis mala ex arte. Sed folum narrant, & ad bonum ex arte producũt, diminuendo ejus fcelera, vel tegendo ne lædant.

cap. allegatis palam eſt. Ut mirum ſit, qui ex flore venenum araneus animus exugit. Unde concludit Ariſt. poſtquam tam bona præcepta Tyranno dedit. *Ex his enim neceſſe eſt dominationem pulcriorem, optabilioremque; quoniam melioribus impe-rat, & non abjectis, nec, &c. & longiorem, & durabiliorem, &c.* & probat exemp. cujuſdam Regis Laced. qui ſic minuebat ſuæ robur tyrannidis, ut diuturniorem faceret.

Præterea in cap. 11. Ut *enim* (ait) *corruptio Regni eſt deducere Regnum ad tyrannidem: ita tyrannidis conſervatio eſt ad Regiam gubernationem magis eam referre.* Idem D. Tho. ibi, & in lib. de Regim. Princ. & lib. de Eruditione Principum.

Cum autem admirator ait, non poſſe reperiri Rempub. bonam, ideò danda eſſe præcepta pro Tyrannicis; longè magis peccat. Non enim quia non habemus bonum poema, & orationem optimam, dabit Horat. & Cicero, præcepta de malis poematis, & orationibus retinendis, ſed meliorandis; & ita facit Ariſt. & S. Thom. & ad hoc argumentum reſpondimus in cap. 11. Falsò ergo ex Ariſt. defenditur impietas, ut poſſit dici, quod timet dicere penna, buccaque.

Qui præcipiunt Tyranno probitatem, non inertię inſimulari debere, ſed ut veræ artis politicæ Magiſtros laudari.

Cum verò ait, inertes eos, qui de probitate conſcientiæ dant Principi præcepta, quoniam ad Theol. & Eth. pertinent, mirificè allucinatur. Quoniam ipſe Ariſt. & D. Thom. docent Principem oportere eſſe bonum ſimpliciter, non ſecundum quid. Præterea quando vult retinere tyrannidem, docent, virtuosè vivendum, vel ſaltem ſimulandum. Ergo de ratione Principum eſt virtus. Ergo pertinet ad Politicum. Præterea Deus eſt Rex Regum, per quem Reges regnant, ut in Theol. & Metaph. & Phyſica probatur. Ergo niſi dependeat à Deo Princeps, non proſperatur. Ergo non eſt alienum à prudentia politica docere Principem, ut ſi velit Principatum tenere, ſit bonus erga Deum. Unde ſequitur, ut non poſſit eſſe malus contra homines. Ergo, conciliat ſibi pro odio amorem: pro contemptu reverentiam; hæc duo enim peſſundant Principem, teſte Ariſt. experientiaque. Ergo maximè ex arte præcepit, qui bonum eſſe præcepit: & omnis ars idem facit circa ſui ſubjecti bonitatem, & malitiam; præſertim morales, & factiuæ.

Ariſt. 5. Pol. 10.

Igitur quantum delinquat, cum crimen falſi impingit politico, præcipienti de probitate, ex dictis liquet.

Reſp. ad rationem admiratoris.

Ratio ejus eſt falſiſſima. Nam ipſe Ariſtot. & D. Thom. 5. polit. cap. 11. docent, non poſſe Tyrannum ſervare dominium, niſi ad Regni regulas torqueat, ita quod fiat bonus populo, & melioribus: atque virtuoſus: & ubi deeſt virtus, ſaltem ſimulet virtutem. Ergo non eſt contra artem, & multo minus contra veritatem, qui docet ſervare tyrannidem virtutibus. Et cum ait, quod non eſt amplius Tyrannus, ſi dimittat dominari. Benè quidem; quoniam non eſt amplius malus, & morboſus, ſed ſanus. At (inquit) dimittit dominium, quæ res bona eſt: nec dimittenda. Ergo &c. Reſpondeo, quod dimittenda eſt propter majus bonum, ſi credis in illud, & in Deum. At quoniam ſervare vis Tyrannum, nequaquam fallit, qui docet modum per reductionem ad Regiam gubernationem; hoc enim Ariſt. docet, & S. Thom. quos patronos aſſumpſiſti: nec alia via eſt, niſi, ad virtutem vitiis detortis, paſſim facere de tyrannide Principatum; ita enim ſaltem (ait Ariſt. in fine cap. 11.) *Vel ſemibonus eris, vel non malus, ſed ſemimalus, & pro rata bonitatis, quam tyrannis accipit accedendo Regiam ad gubernationem; melius ſervatur.* Cujus contrarium admirator ineptè comminiſcitur, Corrumpi, ſcilicet, Tyrrannidem, ſi ad bonitatem Regni accedit. Malum enim non ſubſiſtere putat Ariſt. niſi in bono, & in ejus communione, & acceſſu, non in receſſu, ut vult admirator: per ſe enim nihil eſt, ut docet Dyon. & D. Thom. & alii. Ergo Tyrannis

annis, ut mala, non potest subsistere, nisi in bono, & boni copula. Igitur non aliud habet remedium. Ergo non est falsi crimine reus Politicus,& Arist.qui consulunt ad Regiam trahere tyrãnidem potestatẽ.Ergo falsò sub Arist.clypeo te tueris.

Porrò Admirator sibi multipliciter contrariatur. Primò enim dixit, quod Politicus artes Tyranni narrativè dicit, non probativè: deinde ex narratione ad approbationem ex sola suppositione, videlicet, si debet servari Tyrannicum Imperium, artes narratas præcipi dixit. Tandem non ex suppositione tantum, sed simpliciter bonas docet, quoniam contrariæ sunt malæ, quas nos dicimus bonas: & ideò inertiæ, & falsitatis nos accusavit, & hoc confirmat, subdens: quòd virtutibus corrumpitur Regnum aliquando, ut clementia, religiositate, fide; ideoque falsus est Politicus, qui negat Principi usum crudelitatis, impietatis, infidelitatis; At inquam, maximè fallitur admirator. Non enim clementia, & pietas, & fides, obest statui unquam, sed contraria vitia, ut Arist. etiam docet. Falluntur autem qui stupiditatem, quia non puniunt, nec sentiunt vitia, prò clementia venditant (cõtra quos Moyses, nec misericordia flecti Judicem jubet ulla, sicut Hely non puniens filios, abutentes sacris) & pro religione superstitione utuntur; ut Agamenon imolando Iphigenitam: vel religione nõ intellecta utuntur superstitiosè. Sicut Hebræi in lib. Macchabeorũ quando noluerũt pugnare in die Sabathi,& trucidati sunt. Unde decreverunt esse pugnandum, quoniam, &c. Vel perjurio utuntur pro juramento, sicut Agamenon, & Herodes: sic de cæteris. Sed dicet admirator, si injustè possidet Regnum Athali, debet restituere secundum politicam. Ergo non servatur. Debet, inquam, ut vir bonus. At ut bonus Rex debet tyrannidem in Regiam potestatem torquere. Et vitia in virtutes. Sicuti prudenter villicus debito usus est pro se servando, ut reciperetur in domibus debitorum, quoniam fodere non valebat: & mendicare erubescebat. Necessitas autem fecit bona communia. Similiter qui bona aliena subripuerunt, in pauperum substentationem, & Templorum jubent & Pontifices convertere, ignorentis Dominis. Multi etiam per vim occupantes Regnum, satagerunt beneficiis, & bono regimine à populis se acceptari, & confirmari, ut Augustus.

Religio, & virtus vera nulla obest Imperio, sed falsa ex malitia, vel ignorantia.

Tertia falsitatis nota, ab impietate bene radicata, vel ab ignorantia stupida, inunitur Politico, suadenti Jus, & fas, propterea quod melius est iis, qui per nefas & injuriam Regna acquirunt vi, doloque, & similiter malis retinent artibus, quoniam à ducentis annis ita observatum (ait) videmus. Verba hæc sunt Arist. circa finem 10. cap. *Quod modo non fiunt regna, sed Tyrannides*. Quod verum est sub Gentilismo; admirator autem sub Christianismo hoc docet. Nec considerat Papatum regnum virtuosorum totius Mundi, in quo populi aluntur laute, scholis, & sacris instituuntur, nobilitanturque, ut omnes possint ad sceptra Episcopatuum ascendere, & Cardinalatum,& Papatum: & sapientes, & optimi non occiduntur, sed sublimantur. Item Principes Hispani, & Galli, & in successione justissima inaugurantur, & servantur, non occidendo fratres, neque viros bonos, sed præmiando. Dux Venetorum, Imperator Germanus, imò & Rex Poloniæ electione. Quod si Tyrannos Macchiavellistas admiratur homo; nos eorum præcepta pro nihilo habemus. Medicus enim non fomentare morbos, ut admirator, & Macchiavellus volunt, sed sanare ex arte habet.

Hic excutit larvam defensor, ut subterfugere reprehensionem amplius non possit. Non enim ãplius narrativè docet artes Tyrãni: nec approbativè solum ex suppositione. sed simpliciter.

Conditiones excusantes Macchiavellum, nullæ sunt per se. Primò, quoniam loquitur non narrativè, sed approbativè simpliciter, non ex suppositione docens acquirendum & retinendum esse Tyrannidem artibus Theologiæ contrariis: & admirator concedit hanc contrarietatem exemplo (licet falso) Josiæ, & Ludovici

sicut

ſicut Macchiavellus fecit exemplo Prophetarum. Unde licet fingat loqui admirator ex ſuppoſitione, tranſit ad abſolutum: peccans fallacia de ſecundum quid ficto, ad ſimpliciter aſſertum,& Juſtum &c. Item cum modos malefaciendi docueris ex arte; qui paſſione captis humana videntur utiles; nemo Tyrannicus eos relinquit: ſed utitur tanquam ſapientia ſcientiarum; dicunt,enim nosviuere neſcire, qui nolumus ſimulare, nec fallere, nec frui præſentibus bonis adlibitum ſpe futurorum. Plures autem homines (ait S. Thom.) paſſiones animi quam rationem ſectantur. Ergo pluribus malefacimus, quam proſumus, artem in ſcelere ponentes. Quæ tamen ars nulla eſt, ſi prædicta recolimus. Nec Macchiavello proſunt: ipſe enim docet ignorantes fuiſſe Apoſtolos, & Prophetas, quoniam neſcierunt armare credentes, putatque omnes prò ditione adipiſcenda prædicaſſe: Oliverottum, & Vitellotium, dum occiderentur à Valentino non digna ſe verba ſuprema locutum: quoniam non generoſe indulgentiam peccatorum in morte petiit. Quod tamen verè generoſum fuit ſcilicet. Petere bonum ab hoſtiliter dante malum, debente ex amicitia, & ſanctitatis profeſſione dare bonum. Sic admirator plebeos vocat increpantes propter hoc Macch. Item Caſtruccio impio Tyranno laudes ſummi Herois: & geſta mirifica Philoſophorum, apud Laertium narrata, Macchiav. falsò tribuit, ut in eo Idæam optimi Ducis locaret. O ridiculum impoſtorem, ſcelerũ Magiſtrum. Violare juramentum non putat eſſe malum ſimpliciter, nec non bonum Politico, ut ait de Valentino occidente Urſinos, & Liverottum, & Vitell. ſub juramento non lædendi: & recte feciſſe, Colonnenſes, & ceteros optimates, extinguendo. Cyrum prætert Moyſi. Conſcientiæ cuſtodes irridet: nec putat aptos Regno: & idem ejus admirator affirmat. ut videantur hæ medelæ ex timore tribunalium potius, quàm ex arte deprompta. Cur non refert quæ dicit Macchiav. in Princ. cap. 7. quod virtuoſiſſimè operatus eſt, quando tot malafecit Valentinus. Seque non habere melius exemplar optimi viri ab omnibus imitandum, quàm Valentinus ille, de ſceleribus tantopere commendatus: Quem, ait, proponam omnibus imitandum, ſicuti & facio.

Secũda cautela fallax eſt: nec à Macchiav. acceptatur.

Secunda eſt inanis medela, Non enim poteſt non lubrica eſſe etiam illa, quæ malum deteſtatur, ſi malas artes tamquam bonas utileſque tradit paratis potius voluptatem, quæ Tyrannorum eſt finis & incentivum; quàm rationem, quæ regia eſt, ſequi. Plerique enim Tyranni ſunt, & id fatetur admirator; quod non poteſt reperiri Reſpublica verè virtuoſa, nec Princeps. Laudetur P. Aretinus, qui artem Meretriciam docet, & nefandarum voluptatum ritus. Similiter Doctores manticulariorum, & latronum; quoniam ex politicæ propriæ ſapientia loquuntur Admiratori. Vide quas laudes dat Tyrannis: quorum vitia & ſcelera vocat virtutes, ſummas Macch. & ait, ab omnibus imitandis: cujus reprehenſores admirator, vocat plebeos: quaſi principum ſint, quæ jubet Macch. plebeorum, quæ nos.

Reſp. pro ſecunda cautela, eſt valde diſſona, & impia.

Quòd objectioni occurſat, valdè impiè aſſertur. Ex Epiſt. enim Apoſtoli, capiunt errandi occaſionem ſolùm ſceleſti: quibus quidem ab illa epiſt. ars malefaciendi tribuitur nulla: ſed probitas, & fides. Sed ex dictis Macchiav. docentur boni fieri ſceleſti: & ſceleſti de induſtria malefacere pro adepiſcenda, ne dum pro retinenda Tyrannide. Et ideo ſcandalum activum eſt, non paſſivum. Adæquat Macchiavellum Apoſtolo Paulo, impiè, ruditer, & ineptè. Nec moror, quod oporteret, demonſtrare quantopere in præceptis Logicis, ne dum Politicis, inde firmatis, cæcutiat: hic enim non eſt locus.

Ad quartum, Omnis artis eſt, opificii proprii probitatem, & improbitatem dicere: ſic pictor bonam, & malam judicat picturam: illam commendat, iſtam

vituperat

vituperat, datque artem vitandi hanc. Philosophus laudat philosophiam, vituperat Sophisticam, ut Plato mirifice fecit. Sic Logicus, & ædificator &c. Ergo falsò asserit admirator, quòd non est Politici vituperare Tyrannidem, sed Ethici. Præterea nescit, quòd Ethica gubernat partes Reipublicæ: Politica totum. Et idem est judicium totius & partis. Præterea omnes Politici ruinosas formas Politiæ detestantur ex arte. Ergo & Tyrannidem. Quam si laudat Macchiavellus, contra artem laudat; sicuti si pictor pravam picturam commendaret, &, quomodo servanda, doceret. Mirum quantum audet ut defendat Nebulonem impium. Et quem dicit ex metu, non laudandum, ex sententia defendit, tanquam divinum artificem. At quorumnam? Corruptelæ, Rapinæ, Doli Carnificinæque generis humani.

Quàm falsò admirator putat non esse politici dãnare Tyrannidem &c.

Ad quintum, suo capitur laqueo. Remissionem Tyrannidis benè jubet Politicus, quoniam sic virtutibus adhæret. Et sic facit Aristoteles, & Divus Thomas docentes, ut ad regiam trahat gubernationem Tyrrannicum Dominium: Et virtutes induat; vel indutum se simulet, ut sit saltem simulator. Malus enim omninò non subsistet. At Intensionem nemo jubet, nec Aristoteles, nec Divus Thomas, sed Macchiavellus. Non enim prodest augere mala. Quoniam ut ait Aristoteles. *Malum se ipsum perdit: quod si integrum fuerit, intollerabile evadit*. Sic probatum est neminem totaliter malum posse uno die vivere: semper enim aliqua virtute subsistet, vel naturali, ut Diabolus. Totam enim bonitatem exuere non potest citra annihilationem. Igitur Mirum, quod admirator præceptorem Augmenti Tyrannici benefacere ex arte contendit. Nec enim Tyranno benefacit, quem replet malitia majori, & metu continuo, & ruinæ parat, ut idem Aristoteles testatur. Nec populo subdito. Non enim possunt cavere ex hoc, quod tu doces Tyranni artes. Siquidem pueri, mulieres, populus minutus, & qui insulas incolunt, & Regni terminos arduos habent, exire non possunt. Nec absque majori malo exibunt, si etiam contermini regnatores Tyranni sunt, quales docet Macchiavellus: aut si ibi non habent stabilia, quibus vivant, bona. At nec Macchiavellus docet Principes artem Malefaciendi, ut nos caveamus; sed ut ipsi citrà ruinam, vel aliquo tempore, stent, serventurquè. Et idem dicit admirator; *Quod si salvati, & servare debent Regnum, ità faciendum illis præcipimus*. Imò dixit, quod qui contrarium jubent, sunt falsarii, quoniam probitas non salvat Josiam, nec Ludovicum, sed evertit. Item ait, virtute, & vitio utendum. Aliquando enim illa, aliquando isto servamur. Et Clementiam, & Religionem, & Juramentum, & fidem spernenda consulit. Ergo non auget Tyrannidem, ut per hæc corruat, sed ut stet. Artis enim est, ait, conservare. Hæc autem præcepta artis sunt. Nec enim narrat quid faciunt, sed faciendum docet, & contrarium detestatur. Evangelium verò laudavit villicum iniquitatis, quoniam ex jam facto malo elicuit bonum: non autem docuit facere mala: nec augere, sed remittere, & ad bonum trahere, ut Divus Thomas, & Aristoteles, & Plato, & omnes ex ratione artis fecere. A sæculo non est auditum, quod Verum Vero, & Scientia Scientiæ contradicat.

Quàm irrationabiliter contra Artem, nedum contra Religionem, sentit, putãs politicum debere pro Tyrannidis Intensione, sicut pro Remissione, præcepta dare. Et quæ in hoc.

Intelligant ergo, proditorem, & deceptorem non esse Deum, ii qui contra conscientiam agere suadent Principi, quanquam repugnante natura, ut Horat. ait.

Stat contra ratio, & secretam gannit in aurem.

nullum enim theatrum majus conscientia, dixit & Cicero. Porrò si non vult iste *audire*, sicut. David, *quid loquatur in se Dominus Deus*: Aspiciat, ut psal. 84.

Q Antio-

2. Mach. 9.

Antiochus sceleſtus, *ſaltem quid faciat huiuſmodi Tyrannis* (ut ſupra oſtendimus) *Dominus Deus*. Conſpiciatque Dominum eſſe Dominorum unum omnis vitioſitatis oſorem, & vindicem; nec leges eſſe impoſturas, noſtris bonis inſidiantes; ſed vias regulaſque ad privatorum, & communium bonorum conſervationem, ſummiquè Boni per iſthæc adoptionem, cum Anima corpori non ſubdita, ſed libera eſſe cæperit. *Nolite errare, Deus non irridetur; Quæcunque ſeminauerit homo, hæc & metet.*

Galat. 6.

L A U S D E O.

IN-

INDEX
RERVM NOTABILIVM.

A

Chriſtia-

INDEX.

D

E

F

G

H

I

N

O

PApatu

P

Q

INDEX.

R

S

T

F I N I S.

E R R A T A.

Pag.	Ver.	Errata	Corrige.
20	19	augusti	angusti
23	post.4.2	præactis	præjactis
34	22	mortaliter	moraliter
54	17	sapientiam amas, Altissimus	sapientiam amas, quòd Altissimus
54	18	neque quod ex	neque ex
58	2	Ecclesiasticus	Ecclesiastes
64	2	portem	partem
65	13	enim cunctis	enim de cunctis
65	41	c. 60.	c. 69.
68	37	eique cunctis	eique in cunctis
75	9	quomodo	quodammodo
75	22	secundum & dilectionem	secundum fidem & dilectionem
77	35	non essent, tam levia ut illis	essent, tam levia, ut illis non
77	42	quod nisi fraternitas.	quod si fraternitas.
78	21	injuranti	injurianti
83	12	adorabant	adorabunt
85	30	numeratus	numeratur
88	11	ait in 3. p. & in 4.d.34.	ait in 3.p.q.49.3. & in 4. d.43.
89	40	ceremonialibus in christianæ	ceremonialibus christianæ
103	16	reperimus salutem	reperimus possibibilem salutem
105	22	modum	nodum
109	46	eqstue	estque
110	32	illum Regnum	illi Regnum
111	38	exanimando	examinando
113	37	Peripatet. omnes	Peripatet. aliquos
118	7	instaurationem	instauratorem
120	17	Stellas	Stellis
120	37	Noennte	Nonente
125	2	Item vermes: si	Item verminat:
125	17	hoc necesse est	ergò necesse est
136	p.4.	Non ex Apostolorum testamento	Ratio ex Apostolorū testimonio
141	25	falsitastes	falsitates
141	26	est fides est vestra	est fides vestra
152	9	expertus sum	experti sunt multi
158	41	confitentes, intellectum	confitētes, dum affirmāt intellectū
168	37	viva dictavit	viva moriens dictavit
170	1	pepereunt Epicureos	pepererunt Epicuræos
170	32	Cęlum,& Terram	Cælum, & Terra
172	32	hoc verbum	hoc verbo
173	19	ex hypostosi	ex hypothesi
174	42	facere Politici	fecere Politici
177	47	beneficium esse	beneficum esse
179	14	quia non:	qua non
179	17	Iphigenitam	Iphigeniam
179	21	Athali	Athalia
179	28	ignorentis	ignoratis
179	32	inunitur	inuritur

Registrum. .

⁂ A B C D E F G H I K L M N O P Q

Omnes sunt Terniones, præter ⁂ quæ est Duernio, & B, quæ est Ternio cum dimidio, & Q, quæ est Quaternio.

ROMAE, Apud Hæredes Bartholomæi Zannetti. M. DC. XXX.

SUPERIORUM PERMISSU.